

॥ ಶ್ರೀ ಹರಿಃ ಓಂ ॥

ಶ್ರೀಹರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ

ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಮ ವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ಆಗುತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-30)

ಮತ್ತು

ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-30)

(ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಪುಟ)

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಪ್ರಕಾಶಕರು:

ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ

“ಶ್ರೀ ಉರಗಾಧಿ” ನಂ. 61, 4ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ
ನರಸಿಂಹರಾಜು ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 019

ದೂರವಾಣಿ : 6604727

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ
ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ
ಅಣುತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-29) ಮತ್ತು
ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-30)

ಪುಟಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ
ಪ್ರಥಮ ಮುದ್ರಣ : 1996
ಪ್ರತಿಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ : 1000

ಬೆಲೆ : 60 ರೂ.ಗಳು

ಪ್ರತಿಗಳು ದೊರೆಯುವ ಸ್ಥಳ :

- 1) ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ
ನಂ. 61, 'ಶ್ರೀ ಉರಗಾಧಿ'
5ನೇ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ, ನರಸಿಂಹರಾಜಾಹಲೋನಿ
ಬೆಂಗಳೂರು-560 019
ದೂರವಾಣಿ : 6604727
- 2) ವೇದಾಂತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್
ಉಮಾ ಚಿತ್ರಮಂದಿರದ ಸಮೀಪ
ಬಾಮರಾಜಪೇಟೆ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 018
ದೂರವಾಣಿ : 600480
- 3) ಸ್ಕೂ ವೇದಾಂತ ಬುಕ್ ಹೌಸ್
8ನೆಯ ಕ್ರಾಸ್, ಮಲ್ಲೇಶ್ವರಂ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 003

॥ ಶ್ರೀ ಪರಿ ಓಂ ॥

ಪ್ರಕಾಶಕರ ನುಡಿ

ಪರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಅಧ್ಯಾತ್ಮಬಂಧುಗಳಲ್ಲಿ
ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು.

ಶ್ರೀಪರಿವಾಯುಗುರುಗಳ ಪರಮಾನುಗ್ರಹದಿಂದ, ಇಲ್ಲಿಯ
ಪರ್ಯಂತ, 28 ನೆಯ ಸಂಧಿಯವರೆಗೆ (ಶ್ರೀ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರಸ್ತೋತ್ರ ಸಂಧಿ)
“ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ”ದ-ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಮದ್ವರಿಕಥಾ
ಮೃತಸಾರದ ಸಂಧಿಗಳು ಪ್ರಕಟವಾಗಿವೆ.

ದಿನಾಂಕ 17-4-1996 ರಂದು, ಮ|| ಶಾ|| ಸಂ|| ವಿದ್ವಾನ್ ಶ್ರೀ
ಬಾಲಗುರು ಶ್ರೀನಿವಾಸಾಚಾರ್ಯರು 28ನೆಯ ಸಂಧಿಯನ್ನು ತಮ್ಮ
ಅಮೃತಹಸ್ತದಿಂದ ಬಿಡುಗಡೆ ಮಾಡಿದರು.

ಆದಾದ ನಂತರ, ಅತ್ಯಲ್ಪಕಾಲದಲ್ಲಿಯೇ, ಸಂಧಿ-29-
“ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ” ಮತ್ತು ಸಂಧಿ-30-“ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ”-
ಇವೆರಡು ಸಂಧಿಗಳ ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಪುಟವು ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವುದು ಪರಮ
ಸಂತಸದ ಸಂಗತಿ. ಇದರ ಯಶಸ್ವಿಗೆ ದಾಸರಾಯರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿ ಶ್ರೀ
ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಮೂರ್ತಿಯ ಕಾರುಣ್ಯ, ಹಾಗೂ ನಿಮ್ಮೆಲ್ಲರ ತುಂಬು
ಹೃದಯದ ಸಹಕಾರಾಭಿಮಾನಿಗಳೇ ಕಾರಣ.

ಮುಂದಿನ ಪ್ರಕಟಣೆ-“ ಕೈಸೇಡ್ಕ ಸಮರ್ಪಣ ಸಂಧಿ”- (ಸಂಧಿ-31)
ಮುದ್ರಣಾಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಶೀಘ್ರದಲ್ಲಿಯೇ ಸಿದ್ಧವಾಗಿ,
ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ಕೈಸೇರಲಿದೆ.

ಉಳಿದಿರುವ 32 ಮತ್ತು 33ಇವೆರಡು ಸಂಧಿಗಳ ಮುದ್ರಣಾಕಾರ್ಯವು
ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾದ ಮುದ್ರಣಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಏಕಕಾಲದಲ್ಲಿ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ-
ಎಂದು ನಿಮಗೆಲ್ಲಾ ತಿಳಿಸಲು ಆನಂದದ ಸಂಗತಿ.

ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಯು ಗುರುಗಳಿಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಪ್ರೀತಿ ವಿಷಯವಾದ ಜ್ಞಾನ ಪ್ರಸಾರ ರೂಪವಾದ ಈ ಜ್ಞಾನಸಕ್ತವು ಬೇಗ ಮುಕ್ತಾಯವಾಗಿ, ನಾವು 10 ವರ್ಷಗಳ ಹಿಂದೆ ಕೈಗೊಂಡು ಆರಂಭಿಸಿದ, ಈ ಮಹತ್ಕಾರ್ಯವು ನಿವಿರ್ಭವವಾಗಿ ನಡೆದು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಲಿ - ಎಂದು ಸರ್ವಶಕ್ತನಾದ ಆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಲ್ಲಿ ಪ್ರಣಾಶರರ ದೀನಪ್ರಾರ್ಥನೆ.

ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯ:-

ಸಂಧಿಗಳು 1,2,5,6,7,11 ಮತ್ತು 15. ಇವುಗಳ ಪ್ರತಿಗಳು ತೀರಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ. ಸದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಂಧಿ-1 (ಮಂಗಳಾಚರಣ ಸಂಧಿ) - ಚತುರ್ಥ ಮುದ್ರಣವು ಮುಕ್ತಾಯ ಹಂತ ದಲ್ಲಿದೆ. ಸಂಧಿ-6 (ಪಂಚಮಹಾಯಜ್ಞ ಸಂಧಿ)-ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯವು ಆರಂಭವಾಗಿದೆ. ಇವುಗಳ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಉದಾರಿಗಳು ಸ್ವಯಂ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ಮುಂದೆ ಬಂದು, ಕನಿಷ್ಠ ಪಕ್ಷ 1000ರೂ ದ್ರವ್ಯಸಹಾಯ ನೀಡಬೇಕಾಗಿ ವಿನಂತಿ. ಅವರಿಗೆ 1 ರಿಂದ 33 ರವರೆಗೆ ಎಲ್ಲಾ ಸಂಧಿಗಳ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ಒದಗಿಸಲಾಗುವುದು. ಅಲ್ಲದೇ, "ಕರ್ನಾಟಕ ಹರಿದಾಸ ಕೀರ್ತನೆ ತರಂಗಿಣಿ" - ಎಂಬ ಮಾಲಿಕೆಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟವಾಗುತ್ತಿರುವ 1995 ಮತ್ತು 1996ರ ವರ್ಷಗಳ ಸಾಲಿನ ಎಲ್ಲಾ ಮಾಸಪತ್ರಿಕೆಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಈ ಪುಣ್ಯಕಾರ್ಯದ ಕಡೆಗೆ ಅವರ ಚಿತ್ತವನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ವಿನಂತಿ.

ಭಾವಚಿತ್ರಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆ:-

(1) ಕಲ್ಪಸಾಧನ ಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-23) ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯ ಮುಕ್ತಾಯ ಹಂತದಲ್ಲಿದೆ. ಜೂನ್ ತಿಂಗಳಿನಲ್ಲಿ ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇದೆ.

(2) ಸಂಧಿಗಳು 31-32-33 - ಈ ಮೂರು ಸಂಧಿಗಳು ಜುಲೈ ತಿಂಗಳಿನ ಹೊತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಕಟವಾಗುವ ನಿರೀಕ್ಷೆ ಇದೆ.

(3) ಮೇಲ್ಕಂಡ 4 ಸಂಧಿಗಳ ಪ್ರಕಟಣೆಗೆ 2000 ರೂ. ಸಹಾಯ

ಧನ ನೀಡುವ ಮಹನೀಯರ ಭಾವಚಿತ್ರ ಅಥವಾ ಅವರು ಸೂಚಿಸುವ ಅವರ ಆತ್ಮೀಯರು ಅಥವಾ ಹಿರಿಯರ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ, ಅವರ ಆಪೇಕ್ಷೆಯಂತೆ, ಅಯಾಯಾ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುವುದು. ಕಾಲಾವಕಾಶ ತುಂಬಾ ಕಡಿಮೆ ಇದೆ. ಅವು ಮುದ್ರಣವಾದ ನಂತರ, ಭಾವಚಿತ್ರಗಳು ಮತ್ತು ಅವರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೀವನಪರಿಚಯಗಳನ್ನು ಪ್ರಕಟಿಸಲು ಸಾಧ್ಯವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ, ಉದಾರ, ಮನಸ್ಸಿನ ದಾನಿಗಳು ಸ್ವಯಂಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ, ಈ ಸತ್ಕಾರ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಹಾಯ ನೀಡಿ, (ಸಕಾಲದಲ್ಲಿ) ಸಹಕರಿಸಬೇಕಾಗಿ ವಿನಂತಿ.

ಇವೆರಡು ಸಂಧಿಗಳ ಮುದ್ರಣಕಾರ್ಯವನ್ನು ಅಂದವಾಗಿ ನೆರವೇರಿಸಿ ಕೊಟ್ಟಿರುವ ಮಾಸ್ತಿಮುದ್ರಣಾಲಯದ ಮಾಲೀಕರಿಗೂ ಮತ್ತು ಶಿಲ್ಪ ಪ್ರಿಂಟರ್ಸ್ ಮಾಲೀಕರಿಗೂ ಪ್ರಕಾಶಕರು ಅಭಾರಿಗಳಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಗ್ರಂಥ ಪ್ರಕಟಣೆ ಸಹಾಯ ನೀಡಿರುವ ಸಕಲರಿಗೂ ಹೃತ್ಪೂರ್ವಕ ವಂದನೆಗಳು.

ಇಂತೀ ನಮನಗಳು

ಹೆಚ್. ಎಸ್. ತ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ
(ಪ್ರಕಾಶಕರು)

ಬೆಂಗಳೂರು

ದಿನಾಂಕ 1-5-1996

ಹರಿದಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು.

ಜಗನ್ನಾನ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯರ ಆಮರಕೃತಿರತ್ನ ಶ್ರೀಮದ್ಭಕ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ. ಈ ಗ್ರಂಥರತ್ನವು ಸಕಲ ಸಚ್ಚಾಸ್ತ್ರಗಳ ಸಾರಭೂತವಾದ ಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥವಾಗಿದೆ. ಪ್ರಮೇಯ ಯುಕ್ತವಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮಿತವಾದ ಆಮರಕೃತಿ.

ಇದರ ಮೊದಲನೆಯ ಸಂಧಿ-"ಮಂಗಳಾಚರಣ ಸಂಧಿ" (ನಾಂದೀ ಪ್ರಕರಣ ಸಂಧಿ)- ಈಗ 4 ನೆಯ ಮುದ್ರಣವನ್ನು ಹಾಣುತ್ತಿದೆ. ಇದು ಸನ್ಮಾನ್ಯ ವಾಚಕರ ಜನಪ್ರಿಯತೆಗೆ ಜ್ವಲಂತ ದೃಷ್ಟಾಂತವಾಗಿದೆ.

ವಿಶೇಷ ವಿನಂತಿ:-

(1) 2-5-6-7-12 ಮತ್ತು 15. ಈ ಆರು ಸಂಧಿಗಳು ಪ್ರತಿಗಳು ತೀರಿವೆ. ಅವುಗಳ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯವಾಗಬೇಕಾಗಿದೆ.

(2) ಸಂಧಿ 6-"ಕಂಚಮಹಾಯಜ್ಞಸಂಧಿ" ಯ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯ ಆರಂಭವಾಗಿದೆ.

(3) ಉಳಿದ ಐದು ಸಂಪುಟಗಳ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣ ಕಾರ್ಯವು ಯಶಸ್ವಿಯಾಗಿ ಪೂರ್ಣಗೊಳ್ಳಲು 1000ರೂ. ಧನಸಹಾಯವನ್ನು ನೀಡಬೇಕಾಗಿ ವಿನಂತಿ. ಅವರಿಗೆ 1 ರಿಂದ 33 ರವರೆಗೆ, ಎಲ್ಲಾ 33 ಸಂಧಿಗಳ ಪ್ರತಿಗಳನ್ನು ನೀಡಲಾಗುವುದು. ಅವರಿಗೆ ಅಂಚೆವೆಚ್ಚ ಉಚಿತ. ಈ ಸೌಲಭ್ಯವನ್ನು ಉಪಯೋಗಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕಾಗಿ ವಿಶೇಷ ವಿನಂತಿ.

(4) 2000 ರೂ.ಗಳನ್ನು ನೀಡುವ ಮಹನೀಯರ ಭಾವಚಿತ್ರಗಳನ್ನು
ಮಗಿ ಅವರು ಅಪೇಕ್ಷಿಸುವ ಪುನರ್ಮುದ್ರಣವಾಗಲಿರುವ ಸಂಧಿಯ
ಬಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸಲಾಗುವುದು. ಅವರ ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತ ಜೀವನಪರಿಚಯವನ್ನು
ಸಾಗುವುದು. ಅಂತಹ ಮಹನೀಯರು ತಾವು ಸೂಚಿಸುವ
ಯರ ಅಥವಾ ಹಿರಿಯರ ಭಾವಚಿತ್ರವನ್ನು ಬೇಕಾದರೂ
ಕಲಾಗುವುದು.

ಅಭಿಮಾನವಿರಲಿ.

ಸೂರು

ಕೆ 1-5-1996

ಇಂತೀ ನಮನಗಳು

ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ

(ಪ್ರಕಾಶಕರು)

॥ ಶ್ರೀ: ಹರಿ: ಓಂ ॥

ಬಹುಶಾಂ ಜನ್ಮನಾಮಂತೆ ಜ್ಞಾನವಾನ್ ಮಾಂ ಪ್ರಪದ್ಯತೇ ।
ವಾಸುದೇವ! ಸರ್ವಒತಿ ಸಮಾಹತ್ಯಾ ಸುದುರ್ಲಭಃ ॥
-ಗೀತಾವಾಕ್ಯ (ಅಧ್ಯಾಯ-7, ಶ್ಲೋಕ-19)

With best compliments from :

Kirloskar INVESTMENTS AND FINANCE Ltd.

Regd. Office :

Unity Buildings, 11 Floor, C-Block
J.C. Road, Bangalore-560 002

ತಪ್ಪು-ಸರಿ

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ	ತಪ್ಪಾಗಿರುವುದು	ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದದ್ದು
1	1	ಪದ್ಯ-1 ಹೊಯ ಸಾಲ	ಭಾರತಿಗಳಧರ್ಮ	ಭಾರತಿಗಳಧರ್ಮ
2	2	1	ಷಣ್ಮಹಿಪಯರ	ಷಣ್ಮಹಿಪಯರ
3	4	1	ಎಸ್ತಾರ ಮಾಡಿರುಪುದರಿಂದ	ಎಸ್ತಾರ ಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ
4	4	12	ವಿಷಯದ	ವಿಷಯದ
5	5	13	ಲಕ್ಷ್ಮಿಯು	ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ
6	6	6	ಪ್ರಕೃತ	ವೃಷತ್
7	6	19	ನಾಭಿಕಮಲ	ನಾಭಿಕಮಲ
8	7	3	ವಾಗಧಿಯನಿಗಾದ	ವಾಗಧಿಯನಿಗಾದ
9	7	14	ಮಿತ್ರ ಎಂದು	ಮಿತ್ರವೆಂದಾ
10	7	21	ಪ್ರವಿಷ್ಣುನು	ಪ್ರವಿಷ್ಣುನು.
11	8	1	ಪ್ರವಿಷ್ಣು	ಪ್ರವಿಷ್ಣುಳು.
12	11	1	ಸುಭಾಯಣಾಃ	ಸುಭಾಯಣಾಃ
13	12	18	ತ್ವಗಾಧಿನಿಯಾದ	ತ್ವಗಾಧಿಮಾನಿಯಾದ
14	12	20	ರಣ್ಣಪನ್ನನು	ರಣ್ಣಪನ್ನನು
15	13	11	ಸ್ವಾಯಂಭಾವಮನು	ಸ್ವಾಯಂಭಾವಮನು
16	13	ಪದ್ಯ-2 ಮೊದಲನೆಯ ಸಾಲ	ದಿನಾಕರ	ದಿವಾಕರ

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ	ತಪ್ಪಾಗಿರುವುದು.	ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದದ್ದು
17	14	6	ಕೋಣವ	ಕೋಣವ
18	20	ಪದ್ಯ-4	ಐತ್ತರಿಪನು	ಐತ್ತರಿಪನು
			ಠನೆಯ ಸಾಲು	
19	20	8	ಪ್ರವಾಯವಾಯುದಿನ	ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನ
20	23	7	ರೋಣಾಧಿಪತಿ	ಕೋಣಾಧಿಪತಿ
21	25	3	ಇಂಟರು	ಇಬ್ಬರು
22	25	4	2 + 5	2 x 5
23	25	6	ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು	ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು
24	25	10	ಋಭುತ್ಯ	ಋಭು.
25	26	ಶೀರ್ಷಿಕೆ	ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸುದ್ದಾಂತ	ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸುದ್ದಾಂತ
			ಕಾಮುದೀ	ಕೌಮುದೀ
26	28	11	ವಿಶ್ವ ದೇವರು	ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು.
30	31	4	ಶೇಷಶಯಸ್ಥರೆನಿಸುವ	ಶೇಷಶತಸ್ಥರೆನಿಸುವ
31	32	14	1 ಬೃಹಸ್ಪತೀ ಸಾಲು	
			ಠನೆಯ ಕಾಲಮೈನಲ್ಲಿ 6 ಅದು-ಇರಬೇಕು.	

ತಪ್ಪೋಲೆ

ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-30)

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ	ತಪ್ಪಾಗಿರುವುದು.	ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದು
1	2	16	ನಾಗೆಲಿಯ	ನಾಲೆಗಿಯ
2	2	18	ಬಹ್ಮದೇವರು	ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು
3	3	4	ಭಾವಿಬ್ರಹ್ಮನಾದ	ಭಾವೀಬ್ರಹ್ಮನಾದ
4	3	14	ನುಡಿಯುವರಾದರು	ನುಡಿಯುವವರಾದರು
5	4	1	ಜ್ಞಾನಗಳಿರುವವೋ	ಜ್ಞಾನಗಳಿರುವವೋ
6	4	21	ಕರೋಮ್ಯಂಹಂ	ಕರೋಮ್ಯಹಂ
7	7	1	ಇವೆಯೇ	ಇವೆಯೇ
8	7	11	ದೇವತಾಕ್ಷೇಷ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ	ದೇವತಾಕ್ಷೇಷ್ಯನಾದ್ದರಿಂದ
9	7	15	ವಾಸುದೇವರೂಪಿ	ವಾಸುದೇವರೂಪೀ
10	7	ಓನೆಯ ಸಾಲು	ಬ್ರಹ್ಮದವರ	ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ
11	8	11	ವನನ್ನೂ	ವನನೂ
12	9	2	ಪ್ರಭೂ	ಪ್ರಭೋ
13	9	13	ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ	ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ
14	9	ಓನೆಯ ಸಾಲು	ದೂಷನು ತ್ತಿರುವುದ	ದೂಷಿತುತ್ತಿರುವುದ
15	13	4	ಕುರಿತ	ಕುರಿತು
16	14	17	ರಾಕ್ಷಸನ್ನು	ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು
17	14	19	ಹೇಡುಕುವಂತೆ	ಹುಡುಕುವವನಂತೆ
18	15	13	ಆಭೇದ್ಯವಾಗಿಯೂ	ಆಭೇದ್ಯವಾಗಿಯೂ
19	16	8	ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ	ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೇ

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ	ಹೆಚ್ಚಾಗಿದ್ದುದು.	ಕುಗ್ಗಿದುದಾದ್ದರಿಂದ
20	17	18	ಪೇಕುವಪವನು	ಪೇಕುವವನು
21	19	9	ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದ	ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿಯಿಂದ
22	19	11	ಅಶ್ಯದ್ಯವೂ	ಅಶ್ಯದ್ಯವೂ
21	20	6	ರಶ್ಮಿತ್	ಶ್ಯಮಿತ್
22	21	13	ಶ್ರುದಾಯದಿಂದ	ಶ್ರುದಾಯದಿಂದ
23	23	19	ಯಶಶ್ಯತ್	ಯಶಶ್ಯತ್
24	24	1	ಅಪವಾದಗಳಲ್ಲಿ	ಅಪವಾದಗಳಲ್ಲಿ
25	24	6	ಶ್ರುರದಿಂದ	ಶ್ರುರದಿಂದ
26	24	7	ಅಶ್ಯೇದ್ಯವೇ	ಅಶ್ಯೇದ್ಯವೇ
27	26	2	ಚಂದ್ರ ದೇವರು	ಚಂದ್ರದೇವರು
28	26	6	ವನಾದ್ದೆ	ನಾನಿದ್ದೆ
29	27	19	ರೂಪೇಷು	ರೂಪೇಷು
30	29	10	ಮರ್ವ	ಮರ್ವ
31	30	9	ಸತ್ತಿರ್ಥಗಳೆಂದು	ಸತ್ತಿರ್ಥಗಳೆಂದು
32	30	14	ವನದ್ರೂಪನಾದ	ಧನದ್ರೂಪನಾದ
33	37	6	ಮನಸ್ಸಿನಿಂದ	ಮನಸ್ಸೇ ನಿಂದ
34	39	16	ಮುಕ್ತಿಯೊಗ್ಗುಗಾಣನೆ	ಮುಕ್ತಿಯೊಗ್ಗುಗಾಣನೆ
35	40	11	ಇದದೇ	ಇದದೇ
36	41	13	ಅರ್ಥಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಲಿ	ಅರ್ಥಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಲಿ
37	42	ಪದ್ಯ-7 ರನೆಯ ಸಾಲು	ವಂದಿಸದೆ	ವಂದಿಸಿ
38	45	1	ಸರ್ವದ	ಸರ್ವದ
39	45	6	ಸರ್ವೇ	ಸರ್ವೇ
40	45	13	ಅಶ್ಚತ್ಯ ತಳಸೇ	ಅಶ್ಚತ್ಯ ತುಲಸೇ

47	2	ವಿತತವಮಿಹನನ್ನು	ವಿತತ ಮಹಿಮನನ್ನು
47	9	ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿರುವನು	ಪರಮಾತ್ಮನಾಗಿರುವನು
47	10	ದಾನವರೇಣ್ಯರು	ದಾನವರೇಣ್ಯರು
47	ಪದ್ಯ-8	ಪ್ರಂ	ವೃಂ
		ಎರಡನೆಯ ಪಾಠ	
48	12	ಭಕ್ತಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ	ಭಕ್ತಪುರಸ್ಕರವಾಗಿ
49	10	ಪೊಟತವಾದ	ಪೊಟತವಾದ
50	2	ಆಸುರಾಕ್ಷಿಯೂ	ಆಸುರಾಕ್ಷಿಯೂ
52	2	ಪೊರೈಸುವುದು	ಪೊರೈಸುವುದು
52	5	ಪೊಟಸುವರು	ಪೊಟಸುವರು
53	ಪದ್ಯ-9	ಕನಾಯುಷ್ಯುಳ್ಳವನು	ಕನಾಯುಷ್ಯು
		ತೀನೆಯ ಪಾಠ	
58	4	ತಪೋಯೋಗ್ಯ	ತಪೋಯೋಗ್ಯ
59	5	ಒಬ್ಬನೇ	ಒಬ್ಬನೇ
61	6	ದೈತ್ಯರಿದ್ದಾರೆ	ದೈತ್ಯರಿದ್ದಾರೆ
61	13	ಕಲೇಮಾರ್ಗಂ	ಕಲೇಮಾರ್ಗಂತಂ
61	14	ಸಾಧನೈ	ಸಾಧನೈ
62	2	ಸಾಧನೈಶ್ಚ	ಸಾಧನೈಶ್ಚ
62	10	ವಾಯುದಾಸರಿಂದ	ವಾಯುದೇವರಿಂದ
62	15	ಒಬ್ಬನೇ	ಒಬ್ಬನೇ
63	8	ಇವರ	ಇತರ
63	18	ತಪೋ	ತಮೋ
69	8	ಸತ್ಪಾಧನಾರೂಪ	ಸತ್ಪಾಧನಾರೂಪ
70	ತೀನೆಯ ಪಾಠ	ಕಲಗಿದ	ಕಲಗಿದ್ದ

ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಂಖ್ಯೆ		
63	71	2	ಜೀವಾರ್ಥಮನಾದ	ಜೀವಾರ್ಥಮನಾದ
64	71	14	ಸದೃಶ್ಯವಾದ	ಸದೃಶ್ಯವಾದ
65	73	3	ಏವೋಕ್ತಿ	ಏವೋಕ್ತಿ :
66	73	7	ಶೋನ	ನೂನ
67	73	7	ಮಾಹ	ಮಾಹೇ
68	73	8	ಸಜ್ಜಾನ	ಸುಜ್ಜಾನ
69	73	13	ಅಲಕ್ಷಿ	ಅಲಕ್ಷೀ
70	76	15	ಹಿರಣ್ಯ ಕಶಿಪುವು	ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು
71	82	1	ವರಹಾವತಾರವನ್ನು	ವರಹಾವತಾರವನ್ನು
72	82	11	ಬೇಗ	ಮಗ
73	87	5	ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತ	ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತ
74	89	4	ಮೀನಸ್ತು	ಮೀನನ್ನು
75	89	8	ನಾರವ ಮುನಿಗಳು	ನಾರದಮುನಿಗಳು
76	89	13	ಕಣ್ವಪನ್ನನು	ಕಣ್ವಪನ್ನನು
77	90	9	ಸಮರಣ್ಣ	ಸಮಂಠ್ಣ
78	91	15	ಸುಮಾರು	ಸಮಾನರು
79	92	3	ಶಂಬರನು	ಶಂಬರನು
80	92	12	ಶಂಬಕಾಸುರನು	ಶಂಬದಾಸುರನು
81	92	14	ಸಮೋಚ್ಛೇಯೋ	ಸಮಾಚ್ಛೇಯೋ
82	92	15	ಸಂರಹತ್ಯ ರ್ಶಶಗುಣ್ಯ	ಸಂಕುಶ್ಚರ್ದಶಗುಣ್ಯ
83	93	8	ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ	ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ
84	93	15	ನಿಜಾಘನಶಂಬರು:	ನಿಜಾಘ ಶಂಬರು:
85	94	2	ಮೃತನಾದ	ಮೃತನಾದ
86	94	12	ತವ್ಯವ	ತವ್ಯವ

ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ	ತಪ್ಪಾಗಿರುವುದು.	ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದದ್ದು.
96	1	ಸಮೋಜ್ಞೆಯು:	ಸಮೋಜ್ಞೆಯು:
96	2	ಗುಣ್ಯಪಡ್ಡಿ:	ಗುಣ್ಯಪಡ್ಡಿ
98	3	ವರ್ಜೇಣ	ವೃಜೇಣ
98	17	ಸುರಂತೆ	ಸುರನಂತೆ
99	3	ಉಕ್ತಿಯನ್ನು	ಉಕ್ತಿಯನ್ನು
99	4	ಕೊಂಡುಹೋಗಿ	ಕೊಂಡುಹೋಗಿ
107	15	ಅಧಿಷ್ಠನಾಗಿ	ಅಧಿಷ್ಠಿತನಾಗಿ
109	ಪದ್ಯ-17 3ನೆಯ ಸಾಲು	ನೀಣಾರಿಕ್ಕ ನಾಮಕ	ನೀಣಾರಿಕ್ಕ ನಾಮಕ
109	5ನೆಯ ಸಾಲು	ಒಂಭತ್ತು	ಎಂಭತ್ತು
111	13	ತೃಣಾವರ್ತ	ತೃಣಾವರ್ತ
111	18	ಪಾವೋವೇನು:	ಪಾವೋವೇನು:
112	15	ಸಾಧ್ಯವೆಂದು	ಸಾಧ್ಯವೆಂದು
113	7	ಸಮನು	ಸಮನು
114	9	ಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದ	ಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದ
116	6	ಪ್ರಸಕ್ತ	ಪ್ರಸಕ್ತ
116	ಪದ್ಯಸಾಲು ಕೊನೆಯ ಸಾಲು	ಶತಧನ್ವ	ಶತಧನ್ವಿ
117	12	ಶತಧನ್ವ	ಶತಧನ್ವಿ
119	4	ಕನ್ನಡಾರ್ಥ	ಕನ್ನಡಾರ್ಥ
121	3	ಬೃಹಸ್ಪತನು	ಬೃಹದ್ರಥನು
121	9	ಮಹಾಪದಮಾಚಲಿ	ಮಹಾಪದಾಕ್ರಮಾಚಲಿ
123	ಪದ್ಯ-19 2ನೆಯಸಾಲು	ಗಮಧಮರೇನಿಪರು	ಗಮಧಮರೇನಿಪರು

ಕ್ರಮ ಸಂಖ್ಯೆ	ಪುಟ ಸಂಖ್ಯೆ	ಸಾಲಿನ ಸಂಖ್ಯೆ	ತಪ್ಪಾಗಿರುವುದು.	ಸರಿಯಾಗಿರಬೇಕಾದ್ದು
108	125	3	ಕಿವಿಗಳು	ಕಿವಿಗಳು
109	127	18	ಶಿಶ್ಯಮಾನ್ಯ	ಶಿಶ್ಯಮಾನ್ಯ
110	129	3	ಆಮೃತಕುಲನಾದರು	ಆಮೃತಕುಲನಾದರು
111	130	2	ಶೋಷಿತವಾಗಿ	ಶೋಷಿತವಾಗಿ
112	130	2	ಕಾಲಕೀಯತರು	ಕಾಲಕೀಯರು
113	134	18	ಪ್ರೇರಿತವಾಗಿ	ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ
114	135	1	ವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು	ವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು
115	135	6	ರದಿಸಿದವು	ಅಚ್ಚನ್ನರೆಂದಿಸಿದವು
116	135	7	ಹಾನ	ಹಾನ
117	136	15	ಮಾಡುತ್ತಾರೋ	ಮಾಡುತ್ತಾರೋ
118	136	15	ಪ್ರೇರಿತಾ	ಪ್ರೇರಿತಾ
119	136	19	ನಾಥೀಮಲ	ನಾಥೀಮಲ
120	138	3	ವೇಶಯವರು	ವೇಶಯುತರು
121	142	14	ಭಿನ್ನಭಕ್ತರು	ಭಿನ್ನಭಕ್ತರು
122	144	3	ವಿತಾದ್ಯಶೋಷ್ಯಹಂ	ವಿತಾದ್ಯಶೋಷ್ಯಹಂ
123	170	8	ಭಾವರ ಕಾರ್ಥಸ್ಯಂಥಿ	ಭಾವರಕಾರ್ಥಸ್ಯಂಥಿ
124	170	11	ಭೃಗು	ಭೃಗು
125	170	15	ಭಾರ್ಗವೀದೇವಿಯೂ	ಭಾರ್ಗವೀದೇವಿಯ
126	172	9	ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ	ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ
127	173	15	ಗುಣೇ	ಗುಣೇ

|| ಮಧ್ಯಕಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

|| ಶ್ರೀ ಹರಿಃ ಓಂ ||

|| ಶ್ರೀ ಹರಿಃ ಓಂ ||

|| ಶ್ರೀ ಗರುಡವಾಹನ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಸಿಂಹಾಭಿಷ್ಠ
ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥಮಠ ಲಾಯನಮಃ ||

ಅನುತಾರತಮ್ಯಸಂಘ

ಸಂಧಿ-೨೯

ಪಲ್ಲವಿ :

ಹರಿಕಥಾವ್ಯತಸಾರ ಗುರುಗಃ |
ಕರುಣದಿಂದಾಪನಿತು ಪೇಠನೆ |
ಪರಮ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿದನಾದರದಿ ಕೇಳುವುದು || ಪ ||

ಪದ್ಯ ೧

ಮೂಲ :

ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಪ್ರಕೃತಿ ಕ |
ನಿಷ್ಕಳಿನೆಪಳನಂತಗುಣ ಪರ |
ಮೇಷ್ಠಿ ಪವನರು ಕಡಿನೆ ವಾಣೀ ಭಾರತಿಗಳ ಧರ್ಮ ||
ವಿಷ್ಣುವಾಹ ಫಣೀಂದ್ರ ಮೃಡರಿಗೆ |
ಕೃಷ್ಣಮಹಿಷಿಯರಧನುರಿವರೊಳು |
ಶ್ರೀಷ್ಠಕನಿಪಳು ಜಾಂಬವತಿಯಾನೇಶಬಲದಿಂದ || ೧ ||

ಆವತರಣಿಕೆ :

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಪೂಜಿಸಬಯಸುವಂಥ ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು = ಪ್ರಥಮಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು. ಪ್ರಕೃತಿ = ದ್ವಿತೀಯಕಕ್ಷದ ಪ್ರಕೃತಿನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ. ಆನಂತಗುಣ = ಅನಂತಗುಣಗಳಿಂದ, ಕನಿಷ್ಠಳನಿಪಳು = ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಿಗಿಂತ ಅವರಳಿಸುವಳು. ಪರಮೇಶ್ವರಿ = ಮೂರನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮಧೇವರು. ಪನನರು = ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು, ಕಡಿಮೆ = ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯಿಗಿಂತ ಕೋಟಿಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಅವರರು. ವಾಣಿಭಾರತಿಗಳು = 4ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರು. ಅಧಮ = ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ವಿಷ್ಣುವಾಹ = ೫ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ವಾಹನರಾದ ಶ್ರೀಗರುಡದೇವರು. ಘಣೇಂದ್ರ = ಸರ್ಪಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು, ಮೃದರಿಗೆ = ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು. ಮಗೇ ಭೂತಿಯರಿಗಿಂತ ಕನಿಷ್ಠರು. ಕೃಷ್ಣ ಮಹಿಷಿಯರು = ೬ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರಾದ ನೀತಾದಿ ಪೂಜ್ಯಿಯರು. ಅಧಮರು = ಗರುಡ, ಶೇಷ ರುವ್ರರಿಗಿಂತ ಅವರರು. ಇವರೊಳು = ಈ ಪೂಜ್ಯಿಯರ ವೈಕಿ, ಜಾಂಬವತಿಯು = ಜಾಂಬವತೀದೇವಿಯು. ಅನೇಕಬಲದಿಂದ = ರಮಾವೇಶಬಲವು ಅವಳಲ್ಲಿ ಇರುವ ಕಾರಣದಿಂದ. ಶ್ರೇಷ್ಠಳನಿಪಳು = ಉತ್ತಮಳೆಂದುಕರೆಯಿಸುತ್ತಾನೆ. || ೧ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ:

ಶ್ರೀದೇವಿಯರು ಆರಾಧನಾಪದ್ಧತಿ, ಪೂಜಾಧಿಕಾರ ಪರಿಯಂತ, ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಒಂದನೇ ಕಕ್ಷದ ಗುಣಪೂರ್ಣನಾವ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಶಬ್ದದಾಚ್ಛಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರು ಉತ್ತಮನು. ಎರಡನೇ ಕಕ್ಷದ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಅನಂತಗುಣದಿಂದ ಅವರರು-ಎಂತ ಕರನುತ್ತಾರೆ. ಮೂರನೇ ಕಕ್ಷದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು ರಮಾವೇದಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು. ನಾಲ್ಕನೇ ಕಕ್ಷದ ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು, ಭಾರತೀದೇವಿಯರು, ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು. ಗರುಡದೇವರು, ಶೇಷದೇವರು, ರುದ್ರದೇವರು-ಈ ಮೂರುಮಂದಿ ಐದನೇ ಕಕ್ಷ. ಇವರು ವಾಣೀ-ಭಾರತೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಅವರರು. ಈ ಮೂರು ಮಂದಿಗಿಂತಲೂ ಆರನೇ ಕಕ್ಷದ, ಶ್ರೀಪಂಪಾತ್ಮನ ಪತ್ನಿಯರಾದ ನೀಲಾದಿ ಆರುಮಂದಿ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು ಈ ನೀಲಾದಿ ಆರುಮಂದಿಯೊಳಗೆ ಜಾಂಬವತೀ ದೇವಿಯರು, ರಮಾವೇಶ ಜಾಂಬವತೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿರೋಣದರಿಂದ, ಶ್ರಷ್ಠರೆಂತ ಎನಿಸು ತಾರಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಅಣುತಾರತಮ್ಯಸ್ತೋತ್ರವೆಂಬ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಅಭಿಪ್ರಾಯ ವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಅದೆಂತನೆ-ವಿಷ್ಣುಸರ್ವೋತ್ತಮೋಽಥ ಪ್ರಕೃತಿಕಥ ವಿದಿಪ್ರಾಣನಾಥಾವರ್ಧೋಕ್ತೇ ಬ್ರಹ್ಮಾಣೇ ಭಾರತೀಚ ದ್ವಿಜ ಭಗವ ಮೃದಾಶ್ಚ ಸ್ತ್ರಿಯಃ ಪಟ್ಟವಿಷ್ಣೋಃ-ಎಂದೂ ಹೇಳಿದ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಿಷಯಗಳ ಪ್ರಮಾಣಾದಿಗಳನ್ನು

ಬೃಹತ್ಪಾರ್ವತಮೃಗಸಂಧಿಯ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ, ವಿಸ್ತಾರಮಾಡಿರುವುದರಿಂದ
ಇಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡುವ ಅವಶ್ಯಕವಿಲ್ಲ. ೧೦ ||

೯. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌನುಂದೀ

ಬಹುತರ ಸಂವಾದಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೇತುರಿತ್ಯಾದ್ಯನುಸಂಧಾನೇನ ಪರ
ಮಕಾರುಣಿಕಃ ಭಗವಾನ್ ದಾಸವರ್ಯಃ ಪುನಃ ಸಿಂಹಾವಲೋಕನೇನ
ತಾರತಮ್ಯಂ ವಿವಕ್ಷುಃ ಅನಂತ ಶೇಷಾಂಗಿಃ ಕೃತಾಣುತಾರತಮ್ಯಂ ಅರ್ಥತಃ
ಅನವದತಿ ಸ್ಮರತಿ ಜಗರೂನ್ "ಹರಿ" ಇತಿ ||

"ವಿಷ್ಣುಃ ಸರ್ವೋತ್ತಮೋಽನಂತಗುಣೈಃ ನೂನಾ ರಮಾತತಃ |
ಪರಮೇಷ್ಟೀ ತತಃ ಪ್ರಾಣಃ ಕಿಂಚಿದೂನಃ ಮತೋತ್ತಮೇ | ವಾಣೀ
ಭಾರತಿಃ ಸಂಕ್ಷೇಪ ವಿಷ್ಣುವಾಹ ಭಗೀಶಕಾಃ || ತತಃ ಕೃಷ್ಣಶ್ಚೀಯಃ ತತ್ರ
ಹಾಂಬವತ್ಸನಯಾವರಾ || ಆವೇಶತೋ ರಮಾಯಾಃ ಇತ್ಯೇತದರ್ಥತಃ
ಕಿಂಚಿತ್ ಅನುಭವಾರ್ಥ ಚ ಗೃಹ್ಯಾತಿ"-ವಿಷ್ಣು ಇತಿ. || ೧೦ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಬಹಳ ಪ್ರಮಾಣಗಳ ಸಂವಾದವು ವಿಷಯದ ದೃಢನಿಶ್ಚಯಕ್ಕೆ
ಕಾರಣವಾಗಿದೆ. ಈ ಮುಂತಾದ ವಚನಗಳನ್ನು ಅನುಸರಿಸಿ, ಪರಮ
ಕಾರುಣಿಕರಾದ ಭಗವಾನ್ ದಾಸಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸರು ಮತ್ತೆ
ಸಿಂಹಾವಲೋಕನ ನ್ಯಾಯದಿಂದ, ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಬಯಸುತ್ತಾರೆ.
ಆದರಲ್ಲೂ, ಅನಂತ ಶೇಷಾಚಾರ್ಯರು ಹೇಳಿದ ಅಣುತಾರತಮ್ಯದ ಅರ್ಥ
ವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೂ, ಗುರುಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾರೆ.
"ಹರಿ" ಎಂಬ ಪಲ್ಲವಿ-ಪದ್ಯದಿಂದ,

ವಿಷ್ಣುವು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಅವನಿಗಿಂತ ಅನಂತಗುಣಗಳಿಂದ
ಕಡಿಮೆಯಾದವಳು ರಮಾ. ಅವಳಿಗಿಂತ ಅನಂತಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ

ಯಾದವನು ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮ. ಅವನೇ ಪ್ರಾಣವೇವನು. ಅವರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವರು ಭಾರತೀ. ಸರಸ್ವತಿಯರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು ಗರುಡ. ಶೇಷ. ರುದ್ರರು. ಅವರ ಅನಂತರ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಮಹಿಷಿಯರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಜಾಂಬವತಿಯು ರಮಾದೇವಿಯು ಆವೇಶವಿದ್ದುದರಿಂದ ಶ್ರೇಷ್ಠಳು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಅನುಪೂರ್ವಿಕವಾಗಿ, ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾ ಸುಗ್ರಹಿಸುತ್ತಾರೆ. "ವಿಷ್ಣು!"-ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ || ೧ ||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಪುನಃ ಪುನಃ ಕಥಾಂ ಸ್ತಾಹಾಃ ಅಭ್ಯಾಸಾದುತ್ತಮಂ ಫಲಂ |
ವಿಜ್ಞಾಯ ಯತ್ರ ಕಾನಾಸ್ಯುಃ ವಿದ್ವಾಂಸಸ್ತತ್ರ ತತ್ರ ಹಿ ||

ಎಂಬ ಭಾಗವತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ರೀತ್ಯಾ, ತಾರತಮ್ಯಸ್ತೋತ್ರಕ್ಕೆ ಅಭ್ಯಾಸದಿಂದ ಫಲಾಶೀತಿಯ ತಿಳಿಸುವ ನಿಮಿತ್ತ, ಮತ್ತು ಅಣುತಾರತಮ್ಯಸ್ತೋತ್ರವನ್ನು ತಿಳಿಸುವ ಹರಿಕಥೆ-ಎಂಬ ಈ ಅಮೃತರಸವನ್ನು ಗುರುಕೃಪಾ ಬಲದಿಂದ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ಹೇಳುವವನ್ನು ಏಕಾಂತ ಭಕ್ತರು ಕೇಳಬೇಕು. || ಸಂ | ಸೂ ||

ಶ್ರೀವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಪ್ರಕೃತಿಯೆಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮೀಯು ಆತನಿಗಿಂತ ಅಪಂತಗುಣ ಕಡಿಮೆ. ರಮಾದೇವಿಗಿಂತ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಅವರಿಗಿಂತ ಅವರ ಪತ್ನಿಯರಾದ ವಾಣೀ-ಭಾರತೀ ಇವರು ಕಡಿಮೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ವಿಷ್ಣುವಾಹನ ಗರುಡನು, ಘಣಿ-ಅಂದರೆ ಶೇಷ, ಮೃದರೇಂಬ ರುದ್ರದೇವರು ಸಹ ಕಡಿಮೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ಕೃಷ್ಣಮಹಿಷಿಯರು ಕಡಿಮೆ. ಇವರಲ್ಲಿ ಜಾಂಬವತಿದೇವಿ ರಮಾದೇವಿಯು-ಆವೇಶನಿಮಿತ್ತ ಅಧೀಳು. || ೧ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಪ್ರಕೃತಿಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ದಾಸವರ್ಯರು ಬೃಹತ್‌ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ವಿವರಿಸಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಂಕ್ಷಿಪ್ತವಾಗಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದ ಪ್ರಕೃತಿಸಂಧಿಯನ್ನು ಅಣುತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ - ಎಂದು ಹೆಸರಿಟ್ಟಿರುವರು.

೨. ಗುಣಸಂಪೂರ್ಣನಾದ, ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ವಿಷ್ಣು - ಎಂಬ ನಾಮ. "ವ್ಯಪಕ್ - ವ್ಯಾಪ್ತಿ" - ಎಂಬ ಧಾತುಪ್ರಕ್ರಿಯಾರೀತ್ಯಾ, ಸರ್ವತ್ರ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾಗಿ ವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವುದರಿಂದ "ವಿಷ್ಣು" ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು.

೩. ವಿಷ್ಣು ಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ ಸರ್ವಪ್ರಕಾರಗಳಿಗಿರುವೂ, ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು. ಇದರಿಂದ ವಿಷ್ಣುವೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಪ್ರಥಮ ಕಕ್ಷ.

೪. ಶ್ರೀ ರಮಾದೇವಿಯು ಪ್ರಕೃತಿನಾಮಕಳು - ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಕೃತಿಯೇ ಉಪಾಧಾನಕವೆಂದೂ, ಪ್ರಕೃತಾತ್ಮಕವಾದ ಗುಣತ್ರಯಗಳ ವೈಷಮ್ಯವೇ ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಯು. ಇಂತಹ ಜಗದುಪಾಧಾನ ಕಾರಣವಾದ ಜಡಪ್ರಕೃತಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ ಚಿತ್ರಪ್ರಕೃತಿ - ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಆಂತಹ ಪ್ರಕೃತಿನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗಿಂತ ಅನಂತಾನಂತಕೋಟಿ ಗುಣದಿಂದ ಕವಿಷ್ಣುಳು. ಈಶಕೋಟಿ ಪ್ರವಿಷ್ಣುಳಾದ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿ ನಿಯು ಕಕ್ಷಾಪನ್ನಳು.

೫. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಜೀಷ್ಠಪುತ್ರರೂ, ಜೀಷ್ಠೋತ್ತಮರೂ, ನಾಭಿಕಮಲ ಸಂಹಾತರೂ ಆದ ಚತುರ್ಮುಖಭ್ರೂವೇವರು ಪರಮೇಶ್ವರಿನಾಮಕರು.

ಪರಮ ಪವಿತ್ರಾತ್ಮರಾದ, ಆ ಖಣಿತತ್ವಸಮರಾದ, ಜೀಷ್ಠೋತ್ತಮರೂ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರಥಮಾಂಗಭೂವರೂ ಆದ ಶ್ರೀ ವಾಮದೇವರು ಪವನ ನಾಮಕರು.

ಪರಮೇಶ್ವ ಮತ್ತು ಪವನರು. ಶ್ರೀ ಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತ ಕೋಟಿ ಗುಣಾಧಮರು. ಇವರು ತೃತೀಯಕಲ್ಪಾಪನ್ನರು.

೬. ಪಾಗುಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ವಾಣೀನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀದೇವಿ ಮತ್ತು ಭಕ್ತಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರು-ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಾದ ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳಿಗಿಂತ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರರು. (೪ನೆಯ ಕಕ್ಷ)

೭. ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಾಹನ ಶ್ರೀಗರುಡದೇವರು. ಇದರಿಂದ ಶ್ರೀಗರುಡದೇವರನ್ನು ವಿಷ್ಣು ನಾಹ - ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

ಸರ್ಪಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶ್ರೀ ಶೇಷದೇವರು ಘಣೇಂದ್ರರು.

ವಾಹಾ ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಭಿನ್ನ ಶ್ರೀ ನರಸಿಂಹನ ಪ್ರೇರಣಾನುಸಾರ. ಲಯಕರ್ತರೆಂದು ಅವಾಂತರಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರ ದೇವರು ಮೃಡನಾಮಕರು.

ಇಂತಹ ಗರುಡ-ಶೇಷ-ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತೀಯರಿ ಗಿಂತ ತಾನತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರರು. ಅವರು ನಿನೆಯ ಕಲ್ಪಾಪನ್ನರು.

೮. ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಾರಿಯಾದ, ನೀಲ, ಲಕ್ಷಣಾ, ಮಿತ್ರವಿಂದು, ಕಾಳಂದೀ, ಭದ್ರಾ ಮತ್ತು ಜಾಂಬವತೀ-ಎಂಬ ೬ ಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯರು ಗರುಡ ಶೇಷ ರುದ್ರರಿಗಿಂತ ಅವರರು.

೯. ಈ ಪೂಜಾರಿಯರ ಪೈಕಿ, ಜಾಂಬವತೀದೇವಿಯರಲ್ಲಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀವೇಶವಿರಾವ ಕಾರಣದಿಂದ, ಶ್ರೀಜಾಂಬವತೀದೇವಿಯು ಉಳಿದ ೫ ಮಂದಿಯ ಉತ್ತಮಳನ್ನಿಸಿದ್ದಾಳೆ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪೂಜಾರಿಯರು ೬ನೆಯ ಕಲ್ಪಾಪನ್ನರು.

ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮ :

1) ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು-ಈಶಕೋಟಿ ಪ್ರವಿಷಂನು - ಸರ್ವೋತ್ತಮನು -೧ನೆಯ ಕಕ್ಷ.

- 2) ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ - ಈಶಕೋಟಿಪ್ರವಿಷ್ಟರು - ಶಿನೇಯ ಕಕ್ಷ
(ಅವ್ಯಕ್ತ ತತ್ತ್ವ)
- 3) ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯುಗಳು-ಬೀವೋತ್ತಮರು-ಶಿನೇಯ ಕಕ್ಷ
(ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ)
- 4) ಶ್ರೀಸರಸ್ವತಿ, ಭಾರತೀ-ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳ ಪತ್ನಿಯರು-
ಶಿನೇಯ ಕಕ್ಷ (ಮಹತ್ತತ್ತ್ವ)
- 5) ಗರುಡ-ಶಂಷ-ರುದ್ರ-ಅಹಂಕಾರ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳು-ಶಿನೇಯ
ಕಕ್ಷ.
- 6) ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರು-ಶಿನೇಯ ಕಕ್ಷ
ಇವರಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಜಾಂಬವತೀ ದೇವಿ ಉತ್ತಮಳು - (ಲಕ್ಷ್ಮಾ,
ವೇಶಮುಕ್ತರು)

ಹೆದ್ದೆ - ೨

ಮೂಲ :

ಪ್ಲವಗ ಪನ್ನಗಸಾಹಿಭೂಷಣ |
ಯುವತಿಯರು ತಮತನ್ನೊಳಗೆ ಜಾಂ |
ಬವತಿಗಿಂತಲಿ ಕಡಿನೆ ಇವರಿಂದಿಂಪ್ರಕಾಮಿಗೆ ||
ಅವರ ಪ್ರಾಣನು ಕಡಿನೆ ಕಾಮನ |
ಕುವರ ಶಚಿ ರತಿ ದಕ್ಷ ಗುರು ಮನು |
ಪ್ರವಹಮಾರುತ ಕೋರತೆಯನಿಸುವನಾರು ಜನರಿಂದ || ೨ ||

ಅನತರಣಿಕೆ :

ವಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಪ್ರವಹಮಾರುತನ ಪರ್ಯಂತ ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. | ೨ |

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಪ್ಲವಗ = ಗರುಡದೇವರು, ಪನ್ನಗಪ = ಸರ್ಪಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶೇಷದೇವರು. ಅಹಿಭೂಷಣ = ಸರ್ಪಭೂಷಣರಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು. ಯುವತಿಯರು—ಇವರ ಪತ್ನಿಯರಾದ, ಸೌಪರ್ಣೀ (ಗರುಡಪತ್ನಿ), ವಾರಣೀ (ಶೇಷಪತ್ನಿ) ಮತ್ತು ವಾರ್ವತಿ (ರುದ್ರಪತ್ನಿ)-ಈ ಮೂವರೂ ತಮ್ಮ ತನ್ನೊಳಗೆ—ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮಾನರು. ಇವರು ಒನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು, ಜಾಂಬವತಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು. ಇವರಿಂದ—ವಾರ್ವತ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ, ಇಂದ್ರಕಾಮರು—ಒನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಇಂದ್ರದೇವರು ಮತ್ತು ಮನ್ವಥ-ಇವರೂ ಅವರದು. ಉವರಿಗೆ—ಇಂದ್ರಕಾಮರಿಗೆ, ಪ್ರಾಣನು—ಒನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಅಹಂಕಾರ ಪ್ರಾಣದೇವರು. ಅವಂ—ಕುಷ್ಠನು. ಕಾಮನ ಕುವರ—ಒನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಮನ್ವಥವು ಅನಿರುದ್ಧ, ಶಚಿ—ಇಂದ್ರರತ್ನ ಶಚೀದೇವಿ, ರತಿ—ಕಾಮಪತ್ನಿ ರತೀದೇವಿ, ದಕ್ಷ—ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿ, ಗುರು—ಸುರಗುರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ, ಮನು—ಸ್ವಾಭಾವಮನು-ಈ ಆರುಮಂದಿಗಳ ಅಹಂಕಾರಪ್ರಾಣಿಗಳಂತೆ ಅವರದು. ಪ್ರವಹ ಮಾರುತ—ಒನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಪ್ರವಹ ವಾಯುದೇವರು. ಅರುಜನರಿಂದ—ಅನಿರುದ್ಧಾದಿ ಮನು ಪರ್ಯಂತ ಆರುಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತ, ಕೊರತೆಯೆನಿಸುವನು—ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವರು. | ೨ |

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಪಾರ್ವತಾದಿಗಳ ಆರಂಭಮಾಡಿ ಪ್ರವಹ ಮಾರುತನವೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಗರುಡದೇವರು. ಸರ್ವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಶೇಷದೇವರು. ಸರ್ವಭೂಷಣರಾದ ರುದ್ರದೇವರು -ಇವರುಗಳ ಪತ್ನೀರಾದ ವಿಳನೇ ಕಕ್ಷದ ಸೌವರ್ಣೀ, ವಾರುಣೀ ಪಾರ್ವತೀ-ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ತಮ್ಮೊಳಗೆ ತಾವು ಸಮಾನರು. ಜಾಂಬವತ್ಕಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು. ಈ ಪಾರ್ವತಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಎಂಟನೇ ಕಕ್ಷದ ಇಂದ್ರದೇವರು. ಮನ್ಮಥ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಗಿಂತಲೂ ಒಂಭತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದವನಾದ ಅಹಂಕಾರಿ ಪ್ರಾಣದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಯಾರೂ ಕಡಿಮೆ ಎಂದರೆ, ಹತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದ ೧. ಕಾಮಪುತ್ರ ಅನಿರುದ್ಧ, ೨. ಶಚೀದೇವರು, ೩. ರತೀದೇವರು, ೪. ದಕ್ಷಿ ಪ್ರಜೇಶ್ವರ, ೫. ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ೬. ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು ಈ ಆರು ಜನ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು.-ಈ ಆರು ಜನರಿಗಿಂತಲೂ ಹನ್ನೊಂದನೇ ಕಕ್ಷದ ಪ್ರವಹವಾಯುದೇವರು ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಕರಸೋವರಾಗತಾರಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೨ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಜಾಂಬವತ್ಕಾದಿ ಆರುಮಂದಿ ಕೃಷ್ಣಪತ್ನಿಯರಿಗಿಂತಲೂ, ಗರುಡ, ಶೇಷ, ರುದ್ರರ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಸೌವರ್ಣೀ, ವಾರುಣೀ, ಪಾರ್ವತೀ ಇವರು ಮೂವರು ಅಧಮರು. ಇವರಕಿಂತಲೂ ಇಂದ್ರ ಮನ್ಮಥರು ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. ಇವರಾರೂ ಜನರಕಿಂತಲೂ ಪ್ರವಹವಾಯುವು ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು. || ೪ ||

೪. ಶ್ರೀವಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲೋಮುದೀ

ಶ್ರೀಕಂಠಾದೀನಾಂ ಸುಭಾರ್ಯಕಾಃ | ಸಮಾಸ್ತಾಸ್ತದಮಾ ಚುಕ್ತ
 ಕಾಮಾರ್ಯಾಃ ಸುರಪಃ ವರಃ | ಕಾಮಃ ತವವರೋಽಹಂ ತು ಪ್ರಾಣ
 ಕಾಮಸುತಃ ಶಚಿಃ | ರತಿಃ ದಕ್ಷಃ ಗುರುಃ ಜೈವ ಪ್ರವಹಃ ಮನುರೇವ ಚ |
 ಪಟ್ ಅಸ್ಯ ಅರ್ಥಂ ಅಹ 'ಪ್ಲವಗ' ಇತಿ. || ೨ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ರುದ್ರ, ಶೇಷ, ಗರುಡರ ಪತ್ನಿಯರಾದ ಪಾರ್ವತಿ, ಸೌಪರಣಿ, ವಾರುಣಿ ದೇವಿಯರು ಪರಸ್ಪರ ಸಮರು. ಜಾಂಬವತಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವರು. ಅವರ ತರುವಾಯ ಇಂದ್ರ ಹಾಗೂ ಕಾಮ. ಇಂದ್ರ ಕಾಮರಿಗಿಂತ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣನು ಕಡಿಮೆಯವನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಕಾಮಪುತ್ರ ಅನಿರದ್ಧ, ಶಚಿ, ರತಿ, ದಕ್ಷ, ಗುರು (ಬೃಹಸ್ಪತಿ), ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು ಈ ಆರು ಜನರು ಕಡಿಮೆಯವರು." ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು "ಪ್ಲವಗ" - ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

೫. ಶ್ರೀಗುರುಪ್ಪದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಪ್ಲವಗನೆಂಬ ಪಕ್ಷೀಂದ್ರ ಗರುಡ, ವನ್ನಗವನೆಂಬ ಶೇಷ, ಅಹಿಭೂಷಣನೆಂಬ ರಾವ್ರ-ಈ ಮೂರು ಜನರ ಪತ್ನಿಯರಾದ ವಾರುಣಿ, ಸೌಪರಣಿ, ಪಾರ್ವತಿಯರು ಸಮಾನರು. ಇವರು ಜಾಂಬವತಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಪಾರ್ವತಿಗಿಂತ ಇಂದ್ರ ಕಾಮರು ಕಡಿಮೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ಅಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣ ಕಡಿಮೆ. ಆತನಿಗಿಂತ ಕಾಮಪುತ್ರ ಅನಿರದ್ಧ, ಶಚಿ, ರತಿ, ದಕ್ಷ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು ಈ ಆರು ಜನ ಕಡಿಮೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ಪ್ರವಹವಾಯು ಕಡಿಮೆ || ೨ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಗಾಳಿಯಲ್ಲಿ ತೇಲುವಂತೆ ವೇಗವಾಗಿ ಸಂಚರಿಸುವ ಪಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಲ್ಪ ವಂತ-ನಾಮ ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಪಕ್ಷಿಗಳ (ಶ್ರೀಷಂನು) ಶ್ರೀಗರುಡ ದೇವರು ಇತರರಿಂದ ಪ್ಲವಗ-ಶಬ್ದವ್ತಯೋಗ.

೨. ಪನ್ನಿಗ-ಎಂದರೆ ಸರ್ಪಗಳು. ಸಾಂಕೇತಿಕವಾಗಿ ಸರ್ಪಶ್ರೇಷ್ಠ ರಾದ ಶ್ರೀಶೇಷದೇವರು.

೩. ಅಹಿ-ಸರ್ಪಭೂಷಣ-ಅಲಂಕೃತರು. ಸರ್ಪಭೂಷಣರಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಅಹಿಭೂಷಣರು

೪. ಯುವತಿಯರು-ಎಂದರೆ ಇವರ ಪತ್ನಿಯರು, ಅಂದರೆ,

(1) ಗರುಡ ಪತ್ನಿ-ಸೌಪರ್ನೀದೇವಿ. (2) ಶೇಷಪತ್ನಿ-ಶ್ರೀವಾರುಣೀ ದೇವಿ. (3) ರುದ್ರಪತ್ನಿ-ಶ್ರೀಪಾರ್ವತಿದೇವಿ. ಈ ಮೂರುಮಂದಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನರು. ೨ನೆಯ ಕಲ್ಪಾವಸ್ಥರಾದ ಈ ಮೂವರೂ ತಮ್ಮ ಪತಿಗಳಿಗಿಂತ ಅವರರು. ಮತ್ತು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ವ್ಯಾಧಿಪೀಡಿತರಿಗಿಂತ ಕನಿಷ್ಠರು.

೫. ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳಾದ (1) ಇಂದ್ರದೇವರು ಮತ್ತು (2) ಮನ್ಮಥ-ಈರ್ವರೂ ಸೌಪರ್ನೀ-ವಾರುಣೀ-ಪಾರ್ವತಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಮರು. ಇಂದ್ರನು ಕಾಮಗಿಂತ ಪದವಿಯುಕ್ತ ಕಿಂಚಿತ್ತಲುತ್ತಮನು. ಇಂದ್ರಕಾಮರು ರನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

೬. ತೃಗಾಭಿವಾನಿಯಾದ, ೪೯ ವರುದ್ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನಾದ ಅಹಂಕಾರ ಪ್ರಾಣದೇವರು ಇಂದ್ರಕಾಮಗಿಂತ ಅವರನು. (೯ನೆಯ ಕಲ್ಪಾವಸ್ಥನು)

೭. ಈ ಅಹಂಕಾರ ಪ್ರಾಣಿಗಿಂತ ೧೦ನೆಯ ಕಲ್ಪಾವಸ್ಥರಾದ.

- (1) ಕಾಮನಕುಮರ ಅನಿರುದ್ಧ (2) ಇಂದ್ರಪತ್ನಿ ಶಚಿದೇವಿ,
- (3) ಮನ್ಮಥನ ಮಡದಿ ಶ್ರೀರತೀದೇವಿ. (4) ಪಸ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ

ದಕ್ಷ ಪ್ರವೇಶದ (5) ಸುರಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ತ್ಯಾಜಾಚಾರ್ಯರು ಮತ್ತು
(6) ಸ್ವಾಯಂಭೂವಮನು. ಈ ಆರು ವಂದಿ ಅವರು.

೮. ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಕೋಣಾಧಿಪತಿಯಾದ ಪ್ರವಹನಾಯುಷ್ಠಿ
ಮೇಲಿನ ಅನಿರುವಾದಿ ಮನುಷ್ಯರಂತೆ ಇರುವ ಆರು ಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತೆ
ಕುಪ್ಪನು. (೧೧ನೆಯ ಕಕ್ಷ).

ಶಾಸ್ತ್ರಸಂಧಿ

7) ಸೌಪರ್ಣೀ-ವಾರುಣೀ-ಪಾರ್ವತೀ ೭ನೆಯ ಕಕ್ಷ. ಅಪಂಶಾಕ
ಕಕ್ಷಾಭಿಮಾನಿಗಳು.

8) ಇಂದ್ರ-ಮನ್ವಂತ-೨ನೆಯ ಕಕ್ಷ-ಮನೋಭಿಮಾನಿಗಳು.

9) ಅಪಂಶಾಕಿ ಪಾರ್ವತೀಯ ಕಕ್ಷ-ಶ್ವಗಭಿಮಾನಿ.

10) ಅನಿರುದ್ಧ-ಶಚೀ-ರತೀ - ದಕ್ಷಪ್ರಜಾಪತಿ-ಭೃಹಸ್ಪತೀ -
ಸ್ವಾಯಂಭೂವಮನು-೧೧ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.

11) ಪ್ರವಹನಾಯು (ಕೋಣಾಧಿಪತಿ)-೧೧ನೆಯ ಕಕ್ಷ. || ೨ ||

ಪದ್ಯ-೨

ಮೂಲ :

ಯಮ ದಿನಾಕರ ಚಂದ್ರ ಮಾನವಿ |

ಸಮರು ಕೋಣಪ ಪ್ರವಹಗಧಮರು |

ದ್ಯುಮನೆಗಿಂತಲಿ ವರುಣ ನೀಚನು ನಾರದಾಧಮನು ||

ಸುಮನಸಾಸ್ಯ ಪ್ರಸೂತಿ ಭೃಗುಮುನಿ |

ಸಮರು ನಾರದಗಧಮರಕ್ತಿ |

ಪ್ರಮುಖ ನಿಶ್ಚಾನಿಕ್ರ ನೈವಸ್ವತರನಲಗಧಮು || ೨ ||

ಅನಕರಣಿಕೆ :

ಯಮದೇವರನ್ನು ಪ್ರಾರಂಭಮಾಡಿ, ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಇರುವ
ಶಾರತಮೃತ್ಯುವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಯಮು - ಯಮಧರ್ಮರಾಯ. ದಿವಾಕರ - ಸೂರ್ಯ (ವಿಷ್ಣುವಾನ್
ನಾಮಕನು). ಚಂದ್ರ - ಚಂದ್ರದೇವರು. ಮಾನವಿ - ಸ್ವಾಯಂಭುವ
ಪತ್ನಿ ಮಾನವಿ. (ರತರೂಪಾದೇವಿ). ಸಮರು - ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರು.
ಗಿರಿನಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ಈ ನಾಲ್ವರೂ. ಕೋಣವ - ವಾಯವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ
ಕೋಣಾಧಿಪತಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯುದೇವರು. ಇವನಿಗಿಂತ ಅಧಮರು -
ಕನಿಷ್ಠರು. ದ್ಯುಮಣಿಗಿಂತಲಿ - ಸೂರ್ಯಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಗಿಂತಲೂ.
ವರುಣ = ಗಿರಿನಯ ಕಕ್ಷದ ವರುಣದೇವನು ನೀಚನು - ಕಡಿಮೆಯಾದವನು.
ನಾರದ - ಗಿರಿನಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ನಾರದ ಮಹರ್ಷಿಯು ಅಧಮನು -
ವರುಣನಿಗಿಂತ ನೀಚನು. ಸುಮಸಾಸ್ಯ - ದೇವಮುಖಿನಾಮಕನಾದ ಅಗ್ನಿ.
ಪ್ರಸೂತಿ - ದಕ್ಷ ಪ್ರಜೇಶ್ವರನ ಪತ್ನಿ ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿ. ಭೃಗುಮುನಿ -
ಭೃಗುಮುನಿಗಳು ಗಿರಿನಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಈ ಮೂವರು (ಅಗ್ನಿ-ಪ್ರಸೂತಿ-
ಭೃಗು) ಸಮರು - ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನರು. ನಾರದ
ಅಧಮ - ನಾರದರಿಗಿಂತ ಅವರರು ಅತ್ರಿ ಪ್ರಮುಖ - ಅತ್ರಿ ಮುಖಿಯೇ
ವೇದದಾಗಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಮುನಿ,
ವೈವಸ್ವತಮನು = ವೈವಸ್ವತಮನು ಈ ೯ ಮಂದಿ ಗಿರಿನಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.
ಅನಲಗೆ ಅಧಮ = ಈ ೯ ಮಂದಿ ಅಗ್ನಿ-ಪ್ರಸೂತಿ-ಭೃಗುಗಳಿಗಿಂತ
ಅವರರು. || ೨ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಯಮದೇವರು ಆರಂಭಮಾಡಿ, ಸಪ್ತಯುಗಗಳ ಪರಿಯಂತ ಶಾಶ್ವತವ್ಯುತ್ಪತ್ತಿ.

ಹನ್ನೆರಡನೇ ಕಕ್ಷದ ಒಳಗೆ ಮಂದಿ ೧, ಯಮಧರ್ಮರಾಯ, ೨. ವಿವಿಧವಾದ ನಾಮಕ ಸೂತ್ರ, ೩. ಚಂದ್ರದೇವರು, ೪. ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವುತ್ಪತ್ತಿ ಮಾನವೀ, ಇವರಿಗೆ ಶತರೂಪಾದೇವಿ ಎಂತ-ನಾಮಾಂತರ. ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮಾನರು, ವಾಯುವ್ಯದಿಕ್ಕಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರವಹಮಾರುತಗೆ ಅಧಮರು. ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಸೂತ್ರಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು ದಾರಂದರೆ, ಹದಿನಾರನೇ ಕಕ್ಷದ ವರುಣ ದೇವರು ನೀಚರು. ಹದಿನಾಲ್ಕನೇ ಕಕ್ಷ ಈ ವರುಣದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ನಾರದ ಋಷಿಗಳು ಅಧಮರು. ಈ ನಾರದಋಷಿಗಿಂತಲೂ ಹದಿನೈದನೇ ಕಕ್ಷದ ೧. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮುಖಸ್ಥಾನಾಪನ್ನರಾದ ಅಗ್ನಿದೇವರು, ೨. ದಕ್ಷಪತ್ನಿ ಪ್ರಸೂತಿದೇವಿಯರು, ೩. ಭೃಗುಋಷಿಗಳು ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ಸಮಾನರು, ನಾರದ ಋಷಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು ದಾರಂದರೆ, ಹದಿನಾರನೇ ಕಕ್ಷದ ಒಂಭತ್ತು ಮಂದಿ-ಅತ್ರಿ ಮೊದಲಾದ ಒಳ ಋಷಿಗಳು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ಎಂಟು, ವೈವಸ್ವತಮನು ಒಂಭತ್ತು, ಅಂತು ಒಂಭತ್ತು ಮಂದಿ, ಅಗ್ನಾದಿ ಮೂರು ಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು ಎನಿಸತಾರಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೩ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನಿಗಿಂತಲೂ ಯಮ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಶತರೂಪ ಎಂಬ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನುವಿನ ಹೆಂಡತಿ, ಇವರು ನಾಲ್ವರೂ ಅಧಮರು, ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸಮರು. ಇವರಕಿಂತಲೂ ವರುಣನು ಅಧಮನು. ವರುಣನ

ಕುಳಿಯುವುದು ಕಮ್ಮಿ ಎನಿಸುವರು ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಸೂತಿ ಎಂಬ ದಕ್ಷ
 ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡು. ಧ್ವನಿ ಯುಗಲಕು, ಇವರ ಮೂವರೂ ಸಮರು.
 ಮತ್ತೆ ವಾಯುಕುತಲೂ ಅಧಮರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರೀಚಿ,
 ಅಪ್ಪಿ, ಕಾಳ, ವ್ಯಾಧ್ಯ, ಫಲಹ, ಕ್ರತು, ವಶಿಷ್ಠ ಇವರೇಳು ಪುಂಜಿಗಳು ;
 ಮತ್ತೆ ಮಿತ್ರಮಿ ವೈವಸ್ವತ ಮನು ಇವರಲ್ಲರೂ ಸಮರು. ಅಗ್ನಿ
 ಕುಳಿಯುವುದು ಅಧಮರು, ಅಣುತಾಳೆತಮ್ಮವಾಕ್ಯ; ಸೌಪರ್ಣೀ
 ಮಹಾರ್ಷಿ ವಾತವತಿ ಹಯಾಚೀಂದ್ರ ಕಾಮಾಪಥಾಸ್ಮಾನ್ ಪ್ತಾಣೋ
 ಕೋದೋನುದೋ ರತಿ ಮಮಗುರವೋ ದಕ್ಷಶಶ್ಚಿಚಪಾಂತು || ತ್ರಾಯಂ
 ತಾರಿಪವೈತ ಪ್ರವಹ ಉತ್ತಮೌ ಮನವೀ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯಚಾಪೋ
 ಕೋ ವಾದೋಧೋ ಧ್ವನಿರನುಲ ಕುಲೇಂದ್ರ ಪ್ರಸೂತಿಶ್ಚ ನಿತ್ಯಂ ||
 ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋಮರೀಚಿ ಪ್ರಮುಖ ವಿಧಿಸುತಾಃ ಸಪ್ತವೈವಸಾಖೈಃ ವಿಬ
 ಶ್ಚೋದವರಗೂ ಹೇಳಿವ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಮೂರು ಪದ್ಯ
 ಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

೩. ವ್ಯಾಸದಾಸೆ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ

"ತತೋಯಮ ಸೂರ್ಯೇಂದೂಮಾನವೀ ಚ ಸಮಾಸ್ತಥಾ ||
 ಪರಸ್ಪರಂ ಪ್ರವಹತಃ ನ್ಯೂನಾಃ ಸೂರ್ಯಾದ್ಯಮಾದ್ರಯಃ || ತತಃ ನಾರದ
 ಯೋಗೀ ಚ ತತೋಗ್ನಾದಿತ್ತಿಕಂ ತಥಾ || ಸಮಂ ಸ್ವೇಷ್ಟಜಿ ಪುತ್ರಾಶ್ಚ
 ಸಪ್ತ ವೈವಸ್ವತೋ ಮನುಃ || ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋನಲಾಗ್ನೀಚಃ" ಇತ್ಯುಕ್ತ
 ಮಾಹ - "ಯಮ" ಇತಿ || ೩ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ಪ್ರವಹನಾಯುವಿಗೀತ-ಯಮ, ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ತತರೂಪಿ
 (ಮನುಪತ್ನೀ) ಇವರು ಕಡಿಮೆಯವರು. ಇವರು ಪರಸ್ಪರ ಸಮರು.

ಸೂರ್ಯನ ತರುವಾಯ ವರೂಣ, ತರುವಾಯ ನಾರದ, ಯೋಗಿಗಳೂ ಅವರ ತರುವಾಯ ಅಗ್ನಿ, ಪ್ರಸೂತಿ, ಭೃಗು ಇವರು ಪರಕ್ಕರ ಸಮರು, ಅತ್ತಿ-ಮುಂತಾದ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು, ವೈವಸ್ವತಮನು, ವಿಶ್ವಾಪಿತ್ರ, ಇವರು ಅಗ್ನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು. "ಹೀಗೆ ಹೇಳಿದ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು 'ಯಮ'-ಎಂಬ ಪದ್ಯದಿಂದ ಮೂಡುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಕೋಣಾಪನೆಯ ದಿಕ್ಪತಿ ವಾಯುಗಿಂತ ಯಮದೇವರು, ದಿವಾಕರ ನೆಂಬ ಸವಿತೃನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ, ಚಂದ್ರ, ಮನುಪತ್ನಿ ಶತರೂಪಾದೇವಿ-ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನ ಕಡಿಮೆ, ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮಾನರು. ಸೂರ್ಯನೆಯ ಸವಿತೃನಾಮಕ ಗಿಂತ ವರೂಣ ಕಡಿಮೆ. ಈತನಿಗಿಂತ ನಾರದಮುನಿ ಕಡಿಮೆ. ನಾರದ ಮುನಿಗಿಂತ ಸುವ.ಸಾಕ್ಷನೆಯ ಅಗ್ನಿ, ದಕ್ಷಪತ್ನಿ ಪ್ರಸೂತಿ, ಭೃಗುಮುಖಿ ಕಡಿಮೆ. ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮಾನರು. ಅತ್ತಿ ಮರೀಚಿ ಮೊದಲಾದ ಬ್ರಹ್ಮವೃತ್ತರು ಎಳು ಜನಗಳು, ವಿಶ್ವಾಪಿತ್ರರು, ವೈವಸ್ವತಮನು ಸಹ ಅಗ್ನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ || ೨ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನುಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಕೋಣಾಪ-ಎಂದು ಪ್ರಧಾನದಿಕ್ಕುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಮೂಲೆಗೆ ಕೋಣ-ಎಂತನಾಮ ಇದನ್ನು "ವಿದಿಕ್ಕು"-ಎಂತಲೂ ಕರೆಯುವರು.

ಪ್ರನಾಹವಾಯುವು ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಕೋಣಾಧಿಪತಿಯು (ಕೋಣಾಪ). ವಾಯುವ್ಯದಿಕ್ಕು ಪಶ್ಚಿಮ ಮತ್ತು ಉತ್ತರ ದಿಕ್ಕುಗಳ ಮಧ್ಯೆ ಇರುವ ಕೋಣಾಪ.

೨. (1) ಯಮಧರ್ಮರಾಯ (ಧರ್ಮದೇವತೆ-ಜೀವರ ವ್ಯಾಪಾರಗಳನ್ನು ನಿಷ್ಕರ್ಷಿಸಿ, ಅದಕ್ಕನುಗುಣವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವ

ಧರ್ಮದೇವತೆ-ದತ್ತಾ ದ್ವೀಪ ಆಧಿಪತಿ) (2) ವಿವಸ್ವಾನ್ ಎಂಬ ಸೂರ್ಯ (ದಿವಾಕರ). (ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಕಾ ಟೀಕಾದಲ್ಲಿ ಸವಿತೃನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನೆಂದು ಕೊಟ್ಟಿದ್ದಾರೆ). (3) ಚಂದ್ರದೇವರು (ನಿತಾಧಿಪತಿ-ದಿಗ್ವಿವಕ-ಪ್ರಸ್ಮತಿಗಳಿಗೆ ಮುಖ್ಯಾಭಿಮಾನಿ) (4) ಮಾನವಿ-ಅಂದರೆ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನ ಪತ್ನೀ ಶತರೂಪಾದೇವಿ. ಈ ನಾಲ್ವರು ಮಂದಿ ತಮ್ಮತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮಾನರು (ಸಮರು) ಇವರು ನಿಜನೆಯ ರಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ಇವರು ಕೋಣವನಾದ ಪ್ರವಾಹ ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಅವರು ಕೋಣವ ಪ್ರವಹಗಧಮರು)

೩. ವರುಣನೇವರು-ಗಂಗಾಪತಿ. ಅಪತತ್ಪ್ರಾಭಿಮಾನಿ ಹಾಗೂ ರಸಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ. ವರುಣನು ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಯಮಾದಿ ಶತರೂಪ ಪರ್ಯಂತ ನಾಲ್ವರಿಗಿಂತ ಅಧವಾನು. ನಿಜನೆಯ ಕ್ಷಕ್ಷದ ದೇವತೆ

೪. ನಾರದನುಹರ್ಷಿ-ಬ್ರಹ್ಮನ ವೃತ್ತರು. ತ್ರಿಲೋಕಸಂಬಾರಿಗಳು. ಯೋಗಿಸಿದ್ಧರು ಮಹಾಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ದೇವರ್ಷಿಗಳು.

ನಾರದರು ವರುಣನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. (ನಾರಗಧಮನ)-ನಿಜನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.

೫. ಸುಮನಸಾಸ್ಯ-ಭಗವದ್ವಕ್ತಿಚೂರಿತವಾದ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಮನಸ್ಸುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳು ಸುಮನಸರು. ಅವರ ಆಸ್ಯ-ಅಂದರೆ ಮುಖ. ದೇವಮನುವಿನಾದ ಅಗ್ನಿನೇವರು ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಾ ಅಗ್ನಿಯ ದ್ವಾರವೇ ತಮ್ಮ ಹವಿಸ್ಸನ್ನ ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದರಿಂದ, ಅಗ್ನಿಗೆ-ಸುಮನಸಾಸ್ಯ-ನಮು ಪಯು.

(1) ಅಗ್ನಿದೇವರು (ಅಗ್ನಿಯ ವಿಧಿಕೃತ ಕೋಣಾಧಿಪತಿ. ವಾಗಾಭಿಮಾನಿ. ತೇಜೋಭಿಮಾನಿ) (೨) ಪ್ರಸೂತಿ-ದಕ್ಷ ಪ್ರಜೀಶ್ವರನ ವತ್ನಿ. ಮತ್ತು (೩) ಭೃಗು. ಈ ಮೂರುಮಂದಿ ಸಮಾನ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು (ಸಮರು) ನಿಜನೆಯ ಕಕ್ಷದವರು. ಈ ಮೂವರೂ ನಾರದನಿಗಿಂತ ಅವರು (ನಾರದಗಧಮ).

೩. ಮರೀಚಿ-ಅತ್ತಿ-ಅಂಗಿರ-ಪುಲಸ್ತ್ಯ-ಪುಲಹ-ಮುಷ್ಠಿ-ಈ ಏಳು ಮಂದಿ ಬ್ರಹ್ಮವಾನಸಪುತ್ರರು ಇವರು ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳೆಂದು ಇವರ ಜೊತೆಗೆ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಮತ್ತು ವೈವಸ್ವತಮನು (ಪ್ರಸಕ್ತ ಮನ್ವಂತರಾಧಿಪತಿ)- ಈ ಒಂಭತ್ತು ಮಂದಿ ಅಗ್ನಿಗಿಂತ ಅಧಮರು (ಗ್ನಿನೆಯ ಕಕ್ಷ)

ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮ :

1. ಯಮ-ಸೂರ್ಯ-ಚಂದ್ರ-ಶತರೂಪಾದೇವಿ-ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಗ್ನಿನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು ಪ್ರವಹ ವಾಯುವಿಗಿಂತ ಅಧಮರು.

2. ಪರಣವೇವರು-ಗ್ನಿನೆಯ ಕಕ್ಷ-ಯಮಾದಿ ಶತರೂಪಾಪರ್ಯಂತ ನಾಲ್ವರಿಗಿಂತ ಅವರನು.

3. ನಾರದಮಹರ್ಷಿ-ಗ್ನಿನೆಯ ಕಕ್ಷ ಪರಣವಿಗಿಂತ ಅಧಮನು.

೪. ಅಗ್ನಿ-ಪ್ರಸೂತಿವೇವಿ-ಭೃಗು. ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಾನ ಕಕ್ಷಾ ಪನ್ನರು. ಗ್ನಿನೆಯ ಕಕ್ಷ. ನಾರದವಿಗಿಂತ ಅವರರು.

5. ಮರೀಚಾದಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು-ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ-ವೈವಸ್ವತಮನು. ಈ ೯ ಮಂದಿ ಅಗ್ನಾದಿ ಭೃಗು ಪರ್ಯಂತ ಮೂವರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಗ್ನಿನೆಯ ಕಕ್ಷ.

ಪ್ರಮಾಣ :

ಸುಪರ್ಣೇ, ವಾರುಣೇಚ ಪಾರ್ವತಿಪತಿತನಯಾ ಚೇಂತ್ಯ ರಾಮಾ ವಿನಸ್ತಾನ್ ಪ್ರಾಣೋಘೋಯೋನಿರುದ್ಧೋ ರತಿ ಮನು ಗುರವೋ ದಕ್ಷ ಶಬ್ದಾ ದ್ಯಾಃ || ತ್ರಾಯಂತಾಂ ನಾ ಸದೈತ ಪ್ರವಹಪತಿ ಯಮೋ ಮಾನವೀ ಚಂದ್ರಸೂರ್ಯ ಚಾಪೋತೋ ನಾರದೋಘೋ ಭೃಗು ರನಿಲ ರುಲೇಂದ್ರ ಪ್ರಸೂತಿಶ್ಚ ಸಿತ್ಯಂ || ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರೋ ಮರೀಚಿ ಪ್ರಮುಖಿ ವಿಧಿಸುತಾಃ ಸಪ್ತಮೈವಸ್ವತಾಖ್ಯಃ

ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ವಚನ

ಪ್ರಸಕ್ತ ಶ್ಲೋಕರೂಪದ ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿ, ಸೂರ್ಯನನ್ನು "ವಿಮ್ನಾನ"

ವಿವೇಕ, ಶತಕೂಪಾದೇವಿಯನ್ನು "ಮಾನವಿ"-ಎಂದು ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.
ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಒಳನಾಡು ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನೋಡಿದರೆ
ತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

ಪದ್ಯ-೪

ಮೂಲ:-

ಮಿತ್ರ ತಾರ ನಿರಯತಿ ಪ್ರವಹ |
ಪತ್ನಿ ಪ್ರಾವಹಿ ಸಮರು ವಿಶ್ವಾ |
ಮಿತ್ರಗಿಂತಲಿ ಕೂರಕೆ ವಿಷ್ಕೇನ ಗಣನಾಥ ||
ವಿಶ್ವಕತಿ ಅಶ್ವಿನಿಗಳಧನುರು |
ಮಿತ್ರ ಮೊದಲಾದವಗಿಂತಲಿ |
ವಿಶ್ವಕತನು ಶತಸ್ಯ ದ್ವಿಜರ ವ್ಯೂಹನಾಮಗಳ || ೪ ||

ಅವತರಣೆಕೆ :

ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯನಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಶೇಷಶತಸ್ಯರ ಪರ್ಯಂತ
ಶರತಪ್ಯ ಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಮಿತ್ರ = ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ. ತಾರ = ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ
ಪತ್ನೀ ತಾರಾದೇವಿ, ನಿರಯತಿ = ಕೋಣಾಧಿಪತಿಯಾದ ನಿರಯತಿ, ಪ್ರವಹ
ಪತ್ನಿ ಪ್ರಾವಹೀ = ಪ್ರವಾಹವಾಯುವಿನ ಪ್ರಾವಹೀ, ಈ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ
ಪತ್ನಿ ಸಮರು = ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. (೧೨ನೆಯ ಕಕ್ಷೆ).
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಗಿಂತಲಿ = ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ, ವೈಶ್ವಕತನು ಮದೀಚ್ಯಾದಿ

ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು-ಈ ೯ ಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕೊರತೆ=ಮೇಲಿನ ಮಿತ್ರಾದಿ ಪ್ರಾವರ್ತಿಸಿಪರ್ಯಂತ 4 ಮಂದಿ ಅವರರು. ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ-ವಾಯುಪುತ್ರ ನಾದ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಗಣನಾಥ-ಶ್ರೀ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ, ವಿಶ್ವಶತಿ-ಧನಪನಾದ ಟೀಕರ, ಅಶ್ವಿನಿಗಳು-ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು (ನಾಸತ್ಯ ಮತ್ತು ದ್ರೂ). ಈ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ, ನಿರನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ಅಧಮರು-ಮಿತ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅವರರು. ಶತಸ್ಥ ದಿವಿಜರ-೧೦೦ ಮಂದಿ ಶತಸ್ಥ ದೇವತೆಗಳ ವಿಚಾರ ವನ್ನು (ನಿರನೆಯ ಕಕ್ಷ) ವ್ಯೂಹನಾವಂಗಳ-ಶತಸ್ಥ ದೇವತೆಗಳ ಸಮೂಹ ನಾವುವನ್ನು (ವರ್ಗಸಾಂಕೇತ) ಬಿತ್ತರಿವನು-ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ (೩೬, ೫) ವಿವರಿಸುತ್ತೇನೆ-ಎಂದು ದಾಸಾರ್ಯರ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೪ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ/ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಮಿತ್ರ ಮೊದಲು ಶತಸ್ಥ ಪನಿಯಂತ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಹದಿನೇಳನೆಯ ಕಕ್ಷದ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿ ೧. ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ, ೨. ಗುಂಪತ್ತಿ ತಾರಾದೇವಿಯರು. ೩. ನಿರಯತಿ, ೪. ಪ್ರವಹಪತ್ತಿ ಪ್ರಾವರ್ತಿಸಿ. ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಅವರಾದವರು. ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಮಿತ್ರಾದಿ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿಗಿಂತಲೂ ಕೋಟಿಯಾದವರು ಯಾರೊಂದರ ಹದಿನೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷದ ನಾಲ್ವರು ೧. ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ೨. ಗಣೇಶ, ೩. ಕುಟೀರ, ೪. ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಇವರು ಅಧಮರು ಎಂತ ಅರ್ಥ. ಈ ಹದಿನೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನಾದ ದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯಾವಿಸ್ತಾರ ಮಾಡುವನು. ಆ ದೇವತೆ ಗಳು ವಿಷ್ವಮಂದಿ ಎಂದರೆ ಶತಸಂಖ್ಯಾವಿಂಪ ಯುಕ್ತರಾಗಿ/ಇರತಕ್ಕವರು. ಸಮೂಹನಾವಂಗಳ ಮುಂದಿನ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳುತೇವಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೪ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಅನುಕಾರತಮ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ "ಚೈವಂ ವೈಮಿತ್ರತಾರೇನರ ನಿರು
 ಋತಿ ನಾಮಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಪ್ರಸನ್ನಾಃ || ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನೋಽಪ್ಪಿಸೌ ತೌ ಗಣಪತಿ
 ಉಕ್ತಶೇಷಾಃ ಶತಸ್ಥಾಃ" ಇಲ್ಲಿಯವರೆಗೂ ಹೇಳಿರುವ ತಾರತಮ್ಯ
 ವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ: ಮಿತ್ರನೇಬ ಸೂರ್ಯ, ಬೃಹಸ್ಪತಿಯು
 ಹೆಂಡತಿ ತಾರೆ, ದಿಕ್ಪಾಲಕನಾದ ನಿಯಯತಿ ಪ್ರವಹವಾಯುವಿನ ಹೆಂಡತಿ
 ಪ್ರಾವೀಣ್ಯ ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸವರು. ವಿಶ್ವಮಿತ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ
 ಅಧಮರು. ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ವಿಘ್ನೇಶ, ಕುಬೇರ, ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಇವರ
 ಸಮರು, ಮಿತ್ರವೇದನಾದವರಕಿಂತಲೂ ಅಧಮರು ಇನ್ನು ಮುಂದೆ;
 ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತ ಶೇಷತತ್ಕರವನ್ನು ಹೇಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳ
 ಗುಂಪುಗಳ ಹೆಸರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುವನು. || ೪ ||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ

"ಪ್ರವಹಸ್ಯಸತೀ ತತಃ (ತಥಾ)" ಮಿತ್ರತ್ರಿಕಂ ಸಮಂ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾ
 ನ್ನೋನು ಮತಂ ಸತಾಮ್ "ಮಿತ್ರಾದೇಃ ವಾಯುಜೋದಿತ್ಯಗಣನಾಥೌ
 ತಥಾಽಶ್ವಿನೌ (ನೌ)" ಸಮಾಃ ಸ್ವೇಷ್ಟವಾಃ ಜ್ಞೇಯಾಃ ಕೀರ್ತಿತಾಃ
 ಬುಧೈಃ ||" ಇತ್ಯಕ್ತಂ ಬ್ರೂತೇ "ಮಿತ್ರ" ಇತಿ || ೪ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಪ್ರವಹ ವಾಯುವತಿ (ಪ್ರಾವೀಣ್ಯದೇವಿ) ಮಿತ್ರ, ತಾರಾ, ನಿಯಯತಿ-
 ಇವರು ಪರಸ್ಪರ ಸಮರಾಗಿದ್ದು, ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವರೆಂಬುದು
 ಪ್ರವಣಾ ಪ್ರಮಿತ. ಮಿತ್ರ ಮುಂತಾದವರಿಗಿಂತ ಕುಬೇರ ಗಣೇಶ. ಅಶ್ವಿನಿ
 ದೇವತೆಗಳು, ಕಡಿಮೆಯಾದವರು. ಮತ್ತು ಇವರು ಪರಸ್ಪರ ಸಮರೇಂಬು
 ದನ್ನು ಬುಧರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ" ಈ ವಿಷಯ ಸಂಗ್ರಹವನ್ನು "ಮಿತ್ರ" ಈ
 ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಪತ್ನಿ ತಾರೆ, ನಿರಯತಿ ಪ್ರವಹ ವಾಯು ಪತ್ನಿ ಪ್ರಾವಹೀದೇವಿ ಸಹ ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ, ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸಮರು. ಮಿತ್ರಾದಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ, ಗಣಪತಿ, ವಿತ್ತಪತಿ ಎಂಬ ಕುಟೀರ, ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ಸಹ ಕಡಿಮೆ || ೪ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಮಿತ್ರ-ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರ ಪೈಕಿ ಮಿತ್ರನಾಮಕನಾದ ಸೂರ್ಯ. ತಾರ-ಸುರಗರುಗಳಾದ ಶ್ರೀಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪತ್ನೀ ಶ್ರೀತಾರಾದೇವಿ. ನಿರಯತಿ-ನೈರುತ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಗೋಣಾಧಿಪತಿ ಇವರು ದ್ರೃತ್ಯಕುಲಸಂಜಾತನು (ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ವಿಭೀಷಣರಂತೆ) ಅವರ ದೇವತಾರ್ವಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವನು. ಪ್ರಾವಹೀ-ವಾಯುವ್ಯ ದಿಕ್ಕಿನ ಗೋಣಾಧಿಪತಿಯಾದ ಪ್ರವಹವಾಯು ದೇವರ ಪತ್ನೀ ಪ್ರಾವಹೀದೇವಿ. ಈ ನಾಲ್ಕುವಂದಿ (ಮಿತ್ರ-ತಾರ-ನಿರಯತಿ-ಪ್ರಾವಹೀ) ಪರಸ್ಪರ ಸಮರು. ೧೭ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ಇವರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾದಿ ೯ ಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತ ಕನಿಷ್ಠರು.

೨. ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ ವಾಯುಪುತ್ರನಾದ ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನನು ಗಣನಾಥ-ಗಣೇಶ ನಾದ ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನು. ವಿತ್ತಪತಿ-ಧನಸ್ಥತಿಯಾದ ಕುಟೀರನು. ಇವನು ಯಕ್ಷರಾಜನು ಉತ್ತರದಿಕ್ಕಿನ ದಿಕ್ಪಾಲಕನು. ಅಶ್ವಿನಿಗಳು-ನಾಸತ್ಯ ಮತ್ತು ದ್ರೂ ಎಂಬ ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು. ಪ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ಗಂಧ ಗಂಧಗ್ರಹಾಕರು. ದೇವತೆಗಳ ವೃದ್ಧರು. ಅವಳಿಜವಳಿ ಕುಮಾರರು. (ಯಮುರು). ಈ ನಾಲ್ವರು ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ-ಗಣಪತಿ ಕುಟೀರ-ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು. ೧೭ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಇವರು ಮಿತ್ರಾದಿ ನಾಲ್ವರಿಗಿಂತ ತಾರತಮ್ಯದ್ದಕ್ಕೆ ಕಡಿಮೆ.

ಮುಂದಿನ ಪದ್ಯದಿಂದ ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹನಿರುವ ತತಸ್ಥರ (೧೦೦ ಮಂದಿ ದೇವತಾರ್ವಗ) ವಿವರಗಳನ್ನು ಮತ್ತು ಅವರ ವರ್ಗ

ಸಾಂಕೇತ ನಾಮಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇನೆಂದು ದಾಸರಾಯರು ಪ್ರಸಕ್ತ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ನಿರೂಪಿಸಿರುವರು.

ಚಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ

೧. ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ - ತಾರಾವೇದಿ - ನಿರಯತಿ-ಪ್ರಾಪ್ತಃ.
-ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮರು. ೧೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ.
ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ.
೨. ವಿಷ್ವಕ್ಸೇನ-ಗಣಪತಿ-ಕುಬೇರ-ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು.
-ಇವರು ಸಮಾನಶೃಂಗಾರರು. ೧೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ. ಮಿತ್ರಾದಿ
ಗಳಿಗಿಂತ ಅವರು.
೩. ೧೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕವನ್ನರಾದ ೧೦೦ ಮಂದಿ ಶತಶ್ಲೋಕ ದಿವಿಜರು.

ಪದ್ಯ-೩

ಮೂಲ :

ಮರುತರೋಭಕ್ತಧಿಕ ನಾಲ್ಕು |
ಶ್ರೀರಡು ಅಶ್ವಿನಿ ವಿಶ್ವೇನೀವರು |
ಎರಡೈದು ಹನ್ನೊಂದು ರುದ್ರರು ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯ ||
ಗುರುವಿವ್ಯಕ್ತಯವಷ್ಟ ವಸುಗಳು |
ಚಾರತ ಚಾರತಿ ಪೃಥ್ವಿ ಋಭುನೆಂ |
ದರಿವು ದಿವರನು ಸೋಮರಸಪಾನಾರ್ಹರಪುಜೆಂದು || ೩ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :

೧೨ನೆಯ ಶ್ಲೋಕವನ್ನರಾದ ಶತಶ್ಲೋಕ ಸಂಖ್ಯಾ ಮತ್ತು ನಾಮಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೩ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಮರುತರು-ಮರುದ್ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿರುವರು. ಒಂಭತ್ತಧಿಕ ಸಾಲ್ವತ್ಯು-
 ಪಲವತ್ತೊಂಭತ್ತುಮಂದಿ ($F + 90 = 9F$). ಎರಡು ಅತ್ತಿನಿ-ದಸ್ತು
 ಮತ್ತು ನಾಸದ್ಯ-ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಅತ್ತಿನಿದೇವತೆಗಳು. ವಿಶ್ವೇದೇವರು
 ಎರಡೈದು-ಹತ್ತುಮಂದಿ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು (ಎರಡೈದು- $2 + 8 = 10$)
 ಹನ್ನೊಂದು ರುದ್ರರು ಹನ್ನೊಂದುಮಂದಿ ರುದ್ರವರ್ಗ, ವ್ಯಾದಶಾದಿತ್ಯ-
 ಹನ್ನೆರಡುಮಂದಿ ಸೂರ್ಯರು. ಗುರು-ಸುರಗುರುಗಳಾದ ಭೃಹಸ್ಪತ್ಯಾ
 ಚಾರ್ಯರು. ಪಿತೃತ್ರಯವು-ಮೂರುಮಂದಿ ಪಿತೃವರ್ಗ, ಅಷ್ಟ
 ವಸುಗಳೂ-ಎಂಟುಮಂದಿ ವಸುಗಳು. ಭಾರತಿ-ಭಾರತೀದೇವಿ, ಭಾರತ-
 ಪ್ರಧಾನವಾಯುದೇವರು. ಪೃಥ್ವಿ-ಭೂ ಅಭಿಮಾನಿ ಭೂರೂಪರಾದ
 ರಮಾದೇವಿ, ಷುಭುತ್ಯ ಷುಭು ಎಂಬ ದೇವತೆ-ಎಂತ ಈ 100 ಮಂದಿ
 ಸೋಮಸಾನಾರ್ಹರು-ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸೋಮರೂಪಾನ ಮಾಡಲು ಅರ್ಹ
 ರಾದವರಂದು ಅರಿವುದು-ಈ ಶತಸ್ಥರನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು-ಎಂತ
 ತಾನ್ವರ್ಯ. || ೧ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಹದಿನೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಶತಸ್ಥರಸಂಖ್ಯಾ, ನಾಮಗಳ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.
 ಮರುದ್ಗಣ ಸಲವತ್ತೊಂಭತ್ತುಮಂದಿ, ಇಬ್ಬರು ಅತ್ತಿನಿದೇವತೆ
 ಗಳು, ಹತ್ತುಮಂದಿ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು, ಹನ್ನೊಂದುಮಂದಿ ರುದ್ರರು,
 ಹನ್ನೆರಡುಮಂದಿ ಸೂರ್ಯರು, ಭೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು, ಮೂರುಮಂದಿ
 ಪಿತೃಗಳು, ಎಂಟುಮಂದಿ ವಸುಗಳು, ಭಾರತೀದೇವರು, ಪ್ರಧಾನವಾಯು
 ದೇವರು, ಭೂ ಅಭಿಮಾನಿ ಪೃಥ್ವಿ ಭೂರೂಪರಾದ ರಮಾದೇವರು, ಷುಭು,

ಅಂತು ನೂರುಮಂದಿ, ಈ ನೂರುಮಂದಿ ಯಜ್ಞದಲ್ಲಿ ಸೋಮವರಸವಾನ
ಮೂಡೋದಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾದವರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ || ೫ ||

೨. ಧಾನಪ್ರಕಾರಿಕೆ :

ವಾಯುತ್ವಗಳು ೪೯ ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳು ೨, ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು
೧೦, ರುದ್ರರು ೧೧, ಸೂರ್ಯರು ೧೨, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ೧, ಒತ್ತಗಣ
೩, ವಸುಗಳು ೮, ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣಿವೇವರು ೧, ದ್ವಾಲೋಕಾಭಿಮಾನಿ
ಯರಾದ, ವಾಯುದೇವರ ವೇಡತಿಯರಾದ ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ೧,
ಭೂಮಿ ೧, ಋಭುಗಣ ೧, ಅಂತು ಈ ೧೧೦ ಜನರು ಸೋಮವಾನಾರ್ಹ
ರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಗ್ರಹದಲ್ಲಿ "ಪ್ರಧಾನ ವಾಯು
ವರ್ಷೋ ರುದ್ರಾದಿತ್ಯಮರುದ್ಧಣಿ" ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಋಭುದ್ಯಾವಾಪೃಥಿ
ವ್ಯಾಶ್ವಿನಿ ತಥಾ || ವಿಶ್ವೇದೇವಾಶ್ಚ ಒತರಃ ಶತಸ್ಥಾ ದೇವತಾ ಮತಾಃ ||
ಎಂಬ ವಾಕ್ಯವು ಮೇಲಿನ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ೧೧
ರುದ್ರರು. ೧೨ ಸೂರ್ಯರು ಮೊದಲಾದವರ ಹೆಸರುಗಳು ಬೃಹತಾರತಮ್ಯ
ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಒರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ ಆದ್ದರಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. || ೫ ||

೩. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸವಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕಾನೂದೀ

ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುವರ್ಷೋರುದ್ರಾದಿತ್ಯ ಮರುದ್ಧಣಿಃ || ಬೃಹ
ಸ್ಪತಿಃ ಋಭುಃ ದ್ವಾವಾಪೃಥಿವ್ಯಾ ಅಶ್ವಿನಿ ತಥಾ || ವಿಶ್ವೇದೇವಾಶ್ಚ ಒತರಃ
ಶತಸ್ಥಾಃ ದೇವತಾಃ ಉಕ್ತಾಃ || ಭಾರತೀಗೃಹಣಂ ಅಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕಮ್ ||
ಕಥಿತ್ವಾ ಸುರೇಂದ್ರಭಾರ್ಯಾ ಶ್ರೀದೇವ ದೈರಿತ್ಯುಕ್ತಂ ವಿಪ್ರತೇ || ತಥಾಹಿ
ಕೇಷಾಂಚಿತ್ ಮತಂ ನಿರೂಪಿತಮ್ || ಶ್ರೀವೇಂಕಟಾದ್ರಿ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಯಮತೇ
ದ್ವಾದಶ ಕೀರ್ತಿತಾಃ || ಅಷ್ಟಾಶೀತಿ ವರಾಶಿಷ್ಟಾಃ ಅಶ್ವಿನಿವಾ ಚಾರ್ಯ
ಸಂಪ್ರತೇ || ಉಕ್ತಾಃ ಪಂಚದಶಾವೇಷ ಪಂಚಾರೇತಿ ಜನಾಪವೇ ||

ಮನುಕ್ರಿಕಾತಿಕ್ರಮದೇ ಚೈಕಾವತ ಮನೂತ್ತಮಶಿಃ || ಗಣೇಶಾದಪರಾಃ
 ಪೋಕ್ತಾಃ ರಾಜಾನಶ್ಚ ತಥಾವರಾಃ || ಪ್ರಹ್ಲಾದಾದ್ಯಾಃಚ್ಯವನಾಂತಾಃ
 ಕರ್ಮಜಾಃ ಕೀರ್ತಿತಾಃಪರಾಃ || "ಶ್ವೇಯಃ ಪದಪದಾಃ" ಇತ್ಯಸ್ಯ ಅರ್ಥಃ
 ಪದ್ಯತ್ರಯೇಣ ಅಹ "ಮರುತ" ಇತಿ || ೨ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಪ್ರಧಾನವಾಯು, ವಸುಗಳು, ಅದಿತ್ಯರು, ಮರುದ್ಗಣಗಳು, ಬೃಹಸ್ಪತಿ, ಚುಭು, ದ್ಯಾವಾ ಪೃಥಿವೀ (ಮೈ, ಪೃಥಿವೀ), ಅತ್ತಿನೀವೇವತೆಗಳು ವಿಶ್ವೇವೇವತೆಗಳು, ಓತ್ಯಗಳು ಇವರು "ಶತಸ್ಥ" ದೇವತೆಗಳು. ಭಾರತಿ ಗ್ರಹಣವನ್ನು ಮಾಡಿದುದು ಸಾಂಪ್ರದಾಯಿಕವಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸುರೇಂದ್ರನ ಹೆಂಡತಿಯನ್ನು 'ದೈ' ಎಂದು ಕರೆಯುವರೆಂದು ವಿವೃತಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಸಂಗತಿಯನ್ನು ಹೇಳಿ, ಕೆಲವರ ಮತವನ್ನು ಅನುಮೋದಿಸುತ್ತಾರೆ. ವೆಂಕಟಾದ್ರಿ ಕೃಷ್ಣಾಚಾರ್ಯರ ಮತದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ೧೨ ಜನ ಶೇಷಶತಸ್ಥರು ರರ ಜನ, ಶೇಷಾಚಾರ್ಯರ ಮತದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರ ೧೫ ಜನ, ಶೇಷಶತಸ್ಥರು ರಣಿ ಜನರು. ಮೂವರು ಮನುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ೧೧ ಮನುಗಳು ಗಣೇಶನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು, ಅದರಂತೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಮುಂತಾದ ಕರ್ಮಜ ರಾಜರೂ ಶೇಷಶತಸ್ಥ ರಣಿ ಜನರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯವರು. ಈ ವಿಷಯ ವನ್ನು "ಮರುತ" ಎಂಬ ಹಾಗೂ "ಈ ದಿವೌಕಸ" ಎಂಬ ಎರಡು ಪದ್ಯ ಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೨ ||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ಇವರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಆದ ಶೇಷಶತಸ್ಥರೆಂಬ ೨೫ ಜನರ ವಿಚಾರ ಹೇಳ ಬೇಕಾಗಿ ಶತಸ್ಥರ ವಿವರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಮರುತ್ಯುಗಳು ೪೯ ಜನ ಅತ್ತಿನಿಗಳು ೨ ಜನ, ವಿಶ್ವೇವೇವತೆಗಳು ೧೦ ಜನ, ರುದ್ರರು ೧೦ ಜನ,

ಅದಿಕ್ಕರು ೧೨ ಜನ. ಗುರುವೆಂಬ ಬೃಹಸ್ಪತಿ ೧. ಒಕ್ಕಗಣ ೩. ವಸುಗಳು ೮. ಭರತನೆಂಬ ಪ್ರಾಣದೇವರು ೧. ಭಾರತದೇವಿ ೧. ಪೃಥ್ವೀ ೧. ಋಷಿ ೧. ಈ ವರು ಜನ ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದು. || ೫ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಮರುತರು-ಮರುದ್ಗಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ದೇವತೆಗಳ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಮರುದ್ಗಣಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ = ೪೯. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ದಾಸರಾಯರು ಹಿಂಭಕ್ತಿಕೆ ನಾಲ್ಕತ್ತು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ನಾಲ್ಕತ್ತರ ಮೇಲೆ ಹಿಂಭಕ್ತು = ೪೦ + ೯ = ೪೯ ಎಂಬ ಸಂಖ್ಯೆ.

೩. ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳು ಎರಡು

ನಾಸಕ್ಯ ಮತ್ತು ದಸ್ಯ-ಎಂಬ ಯಮಗಳರು. ಇವರು ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳು. ಸುರವೈದ್ಯರು. ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು. ಗಂಧಗುಣಿ ಗ್ರಾಹಕರು. ಇವರ ಸಂಖ್ಯೆ = 2

೩. : ಶ್ವದೇವರು ಎರಡೈದು

ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳ ವರ್ಗವು ೧೦. ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಎರಡೈದು ಅಂದರೆ ೨ x ೫ : ಶರ ಎರಡರಷ್ಟು = ೧೦-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

೪. ಹನ್ನೊಂದು ರುದ್ರರು

ರುದ್ರ ವರ್ಗ ಹನ್ನೊಂದು. ವಿಕಾಶಶಮದ್ರ ಗಣದಲ್ಲಿ ಪಾರ್ವತೀಪತಿ ತಂಕರನು ಪ್ರಮುಖನು.

೫. ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರು

ಸೂರ್ಯರ ಸಂಖ್ಯೆ = ೧೨. ಈ ೧೨ ಮಂದಿಯಲ್ಲಿ ವಿವಸ್ವಾನ್ ಮತ್ತು ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ ಉತ್ತಮ ವಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

೭. ಗುರು-ಸುರಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು.
 ೮. ಓತ್ಯಕ್ರಯ-ಓತ್ಯ ದೇವತಾವರ್ಗ = ಮೂರು (ತ್ರಯ).
 ತಂದೆಯ ಕಡೆ ಓತ್ಯ-ಓತಾಮಹ-ಪ್ರಪಿತಾಮಹ ಇವೆಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಓತ್ಯ
 ದೇವತೆಗಳು ಮೂರು ಮಂದಿ. ಮಾತೃವಿನ ಕಡೆ-ತಾಯಿ-ಅವರ ಅತ್ತೆ-ಅತ್ತೆ
 ಯವರ ಅತ್ತೆ-ಮೂರು ಮಂದಿ.

- ೯. ಅಷ್ಟವಸುಗಳೂ-ಎಂಟು ಮಂದಿ ವಸುವರ್ಗ.
- ೯. ಭರತ-ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುದೇವರು
- ೧೦. ಭಾರತೀ-ವಾಯುಪತ್ನೀ ಶ್ರೀ ಭಾರತೀದೇವಿ.
- ೧೧. ಪೃಥ್ವೀ-ಭೂತತ್ವಾಭಿಮಾನಿ
- ೧೨ ಋಭು-ಮಘು ಎಂಬ ದೇವತೆ

ಅಲ್ಲಿಗೆ ಶತಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೦೦ ಆಗುವುದು. ಈ ಶತಸ್ಥರಲ್ಲರೂ
 ಯಜ್ಞದ್ರವ್ಯಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮರಸವೆಂಬ ಹವಿಸ್ಸನ್ನು ವಾನಮಾಡುವ
 ಅಧಿಕಾರಿಗಳು.

ಸಂಖ್ಯಾವಿನೆರೆ

1. ಮರುತ್ಸುಗಳು	= ೪೯
2. ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳು	= ೨
3. ವಿಶ್ವದೇವತೆಗಳು	= ೧೦
4. ರುದ್ರಗಣ	= ೧೦
5. ಆದಿತ್ಯವರ್ಗ	= ೧೨
6. ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು	= ೧
7. ಓತ್ಯದೇವತೆಗಳು	= ೩
8. ವಸುವರ್ಗ	= ೮
9. ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುದೇವರು	= ೧
10. ಭಾರತೀ	೧

11. ಪೃಥ್ವೀ	೦
12. ಉಪ್ಪು	1
ಒಟ್ಟು ಶತಸ್ಥೂರ ಸಂಖ್ಯೆ	— ೧೦೦

ವಿಶೇಷಾಂಕ :

10ನೆಯ ಶ್ರಮ ಸಂಖ್ಯಾಗತ ಭಾರತಿಯನ್ನು ದ್ಯಾವಾ—ಎಂತಲೂ ಇದರಿಂದ ದ್ಯಾವಾ-ಪೃಥ್ವೀ ಎಂದು ಎರಡು ದೇವತಾವರ್ಗ. ದ್ಯಾವಾ-ಸ್ವರ್ಗಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾ (ಭಾರತೀ) ಮತ್ತು ಪೃಥ್ವೀ-ಭೂ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆ (ಇವರಲ್ಲಿ ರಮಾವೇಶ ಬಂದು ಭೂರೂಪ) ರಜೋ ಗಣಾಭಿಮಾನಿ ಭೂರೂಪ ಬೇರೆ.

ಪದ್ಯ-೬

ಮೂಲ :-

ಈ ದಿನೌಕಸರೋಳಗೆ ಉಕ್ತರು |

ಐದಧಿಕದಕ ಉಳಿದ ಎಂಬ |

ಶ್ರೀಮದ ಶೇಷಶತಸ್ಥೂರವರು ಧನಪವಿನಾಯಕರು |

ಸಾಧು ನೈವಸ್ತಕ ಸ್ವಯಂಭುವ |

ಶ್ರೀಮದ ಶತಸ್ಥೂರವರು ಮನು ಏ |

ಶಾಂತರೂ ವಿಭೋಗಶರೀರಂತಲು ನೀಚರಿಸುವರು ||೬||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

೨೦೦ ಮಂದಿ ಶೇಷಶತಸ್ಥೂರವೈಕಿ ಲಗ ಮಂದಿ ಶೇಷಶತಸ್ಥೂರ ಮತ್ತು ವೈವಸ್ವಾದಿ ಕರ್ಮಜರ ವಿಜಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ ||೬||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ

ಈ ದಿನೌಕಸರೋಳಗೆ೦೦ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ -100 ಮಂದಿ

ಶೇಷ್ಯ ದೇವತಾ ವರ್ಗದಲ್ಲಿ. ಐವಧಿಕ ದಶ = ೧೫ ಮಂದಿ ಸಂಖ್ಯಾತರಾದ ಉತ್ತರರು = ಉತ್ತಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಸಮಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾದವರು. ಉಳಿದ = ೧೦೦ರಲ್ಲಿ ೧೫ ಮಂದಿ ಹೋಗತಾ, ಉಳಿದಿರುವ ಎಂಭತ್ತೈದು = ೮೫ ಮಂದಿ. ಶೇಷರಿಗೆ = ಶೇಷಶಯಸ್ಥರನಿಸುವ ೧೫ ಮಂದಿಗಳ ಪೈಕಿ ಎರಡು ಮಂದಿ ಅವರ ಪಕ್ಷದವರು. ಅವರನ್ನುಳಿದು ಉಳಿದ ೧೩ ಮಂದಿಗೆ (ಶೇಷಶಯಸ್ಥರು). ಧನಪ ವಿನಾಯಕರು = ಕುಬೇರ. ಗಣಪತಿ, ವಿಷ್ಣುಕ್ಷೇತ್ರರು ಎಣೆಯೆನಿಸಿದರು = ಸಮಾನರನಿಸುವರು.

ಸಾಧು ವೈವಸತ = ೧೪ ಮಂದಿ ಮನುಗಳ ಪೈಕಿ. ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾದ ವೈವ ಸ್ವತ ಮನು (೧೬ನೆಯ ಕಕ್ಷ). ಸ್ವಯಂಭುವ - ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು (೧೦ನೆಯ ಕಕ್ಷ). ಶ್ರೀದತಾಪಸರು ಮಂಗಳಪ್ರದನಾದ ತಾಪಸಮನು (ಇವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಪರಿಯ ಅವತಾರನು ೧೦ನೆಯ ಕಕ್ಷ) ಉಳಿದು = ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಮೂರು ಮಂದಿ ಮನುಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು (ವೈವಸ್ವತ-ಸ್ವಾಯಂ ಭುವತಾಪಸನಾಮದಿ ಮನುಗಳು ಮೂರು ಮಂದಿ) ಉಳಿದ ೧೧ ಮಂದಿ ಮನುಗಳು (ಏಕಾದಶರು ಮನು) ವಿಭೋಕ್ತರಿಗಿಂತಲಿ = ವಿಭೋತಾದಿ ಗಳಿಗಿಂತ, ನೀಚರೆನಿಸುವ - ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠರನಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೬||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ವೈವಸ್ವತಾದಿ ಕರುಜರ ವಿಚಾರ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಈ ಹದಿನೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷಗತರಾದ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ನೂರು ಮಂದಿ ದೇವತೆ ಗಳೊಳಗೆ ಉತ್ತಮ, ಅವರ (ಕಡಿಮೆ), ಸಮಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಉತ್ತರಾದವರು. ಹದಿನೈದು ಮಂದಿ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷದವರು ಹೋಗತಾ ಉಳಿದಿರುವ ಎಂಭತ್ತೈ ದು ಮಂದಿ, ಇದಕ್ಕೆ ವಿವರ-ಎರಡು ಮಂದಿ ಅವರ ಕಕ್ಷದವರು ಎಂದರೆ

ಹದಿನೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷಕೆ, ಕದಿಮೆ ಆದವರು, ಎಂಭತ್ತ ಮೂರು ಮಂದಿ ಸಮೂಹವರು ಎಂದರೆ ಹದಿನೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷದವರು ಅಂತು ಎಂಭತ್ತೈದು ಮೂರು ಮಂದಿಯಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷಕೆ, ಸೇರಿದ ಹದಿನೈದು ಮಂದಿ, ಅವ ಕಕ್ಷಕೆ ಸೇರಿದ ಎರಡು ಮಂದಿ ಹೋಗತಾ ಉಳಿದವರು ಎಂಭತ್ತ ಮೂರು ಮಂದಿ ಅವಶಿಷ್ಟರಾದ ಎಂಭತ್ತು ಮೂರು ಜನಕ್ಕೆ, ಕುಬೇರ, ವಿನಾಯ ವಿಷ್ಣು ಕ್ಷೇತ್ರಾದಿಗಳು ಸಮಾನರನಿಸುವರು.

ತತಸ್ತು ರ ಕಕ್ಷದ ವಿವರ

ಸತಸ್ತು ರ ಮೊತ್ತ ಸಂಖ್ಯಾ ಹಾಗೂ ನಾಮಾಂಕಿತ	ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷದವರು	ಅವರ ಕಕ್ಷದವರು	ಸಮೂಹದವರು
೪೯ ಮಂದಿ ಮರುಕರು	೨	-	೪೭
೨ ಮಂದಿ ಅಶ್ವಿನಿದೇವತೆಗಳು	-	-	೨
೧೦ ಮಂದಿ ವಿಶ್ವೇದೇವತೆಗಳು	-	-	೧೦
೧೧ ಮಂದಿ ರುದ್ರರು	೧	-	೧೧
೧೨ ಮಂದಿ ಅದಿತ್ಯರು	೫	೧	೬
೧ ಬೃಹಸ್ಪತಿ	೧	-	೬
೩ ಮಂದಿ ಒತ್ಯಗಳು	೨	೧	-
೧ ಮಂದಿ ವಕುಗಳ	೧	-	೨
೧ ಭರತ (ಪ್ರಧಾನವಾಯು)	೧	-	-
೧ ಭಾರತಿ (ದ್ಯುಲೋಕಾಭಿಮಾನಿದ್ಯಾವಾ)	೧	-	-
೨ ವೃಷ್ಣಿ, ಮುಳು	೧	-	-
೧೦೦ ಮಂದಿ	೧೫ ಮಂದಿ	೨ ಮಂದಿ	೧೧೫ ಮಂದಿ

ಅಂತು ೧೧ನೇ ಕಕ್ಷದವರು ೧೩ ಮಂದಿ ತೇಜತಸ್ತುರು, ಧನಪಾದಿಗಳು ೨

ಮಂದಿ ಅಂತು, ರಣಿ ಮಂದಿ ಸಮಾನರು.

ಹದಿನೈದು ಮಂದಿ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷದವರ ವಿವರ

ನಾಮ	ಸಂಖ್ಯಾ	ಕಕ್ಷಸಂಖ್ಯಾ
ಏಕಾದರರುದ್ರರಕ್ಷಿ ಪಾರ್ವತೀಪತಿ		
ರುದ್ರದೇವರ.	೧	೫
ಅಪ್ಪವಸುಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನ ಅಗ್ನಿದೇವರು	೧	೧೫
ದ್ವಾದಶಾದಿತ್ಯರಕ್ಷಿ ಜದುಮಂದಿ		
೧. ಉರಕ್ರಮನಾಮ ಸೂರ್ಯ	೧	೧
(ಸೂಕ್ತಾತ್ ನಾರಾಯಣ)		
೨. ವಿವಸ್ವಾನ್ ನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ	೧	೧೨
೪. ವರುಣನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ	೧	೧೩
೫. ಮಿತ್ರನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ	೧	೧೭
ಪಿತೃತ್ರಯರಕ್ಷಿ ಎರಡು ಮಂದಿ :-		
೧. ಯಮುದೇವರು	೧	೧೨
೨. ಚಂದ್ರದೇವರು	೧	
ಗುರು-(ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರು)	೧	
೪೭ ಮಂದಿ ಮರುತ್ತರಕ್ಷಿ ಎರಡು ಮಂದಿ:-		
೧. ಆಹಂಕಾರಿಕ ಪ್ರಾಣದೇವರು	೧	೯
೨. ಪ್ರವಹವಾಯುದೇವರು	೧	೧೧
ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುದೇವರು	೧	೩
ದುರೋಕಾಭಿಮಾನಿ ದ್ಯಾವಾ	೧	೪
(ಭಾನುತೀದೇವರ.)		
ಪೃಥ್ವಿಸಾಂಕೀತರಾದ ಭೂದೇವರು	೧	೨
(ಸೂಕ್ತಾತ್ ರಮಾದೇವರು)		
ಅಂತು: ೧೫ ಮಂದಿ		

ಅವರ ಕಕ್ಷದವರವಿವರ

ನಾಮ	ಸಂಖ್ಯೆ	ಕಕ್ಷ ಸಂಖ್ಯೆ
ವರ್ಷನ್ಯನಾಮಕ ಸೂಕ್ತ	೧	೨೦
ಕವ್ಯಾಪಾ ಪಿತ್ಯ (ಪಿತ್ಯಕಕ್ಷ ದಕ್ಷಿದ್ಧಾನೆ)	೧	೧೯

ಉಳಿದ ರೂ ಮಂದಿ ೧೮ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರು. ೧೦೪ ಮಂದಿ ಸರಿಯಾಗಲಿ
ಈ ಶತಕೃತ ೨೪ಗೆ ಉಕ್ತರು. ಉಕ್ತೀತರರು ಇವರ ವಿವಿಧಾ
ಬೇಧದಿಂದ ಬೇಧ ಬೇಧವಾಗಿ ಇರಲೇವಾಗಿ ಅದೆ. ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ
ಕಕ್ಷದವರು ೧೧ ಮನುಗಲು (ಮನುಗಳ ಮೊತ್ತ ೧೪) ಇವರೊಳಗೆ ಉಕ್ತ
ಕಕ್ಷದವರು ದಾರಿದ್ರ್ಯ ಹದಿನಾರನೇ ಕಕ್ಷದ ಭಗವದ್ಭಕ್ತನಾದ ಸಾಧು
ಸ್ವತ ಮನು ಒಂದು, ಹತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದವನಾದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ
ಒಂದು. ಒಂದನೇ ಕಕ್ಷದವನಾದ ಮಂಗಳ ಕೊಡಕಕ್ಕ ತಾವಸ
ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಪರಮಾತ್ಮನು ಒಂದು; ಅಂತು ಮೂರು ಮಂದಿ ಹೋ
ಉಳಿದ ಹನ್ನೊಂದು ಮಂದಿ ಮನುಗಳು ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದ
ಈ ಮೂರು ಮಂದಿಗಳನ್ನು ಕೂಡ, ಅವಶಿಷ್ಟರಾದ ವಿಶಾದಶಮನ
ವಿಘ್ನೇಶಾದಿಗಳಿಗಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು ಎಂತ ಎನಿಸತಾರೆ.
ಹತ್ತೊಂಬತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ಕಕ್ಷದ ವಿಚಾರ ಮುಂದೆ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಧಾನಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

“ದೇವಾಶ್ಲೋಕೈತರಾಯೇತದವರ ಮನವಃ” ಎಂಬ ಅಣು ತಾರ
ವಾಕ್ಯದರ್ಥವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೂಚಿಸಿರುತ್ತಾರೆ: ಮೇಲಿನ ಪದ

ಹೇಳಿದ ೧೦೦ ದೇವತೆಗಳ ಪೈಕಿ, ೧೫ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಮೇಲಿನ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವರು. ಅವರು ಯಾರೆಂದರೆ; ಪ್ರಧಾನ ವಾಯುದೇವರು ೧, ಅಷ್ಟವಜ್ರಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿ ೧, ೧೧ ರುದ್ರರ ಪೈಕಿ ಭಾವನಾಮಕರಾದ ಪಾರ್ವತೀಪತಿ ರುದ್ರದೇವರು ೧, ೧೨ ಸೂರ್ಯರಲ್ಲಿ ಉಪಕ್ರಮನಾದ ಭಗವದಪತಾರ ಸೂರ್ಯ ೧, ವಿವಿಷ್ಣುವ್ ಸೂರ್ಯನೊಬ್ಬನು, ಮಿತ್ರನೆಂಬ ಸೂರ್ಯನೊಬ್ಬನು, ವರುಣ, ಇಂದ್ರ, ಗಂಗೆಗೆ ಸಮನಾದ ಪರ್ವನೊಬ್ಬನು, ಹೀಗೆ ೧೫ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ೬ ಮಂದಿ, ೪೯ ಮರುತ್ಯಗಳಲ್ಲಿ ಅಪಾರ್ಥಿಕ ಪ್ರಾಣ ೧, ಪ್ರವವ ವಾಯು ೧, ಅಂತು ೨, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ೧, ದ್ಯುಲೋಕಾಭಿವಾಸಿಯಾದ ಭರತೀದೇವಿಯರು ೧, ಪಿತೃಗಳಲ್ಲಿ ಯಮ ಚಂದ್ರ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಹೀಗೆ ೧೫ ಜನರನ್ನು ಮೇಲಿನ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸುವರು. ಉಳಿದವರು ೮೫ ಜನರು ಉತ್ತರೇಷ್ವರತ್ವರಸುವರು. ಇವರು ಕುಬೇರ ಗಣಪತಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಸಮರಿಸುವರು. ೧೪ ಮನುಗಳ ಪೈಕಿ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ೧, ಈ ಮೂವರು ಹೋಗುತ್ತಾ ಉಳಿದ ೧೧ ಮನುಗಳ ಸಮರು ಮತ್ತು ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ಮೊದಲಾದವರ ಕಿಂತಲೂ ನೀಚರಿಸುವರು. ||೬||

೪. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ

[೨೦, ೫ ಮತ್ತು ೨೮ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ನೋಡುವುದು]

೫. ತ್ರೀಗುರು ಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಈ ಶತಸ್ಥರೆಯ ನೂರು ಜನರೊಳಗೆ ಮೇಲೆ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವರು ಪನ್ನಿಮ ಜನ ಹೋಗತಾಗಿ ಉಳಿದ ೮೫ ಜನರು ಶೇಷತತ್ವರೆಂದು ವಿಸುವರು. ಅವರಿಗೆ ಸಮಾನರನ್ನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು ಧನವನೆಂಬ ಕುಬೇರ,

ವಿಘ್ನೇಶ್ವರ ಸಹ ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನು. ವೈವಸ್ವತ ಒಂದು ಶ್ರೀಧನೇಂಬ
 ಖಾಯಾಂಗರೂಪನಾದ ತಾಪಸಮನು ಸಹ ೩ ಮನುಗಳು ಹೋಗಲಾಗಿ
 ಉಳಿದ 11 ಜನ ಮನುಗಳು ವಿಘ್ನೇಶ್ವರನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ 11.

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಶತಸ್ಥದೇವತೆಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ—100. ಈ 100 ಮಂದಿಗಳ ಪೈಕಿ
 15 ಮಂದಿ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷವವರು. ಈ ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ದಾಸರಾಯರಾ
 ಐವಧಿಕ ದಶ-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಹತ್ತರ ಮೇಲೆ ಐದು = 10 + 5
 = 15 ಈ 15 ಮಂದಿ ಉತ್ತಮ ಪಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರ ವಿವರ ಇಂತಿದೆ.

1. ೪೯ ಮರುದ್ಗುಣಗಳ ಪೈಕಿ	= ೨
2. ದ್ವಾರಕಾದಿತ್ಯರ ಪೈಕಿ	= ೫
3. ಏಕಾದಶರುದ್ರರ ಪೈಕಿ	೦
4. ಬೃಹಸ್ಪತಿ	೦
5. ಒತ್ಯಗಣರಲ್ಲಿ	೨
6. ಅಷ್ಟವಸುಗಳಲ್ಲಿ	೦
7. ಭೂತ (ಪ್ರಧಾನವಾಯು)	೦
8. ಭಾರತೀ (ದ್ಯುಲೋಕಾಭಿಮಾನಿ
-ದ್ಯಾವ್ಯಾ)	೦
9. ಪುಂಜು	೦
ಒಟ್ಟು	೧೫

ಈ ೧೫ ಮಂದಿ ೧೦೦ ಮಂದಿ ಶತಸ್ಥರ ಪೈಕಿ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ
 ಸೇರಿದವರು. ಇವರನ್ನು ಕೂಡು, ಶತಸ್ಥರ ಸಂಖ್ಯೆ—೧೦೦ಕಡಿಮೆ 15—೮೫

ಈ ರೂ ಶೇಷಶತಸ್ಥರ ಪೈಕಿ, ದ್ವಾರಶಾದಿತ್ಯರ ಪೈಕಿ ಒಟ್ಟು ಮತ್ತು ಓತ್ಯಗಳ ಪೈಕಿ ಒಟ್ಟು ಈ ೨ ಮಂದಿ ಹೋಗತಾ, ಉಳಿದವರು—೦೫ ಕಡಿಮೆ ೨— ೦೩ ಮಂದಿ. ಈ ರೂ ಮಂದಿಗೆ ಸಮಾನರಾದವರು ಕುಬೇರ-ಗಣಪತಿ-ವಿಷ್ಣುಶೇಷ-ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು. (೨೦ನೆಯ ಕಕ್ಷ) ಇಬ್ಬರು ಇವರಿಗಿಂತ ಕಿಚಿತ್ ನ್ಯೂನರಾದುದರಿಂದ, ಧನವ ಗಣೇಶ-ವಿಷ್ಣುಶೇಷ-ಅಶ್ವಿನೀ ದೇವತೆಗಳು ಶೇಷಶತಸ್ಥರಿಗಿಂತ ಕಿಚಿತ್ ಅಧಿಕರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೩. ಮನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ—೧೪. ಈ ೧೪ ಮಂದಿಗಳ ಪೈಕಿ. 1) ಸಾಧು ವೈವಸ್ವತ ಭಗವಾನ್ ಕೃನಾದ ವೈವಸ್ವತಮನು. (೨೩ನೆಯ ಕಕ್ಷ). 2) ಸ್ವಾಯಂಭುವ—೨೦ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಸ್ವಾಯಂಭುವ ಮನು ಮತ್ತು 3) ಶ್ರೀದತಾಪಸ—ಮಂಗಳಪ್ರದನಾದ ತಾಪಸಮನು, ಇವನು ಸಾಕ್ಷಾತ್ ವಾರಾಯಣನ ಅವತಾರನು (1ನೆಯ ಕಕ್ಷ).

ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ಹೋಗತಾ, ಉಳಿದ ಮನುಗಳ ಸಂಖ್ಯೆ—14 ಕಡಿಮೆ 3=11 ಈ ಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಮನು ವಿಕಾಡತರು-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಈ 11 ಮಂದಿ ಗಣಪತಿ, ಕುಬೇರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯನಿವರು. ||೨||

ಪದ್ಯೆ-2

ಮೂಲ :

ಚೈವನನಂದನ ಕವಿ ಬೃಹಸ್ಪತಿ |
 ಅವರ ಜನು ಚೈವನುನಿ ಪಾವಕ |
 ಧ್ರುವ ನಯುಷ ಸೃಷ್ಟಾದಶಶಬಿಂದು ಪ್ರಿಯವ್ರತನು ||
 ಕುವಲಯಪರುಕ್ಷೇತರಿಂದಲಿ |
 ಅವರ ರೋಹಿಣಿ ಶಾಮಲಾ ಜಾ |
 ನ್ನನಿ ವಿರಾಟ್ಟಿರ್ಜನೈ ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿಯರು ಅಧಮು ||೨||

ಅವತರಣಿಕೆ:

೧೯ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದವರ ತಾರಕಮೃವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸಿ:

ಶ್ಲೋ. ೧೭||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ:

ಜ್ಯವನನಂದನ ಕವಿ - ಚ್ಯವನನುಚಿಗಲ ವ್ಯಕ್ತರಾದ ಕವಿ ಎಂಬಾತನು. ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಅವರನುಜ್ಯಮುನಿ - ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ತಮ್ಮನಾದ ಉಚ್ಯಯುಚಿಗಲ. ಪಾನಕ - ಅಗ್ನಿಪುತ್ರ ವಾಮಕನು. ಧ್ಯವ - ಧ್ಯವರಾಜರು. ನಹುಷ - ನಹುಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿ. ಶಶಿಬಿಂದು - ಶಶಿಬಿಂದು ಎಂಬ ರಾಜನು. ಪ್ರಿಯವ್ರತನು - ಪ್ರಿಯವ್ರತನೆಂಬ ದೊರೆ. ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಜರು. ಕುಸುಲಯನರು - ಇತ್ಯಾದಿ ಭೂಪಾಲಕರು. (ಅವನ ಸಮಾನರಾದ ಇತರ ಕರ್ಮಜರು). ಉಕ್ತೇತರಿಂದಲಿ - 18ನೆಯ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ 100 ವಂದಿಯು ಪ್ರೈಕ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟವರು. ಅವರ - ಅವರರು. ರೋಹಿಣಿ - 20ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಚಂದ್ರನ ಮಡದಿ ತ್ರೀ ರೋಹಿಣಿದೇವಿ. ಶಾಮಲಾ - ಯಮದೇವರ ಪತ್ನಿ ಶಾಮಲಾದೇವಿ. ಜಾಹ್ನವೀ = ವರುಣಪತ್ನಿ ತ್ರೀಗಂಗಾದೇವಿ. ಪರ್ಜನ್ಯ - ಪರ್ಜನ ನಾಮಕ ಸೂರ್ಯದೇವರು. ಸಂಜ್ಞಾ ದೇವಿಯರು - ಸೂರ್ಯಪತ್ನಿ, ಶ್ರೀಸಂಜ್ಞಾದೇವಿ. ಅಥಮ - ೧೯ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಕರ್ಮಜರಿಗಿಂತ ಕನಿಷ್ಠರು. ||೭||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

- ೧. ತ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒನೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ ಹತ್ತೊಂಭತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದವರು ಮ್ಯಾಲಿ ಹೇಳಿದವರು ಹೋಗತಾ ಅವ

೩. ಪುರಾಣವನ್ನು ಹೇಳತಾರೆ.

ಜೈವಸಮೀಕಗಳ ಪುತ್ರರಾದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಕಮ್ಮ ಉಚ್ಛ್ರಯಪಿಗಳೂ, ಅಗ್ನಿಪುತ್ರ ಪಾವಕ, ಧೃವರಾಯ, ನಹುಷ ರಾಯ, ಶಶಿಬಿಂದುರಾಯ, ಪ್ರಿಯವೃತರಾಯ, ಪ್ರಹ್ಲಾದರಾಯ ಇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಭೂಪಾಲಕರು, ತತ್ಸವರಾದ ಅನ್ಯರಾದ ಅನೇಕ ವಿಧ ಕರ್ಮ ಜರು, ಹದಿನೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ನೂರು ಮಂದಿಯೊಳಗೆ ಉತ್ತಮ ಕಕ್ಷ ದಲ್ಲಿ ಯುಕ್ತರಾದವರು ಹೋಗತಾ ಈ ಉಭಯರಿಗೆ ಇತರರಾದ ಹದಿನೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ಧನವಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮರಾದ ರೀತಿ ಜನರಾದ ಅವರರು ರೀತೇ ಕಕ್ಷ ದವರಾದ ಚಂದ್ರವೇವರ ಪತ್ನಿ ರೋಗಿನೀವೇವೇರು, ಯಮದೇವರ ಪತ್ನಿ ಶ್ಯಾಮಲಾದೇವೇರು, ವರುಣದೇವರ ಪತ್ನಿ ಗಂಗಾವೇವೇರು, ಅನಿರುದ್ಧ ಪತ್ನಿ ವಿರಾಟ್‌ದೇವೇರು, ಪರ್ಜನ್ಯನಾಮಕ ಸೂರ್ಯದೇವರು, ಸೂರ್ಯದೇವರ ಪತ್ನಿ ಸಂಜ್ಞಾದೇವೇರು ಈ ದೇವತಾ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಹಾಗೂ ಪರ್ಜನ್ಯನಾಮಕ ಸೂರ್ಯದೇವರು ರೀತೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ಪಾವಕಾದಿ ಕರ್ಮಜರಿಗೆ ಅಧಮರು ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ೩೨||

೩. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ಭಾರ್ಗವರಾದ ಶುಕ್ರಾಚಾರ್ಯರು, ಉಚ್ಛ್ರಯರು, ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿ ಕುಮಾರನಾದ ಪಾವಕನು. ಧೃವ, ನಹುಷ, ಮೊದಲಾದ ಭೂಪತಿಗಳೂ ಇವರೆಲ್ಲ ಸಮರು. ಮೇಲಿನ ವದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಉಕ್ತೇತರೆಯ ರೀತಿ ದೇವತೆ ಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಮ್ಮಿಯಾದವರು. ರೋಹಿಣಿ, ಶ್ಯಾಮಲಾ, ಗಂಗೆ, ಉಷಾ- ಪರ್ಜನ್ಯನೆಯ ಸೂರ್ಯ, ಸಂಜ್ಞಾದೇವಿ ಇವರೆಲ್ಲ ಸಮರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಭೂಪಾಲಕರಿಂತಲೂ ಅಧಮರನಿಸುವರು. ೩೨||

೪. ೞೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

ವಿಭೀಶ ಗೃಹಣಾತ್ ತಸ್ಯ ಶಿಕ್ಷಾಧಿಕ್ಯ ಮುಕ್ತಂ ಭವತಿ ೩೩-೨||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ:

ಇಲ್ಲಿ 'ವಿಘ್ನೇಶ' ಪದವನ್ನು ಪ್ರಯೋಗಿಸಿ, ಅಪ್ಪನನ್ನು ಪರಿಗ್ರಹಿಸಿ, ದ್ವಂದ್ವದಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಶತಕೃಪಿಯವ ಅಧೀನವನ್ನು ಹೇಳಿದಂತೆ ಆಯಿತು || ೬-೨ ||

೩. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಚ್ಯವನ ಪುಷ್ಪಕೃತವಿದೇಂ ಪುಷ್ಪಿ, ಬೃಹಸ್ಪತಿ ತಮ್ಮ ಉಚಿಥ್ಯ ನೆಂಬ ಪುಷ್ಪಿ, ವಾವಕನೆಂಬ ಅನ್ನಿಪುತ್ರ, ಧೃವರಾಯ, ನಹುಷರಾಯ, ಶಬಿ ದಿಂದರಾಯ, ಪ್ರಿಯವ್ರತರಾಯ, ಪ್ರಹ್ಲಾದ, ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ರೋಹಿಣಿ ಎಂಬ ಜಂದ್ರಪತ್ನಿ, ಶ್ಯಾಮಲಾ ಎಂಬ ಯಮವತ್ನಿ ಜಾನ್ಮವಿ ಎಂಬ ಗಂಗೆ, ವಿರಾಟ್ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮಾಂಶ್ವತಿ ಅಭಿಮಾನಿನಿವಿ, ಪರ್ವತ ನೆಂಬ ಸೂರಕ, ಸಂಖ್ಯಾಡೇವಿ ಎಂಬ ಸವಿತೃನಾವಕ ಸೂರಕವತ್ನಿ ಸಹ ಕಡಿಮೆ. || ೭ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಚ್ಯವನ ನಂದನ-

ಚ್ಯವನನು ವರೂಣ ಪುತ್ರನಾದ ಭೃಗುಪುತ್ರಿಯ ಪುತ್ರ. ಈತನ ದನನಿ ಪುಲೋಮಿ. ಮಾತೃಗರ್ಭದಲ್ಲೆರುವಾಗಲೇ ಒಬ್ಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಪುಲೋಮಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿದ ಪುಲೋಮಿ ಭಯಗ್ರಸ್ತಳಾದಳು. ಆಗ ಆಕೆಯ ಗರ್ಭದಿಂದ ಶಿಶುವು ಜ್ಯೋತವಾಯಿತು. ಇದರಿಂದ ಶಿಶುವಿಗೆ ಚ್ಯವನನೆಂದು ಹೆಸರಾಯಿತು. ಈತನ ಪುತ್ರನು ಕವಿನಾಯಕನು.

೨. ಬೃಹಸ್ಪತಿ ಅನುಜನು-

ಸುರಗರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ತಮ್ಮನು ಉಚಿಥ್ಯಮಾನಿ ಉಚಿಥ್ಯಮಾನಿಯು ಅಂಗೀರಸನ ಪುತ್ರನು. ಜಂದ್ರಪುತ್ರಿಯಾದ ಭದ್ರೆಯು ಈತನ ಪತ್ನಿ. ಧೀರ್ಭತಮನು ಉಚಿಥ್ಯನ ಪುತ್ರ.

ಪ್ರಧಾನಾಗಿ ಪುತ್ರನೇ ಸಾವಕನು

೪. ಧೈರ್ಯ- ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನ ಮೊಮ್ಮಗನು ಉತ್ತಾನಪಾಠ ರಾಜನು. ರಾಜನಿಗೆ ಕುನೀತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನೇ ಧೈರ್ಯನು. ಚಿಕ್ಕಂದಿ ಸಲ್ಲಿಯೇ ಘೋರ ತಪವನ್ನಾಚರಿಸಿ, ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನನ್ನು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷಿಸಿ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ ಭಂಗವತ್ತೋತ್ತಮನು.

೫. ನಮುಷಃ

ಪಂಪ್ರವೃತ್ತದ ಅರಸು. ಊರ್ವಶಿ ಪುರೂರವನ ಪುತ್ರನಾದ ಆಯು ರಾಜನಿಂದ ಸ್ವರ್ಭಾಸವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಓತ್ತದೇವತೆಗಳ ಕನ್ಯೆ ವಿರವೆ ನಮುಷ ರಾಜನ ಪತ್ನೀ. ಈತನಿಗೆ ಯಯಾತಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಆರು ಮಂತ್ರಿ ಪುತ್ರರು, ವೃತ್ರಾಕುರರ, ವಧೆಯಿಂದಾಗಿ ಇಂವ್ರನಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಹತ್ಯಾಪಾತಕವು ಬಂದಿತು. ಆಗ ದೇವತೆಗಳ ಪ್ರಾರ್ಥನೆಯಂತೆ ನಮುಷನು ಇಂದ್ರನಾಗಿ ಪದವಿಯನ್ನು ಆಳಿದನು. ಆಗ ಕೃತ ಶಾಪದಿಂದ ಅಜಗರನಾದ ಭೀಮನೇನ ನನ್ನ ಮೆಚ್ಚುವು ಸುತಿಯೊಳ್ಳಲು, ಧರ್ಮರಾಯನು ಅಜಗರನ ಪ್ರಶ್ನೆಗಳಿಗೆ ಸಮರ್ಪಕ ಉತ್ತರಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟನು. ಆಗ ಅಜಗರವು ಭೀಮನನ್ನು ಬಿಟ್ಟಿತು. ಶಾಪ ವಿವರಣೆಗಳೆನು ಯೂಂದಿ ನಿಜರೂಪ ಧಾರಣೆ ಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗ.

೬. ಶತೀಬಿಂದು.

ಯದುಮಂತರ ಒಬ್ಬ ರಾಜರ್ಷಿ. ದೃಷ್ಟಿಮಂಶದ ಚಿತ್ರರಥನ ಪುತ್ರ. ಇವನಿಗೆ ಲಕ್ಷಮಂದಿ ಪತ್ನಿಯರು. ಈತನ ಪುತ್ರಿ ಬಿಂದುಮತಿಯು:ಮಾಂಧಾತ ಲಕ್ಷವರ್ತಿಯ ಹೆಂಡತಿ. ಚಿತ್ರರಥನೆಂದು ಇವನಿಗೆ ನಾಮಾಂತರ ಉಂಟು.

೭. ಪ್ರಿಯವ್ರತನು

ಸ್ವಾಯಂಭುವಮನುವಿನಿಂದ ಶತರೂಪಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಓಲಿಯ ಪುತ್ರ. ಉತ್ತಾನಪಾಠರ ಅಣ್ಣ. ವಿಶ್ವಕರ್ಮನ ಪುತ್ರಿ ವಿಷ್ವವೃತಿ ಈತನ ಪತ್ನೀ. ಆಕೆಯಲ್ಲಿ ಅಗ್ನಿಯು, ಇತ್ಯಾದಿ ಹತ್ತುಪುತ್ರರನ್ನು ಪಡೆದ. ಊರ್ವಶ್ಯತಿ ಎಂಬ ಮೀಮಾತ್ರ ಪುತ್ರಿ.

ಪ್ರಹ್ಲಾದ :

ಭಾಗವತೋತ್ತಮರು. ಓರಣ್ಯಕಶಿಪು ಕಯಾನಂದೇವಿಯರ ವರ ಪುತ್ರ. ಗರ್ಭಸ್ಥಾನಾರುವಾಗಲೇ ನಾರದಮುನಿಗಳಿಂದ ನಾರಾಯಣ ಮಂತ್ರೋಪದೇಶ. ಇವನ ಭಕ್ತಿಗೆ ಒಲಿದು ಶ್ರೀಹರಿಯು ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ಸಭಾಸ್ಥಂಭವನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು ಪ್ರಕೃತ್ಯನಾಗಿ ದಾಸವೇಂದ್ರ ಹಿರಣ್ಯಕಶನುಪ್ಪವಿನ ಉದಂವನ್ನು ಸೀಳಿ ಸಂಹರಿಸಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದವರವನಾದ. ಈತನ ಮಗನೇ ವಿರೋಚನನು. ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯು ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ವೊಮ್ಮಗನು.

೯. ಕುವಲಯಪರು :

ಪೂರ್ವೋಕ್ತರುಗಳೆಲ್ಲಾ ಭೂಪಾಲಕರು (ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು) ಕುವಲಯ ಭೂಮಂಡಲ ಕುವಲಯವ-ಭೂಪರು. ಅಂದರೆ ರಾಜರು. ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ 1) ಚ್ಯವನನಂದನ ಕವಿ 2) ಉಚಿಥ್ಯಮುನಿ 3) ಪಾಪಕ 4) ಧೃವ 5) ನಹುಪ 6) ಶಕಿಬಿಂದು 7) ಪ್ರಿಯವ್ರತ 8) ಪ್ರಹ್ಲಾದ ಇತ್ಯಾದಿ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು. ನಿರನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಿಗಿಂತ (ಶತ್ಕರು ಮತ್ತು ಶೇಷತತ್ಕರು) ಅವರರು.

1) ಚುಪ್ರಶಕ್ತಿ: ಕೋಹಿಣಿ: ನೇವಿ, ಯಮಧರ್ಮನ ಭಾರ್ಯಾ ಶಾನುಲಾದೇವಿ 3) ಮರುಣನ ಮಡದಿ ಗಂಗಾದೇವಿ, 4) ಬ್ರಹ್ಮಾಂಡಕೆ ಅಭಿಮಾನಿ ವಿರಾಟ್ನಾನುಕನೇವಿ 5) ಪರ್ಜನೈನಾಮಕ ಸೂರ್ಯ ಮತ್ತು 6) ಸೂರ್ಯಪತ್ನಿ: ಸಂಜ್ಞಾ ನೇವಿ ಈ ಓ ಮಂವಿ ನಿರನೆಯ ಕಕ್ಷಾ ಪನ್ನ ರಾದ ಕರ್ಮಜರಿಗಿಂತ ಅವರರು.

ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮ:

1. ಶತ್ಕರು. ಶೇಷಶತ್ಕರು-ನಿರನೆಯ ಕಕ್ಷ.

2. ಚ್ಯವನನಂದನಾದಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದ ವರ್ಯಂತ-ನಿರನೆಯ ಕಕ್ಷ (ಕರ್ಮಜರು)

3. ರೋಹಿಣಿ:-ಶ್ಯಾಮಲಾ-ಗುಗಾ- ವಿರಾಟ್- ಪರ್ಜನ್ಯ- ಸಂಕ್ಷು-ತಿಂಕೆಯ
ಕಕ್ಷ, ೩೭೩

ಪದ್ಯ-೮

ಪೂಲ :

ದ್ಯುನದಿಗಿಂತಲಿ ನೀಚರೆನಿಸರು |
ಅನಭಿಮಾನಿ ದಿವೌಕಸರು ಕೇ |
ಚವನಮುನಿಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಧಮ ಬುಧ |
ಎನಿಸುವಳುಷಾದೇವಿ ನೀಚನು
ತನಿ ಕಡಿಮೆ ಕರ್ಮಾಧಿಪತಿ ಸ |
ದ್ವಿನುತ ಪುಷ್ಕರ ನೀಚನೆನಿಸುವ ಸೂರ್ಯನಂವನಗೆ |೮|

ಅವತರಣಿಕೆ :

ಅನಭಿಮಾನಿದೇವತಾರಭ್ಯ ಪುಷ್ಕರಾಂತ ತಾರಕಮ್ಯ ವಿಚಾರ ಹೇಳು
ಪ್ತಾರ್. ||೮||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ;

ದ್ಯುನದಿಗಿಂತಲಿ = ತಿಂಕೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀಗಂಗಾದೇವಿಯೇ
ಮೊದಲಾದ ಅನುಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ. ಅನಭಿಮಾನಿ ದಿವೌಕಸರು = ತಿಂ
ಕೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತಾರ್ಪಣ. ನೀಚರೆನಿಸು
ವರು = ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯುವವರು. ಕೇಚನ ಮುನಿಗಳಿಗೆ - ತಿಂಕೆಯ
ಕಕ್ಷದ ಕೇಚನ ಮುನಿಗಳು ಅನಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೆಂದ ಅವರು. ಸ್ವಾಹಾ
ದೇವಿ - ತಿಂಕೆಯ ಕಕ್ಷದ ಅಗ್ನಿಪತ್ನೀ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ಕಡಿಮೆ - ಕೇಚನ
ಮುನಿಗಳಿಂದ ತಾರಕಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠಳು. ಬುಧ - ತಿಂಕೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನಾ
ನಾದ ಬುಧನು (ಚಂದ್ರ ಪುತ್ರ). ಅಧಮೆ - ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ.
ಉಷಾದೇವಿ - ತಿಂಕೆಯ ಕಕ್ಷದ ಅಶ್ವಿನೀಭಾರ್ಯಾ ಶ್ರೀಉಷಾದೇವಿಯು

ನೀಚನು - ಬುಧನಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದವಳು. ಶನಿ - ಶಿವನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಶನಿಯು (ಸೂರ್ಯಪುತ್ರ) ಕಡಿಮೆ - ಉಪಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಕನಿಷ್ಠನು ಸೂರ್ಯನಂದನಗೆ = ಸೂರ್ಯಪುತ್ರನಾದ ಶನಿಯಾಯನಿಗೆ. ಸದ್ವಿನಯ - ಸದ್ವಿನಯದ ಸ್ತುತನಾದ. ಕರ್ಮಾಭಿಪತಿ - ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರ - ಶಿವನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಪುಷ್ಕರನು. ನೀಚನೆನಿಸುವ = ಕನಿಷ್ಠನೆಂದೇ ಕರೆಯಿಸುವನು ||೮||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಅನಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾರಭ್ಯ ಪುಷ್ಕರಾಂತ ಕಾರತನ್ಯು ಹೇಳತಾರೆ

ಇಪ್ಪತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೇವತೆಗಳು ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಕರಸುತ್ತಾರೆ. ಇಪ್ಪತ್ತರಡನೇ ಕಕ್ಷದ ಕೇಚನ ಮುನಿಗಳು ಅನಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಕರಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಕೇಚನ ಮುನಿಗಳಿಗೆ ಇಪ್ಪತ್ತಮೂರನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ಅಗ್ನಿಪತ್ನಿ ಸ್ವಾಹಾವೇವೇರು. ಇಪ್ಪತ್ತನಾಲ್ಕನೇ ಕಕ್ಷದ ಬುಧ, ಈ ಸ್ವಾಹಾ ದೇವರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಕರಸೋವನುಗತಾರೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೈದನೇ ಕಕ್ಷದ ಅಶ್ವಿನೀ ಭಾರ್ಯಾ ಉಪಾದೇವಿ ನೀಚಳು ಬುಧನಿಂತಲೂ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಇಪ್ಪತ್ತಾರನೇ ಕಕ್ಷದ ಶನಿಯು ಉಪಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಅವರನಾದವ. ಸೂರ್ಯಪುತ್ರನಾದ ಶನಿಯಾಯನಿಗೆ ಸದ್ವಿನಯದ ಸ್ತುತನಾದ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಇಪ್ಪತ್ತೇಳನೇ ಕಕ್ಷದವನಾದ ಪುಷ್ಕರ ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಕರಸತಾನಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ||೮||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಗಂಗೆ ಮೊದಲಾದದರಕಿಂತಲೂ, ಯಾವ ವಿಧವಾದ ಅಧಿಕಾರವೂ ಇಲ್ಲದ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ದೇವತೆಗಳ ವ್ಯಕ್ತಿ ಕೆಲವರು ನೀಚರೆನಿಸುವರು. ಅವಂ

ಕಿಂತಲೂ ವಿಶ್ವಾಸಿಗಳರು. ಬೃಹದೇವರ ಮಕ್ಕಳಾದ ಮರಿಚಿ ಮೊದಲಾದವರು ಉಚಿತ್ಕರವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಮುಷಿಗಳನ್ನು ಬಟ್ಟು ಉಳಿದ ಮುಷಿಗಳ ಪೈಕಿ ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಕಕ್ಷಾಕ್ಕೆ ಸೇರುವರು. ಉಳಿದವರನ್ನು ಇನ್ನೂ ಕಡಿಮೆ ಕಕ್ಷಾದಲ್ಲಿ ಸೇರಿಸಿ ಮುಂದಿನ ವರ್ಷದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅವರಕಿಂತಲೂ ಅಗ್ನಿಭಾರ್ಯಗಳಾದ ಸ್ವಾಮಾದೇವಿಯು ನೀಚಳು. ಆಕೆಯಕಿಂತಲೂ ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬುಧನು ನೀಚನು. ಬುಧನಕಿಂತಲೂ ನಾಮಾತ್ಮಿಕಳಾದ ಅತ್ತಿನೀದೇವತೆಗಳ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಉಷಾದೇವಿಯು ನೀಚಳು. ಆಕೆಯಕಿಂತಲೂ ಶನೈಶ್ವರನು ನೀಚನು. ಶನೈಕಿಂತಲೂ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು ನೀಚನು. ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಪುಷ್ಕರನಿಗೆ ಸನ್ನಿಹಿತ ಅಂದರೆ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸ್ತುತಿಯನ್ನು ವಿಶೇಷಣ ಕೊಟ್ಟಿರುವರು. ಅವರ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ, ಗುರು. ಸಿಂಹದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ ಇವನು ಗೋದಾವರಿ ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡುವನು; ಅಂದರೆ ಇವನು ಸನ್ನಿಧಾನವು ಗೋದಾವರಿಯಲ್ಲಿ ಇರುವುದು. ಆಗ ಅಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಾದಿಗಳಿಂದ ಮಹಾಫಲ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಇದರಂತೆ ಇನ್ನು ಕೆಲವು ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನದಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಕರ ಪ್ರವೇಶವೆಂದೂ ಧರ್ಮಶಾಸ್ತ್ರದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿಯಾಗಿ ಪಂಚಾಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ: ಹೀಗೆ ನದಿಗಳಲ್ಲಿದ್ದು ಮಹಾಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವುದರಿಂದ ಸದ್ವಿಹಿತವೆಂದೂ ಹೇಳಲಾಗುವುದು. ತಾರತಮ್ಯ ಸ್ತೋತ್ರವಾಕ್ಯ. "ವಿಭ್ಯೋನ್ನೇ ಚಾಗ್ನಿ ಜಾಯಾ ಜಜಲಮಯ ಬುಧಶ್ಚಾಪಿ ನಾಮಾತ್ಮಿಕೋಷಾ ಚೈವಂ. ಭೂಮೋತದಾತ್ಮಾ ಶನರಪಿ ಕಥಿತಃ ಪುಷ್ಕರಃ ಕರ್ಮೋಷೇಶ್" ಇದೇ ಅರ್ಥವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. 10

4. ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ

ತೇಭ್ಯ ಅನುಶಾಸ್ತಾಃ ಗಂಗಾಯಾ ಅವರಾಃ ಸ್ವಲ್ಪ ಮುನೈವರಾಃ
 ತೇಭ್ಯಃ ಸ್ವಾಹಾಕಸ್ಯಾಃ ಜಲಾಧಿಪಃ ನಾಮಾತ್ಮಿಕಾ ತತಃ ಪೃಥ್ವ್ಯಾಮಾನೀ
 ಕರ್ಮಾಧಿಪೋಽವರಾ ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ವಿವೃಣೋತಿ "ಶ್ರುತದಿ" ಇತಿ 10

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :

ಗಂಗಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಅನಾಖ್ಯಾತರು ಕಡಿಮೆಯವರು, ಕೆಲವರು ಬುಡುಗಲು ಕಡಿಮೆಯವರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಯು ಕಡಿಮೆಯವಳು ಅವಳಿಗಿಂತ ವರುಣನಾಮಕ (ಅವಾಂತರ ಜಲಾಭಿಮಾನಿ) ಬುಧ ಕಡಿಮೆ. ಬುಧನಿಗಿಂತ ನಾಮಾತ್ಮಿಕಾ ಉಷಾ ಕಡಿಮೆ, ಅವಳಿಗಿಂತ ಶನೈಶ್ವರನು ಕಡಿಮೆ, ಅವನಿಗಿಂತ ಪುಷ್ಕರನು ಕಡಿಮೆ. ||೮||

೫. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ದ್ಯುನದಿ ಎಂಬ ಗಂಗೆಗಿಂತಲೂ ಅನಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಕೆಲವು ಬುಡುಗಲು ಕಡಿಮೆ. ಅವರಿಗಿಂತ ಅಗ್ನಿಪತ್ನಿ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ ಕಡಿಮೆ. ಈಕೆಗಿಂತ ಬುಧ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಬುಧನಿಗಿಂತ ಅಶ್ವಿನೀಪತ್ನಿ ಉಷಾದೇವಿ ಕಡಿಮೆ. ಉಷೆಗಿಂತ ಶನೈಶ್ವರ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಸೂರ್ಯಪುತ್ರ ಶನೈಶ್ವರನಿಗಿಂತ ಸತ್ಯಶಾಧಿಪತಿ ಸದ್ವಿನುತನಾದ, ಅಂದರೆ ಸಜ್ಜನನುತ ಪುಷ್ಕರನೆಯ ದೇವತೆ ಕಡಿಮೆ ||೮||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ದ್ಯುನದಿ

ತ್ರಿವಿಕ್ರಮ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಾಂಗಃಷ್ಠದಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದೋದ್ಭವ ಗಂಗಾನದಿಯು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ಈ ಅಮರತಂಗಳಿಗೆ ದ್ಯುನದಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

೨. ಧೀನೆಯ ಕಣ್ಣಾಪನ್ನಾಳಾದ ಗಂಗಾದಿ ಆರು ಪುಂಡಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅನಾಖ್ಯಾತ ದೇವತೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಈ ದೇವತಾವರ್ಗ ತತ್ತ್ವಾಧಿಮಾನಿಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲ. ಅತ್ಯತ್ಯಾಧಿಮಾನಿಗಳು ಇದರಿಂದ, ಈ ಷೋಕಕ್ಕೆ "ಅನಾಖ್ಯಾತ" ಎಂದು ಹೆಸರು. ಇವರನ್ನು ಅನಭಿಮಾನಿಗಳು

ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸರಾಯರು ಇವರು 21ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪಕ್ಷರು.

3. ಇಂತಹ ಅನುಖ್ಯಾತದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕೇಚನಮುನಿಗಳಾದವರು. ಅವರು ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರರು. ಬ್ರಹ್ಮಮಾನಸರಾದ ಮರೀಚ್ಯಾದಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು. ಉಚಿಥ್ಯಮುನಿಗಳ ವರ್ಯಂತ ಉಕ್ತರಾಗಿರುವ ಋಷಿವರ್ಗ ಪನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಋಷಿಗಳ ಪೈಕಿ. ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. (ಕೇಚನ ಋಷಿ ವರ್ಯಂತ) ಈ ವರ್ಗವು 21ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

4. ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ :

ದಕ್ಷ ಪ್ರಜೆಶ್ವರನ ಪುತ್ರಿ. ಅಗ್ನಿದೇವರ ಭಾರ್ಯಾ. ಸ್ಕಂದನಂಬ ಪುತ್ರಿ. 21ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿವ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಕೇಚನಾಡಿ ಮುನಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ.

5. ಬುಧ:

ಸುರಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪತ್ನಿ ತಾರಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮಿಸಿದ ಜನಿಸಿದ ಪುತ್ರ. ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಈತನ ಪತ್ನಿ ಇಲೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಪುರೂರವನೆಂಬ ಪುತ್ರ ಜನಿಸಿದನು. ಬುಧನ:ಜಲಾಭಿಮಾನಿ[ಅವಾಂ ತರಾಭಿಮಾನಿ, ವರಾಣ ಪ್ರಧಾನಾಭಿಮಾನಿ] ಬುಧನು 21ನೆಯ ಕಕ್ಷದವನು ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಅವರನು.

6. ಉಷಾದೇವಿ;

ಅಶ್ವಿನಿದೇವಿಗಳ ಭಾರ್ಯಾ ಉಷಾದೇವಿ. ಪುಾಣೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ, ಗಂಧಾಗುಣ ಗ್ರಾಹಕಳು, 21ನೆಯ ಕಕ್ಷಾವನ್ನಾಳಾದಉಷಾದೇವಿಯು ಬುಧನಿಗಿಂತ ಕನಿಷ್ಠಳು.

೨. ಶನಿ ಕಡಿನೆ:

ಶನಿಯು ಛಾಯಾತನಯನು. ಸೂರ್ಯನಂದನನು. ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಮುಖನು ವೃಶ್ಚಿಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ೨೬ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಶನಿರಾಯ ಉಪಾದೇವಿಗಿಂತ ೮ವರನು.

೮. ಸರ್ವಜೀವದ ಕರ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನು. ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಶನಿ ರಾಯನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ದಾಳರಾಯರು ಸದ್ವಿನೂತ ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ, ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸ್ತುತೃನೆಂದರ್ಥ.

ಕಾರಣ-ಗುರುಗ್ರಹವು ಸಿಂಹರಾಶಿಯಲ್ಲಿರುವಾಗ, ಪುಷ್ಕರನು ಗೋದಾವರೀ ನದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರವೇಶಿಸುವನು. ಅವನ ಸಾನಿಧ್ಯ ವಿಶೇಷದಿಂದ ಗೋದಾವರಿ ಸ್ನಾನಮಾಡಿದವರಿಗೆ ಮಹತ್ವ. ಇವರಂತೆಯೇ, ಕೆಲವು ಪರ್ವಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ ಪುಷ್ಕರನು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ನದಿ, ತೀರ್ಥಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ನಾನಹಿತನಾಗಿರವನು. ಇದರಿಂದ ಸಜ್ಜನರಿಂದ ಸ್ತುತೃಮಾನನು. ಪುಷ್ಕರನು ೨೬ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನು.

ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ

1. ಗಂಧಾರ್ವೇವಿ-ರೋಹಿಣೀ-ಶಾಮರಾ -ವಿಶಾಖವೇವಿ-ಪರ್ವಣ್ಯ-ಸಂಜ್ಞಾದೇವಿ-ಈ ಆರುಮಂದಿ ೨೦ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರು.
2. ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರೂ, ಆನಭಿಮಾನಿಗಳೂ ಆದ ಅನಾಖ್ಯಾತ ದೇವತೆಗಳು ಗಂಧಾರ್ವಿಗಳಿಂದ ಅವರರು-೨೧ನೆಯ ಕಕ್ಷ.
3. ಕೇಚನಾದಿ ಮುನಿಗಳ ವರ್ಗ ಅನಾಖ್ಯಾತರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ. ೨೨ನೆಯ ಕಕ್ಷ.
4. ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ ಕೇಚನಾದಿ ಮುನಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ. ೨೩ನೆಯ ಕಕ್ಷ.
5. ಜಲಾಭಿಮಾನಿಯಾದ ಬುಧನು ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ೨೪ನೆಯ ಕಕ್ಷ.
6. ಅಶ್ವಿನೀದೇವತೆಗಳ ಪತ್ನೀ ಉಪಾದೇವಿ ಬುಧನಿಗಿಂತ ಅವರು-೨೫ನೆಯ ಕಕ್ಷ.

೭. ಸೂರ್ಯನಂದನನಾದ ಶನಿರಾಯನು ಉಷಾವೇವಿಗಿಂತ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕನಿಷ್ಠನು-೨೩ನೆಯ ಕಕ್ಷ.

೮. ಕರ್ಮಾಭವನಾನಿ ಪುಷ್ಕರನು ಶನಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ-೨೨ನೆಯ ಕಕ್ಷ.

ಪ್ರಮಾಣ :

“ವಿಭ್ಯೋನೇ ಬಾಗಿ ಜಾಯನ ಚ ಜಲಮಯ ಬುಧಶ್ಚಾಪಿ |
ಋಷಾತ್ಪ್ರಿಕಾ ಉಷಾ ಚೈವಂ ಭೂಮೋತರಾಶ್ಚಾ ತನಿರಪಿ ಕಥಿತಃ |
ಪುಷ್ಕರಃ ಕರ್ಮವೋಪಿ”

-ತಾರತಮ್ಯ = ಸ್ತೋತ್ರ ವಾಕ್ಯ

ಪದ್ಯ-೯

ಮೂಲ: ಕೊರಲೆಯೆನಿಸರಶೀತಿ ಯುಷಿ ಪು |
ಷ್ಕರಗೆ ಉರ್ವಶಿ ಮುಖ್ಯ ಶತ ಅ |
ಪ್ಸರರು ತುಂಬುರಮುಖರು ಆ ಜಾನಜರೆನಿಸುತಿಹರು |
ಕರೆಸುವುದು ಅನಲಗಣ ನಾಲ್ಕು |
ತ್ತರೆ ಚತುರ್ಧಕ ದ್ವೈಷ್ಟ ಸಾನಿರ |
ಹರಿಮಡದಿಯರು ಸುರೆನಿಸುವರುಃಖಂತೆ ಪೇಳ್ವರಿಗೆ ||೯||

ಅವತರಣಿಕೆ :

ಅಪ್ಯಾತ = ಅಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೯||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಅಶೀತಿ ಯುಷಿ = ೨೩ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಲಂ ಮಂದಿ ಯುಷಿಗಳು,
ಕೊರಲೆಯೆನಿಸರರು = ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಕರೆಯಿಸುವರು

ಪುಷ್ಕರಗೆ = ಪುಷ್ಕರನಿಂತಲೂ. ಊರ್ವಶೀ ಮುಖ್ಯ = ಶ್ರೀನೆಯ ಕಣ್ಣಾ
 ಪನ್ನರಾದ ಊರ್ವಶೀ - ಮೊದಲಾದ. ಶತ = ಅಪ್ಪರರು = ನೂರುಮಂದಿ
 ಅಪ್ಪರಾಸ್ತ್ರೀಯರು (ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕರ್ಮಜರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ.) ತುಂ
 ಬುರ ಮುಖರು = ತುಂಬುರನೇ ಮೊದಲಾದ ದೇವಗಂಧರ್ವರು. ಇವ
 ರಲ್ಲೂ ಕೆಲವರು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ವತ್ತು ಅರೆ = ನಾಲ್ವತ್ತರಲ್ಲಿ ಅರ್ಧಭಾಗ
 ಎಂದರೆ ಇಪ್ಪತ್ತು. ಚತುರ್ದಶಿ = ನಲವತ್ತರ, ದ್ವಿಅಷ್ಟ ಸಾವಿರ =
 $2 \times 8 \times 1000 = 16,000$ (ದ್ವಿ-೨. ಅಷ್ಟ-೮. ಅಂದರೆ ದ್ವಷ್ಟ = $2 \times 8 =$
 16). ಅಲ್ಲಿಗೆ - $16,000 + 40 + 20 + 40 = 16,100$ ಮಂದಿ
 ಪರಿಮಾದಿಯರು - ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರು, ಈ ಅನಲಗಣ - ಈ
 $16,100$ ಮಂದಿ ಅಗ್ನಿವೃತ್ತಿಯಿಂದ ಸಮೂಹ, ಪಿಂಕೆ ವೇಳೆಗೆ-ಹಿಂದೆ
 ಹೇಳಿದ ಊರ್ವಶ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ, ತುಂಬುರಾದಿಗಳಿಗೆ, ಸಮರಿಸಿಸುವರು-ಸಮಾ
 ನರು ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಈ ಸಮೂಹ ಶ್ರೀನೆಯ ಕಣ್ಣಾಪನ್ನರಾದ ೮೦ ಮಂದಿ
 ಮುಖಗಳಿಗಿಂತ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಅಜಾನಜರೆನಿಸುವರು-೮೨ ಮತ್ತೆ
 ಶ್ರೀನೆಯ ಕಣ್ಣೆ ಸೇರಿದ ಇವರಲ್ಲೂ "ಅಜಾನಜರು"-ಎಂತ ಕರೆಯಿಸುವವನ
 ರಾಗುತ್ತಾರೆ. 1೯]

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ - 1
 ಆವ್ಯಾಕ ಅಜಾನಜರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾನೆ.
 ಇಪ್ಪತ್ತೊಬ್ಬನೇ ಕಣ್ಣವರು - ಎಂಭತ್ತು ಮುಖಗಳು, ಪುಷ್ಕರಗೆ ಕಡಿಮೆ
 ಎಂತನಿಸುತ್ತಾರೆ. ಪುಷ್ಕರನಿಂತಲೂ ದಾರು ಕಡಿಮೆ ಎಂದರೆ, ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಭ
 -ತ್ತನೇ ಕಣ್ಣದ ಊರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ನೂರಾರು ಮಂದಿ. ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲ
 ವರು ಕರ್ಮಜರು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ತುಂಬುರನೇ ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರ,
 ಇವೆಲ್ಲೂ ಕೆಲವರು ಕರ್ಮಜರು ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ನಾಲ್ವತ್ತು ಅರೆ ಎಂದರೆ,

ಅಂದರೆ, ನಲವತ್ತರ ಅರ್ಧ ಇಪ್ಪತ್ತು, ನಲವತ್ತು ಎಂಬ ಸಾವಿರಗಳು ಎರಡು ಅಂದರೆ ಹದಿನಾರು ಸಾವಿರ ಆಂತಃ. ೧೫,೦೦೦ + ೪೦ + ೨೦ + ೪೦ + ೧೫,೦೦೦, ಮಂದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನೀರು. ಪದಿನಾರು ಸಾವಿರ ಅಗ್ನಿ ಪುತ್ರೀರು. ಈ ಸಮೂಹ ಒಂದು ಎಂತ ಕರಸುವುದು, ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿದ ಊರ್ವಶ್ಯಾದಿಗಳಿಗೆ ತುಂಬುರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮಾನರು ಎಂತ ಎನಿಸುವರು. ಇವರು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಬನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ಎಂಭತ್ತು ಮುಷಿಗಳಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಕರಸತಾರೆ. ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಬು ಇಪ್ಪತ್ತೆಂಬುತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದವರು ಅಖ್ಯಾತ ಅಜಾನಜರು ಎಂತ ಕರಸತಾರಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. IF

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ನಾರದರನ್ನು ಮೊದಲುಮಾಡಿ, ಉಚಿಕ್ಕರವರೆಗೂ ಹೇಳಿರುವ ಮುಷಿಗಳನ್ನು ಕನೇ ಪದ್ಮದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕೆಲವು ಮುಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ೮೦ ಮುಷಿಗಳು, ಊರ್ವಶಿ ಮೊದಲಾದ ೧೦೦ ಅಪ್ಸರರು. ತುಂಬುರು ಮೊದಲಾದ ೧೦೦ ಗಂಧರ್ವರು ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಅಜಾನಜರು ದೇವತೆಗಳೆನಿಸುವರು. ಅಜಾನಜರೆಂದರೆ 'ಅನಾಖ್ಯಾತಾ ದೇವತಾಸ್ತು, ಜಾತಾ ದೇವ ಕುಲೇಚಯಾಃ | ಗಂಧರ್ವಾಸ್ತುಂಬುರ ಮುಖಾಃ ತತಮಪ್ಸರಸಾಂ ಶತಂ | ನಾರದಾದೀನ್ ಉಚಿಕ್ಕಂತಾನ್ ವಿನೋಕ್ತಾ ಮಃಪಯೋಬಿಲಾಃ | ಅಜಾನಜಾ ದೇವತಾಸ್ತಿ ಅಗ್ನಿಜಾಃ ಪಾವಕವಿನಾಃ | ಶತೋತ್ರಾ ಕೃಷ್ಣಭಾರ್ಯಾದ್ಯಷ್ಟ ಸಾಹಸ್ರ ಸಂಖ್ಯಿಕಾಃ |' ಎಂದು ತಾರತಮ್ಯ ಸಂಗ್ರಹಮಯ ಗ್ರಂಥದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ತೈತ್ತಿರಿಯು ಭಾಷ್ಯದ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ಸಿದ್ಧವಾಗುವ ಅರ್ಥವೇನೆಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಂತೆ, ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗದೆ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ರಾಗ ದೇವತೆಗಳು ಕೆಲವರು. ತುಂಬುರ - ಮೊದಲಾದ ಗಂಧರ್ವರು ೧೦೦ ಮಂದಿಗಳು. ಊರ್ವಶಿ ಮೊದಲಾದ ಅಪ್ಸರತ್ರೀಯರು ೧೦೦ ಮಂದಿ. ನಾರದ ಮೊದಲು ಉಚಿಕ್ಕರವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ಮುಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ

ಋಷಿಗಳು ಇವರೆಲ್ಲರೂ-ಅಜಾನಜರೆಂದು ಕರೆಸುವರು. ಎಂಬ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಗ್ನಿಯ ಮಕ್ಕಳ ವೈಕಿ, ಪಾವನೆಯ ಒಬ್ಬನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಉಳಿದ ೧೬,೦೦೦ ಮಂದಿಗಳು ತಪಸ್ಸುಮಾಡಿ, ಸ್ತ್ರೀತ್ವಹೊಂದಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪತ್ನಿಯರಾದರು. ಅವರೂ ಸಹ ಅಜಾನಜರೆಂದೇ ಕರೆಸುವವೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೯||

೪. ಶ್ರೀಪ್ರಾಸಾದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

ಅಶೀತಿ ಋಷಯಃ ಕರ್ಮಪೇನ (ಕರ್ಮಪಾತ್) ನೀಚಾ ಕೃಷಿನ್ನತೇ||
 "ಕರ್ಮಪಶ್ಯತಾತ್ಮಿಕತ್ವೇ, ತೇಷು ಶಬ್ದವರತ್ವೇ ಕರ್ಮಜತ್ವಂ ತುಂಬುಗೂ
 ಪಶೀ ಮುಖ್ಯಾನಾಮಾಜಾನತ್ವಂ ಸಮೀರಿತಮ್| ಪವಮಾನಃ ಪ್ರಧಾನಾಗ್ನಿ
 ಏವಂ ಸಪ್ರಕಮುಖ್ಯತೇ| ಚತ್ವಾರಿಂಶತ್ಪಾನ್ವಲವರಗಣಿ ಏತೇ ಸಮೀರಿತಾಃ||
 ಇಪ್ಯಕ್ರಮಾಹ-'ಕೋರತ' ಇತಿ| ಪಿತೆ-೬೦ದೆ ||೯||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಕರ್ಮಾಧಿಪ ಪುಷ್ಕರಿನಿಗಿಂತ ಅಶೀತಿ - ಎಂಬತ್ತು ಋಷಿಗಳು ಕಡಮೆಯವರು (ಕೆಲವರ ಮತ), ಕರ್ಮಾಧಿಪನು ತಾತ್ವಿಕರಲ್ಲಿ ಸೇರಿದವನೆಂಬ ಪಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎಂಬತ್ತು ಋಷಿಗಳು ಕರ್ಮಾಧಿಪನಿಗಿಂತ ಕಡಮೆಯವರು, ಆಗ ಅವರು ಕರ್ಮಜರೆನಿಸುವರು, ತುಂಬುರು, ಊರ್ವಶೀ-ಮುಂತಾದವರು ಅಜಾನಜರೆನಿಸುವರು, ಪವಮಾನನೆಂಬ ಅಗ್ನಿಯು ಅಗ್ನಿಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಧಾನನು-ಅದರಂತೆ ಉಳಿದ ೧೬,೦೦೦ ಅಗ್ನಿಗಳು, ಅವರೇ ೪೦ ಅಗ್ನಿಗಳೆನಿಸಿದವರು", ಹೀಗೆ ಪ್ರಮಾಣ ಪ್ರಮಿತ ಪ್ರಮೇಯವನ್ನು - 'ಕೋರತ' - ಈ ಎರಡಿಂದ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾರೆ. ||೯||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ.

ಈ ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತ ಅಶೀತಿ ಎಂಬ ಏಂಫತ್ತು ಋಷಿಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಊರ್ವಶೀ ಮೊದಲಾದ ನೂರು ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು. ತುಂಬುರು ಮೊವಲಾದ ಕೆಲವು ಗುಂಧರ್ವರು. ಅಜಾನಜದೇವತಗಳೆಂದು ಕರಸುವರು, ನಾಲ್ಕತ್ತರ ಅಂದರೆ ನಾಲ್ಕು ಹತ್ತು. ಅಂತು ನೂರು ಸಹಿತ ದ್ವೈಷ್ಟಸಾವಿರ ವೆಂಬ ಹದಿನಾರುಸಾವಿರವನೂರುಮಂದಿಅಗ್ನಿಪುತ್ರಿಯರಾದ ಕೃಷ್ಣಪತ್ನಿಯರು ಸಹ, ಅಜಾನಜರೆಂದು ಕೊಂಡೆ ಹೇಳದವರಿಗೆ ಸಮರು ||೯||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಕರ್ಮಾಧಿಪತಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತ ೮೦ ಮಂದಿ ಋಷಿವರ್ಗ ತಾರ ತಮ್ಮದಲ್ಲೆ ಕಡಿಮೆಯೆನಿಸುವರು. (ಅಶೀತಿಯುಷಿ = ೮೦ ಮಂದಿಯುಷಿಗಳು) ಉಚ್ಛ್ರವರ ಮುಂತಾದ ಋಷಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ೮೦ ಮಂದಿಗಳೆಂದು ಪರಿಗಣಿತ.

೨. ಊರ್ವಶಿ ಮುಖ್ಯ

ಊರ್ವಶಿ ಮೊದಲಾಗಿ ಪ್ರಮುಖರಾದ ೧೦೦ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು.

೩. ತುಂಬುರ ಮುಖರು

ತುಂಬುರಾದಿಯಾಗಿ ೧೦೦ಮಂದಿ ದೇವ ಗುಂಧರ್ವ ಗಣ. ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ ಅಜಾನಜದೇವತೆ ಗಳೆಂದು ಹೆಸರು. ಅಂದರೆ ದೇವತಾ ಕುಲದಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿ, ಇಂದ್ರಾದಿಗಳಿಂತ್ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾಗದೇ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ, ದೇವತಾವರ್ಗವೇ ಅಜಾನಜ ದೇವತೆಗಳು ಪುಷ್ಕರನಿಗೆ ೨೨ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ೮೦ ಮಂದಿ ಋಷಿವರ್ಗ ಊರ್ವಶಿ ಮುಖ್ಯರಾದ ೧೦೦ ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀವರ್ಗ ತುಂಬುರು ಮೊದಲಾದ ೧೦೦ಮಂದಿ ದೇವಗುಂಧರ್ವ ವರ್ಗ. ಈ ಅಜಾನಜದೇವತಾ ವರ್ಗ. ೨೨ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತ ತಾಂತಮ್ಮದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ.

೪. ಅನಿಲ ಗಣ

ಅಗ್ನಿವೃತ್ತರ ಸಮೂಹ ಕ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನ ಅಂಗ ರಂಗ ವನ್ನು ಹೊಂದಬೇಕೆಂಬ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಲಾಗಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಆ ಯುಜಿಗಳೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೊಂದಿ ಅಗ್ನಿ ವೃತ್ತಿಯರಾಗಿ ಜನಿಸುವಂತೆ ವರದಿಕ್ಕನು. ಅವರ ಸಂಖ್ಯೆ ೧೬, ೧೦೦ ಅಗ್ನಿ ವೃಧಾನವೃತ್ತನಾದ ಪಾಪಕನನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದವರು.

೫. ನಾಲ್ಕತ್ತರ ಚತುರ್ದಶಿ ದ್ವಿ ಅಷ್ಟ ಸಾವಿರ

ನಾಲ್ಕತ್ತರ ಅರ್ಧ = ೨೦. ಚತುರ್ದಶಿ = ೪x೧೦
 ೪೦ ದ್ವಿ ಅಷ್ಟ = ೨x೮ = ೧೬ ಸಾವಿರ. ಅಂದರೆ ನಾಲ್ಕತ್ತು ನಾಲ್ಕತ್ತು,
 ಅರೆ + ಚತುರ್ದಶ + ದ್ವಿ ಅಷ್ಟ ಸಾವಿರ = ೪೦ + ೨೦ = ೬೦ ೧೬, ೧೦೦
 = ೧೬, ೧೦೦ ಮಂದಿ ಎಂದರ್ಥ.

ಈ ಹದಿನಾರು ಸಾವಿರ ನೂರ ಒಂದು ಸಂಖ್ಯಾಕವಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪತ್ನಿಯರು (ಹರಿ ಮಡದಿಯರು).

ಇವರು ಸಹ ಅಜಾನನ ದೇವತಾ ವರ್ಗದಲ್ಲಿಯೇ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಇವರು ೨೮ = ೨೯ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು ||೯||

ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮ

೧. ವಿಶ್ವಾಮಿತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮ ಮಾನಸವೃತ್ತರಾದ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು ಉಚ್ಛ್ರಮುನಿ ಕೇಚನಮುನಿ ಇವರನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ೮೦ ಮಂದಿ ಮುಷಿವರ್ಗ ಜ್ಞಪ್ಕರನಿ ಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ ೨೮ ನೆಯ ಕಕ್ಷ.

೨. ಊರ್ವಶೀ ಮುಖ್ಯರಾದ ೧೦೦ ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ತುಂಬು ರರು: ಮೊದಲಾಗಿ ೧೦೦ ಮಂದಿ ದೇವ ಗಂಧರ್ವ ವರ್ಗ ೧೬, ೧೦೦ ಮಂದಿ ಅಗ್ನಿ ವೃತ್ತಿಯರಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಡದಿಯರು ಇವರೆಲ್ಲರಿಗೂ "ಅಜಾನನು ದೇವತೆಗಳೆಂದು" ಹೆಸರು.

ಇವರಲ್ಲಿ ೨೯ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ೨೮-೨೯ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು ಕರ್ಮಾಭಿಪ್ರಾಯ ದೇವತೆ ಪುಷ್ಕರನಿಗಿಂತ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಎನಿಸುವರು. || ೯ ||

ಪದ್ಯ - ೧೦

ಮೂಲ :-

ತದವರರ ನಾಖ್ಯಾತ ಅಪ್ಸರ |
 ಸುದತಿಯರು ಕೃಷ್ಣಾಂಗಸಂಗಿ |
 ಕದರ ತರುವಾಯದಲಿ ಚಿರಪಿತರುಗಳು ಇವರಿಂದ ||
 ತ್ರಿದಶ ಗಂಧರ್ವಗಣ ಇವರಿಂ |
 ಧಧಮ ನರಗಂಧರ್ವರಿನರಿಂ |
 ದುದಧಿಮೇ ಖಳಪತಿಗಳಧಮರು ನೂರು ಗುಣದಿಂದ || ೧೦ ||

ಅನತರಣಿಕೆ :-

ಅನಾಖ್ಯಾತಅಜಾನನದಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಮಾನುಷಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಪರ್ಯಂತತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೦ ||

ಪ್ರತಿ ಪದಾರ್ಥ :-

ತದವರರ = ೨೯ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ಅಪ್ಸರರು. ಗಂಧರ್ವರು ೧೬೦೦೦ಮಂದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ಪತ್ನಿಯರು ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಅವರರಾದವರು ಹೂರಂದರ, ಅನಾಖ್ಯಾತ-ಅನಾಖ್ಯಾತರಾದ ಅಜಾನರು. ಅಪ್ಸರಸುರತಿಯರು - ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗ ಮಾಡಿದ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು. ೧೬,೦೦೦

ಮಂದಿ ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣನ ಮಡದಿಯಿಗಿಂತ (ಅಗ್ನಿವತ್ಸರಃ) ಅವರರು. ಈ ಕೃಷ್ಣಾಂಗಸಂಗಿಗಳು ಒಂನೆಯ ಕಕ್ಷಕೆ ಸೇರಿದವರು. ಅದರ ತರುನಾಯ ದಲಿ - ಕೃಷ್ಣಾಂಗಸಂಗಿಗಳ ನಂತರ, ಒಂನೆಯ ಕಕ್ಷಕೆ ಸೇರಿವೆ ಚಿರಪಿತೃಗಳ ಜಿರಾವಿ, ಓತ್ಯವೇವಕೆಗಳು (ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು: ಕರ್ಮಜರು) ಇವರಿಂದ-ಈ ಈ ಜರಪಿತೃಗಳಿಗಿಂತ, ಅವರರಾದವರು. ತ್ರಿಪದಗಂಧರ್ವಗಣ - ಒಂನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ದೇವಗಂಧರ್ವರ ಸಮೂಹ. ಇವರಿಂದಧಮು-ಈ ದೇವ ಗಂಧರ್ವ ಗಣದವರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು. ನರಗಂಧರ್ವರು ಒಂನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು. ಇವರಿಂದ-ಈ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಿಂದ -ನೂರು ಗುಣದಿಂದ ಅಧನುರು-ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಅವರರಾದ, ಉದಧಿಮೆಖಳ ಪತಿಗಳು-ಸಮುದ್ರವನ್ನೇ (ಉದಧಿ) ವಜ್ರಾಣವಾಗುಳ್ಳ (ಮೇಖಳ) ಭೂಮಿಯನ್ನು ಅಳುವ ಮನುಷ್ಯಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು (ಪತಿಗಳು) ಇವರು ಒಂನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. ||೧೦||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಜಾನರ ಅರಂಭಮಾಡಿ, ಅಮಾನುಷಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳ ಪರಿಯಂತ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳತಾರೆ.

ಇಪ್ಪತ್ತೊಂಭತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ಅಪ್ಸರರು, ಗಂಧರ್ವರು, ಹದಿನಾರು ಸಾವಿರದ ನೂರು ಹರಿಮಡದೇರು ಇವರಿಗೆ ಅವರರಾದವರು ಅನಾಖ್ಯಾತರಾದ ಅಜಾನರರು. ಇವರಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ, ಮೂವತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ಇವರು ಕೃಷ್ಣಾಂಗ ಸಂಗಿಯರಾದ ಹದಿನಾರು ಸಾವಿರದ ನೂರು ಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ನೀಚರು. ಮುವತ್ತೊಂದನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ಅಂದರೆ ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಪ್ಸರ ಸ್ತ್ರೀಯರು ಆದ ತರುವಾಯ

ಮೂವತ್ತೊಂದನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದವರು, ಚಿರಾಯ್ ಪಿತ್ತದೇವತೆಗಳು, ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕರ್ಮಜಲಲ್ಲಿ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ. ಈ ಚಿರಪಿತ್ತಗಳಿಗಿಂತ ಅವರಾದವರೂ ಮೂವತ್ತೆರಡನೇ ಕಕ್ಷದ ಗಂಧರ್ವಗಳೂ. ಈ ದೇವಗಂಧರ್ವರಿಗಿಂತಲೂ ಅವರಾದವರು ಮೂವತ್ತು ಮೂಂದನೇ ಕಕ್ಷದ ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರು, ಈ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರಿಂದ ನೂರು ಗುಣದಾದ ಅಧಮರು ದಾರಂದರೆ, ಸಮುದ್ರವೇ ಪಡ್ಯಾಣವಾಗುಳ್ಳ ಭೂಮಿಯನ್ನು ಪಾಲನಮಾಡತಕ್ಕ ಮೂವತ್ತು ಸಾಲ್ಮನೆ: ಕಕ್ಷದ ಮನುಷ್ಯಚಿತ್ರವರ್ತಿಗಳು ||೧೦||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

೧೩,೧೦೦ ಮಂದಿ ಕೃಷ್ಣನ ಹೆಂಡರಕಿಂತಲೂ, ಗೋಪಿಯರಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ ಕೃಷ್ಣನ ಅಗಲಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ಅಪ್ಸರರು ಅಧಮರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಚಿರಪಿತ್ತಗಳು ಅಧಮರು, ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ದೇವಗಂಧರ್ವರು ನಿಚರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು ಅಧಮರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ, ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಧ್ರುವ, ನಹುಷ ಮೊದಲಾದ ಚಿತ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಪುರಾಣ ಪ್ರಸಿದ್ಧರಾದ ರಾಜರು ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆಂದು ತಿಳಿಯ ಳೇಕು. ||೧೦||

೩. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ

೧೦-೧೧ನೇ ಪದ್ಯಾರ್ಥ ಕೂಡಿಸಿ ಒರೆದಿರುವರು ಮುಂದೆ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ||೧೦||

೪. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಇವರಿಗಿಂತ ಅನಾಖ್ಯಾತರೆಂಬ ಅಪ್ರಸಿದ್ಧ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು ಕಡಿಮೆ.

ಕೃಷ್ಣಾಂಗರಂಗವುಳ್ಳ ಗೋಪಸ್ತ್ರೀಯರು ಸಹ ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಗಣಕೃಂತ ಕಡಿಮೆ. ಇವರುಗಳಿಂದ ಚರಪಿತ್ತಗಳೂ ಕಡಿಮೆ. ಚರಪಿತ್ತಗಳಿಗಿಂತ ದೇವ ಗಂಧರ್ವರು ಕಡಿಮೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರು ಕಡಿಮೆ. ಇವರಿ ಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯಗಂಧರ್ವರು ಕಡಿಮೆ. ಇವರಿಗಿಂತ ಮಂಥಮ ರಾಜರಂಜಿ ಉದಧಿಮೇಖಿಲಯಾವ ಭೂಮಿಗೆ ದೊರೆಗಳು ನೂರು ಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆ:

೫೦೦೫

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ೧೦೦ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು, ೧೦೦ ಮಂದಿ ತುಂಬುರಾದಿ ದೇವ ಗಂಧರ್ವರು, ೧೫,೧೦೦ ಮಂದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮತದಿಯರು (ಅಗ್ನಿವೃತ್ತರೂ) ೨೧ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು,

೨. ಅವರಿಗಿಂತ ಅನಾಖ್ಯಾತರಾದ (ಅಪ್ಸರಾದಿರಾದ) ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗ ಮಾಡಿದ ಅಪ್ಸರರು ಅವರೂ ಇವರ ವರ್ಗ ೩೦ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

೩. ಚರಪಿತ್ತಗಳೂ ಮೇಲಿನ ಅನಾಖ್ಯಾತರಾದ ಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗಿಗಳಿಗಿಂತ ಅವರೂ. ಚರಪಿತ್ತಗಳು ೩೦ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು. (ಇವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರು ಕರ್ಮಜರು).

೪. ಚರಪಿತ್ತಗಳಿಗಿಂತ ೩೨ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರಾದ ದೇವ(ತ್ರಿದಶ) ಗಂಧರ್ವರು ಅವರೂ.

೫. ದೇವಗಂಧರ್ವರಿಗಿಂತ ಮಾನುಷ ಗಂಧರ್ವರು (೩೨ನೆಯ ಕಕ್ಷ) ಕಡಿಮೆ.

೬. ಮಾನುಷಗಂಧರ್ವರಿಗಿಂತ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ಅಧಮ:ರಂಜಿ:ವರು

೨೪ ನೆಯ ಕಕ್ಷ

ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳನ್ನು ಉದಧಿನೇರಿ ಖಳಪತಿ ಗಳೇಡು ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ಅಂದರೆ ಉದಧಿ-ಸಮುದ್ರವನ್ನು ಮೇಲೆ-ಕ-ಒಡ್ಡಾಣರಾಗಿ ಉಳ್ಳ (ಮೇಲೆಗಳಾಗಿರುವ) ಭೂಮಿ ಎಂದರ್ಥ. ಅದರ ಪತಿ ಭೂಮಿಯನ್ನಾಳುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು. ಕಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ :-

೧. ೧೦೦ ಮಂದಿ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು-೧೦೦ ಮಂದಿ ತುಂಬುರಾದಿ ದೇವ ಗಂಧರ್ವರು, ೧೬,೧೦೦ ಮಂದಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮಡದಿಯರು.

೨೯ನೆಯ ಕಕ್ಷ

೨. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಂಗಸಂಗ ಮಾಡಿದ ಉಳಿದ ಅಪ್ಸರಸ್ತ್ರೀಯರು. ಇವ ರ್ಲೂ ಅನಾಖ್ಯಾತರು ೩೦ ನೆಯ ಕಕ್ಷ

೩. ಚರಪಿತೃವರ್ಗ ೩೧ ನೆಯ ಕಕ್ಷ

೪. ದೇವಗಂಧರ್ವ ಗಣ (ತ್ರಿವಶ-ದೇವತೆಗಳು-ತ್ರಿವಶ ಗಂಧರ್ವರು).

೩೨ ನೆಯ ಕಕ್ಷ

೫. ಮಾನುಷ ಗಂಧರ್ವರು ೩೩ ನೆಯ ಕಕ್ಷ

೬. ಮಾನುಷ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳು ೩೪ ನೆಯ ಕಕ್ಷ (ಉದಧರ್ವ ಬಲಾಧಿ ಪತಿಗಳು)

ಪದ್ಯ-೧೧

ಮೂಲ :-

ಪೃಥ್ವಿ ಪತಿಗಳಿಗಿಂತ ಶತ ಮನು |
 ಜೋತ್ತಮನು ಕಡಿನೆಪರಿವ ರಿಂ |
 ದುತ್ತರೋತ್ತರ ನೂರುಗುಣದಿಂದಧಿಕ ರಾದವರು||
 ನಿತ್ಯದಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ ನಮಿಸುತ |
 ಭೃತ್ಯ ನಾನಜುದೆಂಬ ಭಕ್ತರ |
 ಚಿತ್ತದಲಿ ನೆಲೆಗೊಂಡು ಕರುಣೆಪರ
 ಖಳ ಸೌಖ್ಯಗಳ ೩೦೦

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ವಿ. ಭಾಗವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೦ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಪೃಥ್ವಿಪತಿಗಳಿಗಿಂತ = ೨೪ನೆಯಕಕ್ಷದವನ್ನರಾದ ಮಾನುಷಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ.
ಮನುಷೋತ್ತಮರು = ೨೪ನೆಯಕಕ್ಷದ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು. ತತ =
ನೂರುಗುಣಗಳಿಂದ. ಕದಿಮೆನಿಪರು = ಅವರರೆಂದು ಕರೆಯಿಸುವರು,
ಇವರಿಂದ = ಈ ಮಾನುಷೋತ್ತಮರಿಗಿಂತ. ಉತ್ತರೋತ್ತರ = ಮುಂದೆ
ಕ್ರಮ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಬರುವ ಜೀವರು. ನೂರುಗುಣದಿಂದ -- ತಾರತಮ್ಯಾ
ನುಸಾರ ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ (ಕ್ರಮವಾಗಿ) ಅಧಮರು. ಅಧಿಕರಾ
ದವರ -- ಮಾನುಷೋತ್ತಮರಾದವರು ತಮಗಿಂತ ಅಧಿಕರಾದವರು
ನಿತ್ಯದಲಿ ಚಿಂತಿಸುತ್ತ = ಪ್ರತಿ ದಿನಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣತಾರತಮ್ಯನುಸಾರಿ ಚಿಂತನೆ
ಮಾಡುತ್ತಾ, ನಮಿಸುತ್ತ - ಪ್ರಣಮಿಸುತ್ತಾ, ಭೃತ್ಯ ನಾನು ಆಹು
ದೆಂಬ - ಸ್ವೋತ್ತಮರಾದಮರಾದವರಿಗೆ ಸಿಜವಾಗಿ ನಾನು ಭೃತ್ಯನು
(ಕೀಕರನು) ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿ, ಭಕ್ತರ ಭಗವತ್ಪರನ್ನು
ಚಿತ್ತದಲಿ ನೆಲೆಗೊಳಿಸು - ಮನನಿನಿ ಆತ್ರಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರತಕ್ಕ
ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು, ಅಖಿಲ ಸೌಖ್ಯಗಳ - ಸಮಸ್ತವಾದ ಸುಖಗಳನ್ನು
ಕರುಣಿಸಿ - ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ, ಸಂರಕ್ಷಣ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. || ೧೦ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪುರ್ವೋಕ್ತ ಭಾವತಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮೂವತ್ತೈದನೇ ಕಕ್ಷದ ಮಾನು
ಷೋತ್ತಮರು ನೂರುಗುಣದಿಂದ ಅವರಂತೆ ಕರಸೋವರಾಗತಾರೆ, ಈ
ಮಾನುಷೋತ್ತಮರಿಗಿಂತ ಮುಂದೆ ಬರತಕ್ಕ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿದ

ದೇವರು ತಾರತಮ್ಯನುಸಾರ ನೂರು ನೂರುಗುಣದಿಂದ ಅಧಮರು ಎಂತ ಕರಸತಾರೆ. ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಾದವರು ತಮಗಿಂತ ಅಧೀರಾದವರ ಪ್ರತಿ ದಿನದಲ್ಲೂ ಗುಣತಾರತಮ್ಯನುಸಾರ ಚಿಂತನಾ ಮಾಡತಾ, ಅವರವರ ನಾವೇಚ್ಛಾರಣ ಮಾಡಿ ನಮಿಸುತಾ, ಸ್ವೋತ್ತಮರಿಗೆ ನಾನು ಸತ್ಯವಾಗಿ ಭೃತ್ಯನಹುದು ಎಂಬ ಜ್ಞಾನದಿಂದ ಯುಕ್ತರಾದ ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅಶ್ರಯ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಇರತಕ್ಕ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮ. ಅಹಂ ಮಮತಾದಿಗಳ ಬಿಡಿಸಿ ತಪ್ಪಿಸಿ ಅಖಿಳ ದೋಷಗಳ ದೂರಮಾಡಿ ನಿರ್ಲಪ್ತ ಚಿತ್ತಯುಕ್ತರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ ತಪ್ಪನಿತ ಸೌಖ್ಯಗಳ ಕೊಟ್ಟು ಸುರಂಕ್ಷಣ ಮಾಡುತಾನೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ

|| ೧೧ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ರಾಜುಗಿಂತಲೂ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು ಹೀಗೆ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಮೊದಲು ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನವರೆಗೂ ಇರುವ ಭಗವದ್ಭಕ್ತರು ಒಬ್ಬರಕಿಂತಲೂ ಮತ್ತೊಬ್ಬರು ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರೆಂದು ತಿಳಿದು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಬೇಕು. ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಹೇಳಿದ ಗುಣಸಂಖ್ಯೆಯನ್ನು ಉಪಲಕ್ಷಣವಾಗಿ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳಬೇಕು. ಕೆಲವರು ೨ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರೆಂದು ಉಂಟು. ಪತಿ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ ಕೆಲವರಿಗೆ ೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮತ್ವವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದುದರಿಂದ ಸಾಮಾನ್ಯವಾಗಿ ೧೦೦ ಗುಣಗಳೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಗುಣತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದಂತೆ ಗುಣಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹೀಗೆ ಆರೋಹಣ ಕ್ರಮದಿಂದ ಭಕ್ತರನ್ನು ಉಪಾಸನೆಮಾಡಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ ನಾನು ಅವರಿಗೆ ದಾಸನೆಂದು ತಿಳಿದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡಿದರೆ ಅವರು ಕರುಣದಿಂದ ಈ ಭಕ್ತರ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದು ಇವರಿಗೆ ಬೇಕಾದ ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು ಕೊಡಿಸುವರು. || ೧೧ ||

4. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ

"ತತಃ ಕೃಷ್ಣಾಂಗ ಸಂಗಃಪರ್ಯಾಃ ಗೋಪ್ಯಶ್ಚಿರಮುಖಾಶ್ಚತಃ ||
 ಗಂಧರ್ವಾಃ ಸುರ ಪೂರ್ವೇತೇ ಸರಪೂರ್ವೇ ಜನಾದಿಪಾಃ | ನಾರಾಃ
 ಶ್ರೇಷ್ಠಾಃ ತತಃ ಪೋಶ್ವಾಃ ಸರ್ವೇ ಶತಗುಣಾವರಾಃ || ಇತ್ಯುಕ್ತಮಾಹ
 ದ್ವಾಭ್ಯಾಂ ತದಿತಿ ಪೃಥಿವಿ ಇತಿ || ಚ. ಪ ೧೦-೧೧ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :

"ಇವರ ತರುವಾಯ ಕೃಷ್ಣಾಂಗ ಸಂಗಕ್ಕೆ ಅರ್ಹರಾಗಿದ್ದ ಗೋಪಿಕಾ
 ಸ್ತ್ರೀಯರು, ಅವರ ತರವಾಯು ಚರತೃಗಳು, ಅವರ ತರುವಾಯ ದೇವ
 ಗಂಧರ್ವರು, ಇವರ ತರುವಾಯ ಮನುಷ್ಯ ಗಂಧರ್ವರು ಇವರ ತರವಾಯು
 ಕ್ಷಿತವರು, ಇವರಿಗಿಂತ ಕ್ರಮದಿಂದ ಒಂದು ನೂರು ಗುಣಗಿಂತ ಅಧಿಕವರು"
 ಈ ವಿಷಯವನ್ನು 'ತವವರ' ಪೃಥಿವಿ' ಈ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳು
 ಪಾರೆ || ೧೦-೧೧ ||

೫. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಈ ದೋರಗಳಿಗಿಂತ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆ.
 ಈ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗಿಂತ ನೂರು ನೂರುಗುಣ ಹೆಚ್ಚಿದ. ಮೇಲೆ
 ಹೇಳಿದ ದೋರಗಳು ಮುಂತಾಗಿ ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣ ಪರಂತ ತತೋತ್ತರ
 ಗುಣದಿಂದ ಸದಾ ಸ್ಮರಿಸುತ್ತಾ, ನಮಸ್ಕರಿಸುತ್ತಾ ಇವರಿಗಿಲ್ಲ ನಾನು ಭಕ್ತ
 ನೆಂದು ಭಾವಿಸುವಭಕ್ತರಮನ್ನಿನಲ್ಲಿ, ಈ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರ ಮೊದಲು
 ವಿಷ್ಣುಂತವಾದ ಸರ್ವರೂ ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ ಇದ್ದು, ಸಕಲ ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು
 ಕರುಣಿಸುವರು ಎಂದರೆ ದಯಪಾಲಿಸಿ ಕೊಡುವರು || ೧೧ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ಪೃಥ್ವಿ ಪತಿಗಳಿಗಿಂತ :-

ಭೂಮಿಯನ್ನಾಳುವ ಚಕ್ರವರ್ತಿಗಳಿಗಿಂತ ಮನುಷೋತ್ತಮರು (ಮನುಜೋತ್ತಮರು) ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಎನಿಸುವರು (ಕತ) ಈ ಮನುಷೋತ್ತರ ವರ್ಗವು ವಿಕಸನವಾಗಿ ಕಲ್ಪಜನ್ಮರು.

೨. ಈ ಮನುಷೋತ್ತಮರಿಗಿಂತ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಹೋಗುತ್ತಾ, ಸ್ತೋತ್ರಮರು ಸ್ವಾವರಿಗಿಂತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಿಕರು. ಎಂದು ಪರಿಗಣಿಸುವರು. (ಈ ೧೦೦ ಗುಣ ಎಂಬುದು ಕೌಶಲ್ಯ ಸಂಖ್ಯಾಸಾಕೇಂತ ಮಾತ್ರ. ಇತರರಲ್ಲಿ ಅಯುಷ್ಯ ಕಕ್ಷಗಳಲ್ಲಿ ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳಿವೆ. ಬೃಹತ್ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಈ ವಿವರಗಳು ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿವೆ).

೩. ಸ್ವಾವರರು ತಮ್ಮ ಸ್ತೋತ್ರಮರಿಗಿಂತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಗುಣತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ಅವರರು- ಎಂದು ತಿಳಿಸಿ, ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ ಅವರನ್ನು ಅಯುಷ್ಯ ಕಕ್ಷದಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ಧ್ಯಾನಿಸುತ್ತಾ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪರ್ಯಂತ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಉಪಾಸಿಸುವ ಭಕ್ತರ ಚಿತ್ತದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನೆಲೆಸಿ, ಅವರಿಗೆ ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಮನೋಭೀಷ್ಣಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸಿ, ಇಹಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಸಕಲ ಸೌಖ್ಯಗಳನ್ನು ಅನುಗ್ರಹಿಸಿ, ಕಾಪಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೧೦ ||

ಪದ್ಯ-೧೨

ಮೂಲ ;

ದ್ರುಮಲತೃತಾಣ ಗುಲ್ಮ ಜೀವರು |

ಕ್ರಮದಿ ನೀಚರು ಇವರಿಗಿಂತಾ |

ಧಮರೆನಿಸಿವರು ನಿತ್ಯ ಬದ್ಧರಿಗಿಂತಲಜ್ಞಾನಿ |

ತನುಃ ಗೋಗೃಹ ಭೃತ್ಯರಧಮರು |
 ಅಮರುಷಾದ್ಯಧಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರು |
 ನಮುಚಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲಿ ವಿಪ್ರಚಿತಿ ನೀಚ ||೧೨||

ಅವತರಣಿಕೆ :

ಲತಾ ತೃಣರೂಪರಾದಷ್ಟು ವರ ಜೀವರುಗಳತಾರತಮ್ಯ ಹಾಗೂ ತಮ್ಮ
 ಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೨ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ;

ದ್ರುಮು = ವೃಕ್ಷರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವರು. ಲತಾ = ಬಳ್ಳಿ ಜೀವರು
 ತೃಣ = ಹುಲ್ಲುರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಜೀವವರ್ಗ. ಗುಲ್ಮಜೀವರು = ಪೊದೆರೂಪ
 ವಾಗಿರುವ ಜೀವರು. ಈ ಜೀವವರ್ಗವೆಲ್ಲಾ ಸ್ಥಾವರ ಜೀವರನಿಸುವರು.
 ಇವರು ಮಾನುಷೋತ್ತಮಾ ನಂತರ ೩೨ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರು. ಕ್ರಮದಿ
 ನೀಚರು = ಜೀವರು ತೃಣಾಂತ ಕ್ರಮಕ್ರಮವಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ.
 ಇವರಿಗಿಂತ ನಿತ್ಯವು = ಅನಾದಿಯಿಂದ ಸ್ವರೂಪತಃ ಸುಖದಾಯಿ ||
 ಮಿಶ್ರವಾದ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿ ಜೀವರು (ರಜೋಜೀವರು) ೩೨ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರು
 ಅಧಮರೆನಿಸುವರು = ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯಿಸುತ್ತಾರೆ. ಅಜ್ಞಾನಿ
 ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ಭಗವದ್ಭಾವನರೂಪರಾದ, ತಮಸ್ಸಿಗೆಯೋಗ್ಯರ
 = ೩೨ನೆಯ ಕಕ್ಷದ. ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ತಾಮಸ ಜೀವರು, ಭೃತ್ಯರು
 ಅಧಮರು = ೩೨ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರೆಗೆ ದೈತ್ಯರು ಅಧಮರು. ಅಮರುಷಾದಿ
 = ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಧಿಮಾನಿ = ಅಧಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು
 ದೈತ್ಯರಾದ, ನಮುಚಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗಿಂತಲಿ = ೪೦ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ನಮುಚಿ
 ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯವರ್ಗ ೩೨ನೆಯ ಕಕ್ಷದವರೆಗೆ ಅಧಮರು = ಕ್ರಮಕ್ರಮ
 ವಾಗಿ ನೀಚರು. ವಿಪ್ರಚಿತಿ = ನಮುಚಿ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ
 ವಿಪ್ರಚಿತಿ ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು ನೀಚ = ಕಡಿಮೆ ಸೂದವನು. ||೧೨||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ:

ಇನ್ನೂ ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನ ಹೇಳತಾರ.

ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ಅನಂತರ. ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ

ಜುಗಮ ಜೀವರು ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಪರಿತರಾದ ನಂತರ. ಸ್ವಾವರಜೀವ ರಾದ, ಅಜ್ಞಾನಾಧಿಕರಾದ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ವ್ಯಕ್ತಜೀವರು, ಮುಕ್ತಿಯಾದ ಪೂವೆ ರೂಪವಾಗಿರುವ ಗುಲ್ಮಜೀವರು, ತ್ಯೂಜೀವರು; ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ರೊಳಗೆ ತ್ಯೂಜೀವರು ಅಂತ್ಯ. ಅವರ ನಂತರ, ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಡಿಮಿ ಆದ ಜೀವರು ಇಲ್ಲ. ಮೂವತ್ತಾರನೇ ಕಕ್ಷದ ಮಾನುಷೋತ್ತಮಾನಂತರ ತ್ಯೂಜಾಂತವರೆಗೂ ಸಮೂಹತ್ವೇನ ಒಂದೇ ಕಕ್ಷ. ಈ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಆಹಾಂ ತರ ತಾರತಮ್ಯ ಬಹಳವಾಗಿ ಇರೋದಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಜೀವರು ತ್ಯೂಜಾಂತವರೆಗೂ ಕ್ರಮದಿಂದ ಕಡಿಮಿ ಆದವರು. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರೊಳಗೆ ಅಂತ್ಯಜೀವರಾದ ತ್ಯೂಜೀವರಿಗಿಂತಲೂ, ಅನಾದಿನಿತ್ಯವಾದ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅನಾದಿಯಿಂದ ನಿತ್ಯವಾದ ಸುಖ-ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಸ್ವರೂಪಯುಕ್ತರಾದ ಮೂವತ್ತೇಳನೇ ಕಕ್ಷದವರಾದ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳು ಕಡಿಮಿ ಎಂತ ಕರಸತಾರ. ಈ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಭಗವದ್ವ್ಯಾನರೂಪದ ಮೂವತ್ತೆಂಟನೇ ಕಕ್ಷದ ತಮ್ಮಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರಾದವರು ಕೆಲವರು ಅವರರು ಎಂತ ಅಥವಾ ಮೂವತ್ತೊಂಭತ್ತನೇ ಕಕ್ಷದವರೆಗೆ ದೈತ್ಯರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಅಧಮರು ಈ ನಮುಟೀ ಮೊದಲಾದ ದೈತ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ನಲವತ್ತೊಂದನೇ ಕಕ್ಷದ ವಿವ್ರ ಚಿತ್ತಿ ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು ಕಡಿಮಿ ಆದವನು ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ೧೧೨]

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ಮನುಷೋತ್ತಮರಕಿಂತಲೂ ಹುಮಜೀವರು ನೀಚರು : ಅವರಿ ಗಿಂತಲೂ, ಬಳ್ಳಿಜೀವರು, ತ್ಯೂಜೀವರು : ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಗುಲ್ಮಜೀವರು

ಅಧವರು. ಅವರಗಿಂತಲೂ ನಿತ್ಯಬದ್ಧರಾದ ವನುಷ್ಯರು ನೀಚರು ಅವರ
ಗಿಂತಲೂ ಅಜ್ಞಾನಿಜೀವರು ನೀಚರು. ಅವರಗಿಂತಲೂ ತಮೋಯೋಗ್ಯ
ಜೀವರು ನೀಚರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಕ್ರೋಧಾದ್ಭವಮಾನಿಗಳಾದ ನಮುಚ
ಮೊದಲಾದವರು ನೀಚರು. ಇವರಗಿಂತಲೂ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯ ನೀಚನು.

||೧೦||

೯. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸವಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ:

ತತೋ ವ್ಯಥಾ ತತೋಽಪತೇ || ಲತಾಗುಲ್ಮಾಸ್ತತಜಿವಧಯಃ
ತತಸ್ತೃಣ ಮುಖಾಶ್ರಮಾತ್ || ದ್ವಿಗುಣಾದವರಾಃ || ನಿತ್ಯಬದ್ಧಾಃ ತೃಣ
ದೀನಾಂ ನೀಚಾಶ್ಚೇ ದ್ವಿವಿಧಾತತಃ || ನಿತ್ಯತ್ರೈವಿಧ್ಯನಿಚೋಯಂ ಅಜ್ಞಾನಿ
ಸಕ್ತಿರೀರಿತಃ || ಅಧಾರಕರಾಮೇತು ತಮೋ ಯೋಗ್ಯಾಃಸರಾಧಿವಾಃ ||
ದೈತ್ಯರಕ್ಷಃ ಪಿಶಾಚಾಖ್ಯಾ ಅನಾಖ್ಯಾತಾಸುರಾಸ್ತತಃ || ದೈತ್ಯಭೃತ್ಯಾ ಅಮ
ರ್ಷಾದಿಮಾನಿದೈತ್ಯಾಃ ತತಃ ಕ್ರಮಾತ್ || 'ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಃ' ಇತ್ಯುಕ್ತಮಾಹ
'ದ್ರುಮ' -ಇತಿ ||೧೧||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಅವರ ತರುವಾಯ ವ್ಯಕ್ತಜೀವರು, ಅವರ ತರುವಾಯ ಲತಾ, ಗುಲ್ಮ,
ಜಿವಧಿ, ತೃಣ ಮುಂತಾದ ಜೀವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು, ಇವರಿ
ಗಿಂತ ನಿತ್ಯಬದ್ಧ (ರಾಕ್ಷಸ)ರು ಕಡಿಮೆ- ಇವರಿಗಿಂತ ಅನಾಖ್ಯಾತ ಅಸುರರು
ದೈತ್ಯ, ರಾಕ್ಷಸ, ಪಿಶಾಚರು ಅವರರು. ಅವರಿಗಿಂತ ದೈತ್ಯಭೃತ್ಯರು ಅಮ
ರ್ಷಾದ್ಭವಮಾನಿ ದೈತ್ಯರು ಕ್ರಮದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯವರು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯೂ ಅವ
ರಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವನು ಈ ವಿಷಯವನ್ನು 'ದ್ರುಮ' ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳು
ತ್ತಾರೆ. ||೧೧||

೧೦. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ದ್ರುಮವೆಂಬ, ಅಜ್ಞಾನಾಧಿಕ್ಯವ್ಯ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಜೀವರು, ವ್ಯಕ್ತ,
ಲತೆ ಹಿಂಟಿ ಬಳ್ಳಿ ಜೀವರು, ಗುಲ್ಮವೆಂಬ ಪೊದೆ ಜೀವರು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಕಡಿಮೆ

ಇವರಿಗಿಂತ ನಿತ್ಯಬದ್ಧರೆಂಬ ರಾಜಸಜೀವರು ಕಡಿಮೆ. ಈ ರಾಜಸಜೀವರು ಕಡಿಮೆ. ಈ ರಾಜಸಜೀವರಿಗಿಂತ ಅಜ್ಞರಾದ ತಮೋಯೋಗ್ಯ ಜೀವರ ಭೃತ್ಯರು ಅಧಮರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಅನುರ್ಜವೆಯ ಕೋಪ ಮೊದಲಾದ್ದಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿದ್ವೈತ್ಯರು ಅಧಮರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಸಮುಚ್ಚೇ ಮೊದಲಾದ ಅನುರರು ಅಧಮರು. ಇವರಿಗಿಂತ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ ಎಂಬ ದಾಸವರು ನೀಚನು

೧೦೩

ಸರ್ವವ್ಯಾಖಾನೆಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ವ್ಯಕ್ತರೂಪವಲ್ಲದವ ಜೀವರು (ದ್ರೂಮ), ಬಳ್ಳಿಯ ರೂಪವಲ್ಲದವ ಜೀವರು (ಲತಾ). ಪುನರೂಪವಲ್ಲದವ (ಗುಲ್ಮಜೀವರು). ತೃಣ ರೂಪವಲ್ಲದವ ಜೀವರು (ಶೈಣ). ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಸ್ಥಾವರಜೀವಂ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದಾರೆ.

೨. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಜೀವರಾದ ಪೂವೋಕ್ತ ಸ್ಥಾವರಜೀವರು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸ್ತೋತ್ರಮಗಿಂತ ಅವರರು ಕಡಿಮೆ ಎನಿಸುತ್ತಾರೆ. (ಓದನೆಯ ಕಕ್ಷದವರು)

೩. ಇಂತಹಸ್ಥಾವರಜೀವರಿಗಿಂತಲೂ ನಿತ್ಯಬದ್ಧರಾದ ಸ್ವರೂಪತ ಅನಾದಿಯಿಂದ ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿ ಜೀವರು (ರಜೋಜೀವರು) ಅಧಮರು. (ಓದನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು)

೪. ಭಗವದ್ವಾನ್ಮಶೂನ್ಯರೂ, ತಮೋಯೋಗ್ಯರೂ ಆದ ಓದನೆಯ ಕಕ್ಷದ ತಾಮಸರು ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗಿಂತ ನೀಚರು.

೫. ಕಾಮ, ಕ್ರೋಧ ಇತ್ಯಾದಿ ದುರ್ಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ (ಅನುರುಷಾದಿ) ದ್ವೈತ್ಯರು ಇನ್ನೂ ಅಧಮರು. (ಓದ ಮತ್ತೂ ಓದನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು)

೬. ನಮುಚಿ ಮೊವಲಾದ ಉನೆಯ ಕಕ್ಷದ ದೈತ್ಯರು- ಮೇಲಿನ ದೈತ್ಯ ವರ್ಗದವರಿಗಿಂತ ನೀಚರು.

೭. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ-ಮೊವಲಾದ ದೈತ್ಯರು ನಮುಚಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು.
ಶಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ-

೧. ವೃಕ್ಷ. ಲತಾ. ಗುಲ್ಮ. ತ್ಯೂರೂಪದರ್ವದ್ದಿರು-ವಂತಹ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಚೇತನರಾದ ಸ್ಥಾವರ ಜೀವರ ವರ್ಗ-೨೬ನೆಯ ಕಕ್ಷೆ

೨. ನಿತ್ಯಬದ್ಧರಾದ ನಿತ್ಯಸುಖಾರಿಗಳ ವರ್ಗ-೨೭ನೆಯ ಕಕ್ಷೆ.

೩. ತಮೋಯೋಗ್ಯರು-೨೮ನೆಯ ಕಕ್ಷೆ

೪. ಇವರಿಗಿಂತ ನೀಚರು- ತಮೋಯೋಗ್ಯರು-೨೯ನೆಯ ಕಕ್ಷೆ
(ಕಾಮಕ್ರೋಧಾದಿ ಅಭಿಮಾನ ದೈತ್ಯರು)

೫. ನಮುಚಿ ಮುಂತಾದ ದೈತ್ಯವರ್ಗ-೩೦ನೆಯ ಕಕ್ಷೆ

೬. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತ ಮುಂತಾದ ದೈತ್ಯರು ನಮುಚಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು.

- ೩೦ನೆಯ ಕಕ್ಷೆ ||೧೩||

ಪದ್ಯ-೧೩

ಮೂಲ :-

ಅಲಕುಮಿಯು ತಾ ನಿಚಳಿನಿಚಳು |

ಕಲಿ ಪರಮನೀಚತಮನನಿಂ |

ದುಳಿದ ಪಾಪಿಗಳಿಲ್ಲ ನೋಡಲು ಈ ಜಗತ್ತಯದಿ ||

ಮಲವಿಸರ್ಜನ ಕಾಲದಲಿ ಕ- |

ತ್ವಲಿಯೊಳಗೆ ಕಷ್ಟಲ ಕುಮಾರ್ಗ |

ಶ್ಲೋಕಗಳಲಿ ಚಿಂತನೆಯ ಮಾಳ್ವದು ಬಲ್ಲವರು ನಿತ್ಯ ||೧೩||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಕರಿಯಪತ್ನಿ ಅಲಕುಮೀ ಮತ್ತು ನೀಚತಮನಾದ ಕರಿಯ ತಾರತಮ್ಯ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೧೩ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಅಲಕುಮಿಯು = ಕೃತಿನಯಕಕ್ಷಕೆ ಸೇರಿದ ಕರಿಯಪತ್ನಿ. ಅಲಕುಮಿಯು, ತಾ ನೀಚತನಿಸಿತು = ತಾನು ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವಳು ಎಂತೆನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವಳು. ಕಲಿ = ಕೃತಿನಯ ಕಕ್ಷಾಪನಾ ನಾದ ಕರಿಯು ಪರಮನೀಚತಮನು = ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಅಲಕುಮಿಯೆ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ನೀಚರೂಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು ಅವನಿಂದುಳಿದ = ಕರಿಗಿಂತ ಉಳಿದ ದೈತ್ಯರು ಪಾಪಿಗಳಿಗೆ ನೋಡಲು = ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ವಿಚಾರಿಸ ಲಾಗಿ, ಕರಿಗಿಂತ ಉಳಿದದೋಷತೋಷತರು ಉತ್ತಮರು. ಕರಿಯಷ್ಟು ಪರಮ ಪಾಪಿಗಳು ದೈತ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲೇ ಯಾರೂ ಇಲ್ಲವು. ಈ ಜಗತ್ತಯಾದಿ = ಮೂರು ಲೋಕಯುಕ್ತವಾದ ಈ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಕರಿಯೇ ಪಾಪಿಷ್ಟನು. ಮಲ ವಿಸರ್ಜನೆ ಕಾಲದಲಿ = ಇಂತಹ ಕರಿಯವನನ್ನು ಮಲಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನೆ ಕಾಲಗಳಲ್ಲಿ. ಕತ್ತಲೆಯೊಳಗೆ = ಅಂಧಕಾರಪರಿಸರದಲ್ಲಿ. ಕತ್ತಲ = ಅಮೇ ಧ್ಯಾಧಿ ದುರ್ಗಂಧಯುಕ್ತವಾದ ಕೊಳೆತುನಾರುವ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ. ಕುಮಾರ್ಗ = ನಾನಾ ಪರಿಯಾದ ಕತ್ತಲ ತುಂಬಿದ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಥಳಗಳಲಿ = ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ. ನಿತ್ಯ = ಪ್ರತಿನಿತ್ಯವೂ. ಬಿಜ್ಜವರು = ತಾರತಮ್ಯವಿವೇಚನೆ ಜ್ಞಾನವಂತರು. ಚಿಂತನೆಯೆ ಮಾಡುವುದು. ಚಿಂತನೆಯನ್ನು ಮಾಡುವ ರಾಗಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥ. || ೧೩ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ.

ಕಲಿ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿ-ಇವರ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳತಾರೆ.

ನಲವತ್ತೆರಡನೇ ಕಕ್ಷದ ಕಲಿಪಕ್ಷಿ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯು, ತಾಸು ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆಯಾದವಳು- ಎಂತ ಹೇಳಿಸಿಕೊಳ್ಳಲ್ಪಟ್ಟದ ತ್ಯಾಳ. ನಲವತ್ತು ಮೂರನೇ ಕಕ್ಷದ ಕಲಿಪುರುಷನು, ತನ್ನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಗಿಂತಲೂ ಅತ್ಯಂತವಾಗಿ ನೀಚರೋಳಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದವನು. ಉಳಿದವರು, ಈ ಕಲಿಗಿಂತಲೂ ದೋಷತ್ತೇನ ಉತ್ತಮರು. ಕಲಿಗೆ ಮೀರಿದ ಪಾಪಿಗಳು ಲೋಕದೊಳು ದಾರೂ ಇಲ್ಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ನೋಡಿದ ಅವಕ್ಕೂ ಎಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಈ ಕಲಿಪುರುಷ ಇವನ ಸಮೂಹವನ್ನು ಮಲ ವಿಸರ್ಜನ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಇವುಗಳು ಕಲ್ಮಾದಿಗಳಿಗೆ ಆಹಾರವೆಂತಲೂ, ಅಂಧಕಾರದಲ್ಲಿ, ಅಮಂಥಾದಿ ದುರ್ಗಂಧ ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ, ನಾನಾ ಕಲ್ಮಶವಾದ ಮಾರ್ಗಗಳಲ್ಲಿ ಇತ್ಯಾದಿ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಟಿಸವಲ್ಲೂ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡೋವಾಗಾರ್ಜುನೇಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ || 13 ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯಿಗಿಂತಲೂ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿ ಎಂಬ ಕಲಿಪತ್ನಿಯು ನೀಚಳು. ಅವಳಿಗಿಂತಲೂ ಪರಮನೀಚತಮನು ಕಲಿಯು, ಇವನಂತಹಾ ಪಾಪಿಯು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲೂ ಅಂದರೆ ಪಾತಾಕಾದಿ ಸತ್ಯಲೋಕದವರೆಗೂ ಇರುವ ೧೪ ಲೋಕಗಳೆಂದರ್ಥ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಇಲ್ಲ, ಇವನನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಬೇಕಾದರೆ, ಮಲವಿಷರ್ಜನಕಾಲ; ಕತ್ತಲೆಯಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ; ಮಲ ಗಂಧ ರೂಪಿತವಾದ ಅಶುಭವಾದ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವಾಗ ಈ ಪಾಪಿಯನ್ನು ಕೊಡಿಸಬೇಕೇ ಹೊರತು, ಸುಖವಾಗಿರುವಾಗ ಸ್ಮರಿಸಬಾರದು || ೧೩ ||

೪. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದಿ:

"ತತೋಽಲಕ್ಷ್ಮೀಪಾಶೀ ಕಲಿಂ ದಾವೃತಾ|| ಜಗತ್ಪ್ರಯೇ ತತೋ
ನಿಜೋ ನಾಪ್ತಿ ದುಷ್ಕೋ ಮಹಾಸುರಃ|| ಪುಲಸ್ತ್ಯನಿಧಿಶಾಸ್ತ್ರೇ ಚ ಕಶ್ಮಲೇ
ಶುಕ್ರಮಾರ್ಗಕೇ || ಚಿಂತನಾರ್ಥೋಯ ಮೀಶಸ್ಯ ಜ್ಞಾನಿಹೇಃ ಸುವಿವೇಕಭಿಃ
ಇತ್ಯುಕ್ತವಾಪ — "ಅಲಕುಮಿ" ಇತಿ ||೧೩||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

"ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಗಿಂತ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಕಡಿಮೆಯವಳು. ಅವಳಿಗಿಂತ
ಶ್ರಿಯು ಕಡಿಮೆಯವಳು. ಇವನಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆಯವನೂ, ಹೆಚ್ಚು ಮಜ್ಜನು
ಮಹಾಅಸುರನೂ ಇನ್ನೂವನೂ ಇಲ್ಲ. ಪುಲಸ್ತ್ಯನಕಾಲದಲ್ಲಿಯೂ,
ಕಶ್ಮಲಯುಕ್ತ ದುಷ್ಪ ದುರ್ಗಂಧ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿಯೂ ಇವನನ್ನು ಜ್ಞಾನಿಗಳು
ಚಿಂತಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೧೩||

೫. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ಕಲಿಯು ಅತ್ಯಂತ ಅಧಮನು. ಈ ಕಲಿಗಿಂತ ಪಾಶಿ ಲೋಕದಲ್ಲಿ
ಕಶ್ಮಲೆಯೊಳಗೂ. ಕಶ್ಮಲಕ್ಕಿಂತ ಕೂಡಲೂ. ಕುಮಾರ್ಗ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲೂ ಆ ಕಲಿ
ಯನ್ನು ಬಿಲ್ಲವರು ನಿತ್ಯ ಜ್ಞಾನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವರು ||೧೩||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಾದಿ ದೈತ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಕಲಿಯಪಕ್ಕಿ ಅಲಕುಮಿಯು
ನೀಚಳು. ಅಲಕುಮಿಯು ಇಡೀನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನಳು.
೨. ಕಲಿಪುರುಷನು ಅಲಕುಮಿಗಿಂತ ಪರಮನೀಚನು. ಇಳಿನೆಯ ಕಕ್ಷ
ದವನು ಕಲಿಯು. ನೀಚರಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಉಳಿದ ದೈತ್ಯ
ಮಾರ್ಗದವರೆಲ್ಲರೂ ಈ ನೀಚತಮನಿಗಿಂತ ಮೋಷತನ ಉತ್ತಮರು. ಕಲಿ
ಯನ್ನು ಹೋಲುವ ಪಾಶಿಷ್ಠಿವರು ಮೂರು ಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ಯಾರಾರೂ
ಇಲ್ಲ. ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲೇ ಮಮ ಪಾಶಿಷ್ಠನು ಮತ್ತು ನೀಚತಮನು.

೩. ಇನ್ನು ನೀಚತಮನಾದ ಕಲಿಪುರುಷನನ್ನು ಯಾವ ಯಾವ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕೆಂಬ ವಿಷಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮಲಮೂತ್ರವಿಸರ್ಜನಾ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅಂಧಕಾರಮಯವಾದ ಕತ್ತಲೆ ಪರಿಸರದಲ್ಲಿ, ಅಮೇಧ್ಯ, ಮುಂತಾದ ದುರ್ಗಂಧದಿಂದ ನಾರುತ್ತಿರುವ ಕಠಲ ವಸ್ತುಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದ ಕೊಳೆಯ ಮಾರ್ಗದಲ್ಲಿ ನಡೆಮು ತ್ತಿರುವಾಗ, ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದವರು ನೀಚತಮನಾದ ಪರಮಮಾಪಿಷ್ಠ ಕಲಿಪುರುಷನನ್ನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಸ್ಮರಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೧೩||

ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮ:

೦. ಕಲಿಯಪಿಷ್ಠ ಅಲಿಕುಮಿಯು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮಳು
— ೪೩ನೆಯ ಕಕ್ಷ

೧. ಪರಮಮಾಪಿಷ್ಠನೂ, ನೀಚತಮನೂ ಆದ ಕಲಿಪುರುಷನು ಅಲಿಕುಮಿ ಗಿಂತ ನೀಚನು. — ೪೪ನೆಯ ಕಕ್ಷ

ಪದ್ಯ-೧೪

ಮೂಲ:

ಸತ್ತಜೀವರಮಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮನು |

ನಿತ್ಯಬದ್ಧರೊಳಗೆ ಪುರಂಜನ |

ದೈತ್ಯ ಸಮುದಾಯಾಧಿಪತಿ ಕಲಿಯೆನಿಸಿ ಪವನನಾಸ ||

ನಿತ್ಯದಲಿ ಅಪರೊಳು ಕರ್ಮಪ್ರ-

ವರ್ತಕನು ತಾನಾಗಿ ಶ್ರೀಪುರು-

ಷೋತ್ತಮನ ಸಂಪ್ರೀತಿ ಗೋಷುಗ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಕುವ ||೧೪||

ಅವತರಣಿಕೆ

ಶ್ರೀಮದ್ಭಕ್ತಭಾವ್ಯಶ್ಲೋಕಂ ಪ್ರವಿಧ ಜೀವರ ಸಮುದಾಯದ ಅಭಿಮಾನಿಗಳ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

||೧೪||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಸತ್ತಜೀವರ ಮಾನಿ - ಸತ್ತಗುಣಪ್ರಾಚುರ್ಯರಾದ ಭಗವದ್ವಕ್ತರಾದ, ರುದ್ರಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಜೀವನರ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದವರು. ಬ್ರಹ್ಮನು = ಚತುರ್ವಿಧ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ನಿತ್ಯಬದ್ಧರೊಳಗೆ = ರಜೋಗುಣಪ್ರಾಚುರ್ಯರಾದ ಸಂದೇಹಜ್ಞಾನ ವಿಷ್ಣುರಾದ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಪುರಂಜನ = ಪುರಂಜನನು ಅಭಿಮಾನಿಯು. ದೈತ್ಯ ಸಮುದಾಯ = ತಮೋಗುಣಪ್ರಾಚುರ್ಯರಾದ ಸೋಹಂಜ್ಞಾನ ವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ತೃತೀಯ ದೈತ್ಯವರ್ಗಕ್ಕೆ. ಅಧಿಪ ಕಲಿಯು ನಿಶ = ಅಭಿಮಾನಿಯು "ಕಲಿ" - ಕರೆಯಿಸುವನು. ಪವನಾನ = ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು. ನಿತ್ಯದಲಿ = ಜೀವರ ಸ್ಥೂಲದೇಹಾಂತ ಗತರಾಗಿದ್ದು, ಪ್ರತಿನಿತ್ಯದಲ್ಲಿಯೂ. ಶ್ರೀ ಪುರುಷೋತ್ತಮನ = ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ. ಸಂಪ್ರೀತಿ ಗೋಸುಗ = ಪರಮ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ. ಅವರೊಳು = ಆಯಾಯ. (ತ್ರಿವಿಧರ) ಜೀವರ ದೇಹದಲ್ಲಿ. ಕರ್ಮಪ್ರವರ್ತಕನು ತಾನಾಗಿ = ದೇಹಗತ ಇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳ ದ್ವಾರಾ ಮಾಡತಕ್ಕ ಸರ್ವ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ (ಶುಭ-ಮಿಶ್ರ-ಅಶುಭ) ಭಗವದಾಜ್ಞಾನ ದಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರು ತಾವಾಗಿ. ಮಾಡಿ = ತಾವೇ ಮಾಡಿ. ಮಾಡಿಸುವ = ಜೀವರ ದ್ವಾರಾ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾರಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ ||೧೪||

ನ್ಯಾಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ನ್ಯಾಯಾನ :

ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನು ಹೇಳತಾರೆ. ಸತ್ತಗುಣ ಪ್ರಾಚುರ್ಯರಾದ ಭಗವದ್ವಕ್ತರಾದ ರುದ್ರಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಜೀವ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದವರು ಚತುರ್ವಿಧ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ರಜೋಗುಣ ಪ್ರಾಚುರ್ಯರಾದ, ಸಂದೇಹಜ್ಞಾನ ವಿಶಿಷ್ಟ

ರಾದನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಪುರುಷನ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದವನು. ತನ್ನೋಗೋರಾಗಿ, ಸೋಹಂ ಜ್ಞಾನವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ತೃಣಾಂತ ದೈತ್ಯ ಸಮೂಹಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದವನಾಗಿ ಕಲಿ ಎಂತ ಕರಸತಾನೆ. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮಗೆ ಮಿಂಚಿದವರಾದಾರೂ ಇಲ್ಲ. ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷನಿಗೆ ಮಿಂಚಿದವರು ದಾರೂ ಇಲ್ಲ. ತನ್ನೋ ಯೋಗ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಲಿಗೆ ಮಿಂಚಿದವರು ದಾರೂ ಇಲ್ಲ. ಬುಗಾರ, ಕರೀಷಿಸ ಕಬ್ಬಿಣ ಈ ಮೂರೂ ಸಮತೂಲಕವಂತೆ ಬ್ರಹ್ಮ ಪುರುಷನ, ಕಲಿ ಈ ಮೂರೂ ಮಂದಿ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ರೀತ್ಯಾ ಸಮತೂಲಕವವರ ಆಯಾ ಗುಣವವರು ಅವರವರ ಸಂಗಡ ಲಿಂಗಭಂಗ ಮಾಡತಾರೆ. ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ವಾಯುದೇವರು ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರ ಸ್ಥೂಲದೇಹಾಂತರ್ಗತರಾಗಿದ್ದು ನಿತ್ಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತೈರ್ಥವಾಗಿ, ಆಯಾ ಜೀವರ ದೇಹವೊಳು ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ಮಾಡತಕ್ಕ ಕರ್ಮಗಳಿಗೆ ಪ್ರೇರಕರು. ಭಗವದಾಜ್ಞಾದಿಂದ ತಾವಾಗಿ ಯಜ್ಞಕ್ರಿಯಾದ್ವಾರಾ ತಾವು ಮಾಡಿ. ಜೀವರಿಂದ ಮಾಡಿಸತಾರಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೧೯||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

"ದೇವ ಜೀವಾಭಿಮಾನೀತು ಬ್ರಹ್ಮೈವತು ಚತುರ್ಮುಖಿ ||
ಮಾನುಷಾಣಾಂತಃ ಜೀವನಾಂ ಅಭಿಮಾನೀ ಪುರುಷನಃ || ಸತಃರಾಜಾದರಃ,
ಪುತ್ರೈಸ್ತುಸುರಾಣಾಂ ಕಲಿಃ ಸ್ವಯಂ || ದೇವತಾ ಜೀವಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಚತುರ್ಮುಖರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಮಧ್ಯವರಾದ ಮನುಷ್ಯಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಪುರುಷನು; ಇವನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುತ್ರನು ಮತ್ತು ರಾಜನು. ದೈತ್ಯಜೀವರುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು ಕಲಿಯೇ ಆಗಿರುವನು ಎಂದು ಭಗವತ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂದದಲ್ಲಿ ಪುರುಷೋಪನಿಷದ ಸಂದರ್ಭದ ತಾತ್ಪರ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಅವೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ. ಸತ್ಯಜೀವರಿಂದ, ದೇವತೆಗಳಿಂದರ್ಥ. ಅವರಿಗೆ ಅಭಿ

ಮಾನಿಯು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ನಿತ್ಯಬದ್ಧರೇಂದರೆ—ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿ—ಜೀವರು
 ದುಃಸುಖ್ಯರೇಂದರ್ಥ, ಇವರಿಗಭಿವಾನಿಯು ಪುರಂಜನನೆಂಬ ರಾಜನು.
 ದೈತ್ಯಜೀವ ಸಮುದಾಯಾಧಿಪತಿಯು -ಕಲಿ ಎನಿಸುವನು. ಭಗವದಾನ್ವೈ
 ಪ್ರಕಾರ, ಭಗವತ್ಪ್ರೀತಿ-ಗೋಸ್ಕರವಾಗಿಯೇ ವಾಯುದೇವರು ಪುರಂಜನ,
 ಕಲಿ ವೊದಲಾದವರಲ್ಲಿ ಇವರು ಇವರು ಜೀವರಿಂದ ಮಾಡಿಸಬೇಕಾದ ಕಾರ್ಯ
 ಗಳನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಿ, ಅವರಿಂದಲೂ ಮಾಡಿಸುವರು. ||೧೪||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

“ತತ್ರಾಪಿ ಸಾಕ್ಷಿಕಾಃ ಪುತ್ರಾಃ ತಾಕ್ಷಿಕಾ ಇತಿ ಭಾಹಿರಮ್ || ದೇವ
 ಜೀವಾಭಿಮಾನೀತು ಬ್ರಹ್ಮವತು ಚತುರ್ಮುಖಿಃ || ಮಾನುಷ್ಯಾಣಾಂತು
 ಜೀವಾನಾಂ ಅಭಿಮಾನೀ ಪುರಂಜನಃ || ಸತುರಾಜಾ ಹರಃ ಪುತ್ರತು ಅಸು
 ರಾಣಾಂ ಕಲಃ ಸ್ವಯಮ್ || ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಬ್ರೂತೇ-“ಸತ್ಯ” ಇತಿ ಮಾಡಿ-
 ಕರ್ಮ. ||೧೪||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ತಾಕ್ಷಿಕರು ಸಾಕ್ಷಿಕರೆಂದು ಹೇಳಲಾಗಿದೆ. ದೇವಜೀವರಿಗೆ ಚತು
 ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮನೇ ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಮನುಷ್ಯ ಜೀವರಿಗೆ ಪುರಂಜನನು
 ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಅಸುರ ಜೀವರಿಗೆ ಸ್ವತಃ ಕಲಿಯು ಅಭಿಮಾನಿಯು. ಈ
 ವಿಷಯವನ್ನು-“ಸತ್ಯ” ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ, “ಮಾಡಿ”-ಕರ್ಮ
 ಮಾಡಿ. ||೧೪||

೫. ತ್ರಿಗುರು ಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ಸಾಕ್ಷಿಕ ಜೀವರಿಗಲ್ಲ ಅಭಿಮಾನಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ನಿತ್ಯಬದ್ಧ ಜೀವ
 ರಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಪುರಂಜನನೆಂಬ ಜೀವನು. ತಮೋಯೋಗ್ಯ ದೈತ್ಯ ಜೀವ
 ರಿಗಲ್ಲ ಅಭಿಮಾನಿ ಕಲಿ ಎನಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಈ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲೂ ಪವ
 ನೂಸನೆಂಬ ಪ್ರಾಣದೇವರು ತತ್ತದ್ಯೋಗ್ಯ ಕರ್ಮಕ್ಕೆ ಪ್ರವರ್ತಕರೆಂದರೆ ಪ್ರೇರಕ
 ರಾಗಿ. ಶ್ರೀಪುರಾಪೋತ್ತಮನೆಂಬ ನಾರಾಯಣನ ಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಕರ್ಮಗಳ
 ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವರು ||೧೪||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ರುದ್ರಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಚೇತನರು ಸತ್ವಗುಣಪ್ರಾಚುರ್ಯರಾದ ಭಗವದ್ವಕ್ತರು-ಇವರು ಸಾತ್ವಿಕವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಚೇತನರಾದ ಜೀವರು. ಅವರಿಗೆ ಚತುರ್ಮುಖ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರೆ- ಅಭಿಮಾನಿಗಳು.

೨. ರಜೋಗುಣ ಪ್ರಾಚುರ್ಯರಾದವರು ಮಧ್ಯಮಜೀವರು. ಭವ್ಯ ಭಕ್ತಿ - ಮಿಶ್ರಜ್ಞಾನ ಇವೆ ಅವರ ಸ್ವರೂಪಫಲಿತ ಗುಣಗಳು. ಸಂವೇದ ಜ್ಞಾನವಿಷಯ, ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರಗತಿಯುಳ್ಳವರು. ಮಾನವರು ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. (ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರು ಉತ್ತಮ ಜೀವರು). ಅಂತಹ ರಾಜಸಜೀವಿಗಳ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಪುರಂಜನನೇ ಅಭಿಮಾನಿಯು.

೩. ಕಲಿಪುರುಷನು ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ಅಧಮಜೀವರ ಸಮುದಾಯಕ್ಕೆ ಅಭಿಮಾನಿಯು.

ಪ್ರವಾಣ :-

“ ತತ್ಪ್ರಾಪಿ ಸಾತ್ವಿಕಾಃ ಪೋಶಾಃ ತಾತ್ವಿಕಾ ಇತಿ ಭಾಷಿತಮ್ |

ದೇವ ಜೀವಾಭಿಮಾನೀತು ಬ್ರಹ್ಮೈವ ತು ಚತುರ್ಮುಖಃ |

ಮಾನುಷಾಣಾಮ ಜೀವಾನಾಂ ಅಭಿಮಾನೀ ಪುರಂಜನಃ ||

ಸಮ ರಾಜಾ ಹರೇಃ ಪುತ್ರಃ ಮು ಅಸುರಾಣಾಂ ಕಲಿಃ ಸ್ವಯಮ್” ||

ಮಧ್ಯಮ ಜೀವರ ಅಭಿಮಾನೀ ಪುರಂಜನನು ಪರಮಾತ್ಮನ ಪುತ್ರನು ವಿವರಗಳು ಶ್ರೀಮದ್ಭಾಗವತದ ಪುರಂಜನೋಪಾಖ್ಯಾನರಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿವೆ.

೪. ಜಿಷ್ಣೋತ್ತಮರಾದ ಪವನಾನನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀವಾಯುನೇವರೇ ತ್ರಿವಿಧ ಭೇದರ ಸ್ಥೂಲದೇಹಾಂತರ್ಗತರಾಗಿದ್ದು ಕೊಂಡು, ದೇಹಗತ ಸಕಲ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದ್ವಾರಾ, ತತ್ಪ್ರಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳ ಮೂಲಕ, ಶ್ರೀಶನ

ಅಷ್ಟೆಯಂತೆ. ಸಕಲಕರ್ಮಗಳನ್ನು (ಶುಭ-ಅಶುಭ-ಮಿಶ್ರ) ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಸರ್ವೋತ್ಕರನ ಪರಮಪ್ರೀತ್ಯರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಶ್ರೀಶನ ಪ್ರೇರಣೆ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಿಗೆ. ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಪ್ರೇರಣೆ-ಸಕಲ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ಅವರ ಪ್ರೇರಣೆ ದೇಹಗತಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶತೋವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಜೀವರಿಗೆ. ಹೀಗಿದ ಕರ್ಮ ಪ್ರವರ್ತನ ಕಾರ್ಯದ ಕ್ರಿಯಾಸದನೆ ! ದೇವತೆಗಳು ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ತಮೋಗುಣ ಪ್ರಾಚುರ್ಯದಿಂದ ಪಾವಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅವರ ದ್ವಾರಾ ಮಾಡಿಸಿ, ಜೀವರ ಫಲಾನುಭೋಗಕ್ಕೆ ತಂದಿರುವರು. ||೧೯||

ಪದ್ಯ-೧೫

ಮೂಲ :

ಪ್ರಾಣವೇವನು ತ್ರಿವಿಧರೋಳಗೆ ಪ್ರ |
 ವಿಣ ತಾನೆಂದೆನಿಸಿ ಅಧಿಕಾ |
 ರಾನುಸಾರದಿ ಕರ್ಮಗಳ ತಾ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವ ||
 ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಸುರರ್ಗ ಮಿಶ್ರ |
 ಜ್ಞಾನ ಮಧ್ಯಮ ಜೀವರಿಗೆ ಅ |
 ಜ್ಞಾನ ಮೋಹ ದ್ವೇಷಗಳ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕೊಡುತಿಪ್ಪ ||೨೦||

ಅವತರಣೆಗೆ :

ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಕಾರ್ಯ ಪ್ರವರ್ತನ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವ
 ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಮಹಿಮೆಯನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೨೧||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ತ್ರಿವಿಧರೋಳಗೆ = ತ್ರಿವಿಧರಾದ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ, ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿ,
 ತಮೋ ಯೋಗ್ಯಜೀವರೋಳಗೆ ವಿದ್ಯಮಾನರಾದ, ಪ್ರಾಣದೇವನು =

ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರು, ಪ್ರವೀಣ ತಾನೆನೆನಿಸಿ = ಜೀವಕಮುದಾಯದಲ್ಲೆ ಅಸದೃಶವರಾಕ್ರಮಿಯು, ಎಂದೆನಿಸಿ, ಅಧಿಕಾರಾ ನುಸಾರದಿ = ಆಯಾಯಾ ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆ, ಜ್ಞಾನಾನುಸಾರ, ಕರ್ಮ ಗಳ = ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಗಳ ದ್ವಾರಾ ಜೀವರಿಂದ ಮಾಡಿಮಾಡಿಸುವ ಶುಭ- ಮಿಶ್ರ - ಅಶುಭ ಮುಂತಾದ ಸಕಲ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ತಾ = ವಾಯುದೇವರ, ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವ = ಭಗವದಾಜ್ಞೆಯಿಂದ ತಾವು ಮಾಡಿ, ತತ್ಪ್ರೇರಣ ದ್ವಾರಾ ಮಾಡಿ, ಜೀವರ ದ್ವಾರಾ ಮಾಡಿಯಾಡಿಶುತ್ಕಾರ, ಸುರಗೆ = ರುದ್ರಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಸಕಲ ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ, ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ = ಸಮೀಚಿನವಾದ ಭಗವತ್ಸಂಭವವಾದ ಜ್ಞಾನಮನು, ದ್ವಿಧ ವಾದ ಪ್ರೇಮರೂಪವಾದ ಭಕ್ತಿಯೇನು.

ಮಧ್ಯಮ ಜೀವರಿಗೆ = ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಾದ ರಾಜಸರಿಗೆ, ಮಿಶ್ರಜ್ಞಾನ = ಸಂದೇಹಯುಕ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನ, ಮಿಶ್ರಭಕ್ತಿಯನ್ನೂ, ದೈತ್ಯರಿಗೆ = ಭಗವ ದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ತಾಮಸ ಕ್ಷರರೂಪರಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಅಜ್ಞಾನ = ಸೋತುಂ ಎಂಬ ಐಕ್ಯರೂಪವಾದ ಜ್ಞಾನ (ಜೀವೀಶ್ವರ ಐಕ್ಯಜ್ಞಾನ), ಮೋಹ = ಅನಿಶ್ಚವಾದ ಪ್ರಾಪಂಚಿಕ ವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಮಮತೆ (ಅಹಂಕೃತ್ಯತ್ವ ಭಾವನೆ) ದ್ವೇಷಗಳ = ಶ್ರೀ ಪರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ದ್ವೇಷ ಭಾವನೆ, ಕೊಡುತಿಪ್ಪ = ರಿಂಗಭಂಗ ಪರ್ಯಂತ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ವೃದ್ಧಿ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅಭಿವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೧೫||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧ ಶ್ರೀ ಸಂಕೀರ್ಣ ಒನೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ:-

ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರ ಮಾಹಾತ್ಮ್ಯ ಪೇಳತಾರ,

ಶ್ರೀಮದ್ವಿಠಲಾಚಾರ್ಯ ಶ್ರೀಮದ್ವಿಠಲಾಚಾರ್ಯ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ, ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿ, ತದೇನಿ ಯೋಗ್ಯ ಜೀವರೊಳಗೆ ವಿದ್ಯಮಾನರೂಪ ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀವಾಯು

ಜೀವರು. ಜೀವಸಮವಾಯದೊಳಗೆ ಅಸದೃಶ ಕುಶಲರು-ತಾವು ಎಂದೆನಿಸಿ
 ಆಯಾ ಜೀವರ ಅನಾದಿ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿದ, ಅನಾದಿಯಾದ ಆಯಾ
 ಜೀವರ ಜ್ಞಾನಾನುಸಾರವಾಗಿ, ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಂದ ಕಾರ್ಯಗಳ, ವಾಯು
 ದೇವರಾದ ತಾವು ದೇಹಾಂತರ್ಗತರಾಗಿದ್ದು ಭಗವದಜ್ಞಾದಿಂದ ಮಾಡಿ,
 ಜೀವರಿಂದ ಮಾಡಿಸೋವರಾಗತಾರೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಮಾಡಿಸಿ, ಸುರರ್ಗ-ಸುರ
 ಶಬ್ದವಿಂದ ರುದ್ರಾದ್ರಿ ತೃಣಾಂತ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಸಮಸ್ತ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ,
 ತಥಾ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಜೀವರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪವನ್ನನುಸರಿಸಿದ ಸಮೀಚೀನವಾದ
 ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಯು, ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಸಂದೇಹಜ್ಞಾನವೂ ಮಿಶ್ರ ಭಕುತಿಯೂ
 ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನ ಮೋಹ ದ್ವೇಷಗಳನ್ನೂ ಲಿಂಗಭಂಗ
 ವಾಗೋಪರಿಗೂ ಕ್ರಮೇಣ ಅಭಿವೃದ್ಧಿಮಾಡಿ ವ್ಯಕ್ತಮಾಡಿ ಕೊಡತಾ ಇರ
 ತಾಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ ||೧೫||

೨ ಭಾವಸೃಕಾರಿಕೆ

ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ತ್ರಿವಿಧರಾದ ದೇವಮಾನವ ದಾನವ ಜೀವ
 ರಲ್ಲಿದ್ದು ಮಹಾನಾಮರ್ಘ್ಯವುಳ್ಳವರಾಗಿ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರವಾಗಿ
 ಕರ್ಮಗಳನ್ನು, ವ.ನುಷ್ಠರಿಗೆ ಮಿಶ್ರಜ್ಞಾನವನ್ನು (ವ್ಯಕ್ತಿ ಪಾಪ ಮಿಶ್ರವಾದ
 ಕರ್ಮವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸುಖದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಕ್ಕೆ ಸಾಧನ
 ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವ ಜ್ಞಾನ), ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಅಜ್ಞಾನ, ಮೋಹ, ದ್ವೇಷಗಳನ್ನು
 ಕೊಡುವರು ||೧೬||

೩ ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸರಾಜ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ

'ಪ್ರಾಣ' ಇತಿ. ||೧೭||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಪ್ರಾಣದೇವರ ವ್ಯಾಪಾರ ಪ್ರವರ್ತನೆಯನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೧೮||

೪. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ:

ಪ್ರಾಣದೇವರು ಈ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲೂ ಪ್ರವೀಣನೆಂಬ ತತ್ತ್ವದ್ವೀಗ್ಯತೆ ಬಲ್ಲವರಾಗಿ, ಅವರವರ ಅಧಿಕಾರವೆಂಬ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ವ್ಯಕ್ತಿ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿರುವರು. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಾದ ದೇವಾಧಿಜೀವರಿಗೆ ಶ್ರೀ ವಿಷ್ಣು ಸರ್ವೋತ್ತಮ ಜ್ಞಾನ, ತದ್ವ್ಯಕ್ತಿ ಮೊದಲಾದದ್ದು ಕೊಡುವರು. ತಮೋ ಯೋಗ್ಯರೆಂಬ ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಸಜ್ಜನರಲ್ಲಿ, ದೇವರಲ್ಲಿ ಸಹ ಅಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಜ್ಞಾನವಿರೋಧವನ್ನೂ, ಮೋಹವೆಂಬ ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನವನ್ನೂ, ದ್ವೇಷವೆಂಬ ಅಪಕಾರಬುದ್ಧಿಯನ್ನೂ ಸಹ ಕೊಡುವರು||೧೫||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಪ್ರಾಣದೇವನು

“ಅಣ-ಜೀವ್ಯಾಯಂ”-ಎಂಬ ಛಾತುರೂಪದ ಪರಿಷ್ಕಾರ ಕ್ರಮದಿಂದ, “ಅಣ”-ಎಂದರೆ ಜೀವ್ಯಾ-ವ್ಯಾಪಾರಾದಿ ಸಕಲ ಕ್ರಿಯೂ, ತ್ರಿವಿಧರಾದ ಸರ್ವ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದು, ಅವರ ಜೀವಗ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದ್ವಾರಾ, ಸಕಲ ವಿಧವಾದ ಜೀವ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತಕನಾಗಿ, ಸಮಸ್ತಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವುದಿಂದ ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಿಕೆಂತ ಹೆಸರು.

೨. ಅಂತಹ ಸರ್ವಜೀವ್ಯಾ ಪ್ರವರ್ತಕರಾದ, ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು, ಸಾಕ್ಷಿಕರ:-ರಾಜಸರು-ತಾಮಸರು-ಎಂಬ ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲಿ ವಿಧಮಾನರಾಗಿದ್ದಾರೆ.

೩. ಸಕಲಕ್ರಿಯಾಸಾಮರ್ಥ್ಯವೆಳ್ಳವರಾದ್ದರಿಂದ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಪ್ರವೀಣನೆಂದು ಹೆಸರು ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಸ್ವರೂಪ ಯೋಗ್ಯತೆಯನ್ನು ಬಲ್ಲವರಾದ್ದರಿಂದ, ಪ್ರವೀಣನಾಮಕರಾ,

೪. ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರು ಪ್ರವೀಣರೆಂಬೆನಿಸಿ, ತ್ರಿವಿಧ ಜೀವರಲ್ಲ ಅವರವರ ಅಧಿಕಾರ-ಯೋಗ್ಯತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ, ಶುಭ-ಮಿಶ್ರ-ಅಶುಭ ಈ ವಿಧವಾದ ಸಕಲಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಶನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ(ಅತನ ಪ್ರೇರಣಾನು

ಪಾಠ) ಪಾಪ ಮಾಡಿ, ತನ್ನ ಧೀನರಾದ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಿಗೆ, ದೈತ್ಯರ ದ್ವಾರಾ ಮಾಡಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶತೋವ್ಯಾಪ್ತನಾಗಿರುವ ಜೀವನ ಅನುಭವಕ್ಕೆ ತಂದಿಯವರು,

೩. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಚೇತನರಾದ, ಸಾತ್ವಿಕಜೀವರ್ಗಕ್ಕೆ ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವಾದ ಸುಜ್ಞಾನವನ್ನೂ ಮತ್ತು ತ್ರೀಹರಿಯು ಪಾದಾರವಿಂದಗಳಲ್ಲಿ ದೃಢರೂಪವಾದ ಭಕ್ತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವರು. ಸುತ-ಶಬ್ದದಿಂದ ರುದ್ರಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಸಮಸ್ತ ಸಾತ್ವಿಕ ಜೀವರನ್ನು ಪರಿಗಣಿಸಬೇಡಿ, ಸುಜ್ಞಾನ ದೃಢ ಭಕ್ತಿಭಾಗ್ಯಗಳನ್ನು ಇತ್ತು, ಅವರದ್ವಾರಾ ಸತ್ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ, ವ್ಯಕುಂತಾದಿ ಮುಕ್ತಿಧಾಮಗಳಲ್ಲಿ ನಿತ್ಯಾನಂದ ರೂಪವಾದ ಮೋಕ್ಷ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದುವು: ತ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ, ಶಿಷ್ಯರನ್ನು ಮಾಡಿ, ಸದ್ಭಕ್ತಿಗ ಕಾರಣರಾಗಿವರು,

೪. ರಾಜರಾದ ಮಧ್ಯಮಜೀವರು ನಿತ್ಯಬದ್ಧರಾದ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರಿಗಳು. ಅವರಲ್ಲಿದ್ದು ಮಿಶ್ರರೂಪವಾದ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಸಂದೇಹ ಜ್ಞಾನ, ಛಿದ್ರಭಕ್ತಿಗಳನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಸುಖಮುಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಗತಿಯನ್ನು ನೀಡಲು ಕಾರಣರಾಗಿದ್ದಾರೆ,

೫. ತ್ರೀ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ವಕ್ತೃಗಳಲ್ಲಿ ತೀವ್ರವಾದ ದ್ವೇಷವನ್ನು ಮಾಡುತ್ತ ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನ, ಅನ್ಯಥಾ ಅನ್ಯಜ್ಞಾನ (ಕೋನಹಂ ಉಪಾಸನೆ), ವಿಘ್ನಜ್ಞಾನ ಮೋಹ ದ್ವೇಷಾಧಿಗಳನ್ನು ಅಭಿವೃದ್ಧಿ ಮಾಡಿ ನಿತ್ಯದುಃಖರೂಪವಾದ ಅಂಥ ತಮಸ್ಸಿನ ಗತಿಗೆ ಕಾರಣರಾಗುವರು, ||೧೩||

ಪದ್ಯ-೧೬

ಮೂಲ :

ದೇವದೈತ್ಯರ ಕಾರತಮ್ಯವ |
 ನೀ ವಿಧದಿ ತಿಳಿಸೆಲ್ಲರೊಳು |
 ಕ್ಷೀವರನೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಎಂದರಿತು ನಿತ್ಯದಲಿ ||
 ಸೇವಿಸುವ ಭಕ್ತರಿಗೊಲಿದು ಸುಖ |
 ನೀವ ಸರ್ವತ್ರದಲಿ ಸುಖಮಯ |
 ತ್ರೀ ವಿರಿಂಚಾದ್ಯಮರನ್ನುತ ಜಗನಾಥ ವಿಕ್ರಲನು ||೧೬||

ಅನತರಣೆಳೆ :

ಕಾರತಮ್ಯವಂದಿಂದ, ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳು
 ತ್ತಾರೆ. ||೧೬||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ದೇವದೈತ್ಯರ = ದೇವತಾವರ್ಗ ಮತ್ತು ದೈತ್ಯವರ್ಗ (ಇದರಿಂದ ನಿತ್ಯ
 ಸಂಸಾರಿಗಳೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ) ಇವರುಗಳ, ಕಾರತಮ್ಯವ = ನೀಚೋಚ್ಚಕ್ರಮ
 ವನ್ನು, ನೀ = ನೀನು (ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನು), ಈ ವಿಧದಿ ತಿಳಿದು =
 ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ಅರಿತವನಾಗಿ, ಎಲ್ಲರೊಳು = ಸರ್ವಪ್ರಾಣಿಗಳ
 ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ (ಅಸಂತಾನಂತ ಜೀವರ ಸಮೂಹ), ಲಕ್ಷ್ಮೀವರನೆ - ಶ್ರೀ
 ರವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನೇ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನು - ಸರ್ವ
 ಪ್ರಕಾರಗಳಿಂದಲೂ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನೆಂದು, ಎಂದರಿತು = ಈ ರೀತಿಯಾಗಿ
 ತಿಳಿದು, ನಿತ್ಯದಲಿ = ಪ್ರತಿದಿನದಲ್ಲೂ, ಸೇವಿಸುವ = ಸೇವೆ ಮಾಡತಕ್ಕ
 ಭಕ್ತರಿಗೆ = ಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ, ಒಲಿದು = ಸುಪ್ರೀತವಾಗಿ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ

ಮೂಡಿ. ಸರ್ವತ್ರದಲಿ = ಎಲ್ಲಾ ಕಡೆಗಳಲ್ಲಿಯೂ (ಇಹ ಮತ್ತು ಪರಗಳಲ್ಲಿ)
 ಸುಖನೀನ = ಅನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಸುಖಮಯ = ಅಪ್ಯಾಕೃತ
 ಅನಂದವೇ ಪ್ರಾಚೀರ್ಯನಾದ (ಅನಂದ ಸ್ಮರಣವನು). ಶ್ರೀ ವಿಂಚಾದಿ
 ಅನುರನುತ = ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲ ದೇವತಾವರ್ಗದಿಂದ
 ಸಂಸ್ತುತವಾನನಾದ. ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ನಿತ್ಯಲನು = ಜಗತ್ತಿಗೆ ಪ್ರಭುವಾದ
 ಸಕಲವಾವಪರಿಹಾರಕನಾದ ವಿಠಲನು. ದಾಸರಾಯರ ಅಂಕಿತನಾಮಕ
 ನಾದ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನು - ಎಂತ ಪ್ರಸಕ್ತ ವದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು ||೧೦||
 || ಇತಿ ನಿಶೇಯ ಅಂತ್ಯವದ್ಯದ ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ ಭಾಗವು ಸಮಾಪ್ತ ||
 || ಶ್ರೀ ಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣ ಮಸ್ತು ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ಕಾರತಮ್ಯದಿಂದ ದೇವರು ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹೇಳತಾರೆ.
 ದೇವತೆಗಳು, ದೈತ್ಯಶಬ್ದದಿಂದ ದೈತ್ಯ ಸುಸಾರಿಗಳು, ದೈತ್ಯರು ಇವರ
 ಕಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ವಿಧದಿಂದ ತಿಳಿದು, ಸರ್ವವ್ಯಾಪ್ತಿ
 ಗಳೊಳಗೆ ರಮಾವತಿಯಾದ ಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂತ ತಿಳಿದು
 ವ್ಯತಿಂದಿನದಲ್ಲೂ ಸೇವಿಸತಕ್ಕ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಒಲಿದವನಾಗಿ, ಜಗತ್ತಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿ
 ಯಾದ ಪಾಪಪರಿಹಾರಕನಾದ ವಿಠಲನು. ದಾಸರಾಯರ ಅಂಕಿತನಾಮಕ
 ಪ್ರಾಚೀರ್ಯನಾದಂಥವನು, ರಮಾದೇವೇಂದಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದಲೂ ನುತ
 ನಂದವನು, ಇಂಥಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಏಕೈಕ ಪಾರತ್ರಿಕ ಸರ್ವತ್ರದಲ್ಲಿ
 ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸುಖಕೊಟ್ಟು ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಿ ಉದ್ಧಾರ ಮಾಡತಾ
 ನೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೧೧||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :

ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ, ದೇವದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು; ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನು ಎಂದು ತಿಳಿದು, ನಿತ್ಯರಲ್ಲೂ ಭಕ್ತಿಯಿಂದ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಮೆಚ್ಚಿ ಆನಂದಭರವನಾದ, ರಮಣ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಮಂವ್ಯಾಸಾದ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಯಾದ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನು ಇವಪರಂಗಳಲ್ಲಿ ಆನಂದವನ್ನು ಕೊಡುವನು.

||೦೬||

ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ

ಉಪ ಸಂಹರತಿ 'ದೇವ' ಇತಿ ||೦೬||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಈ ಸಂಧಿಯನ್ನು 'ದೇವದೈತ್ಯರ' ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಉಪಸಂಹಾರ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ||೦೬||

೩. ೩. ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ದೇವ-ದೈತ್ಯರ ಜೀವಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಹೇಳಿದ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿದು, ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿ ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಇರುವ ನೆಂದೂ ತಿಳಿದು, ಸದಾ ಶ್ರೀ ಹರಿಯನ್ನು ತದೈಕ್ಯರನ್ನು ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮ ದಿಂದ ಸೇವಿಸುವವರಿಗೆ, ಸುಖಮಯಿ ಎಂದರೆ ಪ್ರಚುರಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀ ವಿಠಲನಾದ ದೇವಸ್ತುತ ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥ ವಿಠಲಸ್ವಾಮಿಯು ಸರ್ವತ್ರ ದಲ್ಲಿ ಒಳವು ಸುಖವನು ಕೊಡುವನು ||೦೬||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

ಗೌರೀಪರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ತೃಣಾಂತ ಸವಸ್ತು ಮುಕ್ತಿ ಯೋಗ್ಯ ಚೇತನರಾದ ದೇವತಾರ್ಥ ಮತ್ತು ಕನಿಷ್ಠ ದೈತ್ಯನಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಪರಮ ನೀಚತಮನಾದ

ಕಲಿಯ ಪರ್ಯಂತ ಇರುವ ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಶಾಸ್ತ್ರಾರ್ಥಗಳಿಂದ ಗುರುಮುಖೇನ ತಿಳಿಯುವುದು ಸಾಧಕರಿಗೆ ಅತ್ಯಗತ್ಯವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ-
ವಾಸರಾಯರು.

೨. ಈ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಜೀವರಲ್ಲಿ ಸ್ಪಷ್ಟವಾದ ನೀಚೋಚ್ಚ ಭಾವದ ಅರಿವು ಉಂಟಾಗುವುದು. ಇದು ನಮ್ಮ ಉಪಾಸನಾ ವಿಷಯಕ್ಕೆ ಅತ್ಯವಶ್ಯಕ.

೩. ಹರಿಯೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂಬ ಜ್ಞಾನದ ಜೊತೆಗೆ, ವಾಯು ಜೀರ್ಣೋತ್ತಮತ್ವದ ಜ್ಞಾನವೂ ಸಹ ಅಷ್ಟೇ ಮುಖ್ಯ. ಆದರಿಂದ, ಜೀವಕೋಶ ಯಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯದ ಕ್ರಮದ ಅರಿವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗುವುದು. ಇದು ಮೋಕ್ಷ ಬಯಸುವ ಸರ್ವಸಾತ್ವಿಕಚೇತನರಾದ ಮುಷುಕ್ಷುಗಳಿಗೂ ಸತ್ಸಾಧನೆಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅವಶ್ಯವು.

೪. ದೇವ ದೈತ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿರುವ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನದಿಂದ ಸರ್ವಜೀವರಲ್ಲೂ ಲಕ್ಷ್ಮೀರಮಣನಾದ ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ಬಿಂಬರೂಪದಿಂದ ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದು ಸರ್ವ ಕಾರ್ಯಗಳಿಗೂ ಮುಖ್ಯಪ್ರೇರಕನು-ಎಂಬ ಅರಿವು ಸ್ಪಷ್ಟವಾಗಿ ಮೂಡುವುದು. ಇದರಿಂದ, ಸರ್ವೋತ್ತರನ ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವ ಜ್ಞಾನವು ದೃಢವಾಗಿ ಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ನಿಲ್ಲುವುದು.

೫. ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಶಾಸ್ತ್ರ ಧ್ಯಾನದ ದ್ವಾರಾ ತಿಳಿದು, ಗುರು ಮುಖೇನ ತಾತ್ಪರ್ಯಕವಿಷಯಗಳನ್ನು ದೃಢೀಕರಿಸಿಕೊಂಡು, ತದನುಸಾರವಾಗಿ ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡುವ ಭಕ್ತರಿಗೆ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀವರನು ಒಲಿದು ಆನುಗ್ರಹಿಸುವನು.

೬. ಅಂತಹ ಪರಮಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಗೆ ಇಹರಲ್ಲಿ ಸೌಖ್ಯವನ್ನೂ, ಪರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಾನಂದಾವಿರ್ಭಾವರೂಪವಾದ ನಿತ್ಯವಾದ ಮುಕ್ತಿಯ ಸುಖವನ್ನು ನೀಡುವನು.

೭. ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಕಲದೇವತಾವರ್ಗದಿಂದ ಪೂಜ್ಯನೂ ಮತ್ತು ನಮ್ಯನೂ ಆದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಾಭಿನ್ನ ದಾಸರಾಯರ ಕುಲದೈವನಾದ ನರಸಿಂಹ ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವರು ಸಕಲಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಸರ್ವವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಮಂಗಳವನ್ನೀಯುವನು-ಎಂದು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ, ಜ್ಞಾನಿವರ್ಯರಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥ ದಾಸವರೇಣ್ಯರು ಪ್ರಸಕ್ತ "ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ"-ಯನ್ನು ಈ ೧೬ನೆಯ ಅಂತ್ಯಪದ್ಯದಿಂದ ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೧೬||

|| ಇಂತು ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿಯ "ಸರ್ವವಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ"-ವು ಮುಕ್ತಾಯವಾಯಿತು ||

|| ಶ್ರೀ ಮಧ್ವೇರಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

|| ಶ್ರೀ ಹರಿಓ ಓಂ ||

ಶ್ರೀ ಹರಿವಾಸ ಸಾಹಿತ್ಯ ಪ್ರಚಾರ ಗ್ರಂಥಮಾಲೆ

ಶ್ರೀ ಜಗನ್ನಾಥದಾಸವರ್ಯ ವಿರಚಿತ

ಶ್ರೀಮದ್ಧರಿಕಥಾಮೃತಸಾರ

ಅಣುತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-29)

ಮತ್ತು

ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯ ಸಂಧಿ (ಸಂಧಿ-30)

(ಸಂಯುಕ್ತ ಸಂಪುಟ)

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ಪ್ರಕಾಶಕರು :-

ಹೆಚ್. ಎಸ್. ಶ್ರೀನಿವಾಸಮೂರ್ತಿ

“ಶ್ರೀ ಉರಗಾದ್ರಿ”, ನಂ.61, 5ನೆಯ ಅಡ್ಡರಸ್ತೆ
ನರಸಿಂಹರಾಜಾ ಕಾಲೋನಿ, ಬೆಂಗಳೂರು-560 019

ದೂರವಾಣಿ : 6604727

॥ ಶ್ರೀ: ಪರಿ: ಓಂ ॥

॥ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಾಭಿಷ್ಠ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಾಯ ನಮಃ॥

ದೈತ್ಯತಾರತನ್ಯುಸಂಧಿ.

ಸಂಧಿ-೩೦

ಹರಿಕಥಾವ್ಯುತಸಾರ ಗುರುಗಳ |
ಕರುಣದಿಂದಾಪನಿತು ಪೇಳುವೆ |
ಪರಮಭಗವದ್ಭಕ್ತರಿಡನಾದರದಿ ಕೇಳುವುದು || ಪಿ||

ಸಂಧಿಸೂಚನೆ :

ಶ್ರೀಶ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಸುರವರ |
ವಾಸುದೇವಗೆ ಭಕ್ತಿಯಲಿ ಕಮ |
ಲಾಸನನು ಪೇಳಿದನು ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವಗುಣಗಳನು |

ಪದ್ಯ-೧

ಮೂಲ :

ಎನಗೆ ನಿನ್ನಲಿ ಭಕುತಿ ಜ್ಞಾನಗ |
ಳಿಸಿತಿಹವು ಪ್ರಾಣನಲಿ ತಿಳಿಯದೆ |
ಹನುಮದಾದ್ಯವತಾರಗಳ ಭೇದಗಳ ಪೇಳುವವ ||

ದನುಜ ಘೋರಾಂಧಂತಮಸಿಗ್ಯೋ |

ಗ್ಯನು ನ ಸಂಶಯ ನಿನ್ನ ಬೈವರ |

ಕೊನೆಯ ನಾಲಿಗೆ ಪಿಡಿದು ಭೇದಿಸೆನೆಂದನಬ್ಬ ಭವ ||೧||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮತ್ತು ವಾಸುದೇವರೂಪತ್ವನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಡುವೆ ನಡೆದ ಸಂವಾದರೂಪದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೧||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಎನಗೆ = ಬ್ರಹ್ಮನಾದ ನನಗೆ, ನಿನ್ನಲ್ಲಿ = ವಾಸುದೇವರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ, ಭಕುತಿ ಜ್ಞಾನಗಳು = ಭಕ್ತಿಯೇನು, ಜ್ಞಾನವೇನು- ಇವು, ಎನಿತಿಹವು = ಈ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಅಧಿಕವಾಗಿವೆ. ಪ್ರಾಣನಲಿ ತಿಳಿಯದೆ = ಈ ಪ್ರಕಾರ ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿ ಇವೆಂಬುದನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ ಜ್ಞಾನಶೂನ್ಯನಾದವನು, ಹನುಮದಾದ್ಯವತಾರಗಳ = ಹನುಮ ಭೀಮಾದಿ ಅವತಾರಗಳಿಗೂ, ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೂ, ಪರಸ್ಪರ ಅವತಾರಗಳಿಗೂ, ಭೇದಗಳ ಹೇಳುವವ = ವ್ಯತ್ಯಾಸಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವನು, ದನುಜ = ದೈತ್ಯನು. ಘೋರಾಂಧಂತಮಸಿಗಿ ಯೋಗ್ಯನು = ಅತ್ಯಂತ ಘೋರವಾದ ದುಃಖರೂಪವಾದ ಅಂಧಂತಮಸಿಗಿ ಯೋಗ್ಯನಾದವನು. ನ ಸಂಶಯ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. (ನಿಸ್ಸಂಶಯವು), ನಿನ್ನ ಬೈವರ = ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಿನ್ನನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಲ್ಲ-ಎಂದು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುವವರ, ಕೊನೆಯ ನಾಲಿಗೆ ಪಿಡಿದು = ನಾಗಲಿಯ ತುದಿಯನ್ನು ಹಿಡಿದು ಎಳೆದು, ಭೇದಿಸೆನೆಂದ = ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ-ಎಂದನು, ಅಬ್ಬ ಭವ = ಕಮಲೋದ್ಭವನಾದ ಶ್ರೀ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು. ಇದರ ವಿವರ-ಗರುಡವ್ಯಾಣ, ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಉಕ್ತಿ ಇದೆ. ||೧||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವಗುಣಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. (ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಾಸುದೇವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ ಸಂಗಡ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.) ಸಂ. ಸೂ- ಬ್ರಹ್ಮನಾದವನಿಗೆ, ವಾಸುದೇವರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿಯೇನು, ಜ್ಞಾನವೇನು- ಈ ಎರಡು ಹ್ಯಾಂಗೆ ಎಷ್ಟು ಇರೋವಾಗಿದೆಯೋ- ಅಷ್ಟೂ ಭಾವಿಬ್ರಹ್ಮನಾದವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಇರೋವಾಗಿ ಆವೆ. ಈ ಪ್ರಕಾರ ಪ್ರಾಣದೇವರಲ್ಲಿ ಅವೆ- ಎಂಬುದರನ್ನ ತಿಳಿಯದೆ, ನ್ಯೂನ ತಿಳಿದವ, ಹನುಮ ಭೀಮಾದಿ ಅವತಾರಗಳಿಗೂ, ಮೂಲ ರೂಪಕ್ಕೂ, ಪರಸ್ಪರ ಅವತಾರಗಳಿಗೂ, ಮೂಲರೂಪಗಳ ಬಲ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಅವತಾರಗಳಿಗೆ ಇಲ್ಲ- ಎಂತಲೂ, ಪರಸ್ಪರ ಅವತಾರಗಳಿಗೆ ಬಲಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ನ್ಯೂನಾಧಿಗಳೆ- ಎಂತಲೂ, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಭೇದಗಳೇಳುವವ ದೈತ್ಯನು. ಅತ್ಯಂತ ಘೋರವಾದ ಅಂಧತಮಸ್ಸಿಗೆ ಯೋಗ್ಯನಾದವನು ಸಂಶಯವಿಲ್ಲ, ಸತ್ಯವು ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಿನ್ನನ್ನ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಲ್ಲ ಎಂತ ದೈವವರ ನಾಲಿಗೆಯ ಕೊನೆಭಾಗವನ್ನು ಹಿಡಿದು, ಭೇದನ ಮಾಡುತ್ತೇನೆಂದು ಕೆಮರೋದ್ಯವನಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಾಸುದೇವರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಕೂಡ ನುಡಿಯೊವರಾದರು. ವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಬಲ ಜ್ಞಾನಾದಿಗಳು ಸಮ, ಪದಕೃತ ಸಾಧನತಾರತಮ್ಯ ಅಂಗೀಕರಿಸಬೇಕು. ಇದರಂತೆ, ಕಿಂಚಿತ್ ಸ್ವಪ್ನತ್ವದಲ್ಲಿ ಭೇದ- ಎಂಬುದು ಶಾಸ್ತ್ರಾಂತರದಿಂದ ಅಂಗೀಕಾರವೆಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮ್ಮತವಾದದ್ದೆ. ಇದರ ವಿವರ ಗರುಡ ಪುರಾಣ- ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ ದಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವ ಉಕ್ತಿ ಇರೋದಾಗಿದೆ- ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯೆ ||೧||

೨. ಧಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವಿಜ್ಞಾನವೆ-

ಎಲೈ ಈಶ ನನಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳಿರುವುವೋ, ಅಷ್ಟು ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವುವು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ, ನನಗೂ ವಾಯು ದೇವರಿಗೂ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳು ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುವವನು- ಮಹಾದೈತ್ಯನು. ಬಳಿತ್ತಾದಿ ಸೂಕ್ತಪ್ರತಿಪಾದ್ಯರಾದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಮೂಲ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಗಳುಂಟೆಂದು ಹೇಳುವವನು- ದೈತ್ಯನೇ ಸರಿ! ಯದ್ಯಪಿ ಯುಗಭೇದದಿಂದ ಶಕ್ತಿಭೇದವನ್ನು ತೋರಿಸುವುವುಕ್ಕಾಗಿ, ಸೌಗಂಧಿಕಾಹರಣಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹನುಮಂತದೇವರ ಬಾಲವನ್ನು ಎತ್ತಲು ಭೀಮಸೇನ ದೇವರಿಂದ ಸಾಧ್ಯವಾಗಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಭಾರತದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು. ಇದು ದೇವರ ಅಸುರಜನರ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿಯೂ, ಯುಗಾನುಸಾರವಾಗಿ ಶಕ್ತಿಭೇದವಾಗುವುದೆಂದೂ ತೋರಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಿಡಂಬನೆ ಮಾತ್ರವೇ ಹೊರತು, ನಿಜವಾದುದಲ್ಲವೆಂಬ ಭಾವ. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯದೇ, ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಭೀಮಸೇನದೇವರಿಗೂ ಹನುಮಂತದೇವರಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನು- ಮಹಾದೈತ್ಯನು. ಇಂತಹವರಿಗೆ ಘೋರವಾದ ಅಂಧತಮಸ್ಸೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ ಇಲ್ಲ. ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ - ಗೆರುಡ ಪುರಾಣದ ಪ್ರವಾಣ :- "ವಾಯೋರ್ಮಮಾಂತರಂನಾಸ್ತಿ ಹರಿತತ್ತ್ವಸ್ಯ ನಿರ್ಣಯೇ|| ಅವತಾರೇಷು ವಾಯೋಸ್ತು ಹ್ಯಂತರಯೇ ವಿದುಃ ಪ್ರಭೋ|| ತಂಧಂತನು ಪ್ರವಿಶ್ಯಂತಿ ದೈತ್ಯಾಸ್ತು ನಚತೇಸುರಾ || - ಎಂದಿರುವುದು.

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೇ ಪ್ರಸಕ್ತ ವದ್ಯಾರ್ಥವು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳಿರುವುದೇನೆಂದರೆ - "ಯಾರು ನಿನ್ನನ್ನು ದೂಷಿಸುವರೋ, ಅವನ ಕೊನೆ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ನಾನು ಕತ್ತರಿಸುವೆನು - ಎಂದು.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಗೆರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯ :-

- "ನಿಂದಾಂ ಕುರ್ವತಿ ಯೇ ವಿಷ್ಣೋರ್ಜಿಹ್ವಾ ಭೇದಂ ಕರೋಮ್ಯಹಂ"
-ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸಾರ್ಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು.

೪. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಳೌಮುದೀ-

ದಿಶನಂದನವರ್ಯಾಣಾಂ ತಾರತಮ್ಯಂ ಸುರೇಶವತ್ || ಜ್ಞಾತ್ವಾ ಧ್ಯಾತ್ವಾ
 ಪರೇರ್ಲೋಕೇ ಶ್ರೀಡತೇ ಹರಿವಾಕ್ಯತಃ || ಕಂಜೋದ್ಯವಃ ದೇವವರೈಃ ಸಮೇತಃ
 ಕುಮಾರತಾಯಾಂ ಕಲಾಭಾಪಣೇನ || ಪರಿ ಪ್ರವೇದೇ ಶರಣಂ ಹ್ಯವ್ಯಾಜ
 ದೃತಾಂಜಲಿಃ ದೈತ್ಯವರಸ್ತುತಿಮ್ ವೈ || ಪೂರ್ವಪ್ರಸಕ್ತಾಸು ಕಥಾಸು ಕಥಾವ
 ತಾರಃ ನಾಸ್ತೈವ ಮೇ ದೇವ ತವಾಸುಶಾಸ್ತ್ರೈಃ || ವಾಚ್ಯಾಹಿ ವಾಯೋರವತಾರ
 ರೂಪೇ ಮೂಲೇ ಸಮತ್ವಂ ಬಲಮುಬ್ಯಸದ್ಗುಣೈಃ || ವ್ಯನಕ್ತಿ ಮೂಲೇನ
 ದುಘಾದ್ಯರೂಪೇ ತಥಾ ದ್ವಿತೀಯೇ ವರಮಧ್ವರೂಪೇ || ತೃತೀಯ ರೂಪೇ
 ಕೃತ ದರ್ಶನೇಪಿ, ದಿತ್ಯಾತ್ಮಜಾನಾಂ ಬಹು ಮೋಹನಾಯ || ಇತ್ಯರ್ಥಮುಫಿ
 ಪ್ರೇತ್ಯ ಆ ಸಮಾಪ್ತಿ ಉಕ್ತಾರ್ಥಪರೈಃ ಪ್ರತಿಪಾದಯಿತುಂಃ ತಾವತ್ ಪ್ರಸಕ್ತಿಂ
 ದರ್ಶಯತಿ - "ಶ್ರೀಶ" ಇತಿ ||

ವಾಯೋರ್ಮಾಂತರಂನಾಸ್ತಿ ಪರಿತತ್ವವಿರ್ಣಯೇ || ಅವತಾರೇಪು
 ದಾಯೋಸ್ತುಹ್ಯಂತರಂ ಯೇ ವಿಮುಃ ಪ್ರಭೋಃ || ತೇಽಂಧಂತಮಃ ಪ್ರವೇಶಾ
 ಹ್ನಃ ತೇ ದೈತ್ಯಾಃ ನಚತೇ ಸುರಾಃ || ನಿಂದಾಂ ಕುರ್ವಂತಿ ಯೇ ವಿಷ್ಣೋಃ
 ಜಿವ್ಯಾಪ್ತೇದಂ ಕರೋಮ್ಯಹವನ್ || ತದರ್ಥಮೇವ ವಾಯೋಶ್ಚಹ್ಯವತಾರಃ
 ಸದಾ ಭುವಿ || ಪರೋಕ್ಷೇಽಪಿ ಹರೇರ್ನಿಂದಾಂ ಕೃತಃ ಜಿಹ್ವಾಂಷಾಂಸ್ತುತಿಃ || ಇತಿ
 ಕೃತೇಽಪಿ ವದ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯ ಮಾಪ - "ಎನಗೆ" - ಇತಿ. || ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅನುಸಂಧಾನ ಮಾಡುವವನು,
 ಹರಿಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ವಿಷ್ಣುಲೋಕದಲ್ಲಿ ವಿಹರಿಸುತ್ತಾನೆ. ದೇವಸಮೇತ
 ನಾದ ಚತುರ್ಮುಖನು ಮಗುವೆಂಬ ಭಾವದಿಂದ ಮಕ್ಕಳ ಕಲಭಾಷಣ
 ದಿಂದೇ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಶರಣು ಬಂದನು-ಕೈಜೋಡಿಸಿ - ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯವನ್ನು
 ರೂಪೋದ್ಧಾರಾರ್ಥ ಬಿನ್ನೈದನೆಂದು ಹಿಂದೆ ಹೇಳಿ ಪ್ರಸ್ತವಾಗಿರುವ
 ವಿಷಯಗಳ ಬಗ್ಗೆ ಪ್ರಶ್ನೆಯೇ ಏಳುವುದಿಲ್ಲ. ನಿನ್ನ ಅನುಕರಣದ ನಾನು

ಸರಸ್ವತಿ ಇಬ್ಬರಿಗೆ ಮೂಲ ಹಾಗೂ ಅವತಾರರೂಪಗಳಲ್ಲಿ, ಬಲ ಮುಂತಾದ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಸಮಾನವಿರುತ್ತವೆ. ಆದರೆ, ದೈತ್ಯರ ಬುದ್ಧಿಯನ್ನು ಮೋಹಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಭಗವಂತನ ಆಜ್ಞೆಯಂತೆ, ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಶಕ್ತಿ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಉಳಿದ ಅವತಾರರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ತೋರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಸಮಾಪ್ತಿಯವರೆಗಿನ ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳಬಯಸಿ, ವಾಸವುರೂಪದೊಡನೆ "ಶ್ರೀಶ"- ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತಿಯನ್ನು ತೋರಿಸುತ್ತಾರೆ.

"ವಾಯುವಿಗೂ ನನಗೂ (ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮನಿಗೂ) ಅಂತರವಿಲ್ಲ. ನಮ್ಮೀವರಲ್ಲಿ ಅಂತರ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವವರು- ಅಂಧಂತಮನಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುವರು. ಅವರು ಸುರರಲ್ಲ. ಅಸುರರು. ಹರಿನಂದೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವರ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುವೆನು. ಅಪ್ರತ್ಯಕ್ಷವಾಗಿಯೂ ಸಹ ನಿಂದಿಸಿ ವವರ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಸೀಳುವೆನು"- ಈ ಮುಂತಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವಚನಗಳ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು-"ಎನಗೆ"- ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೧||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಮೇಲೆ ಸಂಕ್ಷೇಪದಿಂದ ಹೇಳಿದ ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯವು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಗರುಡವುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ಹೇಳುವ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಆಜ್ಞಾರೂಪಕಥೆಯೆಂಬ ಅಮೃತಸಾರಸಂಗ್ರಹವನ್ನು ಗುರುಕೃಪೆಯಿಂದ ಯಥಾಶಕ್ತಿ ವರ್ಣಿಸುವೆ. ಇದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಮುಖ್ಯಭಕ್ತರು ಕೇಳಬೇಕು.

ಮುಕ್ತಾಮೃತಸುರರೆಂಬ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವರ- ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ, ಶ್ರೀಶ್ರೀಶ್ರೀ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ, ಕಮಲಾಸನನಂಬ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ದೈತ್ಯಜೀವ ಸ್ವಭಾವಗುಣಗಳೂ ಸದಾ ನಿನ್ನಿಂದ ನೀತವಾಗಿ ಹೀಗೆ ಇರುವುವು- ಎಂದು ವಿಜ್ಞಾನವಹಾಡಿಕೊಂಡನು- ಎಂದು ಒಟ್ಟು ಅರ್ಥ

ಸೂಚನೆ. ಸಂ | ಸೂ ||

ಬ್ರಹ್ಮನಂಬ ತನಗೆ, ಹರಿಯೆಂಬ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಜ್ಞಾನಭಕ್ತಿಗಳು ಎಷ್ಟು ಇವೆಯೇ, ಆಪ್ತ ಪ್ರಾಣನೆಂಬ ಸೂತ್ರನಾಮಕ ವಾಯುವಿನಲ್ಲಿ ಸಮನಾಗಿ ದೇವರ ಜ್ಞಾನಾದಿ ಗುಣಗಳು ಇವೆ- ಎಂದು ತಿಳಿಯದೆ- ಆ ಪ್ರಾಣನ ಹನುಮ-ಭೀಮ-ಮಧ್ವರೂಪಗಳಿಗೆ ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳುವವನು ದನುಜಸ್ವಭಾವದವನು. ಭೋರಾಧಂತಮಸ್ತಿಗೆ ಯೋಗ್ಯನು- ನಿಶ್ಚಯ. ಶ್ರೀ ಹರಿಯೇ, ನಿನ್ನ ಬಯ್ಯುವವರ ಕೊನೆ ನಾಲಿಗೆ ಹಿಡಿದು ಭೇದಿಸುವನು- ಎಂದು ಅಬ್ಬಭವನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನು ದೇವರ ಮುಂದೆ ಹೇಳಿಕೊಳ್ಳುತ್ತಾನೆ. ||೧||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಶ್ರೀ ಹರಿಯು ರಮಾವಲ್ಲಭನು. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಗೂ ಮುಖ್ಯ ನಿಯಾಮಕನು. ಇದರಿಂದ ಅವನಿಗೆ ಶ್ರೀಶ - ನೆಂಬ ನಾಮ.

೨. ಶ್ರೀಶನು ಮುಕ್ತಜೀವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಅಮುಕ್ತಜೀವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು. ದೇವತಾಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ್ದರಿಂದ, ಸುರವರನು.

೩. ಅಂತಹ ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತ ಸುರವರನಾದ ಶ್ರೀಶನು ಮುಕ್ತಿಪ್ರದ ನಾದ, ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪಕನಾದ ವಾಸುದೇವನಾಮಕನು.

೪. ಶ್ರೀಹರಿಯು ನಾಭಿಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಾಸುದೇವರೂಪ ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವಗುಣಗಳ ವಿಷಯ ಏನು ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ನಿವೇದಿಸಿದರು. ಈ ತತ್ತ್ವವು ಗರುಡಪುರಾಣದ ಬ್ರಹ್ಮ ಕಾಂಡದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

೫. ವಾಸುದೇವನಲ್ಲಿ ಬ್ರಹ್ಮದವರ ವಿಜ್ಞಾಪನೆ ಇಂತಿದೆ-

ಎಲೈ ಸವೇಶನ, ನೀನು ಮುಕ್ತಾಮುಕ್ತರ ನಿಯಾಮಕನಾದ ಸುರವರನು. ನನಗೆ ನಿನ್ನಲ್ಲಿ ಎಷ್ಟು ಜ್ಞಾನ, ಭಕ್ತಿಗಳಿವೆಯೋ, ಅಷ್ಟು ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ದೇವರಾದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಲ್ಲಿ ಇವೆ, ಕಿಂಚಿತ್ತೂ ಅಂತರವಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರೇ ಭಾವೀಬ್ರಹ್ಮರಾದ್ದರಿಂದ ಶ್ರೀಶನಲ್ಲಿ ಇರುವ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ.

ಇದನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಗೂ ಮತ್ತು ಕಮಲಾಸನರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರಗೂ ಜ್ಞಾನ ಭಕ್ತಿ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವವನು- ನಿಜವಾಗಿಯೂ ದೈತ್ಯನೇ ಸರಿ !

೧. ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಅವತಾರರೂಪಗಳಾದ ಶ್ರೀಹನುಮಂತ, ಶ್ರೀಭೀಮಸೇನ, ಶ್ರೀಮದ್ವರು- ಇವುಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವವನನ್ನೂ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ, ಮೂಲರೂಪಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ಹೇಳುವವನು- ದೈತ್ಯನು. ಅವರನ್ನು ದನುಜ-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ ದಾಸಾರ್ಯರು. ಕಶ್ಯಪ ಮಹಾಮುನಿಗಳ ಪತ್ನಿಯರಲ್ಲಿ "ದನು"- ಎಂಬುವಳು ಒಬ್ಬಳು. ಅವಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ವೃತ್ರರೇ "ದನುಜರು". ಅವರು ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವದವರು,

೨. ಅಂತಹ ದೈತ್ಯರು ನಿತ್ಯದುಃಖಿರೂಪವಾದ ಅಂಧಂಶಮುಸ್ಸಿಗೆ ಯೋಗ್ಯರು. ಹರಿದ್ವೇಷವೇ ಸ್ವರೂಪಸ್ವಭಾವವಾಗಿ ಉಳ್ಳ ಅವರಿಗೆ ಭೋಷವಾದ ಅಂಧಂಶಮುಸ್ಸಿಯ ದುರ್ಗತಿಯೇ ಸಿದ್ಧವು.

೩. ನಿನ್ನನ್ನು (ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು) ಸದಾ ದೂಷಿಸುವ. ನಿಂದಮಾಡುವ ದೈತ್ಯರ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಹಿಡಿದಳೆದು, ಅವರ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಳುಮನೆಂದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩ ಪುರಾಣದಲ್ಲಿರುವ ಪ್ರಮಾಣ :-

•ವಾಯೋವರ್ತಮಾಂತರಂನಾಪ್ತಿ ಹಂತತ್ತ್ವನ್ಯನಿರ್ಣಯೇ ||
 ಅವತಾರೇಮ ವಾಯೋಸ್ತು ಹ್ಯಂತರಯೇ ವಿದುಃ | ಪ್ರಭೂ |
 ತೇರಧಂತನುಃ | ಪ್ರವಿಶ್ಯಂತಿ ದೈತ್ಯಾಸ್ತು ನಚತೇಸುರಾ ||

ವಿಂದಾಂಕುರ್ಪಂತಿ ಯೇವಿಷ್ಣೋರ್ಜಿಹ್ವಾಂ ಭೇದಂಕರೋಮ್ಯಹಮ್"-

ಕಾರ್ಥ :-

- (1) ನನಗೂ ವಾಯುದೇವರಿಗೂ ಯಾವ ಅಂತರವೂ ಇಲ್ಲ. ಹು ನಿರ್ಣಯವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನವಿಷಯಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಯಾರು ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ವಾಯುದೇವರ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೂ ಅವರ ಮು ಭೀಮ ಮುಘ್ವಾದಿ ಅವತಾರರೂಪಗಳಿಗೂ ಭೇದವೆನಿಸುವೆನೋ, ಸ್ವಭಾವವದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯನೇ ಆಗಿರುತ್ತಾನೆ. ಅಂತಹ ದೈತ್ಯನು ನಿತ್ಯ ಜೂಪನಾದ ಅಂಧಂತಮಾಸ್ತನ್ನು ಹೊಂದುವನು. ಇವರಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೇ.
- (2) ಹೇ ವಿಷ್ಣು ! ನಿನ್ನನ್ನು ಯಾರು ನಿರಮಾನಿಸುವೆನೋ ಅವರ ನಾಲಿಗೆಯ ತುದಿಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸಿ ಹಾಕುತ್ತೇನೆ.

೪ ಸ್ವಭಾವಲಕ್ಷಣಗಳು :-

- (1) ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೂ ಮತ್ತು ವಾಯುದೇವರಿಗೂ ಭೇದವಿಲ್ಲ.
- (2) ಶ್ರೀ ವಾಯುದೇವರ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ ಮತ್ತು ಹನುಮ ಭೀಮ ಸ್ವಾಮಿಗಳ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದ ಹೇಳುವುದು.
- (3) ಶ್ರೀಹನುಮನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವೆನೋ ಸಮಾಧಾನಿಸು ತ್ತಿರುವುದು

ಪದ್ಯ-೨

ಮೂಲ :-

ಜ್ಞಾನ ಬಲ ಸುಖ ಪೂರ್ಣವ್ಯಾಪ್ತಗೆ |
 ಹೀನಗುಣನೆಂಬುವನು ಈಶ್ವರ |
 ನಾನೆಯೆಂಬುವ ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಗುತ್ಪತ್ತಿ ||
 ತ್ರಿವಿಧವಿಧಿಗೀತಗೆ ವಿಯೋ |
 ಗಾನುಜಿಂತನೆ ಭೇದ ಭೇದವಿ |
 ಹೀನದೇಹಗೆ ಶಸ್ತ್ರಗಳಭಯ ಪೇಳುವವ ದೈತ್ಯ || ೨||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವರೂಪಗತ್ಪಭಾವಗಳ ವಿವರಗಳನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿ,
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||2||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಜ್ಞಾನ ಬಲ ಸುಖ = ಸುಜ್ಞಾನವೇನು, ಬಲವೇನು, ಸುಖವೇನು-ಈ
 ಗುಣಧರ್ಮಗಳು, ಪೂರ್ಣವ್ಯಾಪ್ತಗೆ = ಇವುಗಳನ್ನು ಪರಿಪೂರ್ಣವಾಗಿ
 ಹೊಂದಿರುವ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಹೀನಗುಣನೆಂಬುವನು
 = ಗುಣಶೂನ್ಯ (ನಿರ್ಗುಣ), ಅಥವಾ ಅಲ್ಪಗುಣದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದವನು-
 ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕವನು ದೈತ್ಯನು. ಈಶ್ವರ ನಾನು ಎಂಬುವ =
 ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಾನು ಎಂಬ ಸೂಕ್ಷ್ಮವೆಂಬ ಉಪಾಸನೆ
 ಮಾಡುವವನು ದೈತ್ಯ. ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ = ನಿರ್ದುಷ್ಟವಾದ
 ಜ್ಞಾನ, ಸುಖವೇ ಶರೀರವಾಗಿ ಉಳ್ಳಂಥಾ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ಜನನ-

ವಿದ್ವಾಂಸು ಹೇಳತಕ್ಕವ ದೈತ್ಯ. ಶ್ರೀನಿತಂಬಿನೀಗೀತಗೆ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿ ದೇವಿಯರಿಗೂ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ, ವಿಯೋಗಾನುಚಿಂತನೆ = ವಿದ್ವಾಂಸ ಉಂಟು- ಎಂತ ಹೇಳಿ, ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವನು ದೈತ್ಯ. ಭೇದ-ಭೇದವಿಹೀನದೇಹಗೆ = ಭೇದ ಭೇದವಿಲ್ಲದ ರಹಿತವಾದ ದೇಹಯುಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ, ಅವನ ದೇಹಕ್ಕೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಭೇದವು. ನಖ ರೋಮಾದಿಗಳು ಸರ್ವವೂ ಹರಿವ್ಯರ್ಥವು. ಭೇದ ಭೇದ ರಹಿತಗಳು ಇಂತಹ ಶ್ರೀಗುಣವ್ಯರ್ಥನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣದೇವರಿಗೂ ಮತ್ತು ಅವನ ಅನಂತಾನಂತ ಅವತಾರಗಳಿಗೂ, ರೂಪಗಳೂ, ಶಸ್ತ್ರಗಳ ಭಯ ವೇಳುವವ = ಅಸ್ತ್ರ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಭೇದ ಭೇದಾದಿ ಭಯಗಳ ಹೇಳುವವನು. ದೈತ್ಯ = ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಜ್ಞಾನವನ್ನು ಉಳ್ಳವನೂ ಮತ್ತು ಅವನ್ನು ಹರ ದಿಂದ ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವವನೂ ದೈತ್ಯನು. 121

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಹೇಳತಾರೆ.

ಜ್ಞಾನವೇನು, ಬಲವೇನು, ಸಂಬವೇನು-ಇವುಗಳು ಪೂರ್ಣವಿಗಿಲ್ಲ. ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಗುಣಶೂನ್ಯ ಅಥವಾ ಅಲ್ಲಗುಣದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದವನು-ಎಂತ ಅನ್ವತಕ್ಕವನು ದೈತ್ಯ ಮತ್ತು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಾನು-ಎಂತ ಅನ್ವತಕ್ಕವನು ದೈತ್ಯ ಮತ್ತು ನಿರ್ಮಪ್ತವಾದ ಜ್ಞಾನವೇ, ಸಂಕೋಪವೇ ಶರಣವಾಗಿಲ್ಲದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣಿಗೆ ಜನನವೆಂತ ಹೇಳತಕ್ಕವನು ದೈತ್ಯ. ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವೀಗೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೂ ವಿಯೋಗವುಂಟು ಎಂತ-ಹೇಳಿ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವನು ದೈತ್ಯ. ಭೇದ ಭೇದ ವಿಂದ ರಹಿತವಾದ ದೇಹಯುಕ್ತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೂ ಅವನ ದೇಹಕ್ಕೂ ಅತ್ಯಂತ ಅಭೇದವು. ನಖ ರೋಮಾದಿಗಳು ಸರ್ವವೂ ಪೂರ್ಣವು. ಭೇದ

ಭೇದರಹಿತಗಳು. ಇಂಥಾ ಶ್ರೀಗುಣಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವರಿಗೆ, ಇನ್ನೂ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಸ್ತತ್ವಗಳಿಂದ ಭೇದ ಭೇದಾದಿ ಭಯಗಳ ಹೇಳತಕ್ಕವ, ಏತಾದೃಶಜ್ಞಾನಯುಕ್ತನಾದವ-ದೈತ್ಯನು-ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

||21

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಪೂರ್ಣಜ್ಞಾನ, ಪೂರ್ಣಬಲ, ಪೂರ್ಣಸಂದಸ್ವರೂಪನಾದ ಶ್ರೀ-ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ನಿರ್ಗುಣನೆಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ದೈತ್ಯನು. ನಾನೇ ಈಶ್ವರನೆಂಬುವನೂ ದೈತ್ಯನು. ಶಶ್ವದೇಶ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಸೃಷ್ಟಿದಾನದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಜನನಾದಿಗಳು ಉಂಟೆಂದು ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವವನೂ ದೈತ್ಯನೇ. ರಮಾದೇವಿಯರಿಗೂ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ರಾಮಾವತಾರ ವೇದಲದ ಅವತಾರಗಳೆಲ್ಲೇ ಆಗಲೇ, ಮೂಲರೂಪಗಳೆಲ್ಲೆಯೇ ಆಗಲೇ, ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರಿಗೆ ಒಬ್ಬೊಬ್ಬರೇ-ಎಂದು ತಿಳಿಯುವುದು-ಅಂದರೆ, ರಾಮಾವತಾರದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮನನ್ನು ಆಗಲೇ ಸೀತಾದೇವಿಯು ರಾಮನ ಮನೆ ಯಲ್ಲಿದ್ದಾಗಲೂ, ರಾಮನ ಸಂಹಾರವಾದ ಮೇಲೆ ಪಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವು ಶ್ರೀರಾಮನಿಗಾದ ನಂತರ, ಲೋಕನಿಂದಕ್ಕೆ ಹೆದರಿ, ಗರ್ಭಿಣಿಯಾದ ಸೀತೆಯನ್ನು ವಾಲ್ಮೀಕಿಶಾಸ್ತ್ರವದಲ್ಲಿ ಬಿಟ್ಟು ಬಂದಾಗಲೂ ರಾಮನಿಗೂ ಮತ್ತು ಸೀತೆಗೂ ಅಗಲುವಿಕೆಯಾಗಿದ್ದರೂ ರಾಮನು ಸೀತೆಯನ್ನು ಸ್ವಪ್ನವಾಗಿ ಹೇಳಿ ರುವರು. ಆದರೆ, ಅದು ನಿಜವಾದುದಲ್ಲ. ಅಸುರಜನ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಹಾಗೆ ತೋರಿದುದೇ ಹೊರತು, ನಿತ್ಯವಿರೋಗಿನಿಯಾದ ಸೀತಾರಾಮರ ವಿರೋಧವು ಎಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲಿ ರಾಮನೋ ಅಲ್ಲಿ ಸೀತೆ, ಎಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯೋ ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮ ಈ ರೀತಿ ಇದ್ದೇ ಇರುವರು. ಇವರಿಬ್ಬರಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ವಿರೋಧವೆಂದೂ ಚಿಂತಿಸುವನು ದೈತ್ಯನು.

ಪುನಃಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ :-

—ಸುರಾಣಕಾಲಸ್ವಮೋನೇತುಂ ತತ್ಯಾವೇವ ನ ಪಾಸತೇಂ |

ವ್ಯಾಪ್ತತ್ವಾನ್ನಿರವದ್ಯತ್ವಾತ್ಪ್ರಾಪ್ತಾ ಸ್ವಾಧ್ಯಾಯಃ ಕಥಂ ಭವೇತ್||—ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಯಿಗೂ ಎಂದಿಗೂ ವಯೋಗವಿಲ್ಲ. ಆದರೂ ಸುರಾಣಕರೆಯ ದೈತ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಕುರಿತ ಕಥನ್ನು ಮಾಡಿ, ನಾವು ಒಂದು ಪಾಪವನ್ನು ಮಾಡಿದರೂ, ನಮಗೆ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗುವಾರವೆಂದು ಬಿಡಿಕೊಂಡರು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನಿಷ್ಕಲಕ್ಷ್ಮಿನಾರಾಯಣರಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಅಗಲುವಿಕೆಯನ್ನು ವ್ಯಾಕ್ರಮಾಡಿಸಿದ ಮತ್ತೇನು ಪಾಪ ಮಾಡಿದರೂ, ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾಗುವುದಿಲ್ಲ. ಆ ಒಂದು ಪಾಪವೇ ನಿಮ್ಮ ಮುಕ್ತಿಗೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕವೆಂದು ಪರವಿತ್ತರು. ಅವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ನರಬಲದಿಂದ ಅನೇಕ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾ, ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಸೀತಾರಾಮರು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮಿನಾರಾಯಣರೆಂದರಿಯದೇ ರಾಮ ಸೀತೆಯರನ್ನು ದೂಷಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಅಂದರೆ, ರಾಮನು ಒಂದು ವರ್ಷದ ದಿವಸ ಉಪವಾಸ ವನದಲ್ಲಿದ್ದ ಸೀತೆಯನ್ನು ತಾನು ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿದನೆಂದು ದೂಷಿಸಿದರು. ಇವರಿಗೆ ತಮಸ್ಸಾಗಬೇಕಾದರೆ, ಸೀತೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದ ಹೊರತು ಆಗುವಂತಿಲ್ಲ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರವು ಹಾಗಿರುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರವನ್ನು ಸತ್ಯಮಾಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಶ್ರೀರಾಮನು ಸೀತೆಯನ್ನು ತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರಿದನೇ ಹೊರತು. ನಿಜವಾಗಿ ಶ್ರೀರಾಮನೂ ಮತ್ತು ಸೀತೆಯೂ ಅಗಲಿರಲಿಲ್ಲ. ಹೇಗೆಂದರೆ, ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯರೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತರು. ನಿರ್ದುಷ್ಟರು. ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನು ಮತ್ತು ನಿರ್ದುಷ್ಟನು. ಹೀಗಿರಲೂ, ಇವರಿಗೆ ವಿಯೋಗವು ಆಗುವುದೆಂತು! ಎಲ್ಲರೂ ನೋಡುತ್ತಿದ್ದ ರೂಪವು ಅದೃಶ್ಯವಾಗಿ ವಾರ್ತೃಕಾಶ್ರಮದಲ್ಲಿ ರೂಪಾಂತರದಿಂದ ವಾಸ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದಳು. ಶ್ರೀರಾಮನು ಅಶ್ವಮೇಧ ಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲರ ಎದುರಿನಲ್ಲಿ ಭೂಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದುದೂ, ರೂಪಾಂತರದಿಂದಲೇ

ಮತ್ತೊಂದು ರೂಪದಿಂದ ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುತ್ತಾ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗದೇ ಇದ್ದಳು.

ಮಹಾಭಾರತ ತಾಪ್ತರ್ಯ ನಿರ್ಣಯದ 9ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ :-

—“ರಾಮಸ್ಯ ದೃಶ್ಯಾತ್ಪನ್ನೇಷಾ ಮದೃಶ್ಯಾ ಇನಕಾತ್ಮಜಾ |

ಭೂಮಿ ಪ್ರವೇಶಾದೂರ್ಧ್ವಂ ಸಾ ರೇವೇ ಸಪ್ತರಶಂ ಸಮಾಃ ||42||

ಅಂದರೆ, ಸೀತಾದೇವಿಯು ಭೂಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿದ ಮೇಲೆ ಮತ್ತೊಬ್ಬರ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಬೀಳದೇ, ಶ್ರೀರಾಮನ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಗೋಚರಳಾಗುತ್ತಾ, ಏಕುನೂರ ವರುಷಗಳವರೆಗೂ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಂದ ಸುವಿವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿದ್ದಳು—ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಇದರಂತೆಯೇ, 22ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ.

—“ನಿತ್ಯಮೇವ ಸಹಿತೋಪಿ ಸೀತಯಾ ಸೋಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಕತು ಭೂ ದ್ವಿಯುಕ್ತ ವತ್.ಎಂದು, ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ಸೀತೆಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲೇ ಇಟ್ಟುಕೊಂಡಿದ್ದರೂ, ಅಗ್ನಿಸಾಕ್ಷಿಯಾಗಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ ತೋರಿವನು—ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

5 ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ 40ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ.

—“ರಾಮೋಪಿ ತತ್ರ ವಿನಿಹತ್ಯ ಸುದುಷ್ಪ ರಕ್ಷಃ ಪ್ರಾಪ್ಯಾಶ್ರಮಂ ಸ್ವರ ಯಿತಾಂ ಸಹಿ ಪಶ್ಯತೇವ. ||40||”

—ರಾಮನು ದಷ್ಟಗಾದ ಮಾಯಾ ವ್ಯಾಗರೂಪಿಯಾದ ಮಾರಿನೇಚಂಪ ರಾಕ್ಷಸನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿ, ತನ್ನ ಆಶ್ರಮಕ್ಕೆ ಬಂದ, ತನ್ನ ಪ್ರಿಯಳನ್ನು ಕಾಣದವ ಸಂತಸ್ಥನು ಮಾಡಿದನು. ಮತ್ತು—“ಅನ್ವೇಷಣಾಮಿವ”—ನೀತಿಯನ್ನು ಹುಡುಕುವಂತೆ ತೋರಿದನು—ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ನಿಜವಾಗಿಯೂ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡಿರಲಿಲ್ಲವೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಮಣಿಮಂಜರಿಯಲ್ಲಿ :-

—ನಿತ್ಯಂ ಪಶ್ಯನ್ನಿಜಾಂ ದೇವೀಂ ಪೂರ್ಣಾ ಸಂತೋಷ ಸಂಭೃತಾಃ |
ರಾಮೋ ನ ದೃಶ್ಯತೇ ಸೀತೇಸ್ಯ ಭೂತೈಃ ಕಟುವಾಸಿವ ||—

ಶ್ರೀರಾಮನು ನಿತ್ಯದಲ್ಲೂ ತನ್ನ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ : ವಾಸಮಾಡುವ
ಹಿತಿಯನ್ನು ನೋಡುತ್ತಾ, ಪೂರ್ಣವಾದ ಸಂತೋಷದಿಂದ ಕೂಡಿದ್ದರೂ,
ಹೇಳತಿಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು ಮುಳುಗಿಹೋದವನಂತೆ, ತಾನೂ ಸಹ ಸೀತೆ
ಯನ್ನು ಕಾಣದೆಂದು, ವ್ಯಸನ ಪಡುವವನಂತೆ ವಿಚಾರಿಸಿ ಮಾಡಿವನು. ಇದರ
ಕಾರಣನೇನೆಂದರೆ—

ರಾವಣನ ಸಂಹಾರವು ಸೀತಾ ನಿಮಿತ್ತದಿಂದಲೇ ಆಗಬೇಕಾಗಿತ್ತು ದರಿಂದ
ನೋಡಿದವರಿಗೆ ಹಾಗೆ ತೋರಿವೆಯೆಂಬ ಭಾವ. ರಾವಣನು ಅವತಾರ ಮಾಡಿ
ದುದು ಮಾಯಾ ಸೀತೆಯನ್ನು-ಅಂದರೆ, ಸೀತೆಯನ್ನು ಆಕೃತಿಯುಳ್ಳ, ಅಗ್ನಿ
ಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಪ್ರತಿಮಾ ಇಂದ್ರನಿಂದ ಪ್ರವಿಷ್ಟವಾದುದು. ಸೀತೆಯ
ಆವೇಶ ಮಾತ್ರ ಉಳ್ಳದೆಯೂ ರಾಮಾಯಣ ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ, ನಿರ್ಣಯ
ವಾಕ್ಯದಿಂದಲೂ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಅಭೇದ್ಯವಾಗಿಯೂ,
ಇರುವ ಪರಮಾತ್ಮನ ದೇವಕ್ಕೆ ಅನುಭವಗಳಿಂದ ಭೇದ, ಭೇದಗಳನ್ನು ಹೇಳು
ವವನೂ ದೈತ್ಯನು. ಒಟ್ಟು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವಂತೆ, ಚಿಂತಿಸುವವನು
ದೈತ್ಯನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ನಿರ್ಣಯ ಪ್ರಥಮಾಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ
ನಾಕೆ :-

—ಅವತಾರೇಷು ಯತ್ಕಿಂಚಿದ್ಧರ್ಷಯೇನ್ನವರತವ್ರತಿಃ ||

ತಜ್ಞಾ ಸುರಾಣಾಂ ಮೋಹಾಯ ಮೋಹಾ ವಿಹ್ಯೋರ್ಗಾಪಿ ಕ್ವಚಿತ್

ಅಜ್ಞತ್ವಂ ಪಾರವಶ್ಯಂ ವಾ ಭೇದ ಭೇದಾದಿಕಂ ತಥಾ ||
 ತಥಾ ಪ್ರಾಕೃತವೇಹತ್ವಂ ದೇಹತ್ಯಾಗಾದಿಕಂ ತಥಾ ||28||
 ಅನೀಶ್ವರಂ ಚ ದುಃಖಿತ್ವಂ ಸಾಮ್ಯ ಮನೈಶ್ಚ ಹೀನತಾಂ ||
 ಪ್ರದರ್ಶಯತಿ ಮೋಹಾಯ ದೈತ್ಯಾದೀನಾಂ ಹರಿಃ ಸ್ವಯಮ್ ||29||

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅವತಾರರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮನುಷ್ಯನಂತೆ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ತೋರಿಸಿರುವನು. ಅದು ಅಸುರಜನ ಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ತೋರಿಸಿರುವವನೇ ಹೊರತು. ನಿಜವಾಗಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಅಂತಹ ದೋಷಗಳಾವುವೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ. ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ, ಕೆಲವು ಕಡೆ ತನಗೆ ಗೊತ್ತಿಲ್ಲದೆ, ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಕೇಳಿ ತಿಳಿದುಕೊಂಡಿರುವನೆಂದು ಭಾಗವತಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ತಾನು ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾಗಿ ಪರಕೀಯರ ವಶದಲ್ಲಿರುವಂತೆ ತೋರುವುದು. ಅಯುಧಗಳಿಂದ ದೇಹವು ಗಾಯವಾದಂತೆ ತೋರಿಸುವುದು-ಪ್ರಾಕೃತ-ದೇಹದಂತೆ ತೋರಿಸುವುದು-ದೇಹತ್ಯಾಗ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರಿಸುವುದು-ತಾನು ಅನೀಶ್ವರನು. ತನಗೆ ಮೇಲೆ ಒಬ್ಬ ಈಶ್ವರನಿರುವಂತೆ ತೋರಿಸುವುದು-ತಾನು ದುಃಖಿಪಟ್ಟಂತೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು-ಇತರ ಜನರ ಸಮನಂತೆ ತನ್ನನ್ನು ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರಿಂದ ತಾನು ಅಧಮನಂತೆ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದು-ಇಂತಹವೆಲ್ಲವನ್ನೂ ದೈತ್ಯರ ಮೋಹನಾರ್ಥವಾಗಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ತಾನೇ ತೋರಿಸಿಕೊಳ್ಳುವನು. ಪೂರ್ಣಗುಣನಾದ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಇಂತಹ ದೋಷಗಳಾವುವೂ ಇಲ್ಲ,-ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯದೆ, ನಿಜವಾಗಿ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ದೋಷಗಳನ್ನು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸುವವನು ತಮೋ-ಯೋಗ್ಯನಾದ ದೈತ್ಯನೆಂದು ಭಾವ. ||2||

೪. ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

ಗುಣಪೂರ್ಣಸ್ಯ ವಿಜ್ಞೇಸ್ತು ನಿರ್ಗುಣೇತಿ ವಿಚಿಂತನಮ್ || ಜ್ಞಾನಾ

ಛಾಂದ ಭಾರ್ಗವ್ಯ ಸೋತ್ರಪಮಿತ್ಯಾದಿ ಚಿಂತನಮ್ || ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಕೋ
 ದೇವೋ ಹ್ಯುತ್ಪತ್ತಾದಿ ವಿಚಿಂತನಮ್ || ನಿತ್ಯಾವಿಯೋಗಿ ತದ್ವೇಷ್ಯಾಃ
 ವಿಯೋಗಾದಿ ವಿಚಿಂತನಮ್ || ಅಚ್ಚೇದ್ಯಾಭೇದ್ಯಗುತ್ರೇತುಭೇದ
 ಭೇದಾದಿ ಚಿಂತನಮ್ || ಇತ್ಯೇತದರ್ಥತಃ ಸಂಗ್ರಹಾತಿ - "ಜ್ಞಾನ" ಇತಿ

||೧||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :-

- (೧) ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ನಿರ್ಗುಣನೆಯ ಭಾವನೆ.
- (೨) ಜ್ಞಾನಾನಂದಾದಿ ಪೂರ್ಣನಾದ ನಾರಾಯಣನಲ್ಲಿ ಸೋತ್ರಪಂ-ಛಾನೇ
 ೮ ನಾರಾಯಣನು"-ಎಂಬ ಭಾವನೆ. (೩) ಅವನ ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಕ
 ರೂಪದ ಬಗ್ಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ, ಮರಣ ಮುಂತಾದ ವಿಚಾರಚಿಂತನ. (೪) ನಿತ್ಯಾ
 ವಿಯೋಗಿನಿಯಾದ ರಮಾದೇವಿಯರಿಂದ ನಾರಾಯಣನಿಗೆ ವಿಯೋಗಾದಿ
 ಗಳನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು (೫) ಅಚ್ಚೇದ್ಯ ಅಭೇದ್ಯವಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ
 ಋತಕ್ಕೆ ಭೇದ ಭೇದಗಳನ್ನು ಭಾವಿಸುವುದು. ಈ ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ
 ರೈತೈ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು - "ಜ್ಞಾನ" - ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೨||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಜ್ಞಾನ ಬಲ ಸುಖ- ಮೊವಲಾದ ಅನಂತ ಅಪ್ರಾಕೃತಗುಣ ಇರುವ
 ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ವ್ಯಾಪ್ತನಾದವನಿಗೆ ಹೀನಗುಣ-ಅಂದರೆ- 'ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ
 ಬ್ರಹ್ಮ - ಎಂಬ ಶ್ರುತಿರೀತ್ಯಾ, ಸತ್ಯ ಅಂದರೆ, ಅಸತ್ಯವರ್ಜನೆ, ಜ್ಞಾನವೆಂದರೆ
 ಅಜ್ಞಾನಾಭಾವ, ಅನಂದವೆಂದರೆ, ದುಃಖವಿಲ್ಲವೆಂದರ್ಥವೇ ಹೊರತು. ಗುಣ
 ಗಳು ದೇವರಲ್ಲಿ ಇಲ್ಲ. 'ಕೇವಲೋ ನಿರ್ಗುಣಶ್ಚ' - ಎಂಬ ಶ್ರುತಿಯಿಂದ
 ದೇವರಿಗೆ ಗುಣ, ಆಕಾರ ಸಹ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವವನು, ಆ ಬ್ರಹ್ಮವಸ್ತುವೆ
 ಣನೆ. ಎಂದರೆ, ಜೀವನು ಪರಮಾತ್ಮನೇ-ಎಂದು ಹೇಳುವವನು. ಅಪ್ರಾಕೃತ
 ಸ್ವರೂಪನಂದಾತ್ಮ ಸ್ವಾಮಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿ-ಅಂದರೆ, ಪ್ರಾಕೃತದೇವದಿಂದ ಜನ್ಮ
 ಮೊದಲಾದ್ದು - ಹೇಳುವವನು, ಶ್ರೀನಿತಂಬನಿ-ಎಂಬ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವಿಗೂ ಈವ

ನಂಬ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ವಿಯೋಗಾನುಚಿಂತನೆ- ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀರಾಮರೂಪದ ಹೃದಯದಲ್ಲೇ ಒಂದು ರೂಪದಿಂದ ಸೀತಾದೇವಿ ಇದ್ದು, ಹೊರಗೆ ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಾಣಿಸಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ- ಎಂದು ತಿಳಿಯದೆ, ಸೀತೆಯನ್ನು ರಾವಣನು ಅಪಹರಿಸಿದನೆಂತಲೂ, ರಾಮ ಸೀತಾವಿಹೀನನಾದನೆಂತಲೂ, ತಿಳಿಯುವವನು, ಭೇದವೆಂಬ ಖಂಡನೆಯು, ಭೇದವೆಂಬ ಜೀವರೂಪವು ಇಲ್ಲದ ಸ್ವಾತ್ಮಿಕ ಶರೀರನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಭೇದ ಭಯವನ್ನು ಹೇಳುವವನು ಸಹ ದೈತ್ಯನು. ಅಂದರೆ, ನಿತ್ಯನರಕಯೋಗ್ಯನೆಂದರ್ಥ. ||೨||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಅನಂತ, ಅಸದೃಶ, ಅಪಾರವಾದಜ್ಞಾನ, ಸುವಿಪರಾಕ್ರಮ- ಈ ಶುಭಗುಣಗಳಿಂದ ಪರಿಪೂರ್ಣನು.

“ಸತ್ಯಂ ಜ್ಞಾನಮನಂತಂ ಬ್ರಹ್ಮ” - ಎಂದು ಶ್ರುತಿವಾಕ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ.

ಅಂತಹ ಅನಂತಕಲ್ಯಾಣ ಗುಣಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಬ್ರಹ್ಮನು ನಿರ್ಗುಣ (ಗುಣಹೀನನೆಂದು) ಹೇಳುವವನು- ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ತಮೋಯೋಗ್ಯನಾದ ದೈತ್ಯನು.

೨. ಸರ್ವೋತ್ತಮನೂ, ಸರ್ವಶ್ಚರೂ, ಸರ್ವಸ್ವತಂತ್ರನೂ, ಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣನೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಾದ ನಾನು, - “ಅಹಂಭೋಗೀ ಅಹಂ ಈಶ್ವರಃ-” ಎಂದು “ಸೋಹಂ” ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ದೈತ್ಯನು.

೩. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ಸತ್‌ಚಿತ್‌ ಅನಂದಸ್ವರೂಪನು. ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಸ್ವರೂಪನಾದ ಪರಬ್ರಹ್ಮನಾಗಿ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವರಂತೆ, ಜನನ ಮರಣಗಳಿವೆ- ಎಂದು ತಿಳಿಯುವವನು ದೈತ್ಯನು. (ಸಚ್ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮ ಸ್ವರೂಪನಿಗೆ ಉತ್ಪತ್ತಿಗಳಿವೆ-ಎನ್ನುವವನು)

೯. ಈಶಕೋಟಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟಳೂ, ನಿತ್ಯಮುಕ್ತಳೂ ಆದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯು
 ಪ್ರೀತಿಯನ್ನಾ ರಾಯಣನ ನಿತ್ಯ ಅವಿಯೋಗಿನಿಯು. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಿಗೆ
 ಎಂದಿಗೂ ಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ವಿಯೋಗವಿಲ್ಲ. ರಾಮಾಯಣಗ್ರಂಥಿ ಸೀತೆಯನ್ನು
 ಕಳೆದುಕೊಂಡಂತೆ, ಶ್ರೀರಾಮನು ದುಃಖಿಸುವನು. ಪೃಗುಯುಷಿಯು ಕಾಲಿನಿಂದ
 ಪ್ಪ ವಕ್ಷಸ್ಥಳಕ್ಕೆ ಒದೆಯಲು, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ ಸಿಟ್ಟುಗೊಂಡು, ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು
 ಕಾಲಿ, ಕೊಲ್ಲಾ ಪುರಕ್ಕೆ ಹೊರಟ ಪ್ರಸಂಗ - ಇವುಗಳೆಲ್ಲವೂ ಕೇವಲ ವಿಡಂಬ
 ನಾತ್ಮಕ. ಅಸುರರ ಮೋಹನಾರ್ಥವಾಗಿ, ಶ್ರೀಹರಿಯು ಲಕ್ಷ್ಮಿಯ ವಿಯೋಗ
 ದಿಂದ ದುಃಖಪಟ್ಟಂತೆ ವಿಡಂಬನೆಮಾಡಿರುವನು. ಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣರಿಗೆ
 ವಿಯೋಗಿಲ್ಲ. ಹಾಗಿದ್ದರೂ, ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀಯಿಂದ ವಿಯೋಗ
 ವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದು- ದೈತ್ಯರ ಲಕ್ಷಣವು.

೧೦. ಅಭೇದ್ಯವೂ ಅಜ್ಞೇದ್ಯವೂ, ಸ್ವಗತಭೇದವಿವಚಿರ್ತವೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯು
 ಕ್ಷಾಪಾನಂದಮಯವಾದ ದೇಹಕ್ಕೆ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಗಾಯವುಂಟಾಗುವುದು,
 ದೇಹದ ಭೇದನೆ, ಭೇದನೆಗಳು ಇವೆ ಎಂದು ಹೇಳುವುದು- ದೈತ್ಯರ ಲಕ್ಷಣವು.
 ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ರಾಮ ರಾವಣರ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಗಾಯಗೊಂಡಂತೆ ತೋರಿ
 ಯೂ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಭೇದ ಭೇದಗಳು ಆಗಿವೆ- ಎಂದು
 ಶ್ರೀಹರಿಯು ಅಸುರರ ಮೋಹನಾರ್ಥವಾಗಿ, ವಿಡಂಬನೆದ್ದಾರ ತೋರಿಸಿರುವನೇ
 ತೋರು, ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಅವನ ದೇಹಕ್ಕೆ ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಭೇದ ಭೇದ
 ಗೊಂದನೂ ಇಲ್ಲ. ಶಸ್ತ್ರಗಳಿಂದ ಭಯವೂ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಇಲ್ಲ. ||೨||

ಪದ್ಯ-೩

ಮೂಲ :

ಲೇತಭಯತೋಕಾದಿತೂನ್ಯಗೆ |
 ಕ್ಷೀತಗಳ ಪೇಳುವನ ರಾಮ |
 ನ್ಯಾಸರೂಪಂಗಳಿಗೆ ಬುಷಿ ವಿಪ್ರತ್ಯ ಪೇಳುವನ ||

- (2) ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರನ್ನು ಕಷ್ಟನಯುಷಿ ಎಂದು ಛಾವಿಸುವವನೂ,
- (3) ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರಗಳಿಗೆ ಕೇಶವಿಂಡನಾದಿಗಳು ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳುವವನೂ,
- (4) ಷಡ್ರಸಂತಾನಕ್ಕಾಗಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿ ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನೆಂದು ತಿಳಿಯುವವನೂ- ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವದ ತಮೋಯೋಗ್ಯನೆಂದು ದಾಸಾರ್ಯರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೩||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಂಚಿತ್ತಾದರೂ, ಅಂಜಿಕೆದುಃಖಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಮನಃ ಕ್ಲೇಶಾದಿಗಳ ಹೇಳತಕ್ಕವ ದೈತ್ಯ. ಪರಶುರಾಮದೇವರು- ಎಂತ ಹೇಳದೆ, ಕ್ಲೇಶ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನೆಂತಲೂ, ಮುಷಿತ್ತೇನ ಅವತಾರ ಮಾಡಿದ ಶ್ರೀವೇದ ವ್ಯಾಸದೇವರು ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಂತ ಹೇಳದವರು ಕಷ್ಟನಯುಷಿ ಎಂತಲೂ ಹೇಳ ತಕ್ಕವನು ದೈತ್ಯನು. ದಶರಥಷಡ್ರನಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರದೇವರಿಗೇನು ಶ್ರೀಯಾದವಕ್ಕಷ್ಟಾದಿ ರೂಪಗಳಿಗೆನು, ಕ್ಷುರಾಯುದ್ಧದಿಂದ ಕೇಶವಿಂಡನ ಉಂಟೆಂತ ಹೇಳತಕ್ಕವ ದೈತ್ಯ. ಸಂತಾನವಾಗಜೀಕಂತ, ರುದ್ರದೇವರ ಆರಾಧನಾ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣದೇವನು ಮಾಡಿದನೆಂತ ಹೇಳತಕ್ಕವ ದೈತ್ಯನು. ಇನ್ನೂ ಶ್ರೀರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರರೂಪಗಳಿಗೆ - ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವಪೂರ್ಣತ್ವ ಹೇಳದೆ, ಮಾನುಷವತಾ ನಟನ, ಅಪೂರ್ಣತ್ವಾದಿ ಗುಣಗಳ ಪ್ರತಿಪಾದನಮಾಡತಕ್ಕವನು ಕೇವಲ ದೈತ್ಯನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೩ ||

೪. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

ಕ್ಷೇಶಶೋಕಾದಿ ಶೂನ್ಯಸ್ಯ ಪರೇಃ ಶೋಕಾದಿಚಿಂತಮ್ || ವ್ಯಾಸರಾಮಾದಿ
ರೂಪೇಣ ಋಷಿ ವಿಪ್ರತ್ವ ಚಿಂತನಮ್ || ಇಶ್ಯುಕ್ತಂ ವ್ಯನಕ್ತಿ - "ಲೇಶ" - ಇತಿ.
|| ೩ ||

ಕನಡಾರ್ಥ :-

"ಕ್ಷೇಶಶೋಕರಹಿತನಾದ ಪಯಲ್ಲಿ ಶೋಕಾದಿಗಳ ಭಾವನೆ. ಶ್ರೀ
ಪರಿಯ ಅವತಾರಗಳಿಂದ ವ್ಯಾಸರಾಮ (ಭಾರ್ಗವ) ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ
ಋಷಿ. ವಿಪ್ರರೆಂಬ (ಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರವಲ್ಲವೆಂಬ) ಭಾವನೆ. ಸಂತಾನದ
ಸಲುವಾಗಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ರುದ್ರನನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿದನೆಂಬ ಭಾವನೆ. ಈ
ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ ದೈತ್ಯಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು - "ಲೇಶ" - ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ವಿಶದ
ಪಡಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೩ ||

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಲೇಶವಾದರೂ ಭಯ ಶೋಕಾದಿ ದೋಷ ಇಲ್ಲವ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ, ಕ್ಷೇಶ
ವೆಂಬ ದುಃಖ ಉಂಟೆಂದು ಹೇಳುವವನು, ದಾಶರಥಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮ
ರೂಪಕ್ಕೂ ಕೇರವಿಂದನೆ- ಅಂದರೆ, ಕ್ಷೌರ ಉಂಟೆಂದು ತಿಳಿದವನು ಅಂದರೆ,
ದೇವರು ಹುಟ್ಟಿದ ಹಾಗೂ, ಬೆಳೆದ ಹಾಗೂ ಕ್ಷೌರ ಮಾಡಿಸಿಕೊಂಡ ಹಾಗೂ
ಮಲವಿಪಜನೆ ಮಾಡಿದ ಹಾಗೂ, ಅಜ್ಞಾನಿಗಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಕಲ್ಪನೆಮಾಡಿ
ತೋರಿಸಿದ್ದೇ ಹೋರ್ತು, ಅದು ನಿಜವಲ್ಲ ಎಂದು ತಿಳಿಯದೆ, ದೇವರಿಗೂ
ಸಮ್ಮ ಹಾಗೆ ಕ್ಷೌರ, ರೋಗ ಮರಣ ಉಂಟೆಂಬುವನು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು
ಆಯೋಗ್ಯರ ಮೋಹನಾರ್ಥವಾಗಿ ಶಿವಪೂಜೆ ಮಾಡಿದಂತೆ ತೋರಿಸಿದ್ದನ್ನು
ತಿಳಿಯದೆ, ಪ್ರಮೃಷ್ಟನೆಂಬ ಮಗನಿಗೋಸ್ಕರ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕೈಲಾಸಕ್ಕೆ ಹೋಗಿ
ಶಿವಪೂಜೆ ಮಾಡಿದನೆಂಬುವನು- ಸಹಾ ಅಸುರ ಪ್ರಕೃತಿಯವನು. || ೩ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೧. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನಿರ್ಭಯನು. ದೈತ್ಯಭಯಂಕರನು. ಆನಂದ ಸಂಪೂರ್ಣನಾದ ಆ ಆನಂತನಿಗೆ ದುಃಖಾದಿಗಳ ಸ್ಪರ್ಶವೇ ಲನಲೇಶವೂ ಉದ್ಯಾನಂತಕಾಲದಿಂದಲೂ ಇಲ್ಲವೇ ಇಲ್ಲ.

ಇಂತಹ ನಿರ್ಭಯನೂ, ಆನಂತ ಸ್ವರೂಪಿಯೂ, ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಭಯವಿದೆ, ದುಃಖಾದಿಗಳ ಭಾದೆ ಇದೆ- ಎಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನು.

ಷರಾಣಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಜರಾಸಂಧಾದಿಗಳಿಗೆ ಹೆದರಿ, ಸಮರಾಂಗಣದಿಂದ ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿದನೆಂಬ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಜರಾಸಂಧನನ್ನು ಶ್ರೀಭೀಮನು ದೇವರಿಂದ ಸಂಹರಿಸಬೇಕೆಂಬ ಶ್ರೀಶನ ಸಂಕಲ್ಪ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ ಸೋತಂತೆ ನಟಿಸಿದನು. ನಿರ್ಭಯನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಯಕಶ್ಚಿತ್ ಜರಾಸಂಧನಿಂದ ಭಯವು ಮಿಂಡಿತಾ ಇಲ್ಲ. ಅಸುರರ ಮೋಹನಾರ್ಥವಾಗಿ, ಹಾಗೆ ವಿಡಂಬನೆ ಮಾಡಿರುತ್ತಾನೆ.

ಶ್ರೀಮದ್ರಾಮಾಯಣದಲ್ಲಿ ಸೀತೆಯನ್ನು ಕಳೆದುಕೊಂಡು, ದುಃಖಪಟ್ಟ ನಲ್ಲ-ಎಂದು ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ನಿತ್ಯಾನಂದರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನಿಗೆ ದುಃಖದ ಸಂಪರ್ಕವೇ ಇಲ್ಲ. ಅಲ್ಲದೆ, ಸೀತಾ ನಿತ್ಯವಿಯೋಗಿನಿ. ಶ್ರೀಹರಿಯಿಂದ ಆಗಲುವಿಕೆ ಎಲ್ಲಿಂದ ಬರಬೇಕು? ಈ ದುಃಖ ಪ್ರದರ್ಶನವೂ ಕೂಡ ಅಸುರರ ಮೋಹನಾರ್ಥವಾಗಿ, ತಾಮಸರು ಶ್ರೀರಾಮನೂ ಸಹ ಸಾಮಾನ್ಯ ಮಾನವನು ಎಂದು ತಿಳಿದು, ದುರ್ಗತಿ ಹೊಂದಲೆಂದೇ ವಿಡಂಬನೆ ಪ್ರದರ್ಶನ ಮಾಡಿದನು.

೨. ಜಮದಗ್ನಿಪುತ್ರರಾದ ಶ್ರೀಪರಶುರಾಮನು ಕೇವಲ ವಿಪ್ರನು, ಕೆಳನ ಬ್ರಾಹ್ಮಣನು. ಜಗದ್ವಿಖ್ಯಾತರಾದ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸರು ಯಕಶ್ಚಿತ್ ವಿಪ್ರ ಸಾಮಾನ್ಯ ಯತಿ- ಎಂದು ಭಾವಿಸುವವನೂ ದೈತ್ಯನು. ಜಗದ್ವಿಲಕ್ಷಣ

ನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಆಪತಾರಗಳಿಲ್ಲ ಭೇದಗಳಿಲ್ಲ, ಸ್ವಗತಭೇದವಿರ್ದಿಲ್ಲವೆಂದು
ಸದಾ ಪರಿಪೂರ್ಣನು. ನ್ಯೂನಾತಿರೇಕಾದಿರಹಿತನು.

೩. ದಶರಥಪುತ್ರ ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ದಾಶರಥಿಯು ದಾಶರಥಿಗೂ
ಮತ್ತು ಯದುಕುಲತೀತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೂ ಚಿಲವಾಯಿತು. ಅವರಿಗೆ
ಕ್ಷುರದಿಂದ (ಕೇಶಖಂಡನ ಆಯುಷ) ಕೂವಲು ಕತ್ತರಿಸಲ್ಪಟ್ಟಿತು - ಎಂಥ
ಪೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಕೂದಲು ಅಪ್ರಾಕೃತವೇ, ಅಭೇದ್ಯ
ಅಭ್ಯೇದ್ಯವೇ. ಅಂತವನಿಗೆ ಕೇಶಖಂಡನವೆಲ್ಲಿ ಬಂತು?

೪. ಕೃಷ್ಣಾ ವತಃರವಲ್ಲಿ ಪುತ್ರಸಂತಾನಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು
ಶ್ರೀಮಹಾರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನೆಂದು ಪುರಾಣಗಳಲ್ಲಿ
ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ. ಶ್ರೀಮಹಾರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ನಿಯಾಮಕನು ಶ್ರೀಹರಿ. ಅವರ
ಅಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು, ಅವರ ಮನೋಭಲಾಪಗಳನ್ನು ಸಲ್ಲಿಸುವ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿ.
ಈ ಪ್ರಸಂಗವು ಕೇವಲ ನಟನೆ. ರುದ್ರದೇವರಿಗೆ ಮಹತ್ವ ಕೊಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ
ಅವರನ್ನು ಪೂಜಿಸಿ, ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದನು. ಪೂಜೋಕ್ತ ತಿಳಿದು ಹೇಳುವವರೆಲ್ಲರೂ
ತಮೋಯೋಗ್ಯಜೀತನರಾದ ದೈತ್ಯರು. || ೩ ||

ಪದ್ಯ ೪

ಮೂಲ :-

ಪಾಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥ ರಾಮನು |

ಮಾಪತಿಯ ನಿರ್ಮಿಸಿದ ಭಗವ |

ದ್ರೂಪರೂಪಕೆ ಭೇದಚಿಂತನೆ ಮಾರ್ಚ ಮಾನವನು ||

ಆಪಗಳು ಸತ್ತೀರ್ಥ ಗುರು ಮಾ |

ತಾ ಪಿತೃ ಪ್ರಭು ಪ್ರತಿನಿ ಭೂತದ |

ಛಾಪರರ ಕಂಡವರೆ ದೇವರು ಎಂಬುವನೆ ದೈತ್ಯ || ೪ ||

ವಿವರಣೆ :-

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿ, ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || ೪ ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಪಾಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥ = ರಾವಣನನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ ಪಾಪ
 ಮತ್ತು ಕಳೆದುಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ. ರಾನುನು = ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರ ದೇವರು,
 ಉಪಾಪತಿಯ = ಪಾರ್ವತೀಪತಿಯಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರನ್ನು
 ನಿರ್ಮಿಸಿದ = ಸೇತುವಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಜ್ಞೆ ಮಾಡಿದನು-ಎಂದು ಹೇಳುವವನು
 ಸೈತ್ಯನು, ಭಗವದ್ರೂಪಕೆ = ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಆವತಾರಗಳೂ ರೂಪ
 ಗಳೂ, ಭೇದಚಿಂತನೆ = ಜ್ಞಾನಾನಂದ ಒಲಾದಿ ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಭೇದವಿದೆ
 ಎಂದು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡುವವನು, ಮಾಳ್ಯ ಮಾನವನು = ಯೋಚನೆ
 ಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನು (ಮಾರವಣಾದರೂ) ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವವನು
 ಅವೆಗಳು = ಜವೋದಗಳೆ. ಸತ್ತೀರ್ಥ = ತೀರ್ಥಸಾಂಕೇತಗಳಾಗಿ
 ವಿವರನ್ನು ಪವಿತ್ರೀಕರಿಸುವ ಸಮೀಚಿನವಾರ ತೀರ್ಥಗಳೆಂದೂ
 ಗುರು = ಉಪದಿಷ್ಟ ಗುರುಗಳೇನು, ಮಾತಾಪಿತೃ = ತಾಯಿ-ತಂದೆ
 ಗಳೇನು, ಪ್ರಭು = ರಾಜ್ಯಪಾಲಕನಾದ ದೊರೆಯೇನು, ಪ್ರತಿನಿ =
 ಶರ್ಮಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ದೇವರ ಪ್ರತೀಕವೇನು, ಭೂತದಯಾಪರರ =
 ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೂತದಯಾ ಭಾವನೆ ಇರತಕ್ಕವರೇನು, ಕಂಡು =
 ಇಚ್ಛಾದಿಗಳನ್ನು ನೋಡಿ. ಅವರ ದೇವರು ಎಂಬುವನೆ = ಅವರ
 ಪಾರ್ವತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ, ಅವರುಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್
 ದೇವರೆಂದು ಹೇಳತಕ್ಕವನು, ದೈತ್ಯ = ದೈತ್ಯನು-ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ.
 || ೪ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೦. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಾಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ರಾವಣನ ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ ಪಾಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ, ಶ್ರೀರಾಮ ಚಂದ್ರದೇವರು ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಸೇತುವಡದಲ್ಲಿ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಮಾಡಿದನು- ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕವನು ದೈತ್ಯನು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಆವತಾರ ರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಬ್ರೂಜ್ಞಾನಾದಿ ಸರ್ವವಿಷಯದಿಂದಲೂ ಅತ್ಯಂತ ಭೇದಯುಕ್ತವಾದ ದ್ವೇಷ ನಿಶ್ಚಯಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಧಾವನಾಗಿದ್ದ ಅದರನ್ನು ಪ್ರತಿಪಾದನೆ ಮಾಡ ತಕ್ಕವನು ದೈತ್ಯ. ಮತ್ತು ತೀರ್ಥಸಾಂಕೇತಗಳಾದ, ಪುರಾಣಪ್ರಸಿದ್ಧಗಳಾದ ಐಹೋದಕಗಳೇ ಜೀವರನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡತಕ್ಕ, ಸಮೀಚೀನವಾದ ತೀರ್ಥಗಳೆಂತಲೂನೂ, ಉಪದಿಷ್ಟ ಗುರುಗಳೇನು, ತಂದೆ-ತಾಯಿ, ರಾಜ್ಯ ಆಳತಕ್ಕ ಅರಸು. ಶಿಲ್ಪಿಯಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ರಾಮಕೃಷ್ಣ ಶಿಲಾದಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ಭೂತ ದಯಾ ವಶ್ಯತಾಪ ತಪ್ಪರಾಗಿ ಇರತಕ್ಕವರನ್ನು ನೋಡಿ, ಇವರ ಅಂತರ್ತ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ ತಿಳಿಯದೆ, ಭಗವದಧೀಷ್ಠಾನಗಳಾದ ಅವರುಗಳೇ ಸಾಕ್ಷಾತ್ ದೇವರು- ಎನ್ನತಕ್ಕವ ದೈತ್ಯನು ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೪||

೨. ಧಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ರಾವಣನ ವಧೆಯಾದ ಮೇಲೆ, ಆ ಪಾಪಪರಿಹಾರ ಕ್ರೋಷ್ಯರ ರಾಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ರಾಮಲಿಂಗವನ್ನು ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದರೆಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನು. ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ಲಿಂಗಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಮಾಡಿದ್ದು ನಿಜವಾದರೂ, ತಮ್ಮ ಪಾಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮೇಲಿನ ಪದ್ಯದ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಉದಾಹರಿಸಿದ ನಿರ್ಣಯ ೨೦ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದ ೧೯೯ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವ-

“ಅಹಂ ತ್ವಾಂ ಪೂಜಯಿಷ್ಯಾಮಿ”- ಲೋಕಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ, ಎಲೈ ರುದ್ರನೇ, ನಿನ್ನನ್ನು ನಾನು ಪ್ರತಿಷ್ಠಿಸಿ, ಪೂಜಿಸುವೆನು-ಎಂದು ಶ್ರೀರುದ್ರ ದೇವರಿಗೆ ಶ್ರೀರಾಮನು ಹೇಳಿದುದನ್ನು ಸತ್ಯ ಮಾಡಿದನೆಂಬುವುದೇ ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಸಮಾಧಾನ. ಲೋಕಮೋಹಕ್ಕಾಗಿ ಮಾಡಿದುದೇ ಹೊರತು ಪಾಪ ಪರಿಹಾರಕ್ಕಲ್ಲ. ರಾಮ ಕೃಷ್ಣಾದಿರೂಪಗಳಿಗೆ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿಯುವವನೇ ದೈತ್ಯನು.

“ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ರೂಪೇಷು ತಥಾ ಭೇದ ನವಿಚಿಂತನಮ್”- ಎಂಬ ಗುರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಗಂಗಾ ಮೊದಲಾದ ಉದಕವನ್ನು ನೋಡಿ, ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ಉದಕವೇ ಅರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿಯಬಹುದು.

“ಸ ಏವ ದ್ರವರೂಪೇಣ ಗಂಗಾಂಘೋ ನಾತ್ರಸಂಶಯಃ-”

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಗಂಗೋದಕದಲ್ಲಿ ಉದಕರೂಪದಿಂದಿದ್ದು, ನಮ್ಮನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಹಾಗಿಲ್ಲವೇ ಬಹು ಉದಕವೇ ನಮ್ಮನ್ನು ಪವಿತ್ರರನ್ನಾಗಿ ಮಾಡುವುದೆಂದು ತಿಳಿದವನು ದೈತ್ಯನು, ಗುರುಗಳು ತಾಯಿ-ತಂದೆ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರವಾಗುವ ತಾತ್ರಾಪಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು ದೇವಾಲಯ ಮೊದಲಾದುವುಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣುವ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ಅರಸು, ಪ್ರಾಣಿಗಳಲ್ಲಿ ದಯಾಉಳ್ಳವರು-ಇಂತಹವರಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನು ತದ್ರೂಪಿಯಾಗಿ ಆವಾಸವನ್ನು ಹೆಸರುಗಳಿಂದ (ತತ್ವವನ್ನು ಮಹನಾಗಿ) ಅಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ತಿಳಿಯದೆ ನಮ್ಮ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಗೋಚರಿಸುವ ಚರಾಚರ ಪ್ರಾಣಿಗಳೇ- ದೇವರೆಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯರು.

“ಮಾತಾಪಿತ್ಯ ದ್ವಿಜಾತಿನಾಂ ಪರಿರೂಪತ್ವ ಚಿಂತನಮ್ |

ಪಂಚಧಾತುಮಯೀಮೂರ್ತೌ ಪರಿರೂಪತ್ವ ಚಿಂತನಂ ||

-ಇತ್ಯಾದಿ ಗುರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯಗಳು ಅಧಾರವು. || ೪ ||

೪. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ-

ಕೃಷ್ಣರಾಮಾದಿ ರೂಪೇಷು ಪಾಪಾದೇಶ್ಚ ವಿಚಿಂತನಮ್ || ರಾಮೇಣ ಪಾದಯುಕ್ತೇನ ಲಿಂಗಸ್ಯ ಸ್ಥಾಪನಂ ಕೃತಮ್ || ಕೃಷ್ಣರಾಮಾದಿರೂಪೇಷು ಹ್ಯಂತರ ಪ್ರವಿಚಿಂತನಮ್ | ಪಿತ್ರಮಾತ್ಮದ್ವಿಜಾತಿನಾಂ ಪರಿರೂಪತ್ವಚಿಂತನಮ್ | ಪಂಚಧಾತುಮಯೀ ದೇಹಃ ಕೃಷ್ಣರೂಪತ್ವಚಿಂತನಮ್ || ಇತ್ಯಸ್ಯ ಅರ್ಥ ಸೂತ್ರ - “ಪಾಪ”- ಇತಿ || ೪ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ಕೃಷ್ಣರಾಮ ಮುಂತಾದ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಪ. ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಭಾವಿಸುವುದು. ರಾಮನು ತನಗೆ ಬಂದ ಪಾಪ ಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ ಲಿಂಗ ಸ್ಥಾಪನೆ ಮಾಡಿದನೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು, ರಾಮಕೃಷ್ಣಾದಿ ಅವತಾರ ಲಿಂಗ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಬಿಡಿಸುವುದು, ತಂದೆ-ತಾಯಿ, ಮುಂತಾದವರೇ ದೇವರ ಸಾಕ್ಷಾತ್‌ರೂಪಗಳೆಂದು ಬಿಡಿಸುವುದು, ಪಂಚರೋಹಾತ್ಮಕ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೇ ಹರಿಯ ರೂಪಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದು- ಈ ಮುಂತಾಗಿ ಹೇಳಿದ ಅಸುರ ಲಕ್ಷಣಗಳನ್ನು -“ಪಾಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥ”- ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೪||

೫. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಸ್ತುಕಾತಿಲೆ

ರಾವಣನನ್ನು ಕೊಂದ ಪಾಪ ಹೋಗುವುದಕ್ಕೆ, ಶ್ರೀರಾಮ ಈಶ್ವರ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆಯನ್ನು ರಾಮೇಶ್ವರದಲ್ಲಿ ಮಾಡಿದನೆಂದು ತಿಳಿದವನು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ ರಾಮ ವ್ಯಾಸಾದಿ ರೂಪಗಳು ಬೇರೆ ಬೇರೆ ಎಂತಲೂ, ಒಂದೇ ಅಲ್ಲವೆಂತಲೂ ತಿಳಿದವನು, ಗಂಗಾದಿ ನದಿಗಳ ನೀರನ್ನೇ ತೀರ್ಥವೆಂದು ತಿಳಿದು, ತದಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೇ ತೀರ್ಥಶಬ್ದವಾಚ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯುವವನು - ಸ ಏವ ದ್ರವ ರೂಪೇಣ ಗಂಗಾಭೋ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ - ಎಂಬ ವಚನ ರೀತ್ಯಾ ಶ್ರೀಹರಿಯೇ ಮುಖ್ಯತೀರ್ಥಶಬ್ದವಾಚ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯದವನೂ, ಗುರುಗಳು ಮಾತಾಪಿತೃ ಪ್ರಭುವೆಂಬ ದೊರೆ, ಭೂತಗಯಾಪರ ಸ್ವರನ್ನು ಸಹ ಕಂಡು ಅಲ್ಲಿ ದೇವರ ಸನ್ನಿಧಿಯನ್ನು ತಿಳಿಯದೆ, ಅವರೇ ದೇವರೆಂದೂ, ಜೀವ ದೇಹ ಪರಮಾತ್ಮರಿಗೆ ಅಭೇದವನ್ನು ತಿಳಿದವನು- ಅಸುರನು. || ೪ ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

೦. ರಾವಣನ ವಿಧವು ನಂತರದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು, ಸೇತು ಮುಖದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀರಾಮೇಶ್ವರಕ್ಷೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಮಹರುದ್ರದೇವರ ಲಿಂಗವನ್ನು

ಶ್ರೀಶ್ಯಾಮಲ, ತಮ್ಮ ಪಾಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ, ಅರ್ಚಿಸಿದನೆಂದು ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿದೆ.

ಶ್ರೀರಾಮದೇವರು ಪರಾಶ್ವರನು, ಗುಣಪೂರ್ಣನು, ಸಮಸ್ತನೋಪ
ವಿಧೂರನು. ಪಾಪಲೇಪದ ಸ್ಪರ್ಶವೇ ಅವನಿಗಿಲ್ಲ. ಅವನ ನಾಮೋಚ್ಚರಣೆ
ಮಾತ್ರದಿಂದಲೇ ಸಕಲ ಪಾಪಪರಿಹಾರ. ಓಗಿರುವುದರಿಂದ, ಪಾಪಪರಿಹಾರ
ಕ್ಕಾಗಿ ರುದ್ರದೇವರನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿದನು- ಎನ್ನುವುದು ತತ್ತ್ವಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ.
ಪಾಪವೇ ಇಲ್ಲದಿರುವಾಗ, ಪಾಪ ಪರಿಹಾರವಲ್ಲದ ಏತು? ಶ್ರೀರುದ್ರ
ದೇವರು ಶ್ರೀಹರಿಯ ದ್ವಿತೀಯಾಂಗಭೂತರು. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ರುದ್ರ
ದಿಂದ ವಂದ್ಯನು. ಈ ಸಂದರ್ಭದಲ್ಲಿ, ರಾವಣನು ಪೌಲಸ್ತ್ಯವಿತ್ತ ವಂಶ
ದಲ್ಲಿ ಸಂಜಾತನು. ಅವನ ವಧೆ ಪಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾದರೂ, ರಾವಣನಲ್ಲಿ ಜೀವ
ದ್ವಯಾನೇಕವಿತ್ತು. ಶಾಪಗ್ರಸ್ತವಾದ ಜಯನೇಂಬ ದ್ವಾರಪಾಲಕನು ಅವನ
ಜೊತೆಗೆ ರಾವಣನಾಮಕನಾದ ದೈತ್ಯನಿದ್ದನು. ರಾವಣವಧೆಯು ದುಷ್ಟ
ಶಿಕ್ಷಣವೇ ಹೊರತು, ಪಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಲ್ಲ. ಸತ್ಯಸಂಕಲ್ಪನಾದ ಸರ್ವೇಶ್ವರನ
ಸಂಕಲ್ಪವೇ ಧರ್ಮದ ಸಂಸ್ಥಾಪನೆ. ಅದನ್ನು ದುಷ್ಟ ಶಿಕ್ಷಣ ದ್ವಾರಾ ಎಸಗು
ವನು. ರುದ್ರಾಂತರ್ಗನಾದ ತನ್ನದೇ ಆದ ಭಗವದ್ರೂಪದಲ್ಲಿ ರಮಣ
ಮಾಡಿದನು. ಇದೇ ಅರ್ಚನೆಯ ಮರ್ಪ. ಇದು ಲೋಕವಿವರಣೆಕ್ಕಾಗಿ
ಮಾಡಿದ ವ್ಯಾಪ್ಯಾರ ವಿಶೇಷ.

ತತ್ತ್ವಾರ್ಥದ ರಹಸ್ಯ ಅರಿಯದೇ, ಶ್ರೀರಾಮಚಂದ್ರನು ಸೇರ್ತುಮುಖ
ದಲ್ಲಿ ಪಾಪಪರಿಹಾರಕ್ಕಾಗಿ, ರಾಮಲಿಂಗವನ್ನು ಅರ್ಚಿಸಿದನು- ಎಂದು ತಿಳಿದು
ಇದಂತೆ ಹೇಳುವವನೇ ದೈತ್ಯನು.

೩. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರಗಳು ಅನಂತ. ರೂಪಗಳೂ ಅನಂತ.
ಸೃತಿ ಅಮಾರ, ರೂಪವಿಶೇಷಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಪರಿಪೂರ್ಣನು. ಅವನ
ಅವತಾರಗಳೂ, ರೂಪಗಳೂ, ದೇಹದ ಅವಯವಗಳೂ, ಕಾರ್ಯ

ಗಳಿಗೂ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲ. ಅನಾದ್ಯಂತಕಾಲದಿಂದ ಸ್ವಗತಭೇದ ವಿವರ್ಜಿತನು. ಹೀಗಿದ್ದರೂ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳೇ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದಾಂತನ ಮಾಡುವವನು ನಿಜವಾಗಿ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯನು.

೩. ಪೂಜ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿರುವ ನದಿಯ ನೀರು. ಪುಷ್ಪರಣೆಯ ನೀರು, ಸಮುದ್ರದ ಜಲ-ಇವೆಲ್ಲವೂ ಸ್ವಭಾವಿಕಜಲಗಳು. ಅವುಗಳಲ್ಲಿ ನದ್ಯಭಿನ್ನಾನಿ ದೇವತೆಗಳೂ, ತೀರ್ಥಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳೂ ವಿದ್ಯಾಮಾನರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂಕರ್ಗತನಾಗಿ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನಾರಾಯಣನು ಅಂತ ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಭಗವಂತನ ಸಾನಿಧ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ, ಕೇವಲ ಜಡೋದಕಗಳೇ ಸತ್ತಿರ್ಪಗಳೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವವನು- ದೈತ್ಯನು.

೪. ನಮಗೆ ಶಾಸ್ತ್ರೋಪದೇಶ ಮಾಡಿದ ಗುರುಗಳು, ನಮ್ಮ ಜನ್ಮಕ್ಕೆ ಕಾರಣರಾದ ತಂದೆ, ತಾಯಿ, ರಾಜ್ಯವನ್ನಾಳುವ ದೊರೆ, ದೇವಾಲಯಗಳಲ್ಲಿ ಶಿಲ್ಪಿಗಳಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಶಿಲಾಪ್ರತಿಮೆಗಳು ಮತ್ತು ಲೋಹದ ಪ್ರತಿಮಾರ್ಥಿಗಳೂ- ಇವುಗಳನ್ನೇ ಭಗವದ್ರೂಪಗಳೆಂದು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ತದಂತರ್ಗತ ವ್ಯದ್ರೂಪಕನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಆಯಾಯ ಗೋಳಕದಲ್ಲಿ ಚಿಂತಿಸಿ, ಉಪಾಸಿಸದೆ, ಅವುಗಳನ್ನೇ ದೇವರುಗಳೆಂದು-ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೫. ಪಾಪಪರಿಹಾರಾರ್ಥವಾಗಿ, ಶ್ರೀರಾಮನು ರುದ್ರಲಿಂಗ ಪ್ರತಿಷ್ಠೆ ಗೈದು ಅರ್ಚಿಸಿದನೆಂಬುವನು ದೈತ್ಯ.

೬. ಭಗವಂತನ ಅನಂತ ಅವತಾರಗಳಿಗೂ ರೂಪರೂಪಗಳಿಗೂ ಭೇದ ಚಿಂತಿಸುವವನು ದೈತ್ಯ.

೭. ಜಡೋದಕಗಳೇ- ಪೂಜ್ಯತೀರ್ಥಗಳೆಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯ.

೮. ಗುರು-ಮಾತಾಪಿತೃಗಳು-ರಾಜ-ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳನ್ನೇ ದೇವರೆಂಬುವನು ದೈತ್ಯ.

ಪದ್ಯ-೫

ಮೂಲ :

ಸುಂದರ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತವು ಚಿದಾ |
 ನಂದ ರೂಪಗಳೆಂಬುವನು ನರ |
 ರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ ಈಶ್ವರಗೆ ಅಭಿನಮಿಸುತೀತ ನರನು ||
 ಕಂದುಗೊರಳ ದಿನಾಕರನು ಹರಿ |
 ಒಂದೆ ಸೂರ್ಯ ಸುರೋತ್ತಮ ಜಗ |
 ವೃಂದ್ಯನೆಂಬುವ ವಿಷ್ಣು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುವವ ದೈತ್ಯ ||೫||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಮುಂದುವರಿಸಿ, ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ೫೫

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಸುಂದರ = ನೋಡುವುದಕ್ಕೆ ನಯನೆ ಮನೋಹರವಾದ, ಸ್ವಯಂ-
 ವ್ಯಕ್ತವು = ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಸಾಂಕೇತಗಳಾದ, ಅಜ್ಯೋತ್ತರ ರತ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ
 ಪದಪ್ರತೀಮಾದಿಗಳನ್ನು, ಚಿದಾನಂದ = ಮೂಲರೂಪಾತ್ಮಕ ಜ್ಞಾನಾನಂದ
 ರೂಪನಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣದೇವರೂಪಾದಿಯಲ್ಲಿ, ರೂಪ
 ಗಳೆಂಬುವನು = ರೂಪಗಳು-ಎಂದು ಹೇಳುವವನು, ದೈತ್ಯನು = ದೈತ್ಯ
 ಸ್ವಭಾವದವನು. ನರರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ = ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ,
 ಈಶ್ವರಗೆ = ರುದ್ರದೇವರ ಸಾಂಕೇತವಾದ ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ, ಅಭಿನಮಿಸುತೀತ
 ನರನು = ಚಿಂದಾಗಿ ವಂದನೆಮಾಡುವ ಮಾನವನು ದೈತ್ಯನು, ಕಂದು-
 ಗೊರಳ = ವಿಷಕಂಠನಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು, ದಿನಾಕರನು = ಸೂರ್ಯನು,

ಹರಿ = ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು, ಒಂದೇ = ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ (ಭಿನ್ನರಲ್ಲಿ)
 ಎನ್ನತಕ್ಕವ ದೈತ್ಯನು, ಸೂರ್ಯ = ಸೂರ್ಯಾದಿ ಗಣೇಶ ಮುಂತಾದ
 ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ, ಸುರೋತ್ತಮ = ದೇವತಾಶ್ರೇಷ್ಠರೆಂತಲೂ, ಜಗ
 ದ್ವಂದ್ಯನು = ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ವಂದ್ಯರೆಂತಲೂ, ಎಂಬುವ
 = ಎಂದು ಹೇಳುವವನು ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವನು. ವಿಷ್ಣುದೂಷಣೆ
 ಮಾಡುವವ = ಸರ್ವತ್ರ ವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಪರಿಪೂರ್ಣನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತ
 ನಾದ ವಿಷ್ಣುನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಜ್ಞಾನವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ,
 ಆತನನ್ನು ನಿಂದಾಮಾಡತಕ್ಕವ, ದೈತ್ಯ ದೈತ್ಯನು. ||5||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನೇ ಹೇಳತರು.

ಸುಂದರಗಳಾದ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಸಾಂಕೇತಗಳಾದ ಅಷ್ಟೋತ್ತರಶತ
 ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಾದ ಏಕ-ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳ ಯೋಗ್ಯಗಳಾದ
 ಮೂಲರೂಪನಾದ ಆನಂದರೂಪನಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣದೇವದೋಷಾದಿಯಲ್ಲಿ
 ಆನಂದಾತ್ಮಕರೂಪಗಳು ಎನ್ನತಕ್ಕವನು ದೈತ್ಯನು. ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತ
 ವಾದ ರುದ್ರದೇವರ ಸಾಂಕೇತವಾದ ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಚಂದಾಗಿ ವಂದನೆ ಮಾಡ
 ತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನು ದೈತ್ಯನು. ವಿಷಕಂಠನಾದ ರುದ್ರದೇವರು, ಸೂರ್ಯದೇವರು
 ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ ಎನ್ನತಕ್ಕವ ದೈತ್ಯ. ಸೂರ್ಯದೇವರು-
 (ಗಣೇಶ-ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳು) ದೇವತಾಶ್ರೇಷ್ಠರು, ಸರ್ವೋತ್ತಮ
 ರಂತಲೂ, ರಮಾಬ್ರಹ್ಮಾದಿಗಳಿಂದ ವಂದ್ಯರೆಂತಲೂ, ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ
 ಶ್ರೀಪಾರಾಯಣದೇವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹಜ್ಞಾನವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿ, ರುದ್ರಾದಿ
 ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸರ್ವೋತ್ತಮತ್ವೇನ ತಿಳಿದು, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನೇ ದೂಷಣೆ
 ಮಾಡತಕ್ಕವ-ದೈತ್ಯನು. ||5||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ತಿರುವತಿ ಮೊದಲಾದ ಪುಣ್ಯಕ್ಷೇತ್ರಗಳಲ್ಲಿ ತೋರುವ ಶ್ರೀನಿವಾಸ ಸ್ವಯಂದ್ಯಕ್ತಪ್ರತಿಮೆಗಳಲ್ಲೂ ಸಹ, ಪ್ರತಿಮೆ ಏನೋ ತಾನಾಗಿ ಉದ್ಭವಿಸಿದ, ಅದರೂ, ಪರಮಾತ್ಮನೇ ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲ. ಪ್ರತಿಮೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮಾತ್ಮನ ಅಧಿ-
ಷ್ಠಾನವನ್ನು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದೇ, ಪ್ರತಿಮೆಗಳಿಗೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ ಅಭೇದ ವನ್ನು ತಿಳಿಯಬಾರದು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿದವನು ದೈತ್ಯನು. ಶಿವಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ಸ್ವಯಂದ್ಯಕ್ತಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿರುವ ಈಶ್ವರನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬಹುದೇ ಹೊರತು, ಮನುಷ್ಯರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತವಾದ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸಬಾರದು. ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ—

—“ಅನ್ವಯಂ ವ್ಯಕ್ತ ಲಿಂಗೇಷು ನಮನಂ ವಿ ಕುರ್ವತೇ |

ತೇ ಸರ್ವೇ ಅಸುರಾಶ್ಲೇಯಾನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ ||”-ಎಂತಿದೆ.

ಅಂದರೆ, ಸ್ವಯಂದ್ಯಕ್ತಗಳಲ್ಲದ ಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವ ರ್ಗಿರೂ ದೈತ್ಯರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಅ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಚಾರವೇ ಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ -ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ಈಶ್ವರನೂ, ಸೂರ್ಯನೂ, ಪರಮಾತ್ಮನೂ ಎಂದೇ, ಇವರಲ್ಲಿ ಪರಸ್ಪರ ಭೇದವಿಲ್ಲ— ಎಂದು ಹೇಳುವವನೂ ದೈತ್ಯನೇ. ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಗರುಡಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯವಿದೆ.

—“ಅನ್ವಂತ್ರೇಣ ರುದ್ರೇಣ ಹರೇ ರೈಶ್ಯ ವಿಚಿಂತನಂ |

ವಿಷ್ಣೋಃ ಸೂರ್ಯೇಣ ಸಾ ಕಂಚ ಅಭೇದಾದಿ ವಿಚಿಂತನಂ ||”

ಅಂದರೆ-ಅಸ್ವತತ್ರಾರಾದ ರುದ್ರದೇವರಿಗೂ, ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೂ, ದೈತ್ಯ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವವರೂ, ವಿಷ್ಣುವಿಗೂ ಸೂರ್ಯನಿಗೂ ಅಭೇದವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವವರೂ ದೈತ್ಯರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಸೂರ್ಯನು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿವಂದ್ಯನು—ಎಂದೂ ಹೇಳುವವನೂ, ವಿಷ್ಣುದೂಷಣೆಮಾಡು ವವನೂ—ದೈತ್ಯನು.

ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ :-

—“ಸರ್ವೋತ್ತಮಃ ಸೂರ್ಯ ಏವ ವಿಷ್ಣಾವ್ಯಾಸ್ತ್ಯಸ್ಯ ಕಿಂಕರಾಃ |
ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿಂತನಂ ಪಾಪಂ ಹರಿನಿಂದೇತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ ||”

ಅಂದರೆ—ಸೂರ್ಯನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ವಿಷ್ಣು—ಮೊದಲಾದವರು ಅವನ ಕಿಂಕರರು—ಎಂದು ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವುದು—ವಿಷ್ಣುನಿಂದ—ಎಂದೆನಿಸುವುದು. ಅದುದರಿಂದ, ಹೀಗೆ ಉಪಾಸನೆ ಮಾಡುವವನು ದೈತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ಇಲ್ಲಿಯೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ||5||

೪. ತ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

—“ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಕ್ತಸ್ಥಲೇ ಚಾಪಿ ಚಿದಾನಂದತ್ವ ಕಲ್ಪನಮ್”—ಅನ್ವಯಂ ವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗೇಷು ನಮನಂ ಯೇ ಪ್ರಕುರ್ವತೇ | ತೇ ಸರ್ವೇ ಅಸುರಾಃ ಜ್ಞೇಯಾಃ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ || ಅಸ್ವತಂತ್ರೇಣ ರುದ್ರೇಣ ಹರೇ ರೈಕ್ಯ ವಿಚಿಂತನಮ್ || ಸರ್ವೋತ್ತಮಃ ಸೂರ್ಯ ಏವ ವಿಷ್ಣಾವ್ಯಾದ್ಯಾಃ ತಸ್ಯ ಕಿಂಕರಾಃ | ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿಂತನ ದೋಷೋ ಹರಿ ನಿಂದೇತಿ ಚೋಚ್ಯತೇ||—ಇತ್ಯೇ ತದ್ ವದತಿ —“ಸುಂದರ”-೪೩. ||5||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

—“ಸ್ವಯಂ ವ್ಯಕ್ತಸ್ಥಳದಲ್ಲಿಯೂ ಚಿದಾನಂದ ಸ್ವರೂಪವನ್ನು ಕಲ್ಪಿಸುವುದು; ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತವಲ್ಲದ ಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡುವುದು—ಈ ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡುವವರು ಅಸುರರು. ಇದರಲ್ಲಿ ಯಾವ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ. ಅಸ್ವತಂತ್ರನಾದ ರುದ್ರನಿಂದ ಹರಿಯು ಐಕ್ಯವನ್ನು ಚಿಂತಿಸುವುದು; ಸರ್ವೋತ್ತಮನು ಸೂರ್ಯನೇ ! ವಿಷ್ಣು—ಮುಂತಾದವರು ಅವನ ಕಿಂಕರರು. ಈ ಮುಂತಾಗಿ ಚಿಂತಿಸುವುದು ದೋಷ. ಇದೇ ಹರಿ ನಿಂದೆಯೆನಿಸುವುದು. ಈ ಮುಂತಾಗಿರುವ ವಿಷಯಗಳನ್ನು—“ಸುಂದರ”—ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||5||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಸುಂದರವಾದ ಲೋಹ ಶಿಲಾದಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು, ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನು ನೋಡಿ, ದೇವರ ಸನ್ನಿಧಿ ವಿಶೇಷ ಭಾವಿಸದೇ, ಹಡವನ್ನೇ ದೇವರ ಚಿದಾನಂದ ರೂಪವೆಂದು ತಿಳಿದವನು— ಮನುಷ್ಯನಿರ್ಮಿತ ಶಿವಲಿಂಗಕ್ಕೆ ಮುಷ್ಕರಿಸುವವನು— ಕಂದುಗೋರಳನೆಂಬ ನೀಲಕಂಠ ರುದ್ರನು— ದಿವಾಕರನೆಂಬ ಸೂರನು— ಶ್ರೀಹರಿ-ಇವರಲ್ಲಿ ಒಂದೇ ಅಂದರೆ, ಭೇದವಿಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದವನು ಸೂರನೇ ಸರ್ವದೇವೋತ್ತಮನೆಂದು ತಿಳಿದವನು, ಜಗತ್ತಿಗಿಲ್ಲ ಸೂರನು ಮುಖ್ಯ ಪೂಜ್ಯನೆಂದವನು— ವಿಷ್ಣುದೂಷಣೆ ಮಾಡಿದವನೂ ಸಹ ಅಸುರನೆಂದರ್ಥ. 151

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ನಯನಮನೋಹರವಾದ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತಕ್ಷೇತ್ರಗಳಿವೆ. ಅಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತನಾಗಿ ನಿಂತಿದ್ದಾನೆ. ಯಾರಿಂದಲೂ ಪ್ರತಿಷ್ಠವಾದ ಪ್ರತಿಮೆಯಿಲ್ಲ. ಆ ಪ್ರತಿಮೆಯೇ ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಕವಾದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾಥನು. ಉಪಾಸನ ಮೂಲರೂಪವೆಂದು ಭಾವಿಸಬಾರದು. ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿರುವುದಕ್ಕಿಂತಲೂ, ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತರೂಪದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸನ್ನಿಧಾನ ವಿಶೇಷವು ಅಧಿಕವಾಗಿರುವುದು. ಅನೇಕ ಭಗವದಪರೋಕ್ಷಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತಪ್ರತಿಮಾರೂಪದಲ್ಲಿರುತ್ತಾ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ಚಿದಾನಂದಾತ್ಮಕವಾದ ಮೂಲರೂಪವನ್ನು ತೋರಿಸಿದ್ದಾನೆ. ಸಾಮಾನ್ಯಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಿಗೂ ಮತ್ತು ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತರೂಪಕ್ಕೂ ಇರುವ ವ್ಯತ್ಯಾಸವೆನೆಂದರೆ— ಪ್ರತಿಷ್ಠಿತ ಹಡಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅವಾಹನೆಗೈದು, ಪೂಜಿಸಬೇಕು. ಇಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮದಂತೆ ಅವಾಹನೆ ಮಾಡಬೇಕಾಗಿಲ್ಲ. ನೇರವಾದ ಅರ್ಚನಾಕ್ರಮ. ಕಠಿಯುಗದ ಮಂದಮತಿಗಳ ಕಣ್ಣಿಗೆ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತಕ್ಷೇತ್ರವಾದ ತಿರು-

ಪತಿಯಲ್ಲೂ ಸಹ ಸರ್ವೇಶ್ವರನು ಕಲ್ಲಿನ ರೂಪದಲ್ಲಿಯೇ ಕಾಣಿಸುವನು. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತರೂಪವು ಗೋಚರಿಸುವುದು.

2. ಕೇವಲ ಮಾನವರಿಂದ ನಿರ್ಮಿತವಾದ ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅಭಿನವಿಸಬಾರದು. ದೇವತೆಗಳಿಂದಾಗಲೀ, ಋಷಿಶ್ರೇಷ್ಠರಿಂದಾಗಲೀ, ನಿರ್ಮಿತ ಶಿವಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿ ವಿಶೇಷ ಸಾಧಿಧ್ಯೆ ವಿರುವುದು. ಅಂತಹ ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ ನಮಿಸಬೇಕು.

ಪ್ರವಾಣ :-

—“ಅಸ್ವಯಂ ವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗೇಷು ಸಮನು ಏ ಕುರ್ವತೇ ।

ತೇ ಸರ್ವೇ ಅಸುರಾಜ್ಞೇಯಾನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ ॥”

—ಇತಿ ಗರುಡಪುರಾಣೋಕ್ತಿಃ.

3. - ವಿಷಕಂಠನಾದ ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರಿಗೆ-ಕೆಂಡುಗೊರಳ-ನೆಂದು ಹೆಸರು. (ಕೆಂಡು-ಕಪ್ಪಾದ, ಕೊರಳ-ಕಂಠವುಳ್ಳವನು). ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶ ಮಾನವಾಗಿ ಬೆಳಗುವುದರಿಂದ ಸೂರ್ಯನಿಗೆ-ದಿವಾಕರ-ನೆಂತ ನಾಮ.

ಕೆಂಡುಗೊರಳನಾದ ಶ್ರೀಮಹರುದ್ರದೇವರು, ದಿವಾಕರನಾಮಕನಾದ ಸೂರ್ಯ, ಶ್ರೀಹರಿ- ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಯಾವ ಭೇದಗಳೂ ಇಲ್ಲ. ಎಲ್ಲರೂ ಒಂದೇ-ಎಂದು ಏಕೈಚಿಂತನೆ ಮಾಡುವವನು ದೈತ್ಯನು. ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸರ್ವೋತ್ತಮನು. ಸರ್ವರಿಗೂ ನಿಯಾಮಕನು. ರುದ್ರ, ಸೂರ್ಯಾದಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಆತನಿಂದ ನಿಯಮ್ಯರು. ಇದೇ ಸರಿಯಾದ ಜ್ಞಾನವು.

ಪ್ರವಾಣ :-

—“ಅಸ್ವಂತಕ್ಷೇಣ ರುದ್ರಾಣಿ ಹರೇ ದೈತ್ಯ ವಿಚಿಂತನಂ ।

ವಿಶ್ವೋಃ ಸೂರ್ಯೇಣ ಸಾ ಕಿಂಚ ಅಭೇದಾದಿ ವಿಚಿಂತನಮ್ ॥

—ಗರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯಃ.

4. ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನೂ, ಸಕಲಮಂಗಳಗುಣಗಾಢಾಪನೂ, ಸರ್ವವ್ರತಾರಗಳಲ್ಲೂ ಪರಿಪೂರ್ಣವನೂ ಆದ ಶ್ರೀಹರಿಯು ವಿಷ್ಣುಶಬ್ದವಾಚ್ಯನು.

ಅಂತಹ ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷಾರೋಪಣೆ ಮಾಡುವುದು, ನಿಂದಾ-ಮಾಡುವುದೂ, ಸಾಮಾನ್ಯಮಾನವರಂತೆ ಜೋರತ್ವ, ಜಾರತ್ವಗಳನ್ನು ಆರೋಪಿಸುವುದೂ, ಇವೆಲ್ಲವೂ ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವು. ಉದಾಹರಣೆಗೆ :- ಶಿಶುಪಾಲನು ರಾಜಸೂಯೆಯಾಗದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಮನಸ್ವೀನಿಂದಾ-ಮಾಡಿದ ಪ್ರಸಂಗ. ಶಿಶುಪಾಲನಲ್ಲಿ ಬೇವದ್ದಯಾವಿಶಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದ ದೈತ್ಯನ ವ್ಯಾವಾರವಿದು.

ಶ್ರಮಾಣ :-

—“ಸರ್ವೋತ್ತಮಃ ಸೂರ್ಯ ವಿವ ವಜ್ಞು ವ್ಯಾಪ್ತಸ್ಯ ಕಿಂಕರಾಃ |

ಇತ್ಯಾದಿ ಚಿಂತನಂ ಪಾಪಂ ಹರಿನಿಂದೇತಿ ಚೋಚ್ಯತಃ ||”-

—ಗರುಡಪುರಾಣೋಕ್ತೆ.

1. ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಪ್ರತಿಮೆಗಳೇ ಚಿದಾನಂದರೂಪಗಳೆಂದು ಭಾವಿಸುವವನು.
2. ಮಾನವನಿರ್ಮಿತ ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅಧಿನಮಿಸುವವನು.
3. ರುದ್ರ-ಸೂರ್ಯ (ಇತರ ದೇವತೆಗಳು), ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀಹರಿ. ಇವರುಗಳಲ್ಲಿ ಅಭೇದ ಚಿಂತಿಸುವವನೂ.
4. ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಸಹ ಜಗದ್ವಂದ್ಯರೆಂಬವನು.
5. ವಿಷ್ಣುವಿನಲ್ಲಿ ದೋಷಾರೋಪಣೆ, ನಿಂದಾ ಮಾಡುವವನು- ಇವರೆಲ್ಲರೂ ತಮೋಯೋಗ್ಯರು. ದೈತ್ಯ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||5||

ಪದ್ಯ-೬

ಮೂಲ :-

ನೇಮದಿಂದಕ್ಕೆ ತುಲಿಸೀ |
 ಸೋಮಧರನಲಿ ವಿಮಲ ಶಾಲಿ |
 ಗ್ರಾಮಗಳನಿಟ್ಟಿಭಿನಮಿಪ ಸರ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ ಸದಾ ||
 ಭೂಮಿಯೊಳು ಧರ್ಮಾರ್ಥಮುಕ್ತಿ ಸು |
 ಕಾಮಾಪೇಕ್ಷೆಗಳಿಂದ ಶಾಲಿ |
 ಗ್ರಾಮಗಳ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ವಂದಿಸಿ ದುಃಖ ಐಡುವನು || ೬ ||

ಅವತರಣೆ :-

ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಚೇತನರು ಅನುಸರಿಸಬೇಕಾದ ವಿಧಿ ನಿಯಮಗಳನ್ನೂ,
 ತಪ್ಪಿ ನಡೆದರೆ, ಉಂಟಾಗುವ ದುಃಖವನ್ನೂ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || 6 ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ನೇಮದಿಂದ = ವಿದ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಅಕ್ಕೆತು = ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ, ತುಲಿಸೀ
 = ತುಲಸೀ ಗಿಡ- ಇವುಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಸೋಮಧರನಲಿ = ಚಂದ್ರಶೇಖರ
 ನಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರಲ್ಲಿ- ಈ ಮೂರು ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ, ವಿಮಲ =
 ನಿರ್ದೋಷನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಅಧಿಷ್ಠಾನರೂಪವಾದ,
 ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳ = ಶಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು. ಇಟ್ಟು ಅಭಿನಮಿಸೆ = ಇಟ್ಟು
 ಚಂಭಾಗಿ ಭಕ್ತಿಪೂರಿಸ್ಸಕವಾಗಿ ಜ್ಞಾನಾನುಸಂಧಾನದಿಂದ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು
 ಮಾಡುವ, ನರ = ಅಧಿಕಾರಿ ಮಾನವನು, ಸದಾ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ =
 ಯಾವಾಗಲೂ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಚೇತನನು, ಭೂಮಿಯೊಳು = ಈ

ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವೆತ್ತಿ ಬಂದಾಗ, ಧರ್ಮ, ಅರ್ಥ, ಮುಕ್ತಿ, ಕಾಮಾಪೇಕ್ಷೆಗಳಿಲ್ಲದಂತೆ = ಧರ್ಮಕ್ಕಾಗಿ, ಅರ್ಥಕ್ಕಾಗಿ, ಮುಕ್ತಿಗಾಗಿ, ಕಾಮಕ್ಕಾಗಿ ಇವುಗಳ ಪ್ರಾಪ್ತಿಗಾಗಿ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ, ಶಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ = ಶಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳ ಹೊರತು, ವಂದಿಸಿ = ಪೂಜಾ, ವಂದನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ದುಃಖ ಐದುವನು = ಇಹಪರದಲ್ಲಿ ದುಃಖಾನುಭವ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ.

ಇದರಿಂದ, ಭಗವಟ್ಟಿಂತನಾಯುಕ್ತನಾಗಿ ನಿಷ್ಯಾಮಭಾವನೆಯಿಂದ ಪೂಜಾ ವಂದನಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದವನು, ದುಃಖ ದೂರವಾಗಿ ಸುಖ ಹೊಂದುತ್ತಾನೆಂದು ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು. ||6||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಾಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಚೇತನರು ವಿಧಿ ತಪ್ಪು ನಡೆದರೆ, ಆತನಿಗೆ ದುಃಖ ಅಗತದಂತ ಹೇಳತಾರೆ.

ನೇಮಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ, ತುಳಸೀ-ಇವುಗಳಲ್ಲಿ ಣು, ಚಂದ್ರದೇವರನ್ನು ಶಿರದಲ್ಲಿ ಧರಿಸಿದ ರುದ್ರದೇವರು. ಈ ಮೂರು ಸ್ಥಾನದಲ್ಲಿ ಸೇವಾದಿಗಳ ಮಾಡತಕ್ಕ ಅಧಿಕಾರಿಯು, ನಿರ್ದೋಷನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಅಧಿಷ್ಠಾನಗಳಾದ ಶಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳ ಇಟ್ಟು, ಬೆಂದಾಗಿ ವಂದನಾದಿಗಳ ಮಾಡತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನು ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಂತಾನೆ. ಶಾಲಿಗ್ರಾಮಾದಿಗಳ ಇಟ್ಟು, ವಂದನಾ ಮಾಡು, ಮಾಡೋಣವೇ ಪ್ರಯೋಜನವಿಲ್ಲ. ನಿರಂತರ ಶಾಲಿಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಣು, ಘೋಷ್ಯಾದಿ ಸರ್ವಾಧಿಷ್ಠಾನಗಳಲ್ಲಿ ಣು, ಶ್ರೀಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣಾಂತಗಳ ಭಗವಟ್ಟಿಂತನಾನುಸಂಧಾನವಿರಬೇಕಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅರ್ಥ, ಕಾಮ

ಮೋಕ್ಷ, ಧರ್ಮ- ಇವು ನಾಲ್ಕು ಅಪೇಕ್ಷಾಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತರಾದವನು ಶಾಲಿಗ್ರಾಮ
ಗಳ ಹೊರ್ತು, ಪೂಜಾವೇನು, ವಂದನಾದಿಗಳೇನು ಮಾಡಿದರೆ, ಇಹಪರದಲ್ಲಿ
ದುಃಖಾನುಭವ ಮಾಡತಾನೆ. ಮುಖ್ಯವಾಗಿ ಭಗವಟ್ಟಂತನಾವಿದ್ದು, ನಿಷ್ಕಾಮ
ವಾಗಿ ಪೂಜಾದಿಗಳ ಮಾಡಿದವ, ಕೃಷಿ ಮಾಡಿದ ಮನುಷ್ಯನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಇಹ
ಪರದಲ್ಲೂ ಸುಖವನ್ನು ಹೊಂದತಾನೆ. ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||6||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷಕ್ಕೂ, ತುಲಸಿಗೂ, ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತವಾದ ಶಿವಲಿಂಗಾದಿ-
ಗಳಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಗಳನ್ನು ಇಟ್ಟು
ನಮಸ್ಕರಿಸುವನು ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯತನನು. ಕೇವಲ ಧರ್ಮಾರ್ಥ ಕಾಮ,
ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಪುರೂಷಾರ್ಥಗಳ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಅಶ್ವತ್ಥಕ್ಕಾಗಲೀ, ತುಲಸಿ
ಗಾಗಲೀ, ಶಿವಲಿಂಗಾದಿಗಳಾಗಲೀ, ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವನ್ನು
ಇಡದೆ, ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವವನಿಗೆ ದುಃಖವೇ ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾಗುವುದು.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ-ಗರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯದಲ್ಲಿ-

-"ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತೇಷು ಲಿಂಗೇಷು ಅಶ್ವತ್ಥ ತುಲಸೀಷು ಚ |

ಸಾಲಿಗ್ರಾಮಂ ಏಹಾಯೈವ ನಮನಂ ಯೇ ಪ್ರಕುರ್ವತೇ ||

ತೇ ಸರ್ವೇ ಕರಿಂದಾಯಾಧಿಕಾರಿಣಿ ಏವ ಹಿ ||"-

ಅಂದರೆ, ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗಗಳಿಗೂ, ಅಶ್ವತ್ಥ, ತುಲಸಿಗಳಿಗೂ
ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವಾಗ, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವಿಡದೆ, ಯಾರು ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡು-
ವರೋ, ಅವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ನಿಂದಾ ಮಾಡಲಾರ್ಹರೆಂದು,
ಅಂದರೆ, ದೈತ್ಯರೆಂದೇ ತಿಳಿಯಬೇಕು-ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯ
ವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವರು. ||6||

ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ -

ಅಶ್ವತ್ಥ, ತುಲಸೀ, ಸೋಮಧರನೆಯ ಶಿವಲಿಂಗ-ಈ ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಸಾಲಿ-
ಕು ಇಟ್ಟು ನಮಸ್ಕರಿಸುವವನು ಮುಕ್ತಿಯೊಗ್ಯನು. ಸದಾ ಈ ಭೂಲೋಕ
ಧರ್ಮಾರ್ಥಕಾಮ ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಪುರುಷಾರ್ಥ ಅಪೇಕ್ಷಿಸಿ, ಅಶ್ವತ್ಥ,
ಸೀ, ಶಿವಲಿಂಗಪೂಜೆ ಮಾಡುವವನು, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮವನ್ನು ಅಲ್ಲಿ ಇಡದೆ,
ಮಾಡಿದರೆ, ಶಾಶ್ವತ ದುಃಖ ಹೊಂದುವನು. ||6||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ, ತುಲಸೀ, ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಶಿವಲಿಂಗ (ಸೋಮಧರ)
ಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡುವಾಗ, ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ ಅವುಗಳ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ
ಗ್ರಾಮವನ್ನಿಟ್ಟು, ಅದಕ್ಕೆ ಪೂಜಿಸಿ, ನಂತರ, ಅಶ್ವತ್ಥ-ತುಲಸೀ-ಶಿವಲಿಂಗ
ನಮಸ್ಕರಿಸಬೇಕು. ಹೀಗೆ, ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ (ನೇಮದಿಂದ) ಅರ್ಚಿಸು-
ವೇ ಮುಕ್ತಿಯೊಗ್ಯಬೇತನನನು.

2. ಧರ್ಮ-ಅರ್ಥ-ಕಾಮ-ಮೋಕ್ಷಗಳೆಂಬ ಈ ನಾಲ್ಕು ಚತುರ್ವಿಧ
ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳು. ಪೂಜೆ ಮಾಡುವಾಗ, ಧರ್ಮದ ಅಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಲೀ,
ಅರ್ಥಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಲೀ, ಕಾಮಾಪೇಕ್ಷೆಯಾಗಲೀ, ಕೊನೆಗೆ ಮುಕ್ತಾಪೇಕ್ಷೆ-
ಗಲೀ ಇರಬಾರದು. ಕೇವಲ ನಿಷ್ಕಾಮಭಾವನೆಯಿಂದ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ,
ಸೀ, ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಶಿವಲಿಂಗಗಳನ್ನು ಆರಾಧಿಸಿ, ನಮನ ಮಾಡಬೇಕು.
ನಮಿಸುವಾಗ, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ವ್ಯತಿಕ್ತ ಮಾಡಬಾರದು. ಅಂದರೆ,
ಗ್ರಾಮವನ್ನು ಇಡದೇ ನಮಸ್ಕರಿಸಬಾರದು.

ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ-ತುಲಸೀ-ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ಅರ್ಚನೆ, ನಮನ
ದ ನಮ್ಮ ಮನಸ್ಸಿನ ಇಷ್ಟಾರ್ಥಗಳು ಸಿದ್ಧಿಸುವುವು. ಆದರೆ, ಕಾಮಾ-

ಪೋಷಣೆಯಿಂದ ಆರಾಧಿಸಿ, ನಮಸ್ಕರಿಸಿದಾಗ, ಇಷ್ಟಾರ್ಥ ನೆರವೇರಿದ ನಂತರ, ಮುಖವೇ ಉಂಟಾಗುವುದು. ಈ ಫಲ ನಶ್ವರ. ನಪ್ಪಧರ್ಮ ಉಳ್ಳದ್ದು.

1. ವಿಧ್ಯುಕ್ತವಾಗಿ, ಸಾಲಿಗ್ರಾಮ ಶಿಲಾರಹಿತವಾಗಿ ಅಶ್ವತ್ಥ-ತುಲಸೀ-ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತ ಶಿವಲಿಂಗಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕರಿಸುವವನು ದೈತ್ಯನು.

2. ಫಲಾಪೋಷಣೆಯಿಂದ (ಚತುರ್ವಿಧವೈಷ್ಣವಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಬಯಸಿ) ವಂದಿಸುವವನು (ಶಾಲಿಗ್ರಾಮ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ) ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವದವನು. ||6||

★★

ಪದ್ಯ-2

ಮೂಲ :-

ವಿಶತಮಹಿಮನ ಬಿಟ್ಟು ಸುರರಿಗೆ |
 ಪೃಥಗ್ಗೃಂದನೆ ಮಾಳ್ ಮಾನವ |
 ದಿಶಿಜನೇ ಸರಿ ಹರಿಯು ತಾ ಸಂಸ್ಥಿತನೆನಿಸನಲ್ಲಿ ||
 ಚತುರಮುಖ ಮೊದಲಾದಖಳ ದೇ ||
 ವತಿಗಳೊಳಗಿಹನೆಂದು ಲಕ್ಷ್ಮೀ ||
 ಪತಿಗೆ ವಂದಿಸದೆ ಒಂದರೆಕ್ಷಣ ಬಿಟ್ಟಿಗಲನವರ ||

||೭||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ದೇವತಾವಂದನ ಶ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೭||

ವಿತತ = ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ, ಮಹಿಮನ = ಮಹಾಮಹಿ
 ಮನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು, ಬಿಟ್ಟು = ರಮಾ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಸಕಲ
 ತಾರ್ಕಿಕನಾಗಿ ಇದ್ದಾನೆ- ಎಂಬುದವನ್ನು ತಿಳಿಯದೇ, ಪೃಥಕ್
 ಸೇ = ಪ್ರತ್ಯೇಕ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಂದನಾ, ಪೂಜಾದಿ
 ಕ್ಕೆ, ಮಾಳ್ವೆ = ಮಾಡುವ, ಮಾನವ = ನರನು, ದಿಶಿಜನೇ
 = ದೈತ್ಯನೇ- ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯ, ಹರಿಯು = ಸಕಲಚೇತನರ
 ಸೂರ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತಾ = ತಾನು, ಅಲ್ಲಿ = ಅಂತಹ
 ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಆಗಿ, ದೇವತಾಬುದ್ಧಿಶ್ಯ ಮಾಡುವ ಪೂಜಾ ವಂದನಾದಿಗಳಲ್ಲಿ,
 ತನಿಸಿಸನು = ಅಧಿಷ್ಠಿತನಾಗಿದ್ದು, ಅವರಿಗೆ ಇಷ್ಟ ಪ್ರದನಾಗು
 ಕ್ಕೆ, ಚತುರಮುಖ ಮೊದಲಾದ = ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೇ
 ಕಾದ, ಅಖಿಲದೇವತೆಗಳೊಳು = ಸಮಸ್ತ ದೇವತಾಂತರ್ತನಾಗಿ,
 ಹಿಂದು = ಬಿಂಬರೂಪೀ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ವಿದ್ಯಮಾನನಾಗಿದ್ದಾನೆಂದು,
 ಪ್ರೇಮದೇವತೆಗೆ = ಶ್ರೀರಮಾವಲ್ಲಭನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ವಂದಿಸೆ =
 ವ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಅವರ = ಅಂತಹ ಭಗವದೈಕ್ಯರನ್ನು,
 ಏ ಅರಿವು = ಒಂದು ಅರಿವುಣವಾದರೂ, ಬಿಟ್ಟಿರಲನು = ಬಿಟ್ಟಿ
 ನಿಲ್ಲ. ಅವರಲ್ಲಿ ಸದಾ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ನಿತ್ಯ ಸುರಕ್ಷಿಸುವನು-
 ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೭ ||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಂದನಾ ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ ಆ ಕ್ರಮ
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಸರ್ವತ್ರವ್ಯಾಪ್ತನಾದ, ಮಹಿಮೋಪೇತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತಾಂತರ್ಗದಲ್ಲಿ ತಿಳಿಯದೇನೆ ಬಿಟ್ಟು, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಮಾತ್ರ ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ವಂದನೆ, ಪೂಜಾದಿಗಳ ಮಾಡತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯನು ದೈತ್ಯನೇ- ಎಂಬುವುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಇಂಥಾ ಅಸುರನ ಅಂತರ್ಗತನಾದ ದೀರ್ಘರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಾದ ತಾನು, ಚಂದಾಗಿ ಸ್ಥಿತನಾಗಿದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಇಂಥ ಅಸುರನಲ್ಲಿ ದಯಾರಹಿತನಾಗಿ, ಇವನ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ವಿಷಯವನ್ನೆ ನೆನಸೋದಿಲ್ಲ. ತದ್ವಿಪರೀತನೆನಿಸಿ, ಇವನ್ನೆ ಕೆಡಸತಾನೆ-ಎಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಮೊದಲಾದ ಸಮಸ್ತದೇವತಾಂತರ್ಗತನಾಗಿ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮ ಇದ್ದಾನೆ-ಎಂತ ತಿಳಿದು, ಇಂಥಾ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ವಂದನೆ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಅಂಥಾ ಭಕ್ತರನ್ನು ಒಂದು ಅರ್ಧಕ್ಷಣಕಾಲವಾದರೂ, ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡೋ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಜಾಗರೂಕನಾಗಿ, ಅಧಿಕಾರಿಗೆ ಯಾವ ಭಾಧಕವೂ ಇಲ್ಲದಾಂಗೆ ಸಂರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಈ ನೇಮ ಎಂಬುದು ಉತ್ತಮಾಧಿಪ್ತಾನಕ್ಕೆ ಮಾತ್ರವೇ. ನೀಚರಾದ ದೈತ್ಯರ ಅಧಿಪ್ತಾನದಲ್ಲಿನು, ಶುನಿಸೂಕರಾದಿಗಳಲ್ಲೇನು, ತನಗೆ ಅವರರಾದವರಲ್ಲೇನು, ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಚಿಂತನವೇ ಹೊರ್ತು, ಪೂಜಾ ವಂದನಾದಿಗಳು ಸರ್ವದ ನಿಷಿದ್ಧವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. || ೭ ||

ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಬ್ರಹ್ಮಾದಿಯಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕಾದರೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾಂತರ್ಯಾಮಿ, ರುದ್ರಾಂತರ್ಗತ - ಎಂದು ಅಂತರ್ಗತನಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ನಮ್ಯರಿಸಿದರೆ ಮಾತ್ರ, ಪರಮಾತ್ಮನು ಆ ದೇವತೆಗಳೊಳಗಿದ್ದು, ಆ ಪೂಜಾದಿಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಉತ್ತಮಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಅಲ್ಲದೆ, ಅಂತಹ ಜನರನ್ನು ಒಂದರೆಕ್ಷಣವಾದರೂ ಬಿಟ್ಟಿರಲನು. ಹಾಗಿಲ್ಲದೆ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಮಾತ್ರ, ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ನಮಸ್ಕಾರ ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮಾಡಿದರೆ, ಅದನ್ನು ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವೀಕರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಹಾಗೆ ಪೂಜಿಸುವವನು ದೈತ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಅತಃ ಪಾರ್ಥೀಕೈಃ ನಮನಂ ಯೇ ಕುರ್ವಂತಿ ಚ ಸರ್ವದಾ |
 ತೇ ಸರ್ವೇ ಅಸುರಾಜ್ಞೇಯಾಃ ನ ತತ್ರ ಹರಿಸಂಸ್ಥಿತಃ ||
 ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣದ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದ ವಚನವು- ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರ
 ಇರುವುದು. || ೭ ||

1. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಳೌಮುದೀ :-

ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತೇಷು, ಲಿಂಗೇಷು ಹೃಶ್ಚತ್ತೇ ಕುಸೀಷು ಚ || ಶಾಲ
 ಕ್ರಂ ವಿಹಾಯೈವ ನಮನಂ ಯೇ ಪ್ರಕುರ್ವತೇ || ತೇ ಸರ್ವೇ ಹರಿ
 ಭವಾಯಾಂ ಅಧಿಕಾರಿಣಂವಹಿ || ಮೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಣೋ ಯೇ ತುಹ್ಯಜ್ಞಾ
 ಷಾ ಪರಮೇಶ್ವರಮ್ || ಪಾರ್ಥೀಕೈಃ ನಮನಂ ಯೇಷು ಕುರ್ವಂತಿ ಯದಿವಾ
 ಕ್ರಮೇ || ತರ್ಹಿತೇಷವೀಹ ಲೋಕೇಷು ದುಃಖಂ ಯಾಂತಿ ನಸಂಶಯಃ ||
 ಛರ್ಯೋದಯೋಽಪಿಲಾಃ ವಿನಾ ವಿಷ್ಣು ಸ್ವಾಂತರಸ್ಥಂ ಸ್ವಾಂಶ್ಚ ಪೂಜ
 ಕುತೋಗನಾನ್ || ತೇನ್ ಅರ್ಥಃ ಪುತ್ರಯಂತ್ಯದ್ಧಾ - ಇತಿವಾಗರ್ಥಂ ದ್ವಿವ್ಯದಾ
 ಸ್ಯಾಂ ಅಹ- "ನೇಮು" - ಇತಿ. || ೭ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಸ್ವಯಂವ್ಯಕ್ತಲಿಂಗಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಅಶ್ವತ್ಥತಳಸೀಗಳಲ್ಲಿಯೂ, ಶಾಲಿ
 ಕ್ರಮವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಅವುಗಳನ್ನು ನಮಿಸುವವರು- ಹರಿನಿಂದೆಯಲ್ಲಿ ಅಧಿಕಾರಿ
 ಗಳು. ಮೋಕ್ಷಾಧಿಕಾರಿಗಳು ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ ಹೀಗೆ ಪ್ರಥಮ ಪ್ರಣಾಮ
 ಮಾಡಿದರೆ, ಅವರಿಗೆ ಇಹದಲ್ಲಿ ದುಃಖವಾಗುವುದು. ಸೂರ್ಯದೇವತೆ
 ಗಳೆಲ್ಲರೂ, ತಮ್ಮ ಅಂತಸ್ಥನಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ತಮ್ಮನ್ನು ಪೂಜಿಸುವ
 ಜನರನ್ನು ಅಧಾವತನ ಮಾಡಿಸುವರು"- ಈ ಪ್ರಮಾಣ ವಾಕ್ಯದ ಅರ್ಥ
 ಇನ್ನು ಈ ಎರಡು ಪದ್ಯಗಳಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. || ೭ ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ :

ಗಂಗಾದೇವಿಗಿಂತಲೂ ಅನಾಖ್ಯಾತರು ಕಡಿಮೆಯಾದರು, ಕೆಲವರು ಬುಡುಗಲು ಕಡಿಮೆಯಾದರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಸ್ವಾಮಾದೇವಿಯು ಕಡಿಮೆಯವಳು ಅವಳಿಗಿಂತ ವರುಣನಾಮಕ (ಅವಾಂತರ ಜಲಾಭಿಮಾನಿ) ಬುಧ ಕಡಿಮೆ. ಬುಧನಿಗಿಂತ ನಾಮಾತ್ಮಿಕಾ ಉಷಾ ಕಡಿಮೆ. ಅವಳಿಗಿಂತ ಶನೈಶ್ವರನು ಕಡಿಮೆ, ಅವನಿಗಿಂತ ಪುಷ್ಕರನು ಕಡಿಮೆ. ||೮||

೧. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ದ್ಯುನದಿ ಎಂಬ ಗಂಗೆಗಿಂತಲೂ ಅನಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಕೆಲವು ಬುಡುಗಲು ಕಡಿಮೆ. ಅವರಿಗಿಂತ ಅಗ್ನಿಪತ್ನಿ ಸ್ವಾಮಾದೇವಿ ಕಡಿಮೆ. ಈಕೆಗಿಂತ ಬುಧ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಬುಧನಿಗಿಂತ ಅಶ್ವಿನೀಪತ್ನಿ ಉಷಾದೇವಿ ಕಡಿಮೆ. ಉಷೆಗಿಂತ ಶನೈಶ್ವರ ಕಡಿಮೆ. ಈ ಸೂರ್ಯಪುತ್ರ ಶನೈಶ್ವರನಿಗಿಂತ ಸತ್ಕರ್ತೃಧಿಪತಿ ಸದ್ವಿನಃತನಾದ, ಅಂದರೆ ಸಜ್ಜನನುತ ಪುಷ್ಕರನೆಯ ದೇವತೆ ಕಡಿಮೆ ||೮||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ

೧. ದ್ಯುನದಿ

ಶ್ರೀವಿಕ್ರಮ ರೂಪಿಯಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದಾಂಗಃಷ್ಠದಿಂದ ಉದ್ಭವವಾದ ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪಾದೋದ್ಭವ ಗಂಗಾನದಿಯು ಸ್ವರ್ಗಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹರಿಯುವುದು. ಈ ಅವಂತರತಂಗಳಿಗೆ ದ್ಯುನದಿ ಎಂದು ಹೆಸರು.

೨. ೨೦ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನಾಳದ ಗಂಗಾದಿ ಆರು ಮಂದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಅನಾಖ್ಯಾತ ದೇವತೆಗಳು ಕನಿಷ್ಠರು. ಈ ದೇವತಾವರ್ಗ ತತ್ತ್ವವು ಮಾನಿಗಳಷ್ಟು ಪ್ರಸಿದ್ಧರಲ್ಲ. ಅತ್ಯಾಧಿಮಾನಿಗಳು ಇದರಿಂದ, ಈ ವರ್ಗಕ್ಕೆ "ಅನಾಖ್ಯಾತ"ರೆಂದು ಹೆಸರು. ಇವರನ್ನು ಅನಭಿಮಾನಿಗಳು

ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ದಾಸರಾಯರು ಇವರು 21ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು.

3. ಇಂತಹ ಅನಾಖ್ಯಾತದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕಿಂತಲೂ ಕೇಚನಮುನಿಗಳಾದವರು. ಅವರರು ವಿಶ್ವಾವಿತ್ರರು. ಬ್ರಹ್ಮಮಾನಸರಾದ ಮುರಿಯಾದಿ ಸಪ್ತರ್ಷಿಗಳು. ಉಚಿಥ್ಯಮುನಿಗಳ ವರ್ಯಂತ ಉತ್ತರಾಗಿರುವ ಯುಷಿವರ್ಗವನ್ನೂ ಬಿಟ್ಟು ಉಳಿದ ಯುಷಿಗಳ ಪೈಕಿ, ಕೆಲವರು ಮಾತ್ರ ಪ್ರಸಕ್ತ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು. (ಕೇಚನ ಯುಷಿ ಪರ್ಯಂತ) ಈ ವರ್ಗವು 22ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರು.

4. ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ :

ದಕ್ಷ ಪ್ರಜಾಪತಿಗಳ ವೃತ್ತಿ. ಆಗ್ನಿದೇವರ ಭಾರ್ಯಾ. ಸ್ವಂದನಂಬ ವೃತ್ತಿ. 22ನೆಯ ಕಕ್ಷಕ್ಕೆ ಸೇರಿತ ಸ್ವಾಹಾದೇವಿ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಕೇಚನಾಹಿ ಮುನಿಗಳಿಗಿಂತ ಕಡಿಮೆ.

5 ಬುಧ:

ಸುರಗುರುಗಳಾದ ಬೃಹಸ್ಪತ್ಯಾಚಾರ್ಯರ ಪತ್ನಿ ತಾರಾದೇವಿಯಲ್ಲಿ ಜನ್ಮವಾದ ಜನಿಸಿದ ವೃತ್ತಿ, ನವಗ್ರಹಗಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ಈತನ ಪತ್ನಿ ಇಲೆ. ಅವಳಲ್ಲಿ ಪುರುಷವನೆಂಬ ವೃತ್ತಿ ಜನಿಸಿದನು. ಬುಧನು:ಜರಾಭಿಮಾನಿ[ಅವಾಂತರಾಭಿಮಾನಿ, ವರಾಣ ಪ್ರಧಾನಾಭಿಮಾನಿ] ಬುಧನು 23ನೆಯ ಕಕ್ಷದವನು ಸ್ವಾಹಾದೇವಿಗಿಂತ ತಾರತಮ್ಮದಲ್ಲಿ ಅವರನು.

6. ಉಷಾದೇವಿ;

ಅಶ್ವಿನಿದೇವಿಗಳ ಭಾರ್ಯಾ ಉಷಾದೇವಿ. ಘ್ರಾಣೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ, ಗಂಧಾಗುಣ ಗ್ರಾಹಕಳು, 24ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನಾಳಾದಉಷಾದೇವಿಯು ಬುಧನಿಗಿಂತ ಕನಿಷ್ಠಳು.

ಅವತರಣಿ :-

ಯಾವ ಯಾವುದನ್ನು ಸೇವಿಸಬಾರದೆಂಬ ವಿಚಾರ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ಹಾಗೆ ಸೇವಿಸುವವನು-ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವದವನೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಶೈವ = ರುದ್ರನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಪ್ರತಿಪಾದಿಸುವ ಶಿವಪುರುಷರು, ಶೂದ್ರ = ಶೂದ್ರ ಜಾತಿಯವರು, ಕರಾರ್ಜಿತ = ಇವರುಗಳ ಕೈಯಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ, ಮಹಾದೇವ = ಮಹಾರುದ್ರದೇವರು, ವಾಯು = ಹನುಮಪ್ರತೀಕ, ಹರಿ = ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಪ್ರತೀಕ, ಪ್ರತೀನು = ಇವರ ವಿಗ್ರಹಾದಿಗಳು, ವೃಂದಾವನದಿ ಬೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ, ಮಾಸದ್ವಯದೊಳಿಹ = ಬೀಜಾಂಕುರಮಾಡಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳನು ಬಳಿ ಇರುವ, ತುಲಸಿ = ಶ್ರೀತುಲಸಿ, ಅಶ್ವಸವ ಗೋ = ಕರುಹುಕದಿರುವ ಆಳು, ವಿವಾಹವರ್ಜಿತ = ಲಗ್ನವಾಗದಿರುವ, ಅಶ್ವತ್ಥಾ ವಿಟಪಿಗಳ = ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷಗಳು, ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ = ಇಂತಹವುಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕವಾಗಿ, ಸೇವಿಸುವ = ಸೇವಿಸುವುದು, ನರ = ಮಾನವನು, ದೈತ್ಯ = ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವದವನು, ಶಾಶ್ವತ = ನಿತ್ಯನರನಿವಾಸವಾಗಿ, ಮುಖಗಳ = ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥಮುಖಗಳನ್ನು, ಐದು ವನು = ಹೊಂದಿ ಅನುಭವಿಸುವನು. ||೪||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ತ್ರಿಸಂಕರ್ಷಣದಿಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರ ಸ್ವಭಾವವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಶಿವಪಾಪಂಡಿಗಳಾದ ಶೈವರು, ಶೂದ್ರರು- ಇವರ ಕರದಿಂದ ಅರ್ಚಿತವಾದ, ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಪಿತವಾದ-ಎಂದರೆ, ಇವರು ಸ್ವತಃ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾಮಾಡಲಿ ಅಥವಾ ಅನ್ಯರಿಂದ ಪ್ರತಿಷ್ಠಾ ಮಾಡಿಸಲಿ, ಏತಾದ್ಯಶವಾವ ರುದ್ರದೇವರು, ಹನುಮ ಪ್ರತೀಕ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುಪ್ರತೀಕ, ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ವಿಧಗಳಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳು, ನೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಬಿಜಾಂಕುರ ಅರಂಭ ಮಾಡಿ, ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಒಳಗೆ ಇರತಕ್ಕ ಶ್ರೀತುಳಸೀ, ಕರುವು ಹಾಕದ ಆಕಳು, ಮದುವೆ ಆಗದೆ ಇರುವ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷಗಳು-ಇವುಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕದಿಂದ ಸೇವಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡತಕ್ಕ ಮನುಷ್ಯ ದೈತ್ಯನು. ನಿಕೃಂತರಕದಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿ, ಅನೇಕ ದುಃಖಾದಿಗಳನ್ನು ಅನುಭವ ಮಾಡತು ಇರ್ತಾನೆಂದು ಭಾವ. ||೮||

೩. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶಿವಪಾಪಂಡಿಗಳು ಮತ್ತು ಶೂದ್ರರು- ಇವರ ಕೈಯಿಂದ ಪೂಜಿತವಾದ ಬಿಲಿಂಗಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಹನುಮಂತ-ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಐದುಕೃಷ್ಣಾದಿ ಶ್ರೀಹರಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ ಪೂಜಿಸಬಾರದು. ತುಲಸೀ ನೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ತುಲಸೀ ಗಿಡವನ್ನು ನೆಟ್ಟಮೇಲೆ, ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಪೂರ್ಣ ಛಾಗುವವರೆವಿಗೂ ಆ ತುಲಸಿಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು. ಕರುವು ಹಾಕದ ಹಸುವಿನ ಪಡ್ಡೆಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು. ಮದುವೆ ಮಾಡದ ಅಶ್ವತ್ಥಕ್ಕೆ ಪೂಜೆಮಾಡಬಾರದು. ಈ ವಿಧಿಗಳನ್ನರಿಯದೇ, ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧವಾಗಿ ಪೂಜೆಯನ್ನು ಮಾಡುವವನ್ನು ದೈತ್ಯನು. ಅವನು ಶಾಶ್ವತವಾದ ದುಃಖವನ್ನನುಭವಿಸುವನು.

ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿ-

"ಶೈವಶೂದ್ರಾರ್ಚಿತಂ ಈಶಂ ವಾಯುಂ ತು ಹರಿಮೇವಚ |
ದ್ವಿಮಾಸಹೀನಾಂ ತುಲಸೀಂ ಅಪ್ರನೂತಾಂಡ ಗಾಂ ಸತೀಂ |

ವಿವಾಹಶೂನ್ಯಮಶ್ವತ್ಥಂ ನಮನಂ ಯೇ ಪ್ರಕುರ್ವತೇ ||
ತೇ ಸರ್ವೇ ಅಸುರಾಜ್ಞೆಯಾ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯವಿಚಾರಣಾ ||

—ಎಂದು ಹೇಳಿರುವ ವಾಕ್ಯಗಳು ಈ ಪದ್ಯಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಪದ್ಯಾರ್ಥವು ಮತ್ತು ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೂ ಒಂದೇ ಆಗಿರುವುದರಿಂದ, ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವನ್ನು ಪ್ರತ್ಯೇಕವಾಗಿ ಬರೆಯಲಿಲ್ಲ. ||೮||

೨. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

ಶೈವಶೂದ್ರಾರ್ಚಿತಂ ಚೇಶಂ ವಾಯುಂ ತು ಹರಿಮೇವಚ | ದ್ವಿಮಾಸ
ಹೀಷಾಂ ತುಲಸೀಂ ಹೃಪ್ರಸೂತಾಂ ಚಗಾಂಭುವಿ || ವಿವಾಹಶೂನ್ಯಮಶ್ವತ್ಥ
ನಮಂತೇ ಪೂಜಯಂತಿ ಚ | ತೇ ಸರ್ವೇಹ್ಯಸುರಾಜ್ಞೆಯಾಃ ನಾತ್ರಕಾರ್ಯ
ವಿಚಾರಣಾ || ಇತ್ಯುಕ್ತಮೋಹ ಶೈವೇತಿ. ||೮||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ಶೈವ ಶೂದ್ರಕರಾರ್ಚಿತವಾದ ದೇವರು, ರುದ್ರ, ವಾಯು,—ಇವರುಗಳ ಪ್ರತೀಕಗಳನ್ನೂ, ಎರಡು ಮಾಸದೊಳಗಿರುವ ತುಲಸಿಯನ್ನೂ, ಪ್ರಸವವಾಗದ ಗೋವನ್ನೂ, ವಿವಾಹವಿಲ್ಲದ ಅಶ್ವತ್ಥಾದಿ ವೃಕ್ಷಗಳನ್ನೂ ಪೂಜಿಸುವವರೆಲ್ಲರೂ ಅಸುರರೇ ! ಇದರಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವಿಲ್ಲ”. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು “ಶೈವಶೂದ್ರ ಕರಾರ್ಚಿತ”-ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೮||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶೈವರಿಂದಲೂ, ಶೂದ್ರರಿಂದಲೂ ಪೂಜಿತವಾದ ಮಹಾದೇವ-ಎಂಬ ಲಿಂಗವನ್ನು, ವಾಯುವೆಂದರೆ, ಹನುಮಂತ-ಮೊದಲಾದ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯೆಂಬ ಕೃಷ್ಣಾದಿ ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನೂ, ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳೂಳಿಗಿನ ಶುಕೋದವನ್ನೂ, ಪ್ರಸವವಾಗದೇ ಇರುವ ಗೋವುಗಳನ್ನೂ

ಕಾರ್ಯನಿರ್ವಹಣೆ, ವಿವಿಧವಿಧದ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷಗಳನ್ನು ಭಕ್ತಿಪೂರ್ವಕ ಸೇವಿಸುವವನು ಅಸುರನು, ನಿತ್ಯದುಃಖ ಹೊಂದುವನು. ||೮||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಶೈವ :-

ಶಿವನೇ ಸರ್ವೋತ್ತಮನೆಂದು ಹಾರುವ ಶಿವಪಾಪಂಡಿಗಳನ್ನು-
*ಶೈವ"ರೆಂದಿದ್ದಾರೆ.

2. ಶೂದ್ರ :-

ಶೂದ್ರವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಜನರು. ಶಿವಪಾಪಂಡಿಗಳಾದ ಶೈವ
ಯಿಂದಾಗಲೀ, ಶೂದ್ರವರ್ಣಕ್ಕೆ ಸೇರಿದವರಿಂದಾಗಲೀ ಕೈಯಿಂದ ಪೂಜಿಸಲಾದ
(ಕರಾರ್ಥಿ) ಪ್ರತಿಮಾದಿಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು.

ಶೈವ, ಶೂದ್ರ ಕರಾರ್ಥಿಗಳಾದ ಮಹಾರುದ್ರಲಿಂಗವನ್ನಾಗಲೀ,
ಹನುಮಂತನ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನಾಗಲೀ (ವಾಯು), ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನ
ಪ್ರತಿಮೆಗಳನ್ನಾಗಲೀ (ಹರಿ)-ಪೂಜಿಸುವವನು ದೈತ್ಯಸ್ವಭಾವವನು.

3. ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಬೀಜಾಂಕುರ ಮಾಡಿದ ಅಥವಾ ನೆಟ್ಟ ತುಲಸಿ
ಗಿಡಕ್ಕೆ ಎರಡು ತಿಂಗಳಾದರೂ ಆಗಿರಬೇಕು. ಆ ಆವಧಿಯಲ್ಲಿ ನೆಟ್ಟಿರುವ
ವೃಂದಾವನಸ್ಥ ತುಲಸೀಯನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು. ಇದನ್ನು ವೃಂದಾವನದಿ
ನೂಸದ್ವಯದೊಳಿಹ ತುಳಸೀ-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ- ವಾಸಾಯಿಗಳು.

4. ಕರುಣಾಕರಿಯವ ಆಕಳು-ಪಡೆ ಅಥವಾ ಬಂಜಿಯಾಗಿರುವ
ಗೋವನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು. (ಅಸತ್ಯವ ಗೋ)

5. ಲಗ್ನವಾಗದಿರುವ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು. ಅಶ್ವತ್ಥ
ವೃಕ್ಷಕ್ಕೆ ಬೀವಿನ ಮರದೊಂದಿಗೆ ವಿವಿಧ ಮಾಡುವ ನಿಯಮವಿದೆ. ಅಂತಹ

ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷವು ಪೋಷಾರ್ಹವಾದುದು. ಸಂತಾನಾದಿ ಕಾಮಿಕಾರ್ಥಗಳನ್ನು ಪೂರೈಸುವುದು.

6. ಈ ರೀತಿ ಶೈವ ಶೂದ್ರ ಕರಾರ್ಹಿತ ವಿಗ್ರಹಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಎರಡು ತಿಂಗಳನ ಒಳಗಿರುವ ತುಲಸೀಗಿಡವನ್ನಾಗಲೀ ಕರುವನ್ನು ಈಯದಿರುವ ಆಕಳನ್ನಾಗಲೀ, ವಿವಾಹವರ್ಜಿತ ಅಶ್ವತ್ಥವಿಟಪಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸುವವನು ಸ್ವಭಾವತಃ ದೈತ್ಯನು. ಅವನು ಶಾಶ್ವತವಾದ ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಹೊಂದುವನು- ಎಂದು ಪ್ರಸಕ್ತವದ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು.

ಇವುಗಳನ್ನು ಪೂಜಿಸಬಾರದು :-

(1) ಶೈವ-ಶೂದ್ರ ಕರಾರ್ಹಿತ ಶಿವಲಿಂಗಗಳು-ಹನುಕ್ಪ್ರತೀಕ-ಹರಿಯ ವಿಗ್ರಹ.

(2) ವೃಂದಾವನದಲ್ಲಿ ಎರಡು ತಿಂಗಳು ಕಳೆಯದಿರುವ ಶ್ರೀತುಲಸೀ,

(3) ವಕ್ಷರಹಿತ ಗೋವು (ಅಪ್ರಸವ) (ಕರುಹಾಕಿ, ಕರುವು ಸತ್ತಿದ್ದರೆ ಪೂಜಿಸಬಹುದು. ಕರುವನ್ನು ಪ್ರಸವಿಸದಿರುವ ಗೋವು ಪೂಜೆಗೆ ನಿಸಿದ್ಧ)

(4) ಲಗ್ನವಾಗದಿರುವ ಅಶ್ವತ್ಥವೃಕ್ಷ. ||೮||

ಪದ್ಯ-೯

ಮೂಲ :-

ಕಮಲಸಂಭವ ಮುಖ್ಯ ಮನುಜೋ |
 ತ್ರಮರ ಪರಿಯಂತರದಿ ಮುಕ್ತರು |
 ಸಮ ಕತಾಯುಷ್ಯ ಲ್ಲವನು ಕಲಿ ಬ್ರಹ್ಮನೋಪಾದಿ ||
 ಕ್ರಮದಿ ನೀಚರು ದೈತ್ಯರು ನರಾ |
 ಧಮರ ಪಿಡಿದು ಕುಲಕ್ಷ್ಮಿ ಕಲಿಯನು |
 ಸಮರೆನಿಸುವವರಸುರರೊಳು ದ್ವೇಷಾದಿಗುಣದಿಂದ || ||೯||

ಅವತರಣಕೆ :-

ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||೯||

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ :-

ಮುಖ್ಯ = ಜೀವಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರಾದ, ಕಮಲ
 ಸಂಭವ = ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಭಿಕಮಲ ಸಂಜಾತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಅರಂಭ
 ಮಾಡಿ, ಮನುಜೋತ್ರಮರ ಪರಿಯಂತರದಿ = ಮಾನುಷೋತ್ತಮ
 ಜೀವರ ವರ್ಯಂತ (ತೃಣಾಂತ ಜೀವರವರೆಗೆ), ಮುಕ್ತರು = ಮುಕ್ತಿ-
 ಯೋಗ್ಯತನರಂದು ತಾರ್ತಮ್ಯ. ಸಮ = ಇವರಿಗೆ ತತ್ಸಮರಾಗಿ
 ಕಲ್ಪದಿ ದೈತ್ಯರು ಇರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮನೋಪಾದಿ = ಬ್ರಹ್ಮನಂತೆಯೇ,
 ಕತಾಯುಷ್ಯ ಉಳ್ಳವನು ನೂರುವರ್ಷ ಆಯುಸ್ಸು ಉಳ್ಳವನು. ಕಲಿ
 = ಕಲಿಪುರುಷನು, ಕ್ರಮದಿ ನೀಚರು = ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮದಿಂದ ನೀಚ-
 ರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ದೈತ್ಯರು = ಕಲಿಯ ಅನ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯವರ್ಗದ ಜೀವರು,

ನರಾಧಮರ ವಿಧಿಮಾ = ಮನುಷ್ಯಾಧಮರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಕ್ರಮದಿಂದ
 ಅವರರಾದವರು. ಕುಲಕ್ಷಿಪ್ತ = ಕಲಿಪಕ್ಷೀ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ನೀಚಳು.
 ಕಲಿಯು = ತದನಂತರ ಕಲಿಪುರುಷನು, ದ್ವೇಷಾದಿಗುಣದಿಂದ =
 ಪ್ರಬಲವಾದ ದ್ವೇಷಾದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಯುಕ್ತನಾಗಿದ್ದು, ಅಸುರರೊಳು =
 ದೈತ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಅನುಪಮನು = ನೀಚತ್ವದ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಸದೃಶ-
 ರಹಿತನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ||೧||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಔಸಂಕರ್ಷಣಾಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಜೀವಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ಉತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು
 ಆರಂಭಮಾಡಿ, ಮಾನುಷೋತ್ತಮರ ಪರಿಯಂತ, (ತದನ್ಯರಾದ ತೃಣಾಂತ
 ಜೀವರು ಮಾನುಷೋತ್ತಮರಲ್ಲೇ ಅಂತರ್ಭೂತರು) — ಇವರುಗಳು ಮುಕ್ತಿ
 ಯೋಗ್ಯರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಮುಕ್ತಿಯಲ್ಲಿ ಇದೇ ಪ್ರಕಾರ ಮುಕ್ತರು ಇರೋವ
 ರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಸಮಾನರಾಗಿ, ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೈತ್ಯರು ಇರೋವ
 ರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ನೂರುವರ್ಷ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು ಕಲಿ
 ಪುರುಷನು. ತದನ್ಯರಿಗೆ ದೇವತೆಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಆಯುರ್ಮಾನ ತಾರತಮ್ಯ
 ದಿಂದ ಇರೋದಾಗಿ ಆದೆ. ದೈತ್ಯರು ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ನೀಚರು.
 ಹ್ಯಾಗೆಂದರೆ, ದೇವತೆಗಳೋಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಅಲ್ಲ. ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯ
 ಎಂಬುದು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಉತ್ತಮರು, ಮಾನುಷೋತ್ತಮರು ನೀಚರು.
 ದೈತ್ಯರೊಳಗೆ ನರಾಧಮ ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮರಿಗೆ ಸದೃಶನಾದವ.

ಆದರೂ ತಾರತಮ್ಯಗಳಾನಾದಲ್ಲಿ ನರಾಧಮರ ಆರಂಭಮಾಡಿ, ದೈತ್ಯ
 ರೊಳು ತಾರತಮ್ಯವು. ಮನುಷ್ಯಾಧಮರ ಆರಂಭಮಾಡಿ ಕ್ರಮದಿಂದ ಅವರ

ದೇವರು. ಕಲಿಭಾರ್ಯಾ ಅಲಕ್ಷ್ಮೀ ನೀಚಳು. ತದನಂತರ, ಕಲಿಪುರುಷ
ಷ್ಠ ಪಕ್ಷಿಗಿಂತಲೂ ತಾನು ನೀಚನು. ಈ ಕಲಿಪುರುಷನು ದೈತ್ಯರ ನೀಚತ್ವ-
ದಲ್ಲಿ ಉಪಮಾನರಹಿತನು. ದೇವತೆಗಳೊಳು ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ಶ್ರೀವರ-
ಮಾಪ್ಯನೊಳು ದ್ವೇಷವೇ ಮೊದಲಾದ ಗುಣದಿಂದ, ಅಸುರರ ತಾರತಮ್ಯಾನು-
ಷಾರ, ಶ್ರೇಷ್ಠತ್ವದಿಂದ ಯುಕ್ತನಾದವನು-ಎಂತ ಕರಸತಾನೆ. 191

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಮೊದಲು ಮಾನುಷ್ಯೋತ್ತಮರವರೆಗೂ, ಮುಕ್ತಿ-
ದೋಗ್ಯರೆಂತಲೂ, ಮನುಷ್ಯಾಧಮರ ಮೊದಲು ಕಲಿಯವರೆಗೂ ತಮೋ-
ದೋಗ್ಯರೆಂತಲೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಲಿ ಒಬ್ಬನು ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ ಸಮವಾದ 100
ವರ್ಷ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು. ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯವರೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ
ವ್ಯಕಾರ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ನೀಚರು. ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಗೆ ಸಮನಾದ
ವಾಹಿಯು ಮತ್ತೊಬ್ಬನಿಲ್ಲ.

ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ :-

--"ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಾ ಮಾನುಷಾಂ ತಾಶ್ಚತೇ ವೈವಂ ಬ್ರಹ್ಮವದ್ಗಣಾಃ |

ಸಮಾಃ ಶತಾಯುಃ ಪರ್ಯಂತಮೇಕ ಏವ ಕಲಿಃ ಸ್ಮೃತಃ ||

ಕಲಿಃ ಸಮಾನನಾಮಾನಃ ಕಲೇರಸ್ಯೇ ಚ ಸಂತ ಹಿ ||

ಸರ್ವೇಷಾಮುತ್ಸಮೋಜ್ಜೇಯಃ ಕಲಿರೇವ ನ ಸಂಶಯಃ |

ದೂಷಣೇ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಾನಾಂ ತತ್ಸಮೋನಾಸ್ತಿ ಸರ್ವದಾ ||"--

ಇದರರ್ಥ--

ಕಲಿ ಮೊದಲು ಮಾನುಷ್ಯಾಧಮರವರೆಗೂ, ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ದೇವಗಣದಂತೆ,
ಈ ದೈತ್ಯಗಣವೂ ಇರುವುದು. ಅವರಲ್ಲಿ ಕಲಿ ಒಬ್ಬನೇ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ

ಸಮವಾದ 100 ವರ್ಷ ಅಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು. ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವನಿಗೆ ದಿವ ಕಲ್ಪದವರೆಗೂ ಅಯುಸ್ಸುಳ್ಳವರು. ಕಲಿ-ಎಂಬ ಜಿಸುರುಳ್ಳ ದೈತ್ಯರು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವರುಂಟು. ಅವರು ಮಹಾ ಕಲಿಪುರುಷನಿಗೆ ಸುಮರಲ್ಲ, ಕಲಿಯೊಬ್ಬನೇ ವಿಷ್ಣುದ್ವೇಷದಲ್ಲೂ, ಅವರ ಭಕ್ತರನ್ನು ದ್ವೇಷ ಮಾಡುವುದರಲ್ಲೂ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನು. ಹರಿದ್ವೇಷದಲ್ಲಿ ಆತನಿಗೆ ಸಮರು ಮಹ್ಯರೂ ಇಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಅದೇ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು. ||9||

೯. ಶ್ರೀನ್ಯಾಸದಾಸನಿಷ್ಠಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

—“ಯೇ ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಾ ಮಮಪ್ಯಾಪಾಃ ತೇ ಜ್ಞೇಯಾಃ ಬ್ರಹ್ಮವದ್ಗಣಾ ಇತ್ಯುಕ್ತಮಾಹ” — “ಕಮಲ”-ಇತಿ. ||9||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಕಲಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಮನುಷ್ಯರವರೆಗಿರುವ ಜೀವರಲ್ಲಿಯೂ ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ಸಾತ್ವಿಕ, ಗುಣಗಳಲ್ಲಿರುವಂತೆ, ತದ್ವತ್ ಪದವಿಯೋಗ್ಯ ಜೀವಗುಣಗಳು ಇರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಎಂಬ ಸಂಗತಿಯನ್ನು — “ಕಮಲಸಂಭವ” — ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||9||

೧೦. ತ್ರಿಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಕಮಲಸಂಭವವೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ ಮೊದಲು ಮನುಷ್ಯೋತ್ತಮ ಪರಿಯಂತ, ಮುಕ್ತರಾಗುವವರ ಸಮಾನವಾಗಿ, ಬ್ರಹ್ಮನ ಹಾಗೆ ಬ್ರಹ್ಮನ ನೂರುವರ್ಷ ಪರಿಯಂತ ಅಯುಸ್ಸು ಉಳ್ಳವನು ಕಲಿಯು. ನರಾಧಮರನ್ನು ಮೊದಲು ಮಾಡಿ, ಕಲಿ ಪರಿಯಂತ ಅಸುರರು ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವಾಗಿ ನೆಚರು. ಕಲಿ ಪಕ್ಷಿ ಕುಲಕ್ಕೆ ಕಲಿ ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಅಸುರರೊಳಗೆ ದೇವರ ದ್ವೇಷಾದಿ ದುರ್ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಸದೃಶರೊಡನೆ ಕರೆಸುವರು. ||9||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಕಮಲಸಂಭವ :-

ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಭೀಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ ಶ್ರೀಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮ-
ಪುತ್ರನು-ಕಮಲಸಂಭವನು.

2. ಕಮಲಸಂಭವನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಂದ ಆರಂಭಮಾಡಿ-
ತಾಯಿ, ಮಾನುಷೋತ್ತಮ ತೃಣಾಂತಜೀವರ ಪರ್ಯಂತ, ಎಲ್ಲರೂ
ವ್ಯಕ್ತರು. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯಚೇತನರು (ಮುಕ್ತರು).

3. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಿಗೆ 100 ವರ್ಷಗಳ ಆಯುಃಪರಿಮಿತಿ. ಅದರಂತೆಯೇ,
ಕೌಶಲರುಷನೂ ಕೂಡ 100 ವರ್ಷಗಳ ಆಯುಃಸೃಷ್ಟವನು. (ಕತಾ-
ಕುಷ್ಠಯುಕ್ತವನು).

4. ಕೃಮದಿ ನೀಚರು :-

ಮಾನುಷ್ಯಾಧಮರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಅಧೋನೀರದಲ್ಲಿ
ಇದ್ದ ದೈತ್ಯರು ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಅವರರು. ಅಂದರೆ, ಮೊಟ್ಟ ಮೊದ-
ನೆಯ ದೈತ್ಯನಿಗಿಂತ ದ್ವಿತೀಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ದೈತ್ಯನು ನೀಚವನು.
ಪುರುಂಧಕಕ್ಷದಿಂದ ಕಲಿಯ ಪರ್ಯಂತ, ದೈತ್ಯವರ್ಗದವರ ನೀಚತ್ವವು
ಬೆಚ್ಚುಪ್ಪು ಹೋಗುವುದು.

ಆದರೆ ದೇವತಾವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ ತೃಣಾಂತ ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯ
ಚೇತನಿಗಿಂತ ಅವನ ಮೇಲಿನ ಕಕ್ಷರಲ್ಲಿರುವ ಜೀವನು ಉತ್ತಮ.

ಹೀಗೆ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ, ತೃಣಾಂತ ಆರಂಭಮಾಡಿ, ಬ್ರಹ್ಮ ಪರ್ಯಂತ ಉತ್ತಮತ್ವವು ತಾರತಮ್ಯವಾಗಿ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. (ಉದ್ಯ-ಮುಖವಾಗಿ).

ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ, ತೃಣಾಂತ ತಮೋಯೋಗ್ಯನಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಕಲಿಪರ್ಯಂತ, ಅವರ ನೀಚತ್ವವು (ಅವರತ್ವವು) ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು. (ಅಥೋ-ಮುಖವಾಗಿ).

5. ಕಲಿಪುರುಷನಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಂತೆ 100 ವರ್ಷಗಳ ಆಯುಷ್ಯ, ಮಿಕ್ಕ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ದಿನದ ಆಯುಷ್ಯಕ್ಕಿವರು.

6. ಕುಲಕ್ಷಿ :-

ಮನುಷ್ಯಾಧಮರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, (ತೃಣಾಂತ ದೈತ್ಯಜೀವರು) ಕಲಿ ಪುರುಷನ ವತ್ಸಿ- ಅಲಕ್ಷ್ಮೀ ಪರ್ಯಂತ, ದೈತ್ಯರ ನೀಚತ್ವವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು.

7. ಕಲಿಯು ಅನುಪಮನೆನಿಸುವನು :-

ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯವರ್ಗದ ಜೀವರುಗಳ ಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಶ್ರೀಹರಿಯ ಭಕ್ತರುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಸಾಧಿಸುವ ಕಲಿ ಪುರುಷನು ಆಸದೃಶನು. ಅವನು ನೀಚತಮನು. ಆತನನ್ನು ಹೋಲುವ ಪಾಪಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರೂ ಇನ್ನೂ ಇಲ್ಲ, ಶ್ರೀಹರಿ ಮತ್ತು ಹರಿಭಕ್ತರ ದ್ವೇಷದ ಪರಮಾಧಿಕೃ ಕಲಿಯಲ್ಲಿರುವುದು. ||9||

ಪದ್ಯ-೧೦

ಊರಿ :-

ವನಜಸಂಭವನಬ್ಧ ಶತ ಒ |
 ಬ್ಬನೆ ಮಹಾಕಲಿಶಬ್ಧವಾಚ್ಯನು |
 ದಿನದಿನಗಳಲಿ ದೀರ್ಘರಂಧಂತಮದಿ ಕಲಿಮಾರ್ಗ ||
 ದನುಜರೆಲ್ಲ ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುತ ಬ್ಬ |
 ಹೃನ ಕತಾಬ್ಧಾಂತದಲಿ ಲಿಂಗವು |
 ಅನಿಲನ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದಲಿ ಭಂಗವೈದುವುದು ||೧೦||

ವಕರಣೆಕೆ :

ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ, ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಲಿಂಗಭಂಗವಾಗುವ
 ಓಹಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೧೦||

ಸ್ಮೃತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಮಹಾಕಲಿಶಬ್ಧವಾಚ್ಯನು = ದೈತ್ಯರೊಳು ಶ್ರೇಷ್ಠತಮನಾದ
 ಮಹಾಕಲಿಪುರುಷನು, ವನಜಸಂಭವನ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ, ಅಬ್ಧಶತ
 = ಮೂರು ವರ್ಷಗಳ ಪರ್ಯಂತ, ಒಬ್ಬನೆ = ಒಬ್ಬನೇ ಇರುವವನಾಗಿ
 ಯಾನೆ. ದಿನದಿನಗಳಲಿ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರತಿವ್ರತಿ ದಿನಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ
 ಕಲಿ = ಈ ಕಲಿಪುರುಷನು, ಮಾರ್ಗದಮನುಜರು = ಇವನ
 ಮಾರ್ಗವಲಂಬಿಗಳಾದ, ಎಲ್ಲ = ತದನ್ಯರಾದ ಸಕಲದೈತ್ಯರೂ ಬ್ರಹ್ಮನ
 ದೀಕ್ಷೆಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಅವತರಿಸುವರು,
 ದೀಕ್ಷೆರು ಅಂಧಂತಮದಿ = ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅವತಾರಕಾರ್ಯ ಮಗಿದ

ನಂತರ (ದೇವತೆಗಳ ಹಾಗೆ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ ಸೇರದೇ) ನಿತ್ಯ ದುಃಖರೂಪವಾದ ಅಂಧತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳುತ್ತಾರೆ, ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುತ್ತ ಅಂಧತಮಸ್ಸಿನ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ದುಃಖ ಭೋಗ ಮಾಡುತ್ತಾ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೂಲರೂಪಗಳನ್ನು ಎದುರು ನೋಡುತ್ತಾ ಇರುತ್ತಾರೆ. ಬ್ರಹ್ಮನ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ, ಕತಾಬಾಂಶದಲಿ = ನೂರು ವರ್ಷಗಳ ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ, ಲಿಂಗವು = ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೈತ್ಯರ ಅನಾದಿಲಿಂಗಶರಣವು. ಅನಿಲನ = ಶ್ರೀವಾಯು ದೇವರ, ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದಲಿ = ಗದೆಯ ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ, ಭಂಗ ವೈದುವುದು = ಸ್ವರೂಪಶರಣವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು ಹೋಗುವುದು. ||೧೦||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ೞ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಲಿಂಗಭಂಗ ವಿಚಾರ ಸೇಳುತ್ತಾರೆ.

ದೈತ್ಯರೂಳು ಶ್ರೇಷ್ಠತಮನಾದ ಕಲಿಪುರುಷನು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ನೂರು ವರುಷ ಪರಿಯಂತ ಒಬ್ಬನೇ ಇರೋವನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರತಿಪ್ರತಿ ದಿನಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ ಈ ಕಲಿಪುರುಷನು, ಇವನ ಮಾರ್ಗಾವಲಂಬಿಗಳಾದ ತದನ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರು ಸಮಸ್ತರೂ ಬ್ರಹ್ಮನ ದಿನಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೂಲರೂಪದಿಂದ ಅವತಾರಗಳ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ. ತದ್ವತ್ ಬ್ರಹ್ಮಾಣಿ ದೇವತೆಗಳು ಅವತಾರಮಾಡತಾರೆ. ಇದರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಅವತಾರ ರೂಪಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಅವತಾರಕಾರ್ಯ ಆಗೋಣವೇ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೂಲರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸೇರತಾರೆ. ದೈತ್ಯರ ಅವತಾರಗಳು ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಕಾರ್ಯ ಗಣ್ಯ ಆಗೋಣವೇ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಮೂಲರೂಪಕ್ಕೆ ಸೇರೋದಿಲ್ಲ. ಸೇರದೇ ಅಂಧತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬೀಳೋವರಾಗತಾರೆ. ಎಂದರೆ, ಅಂಧತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಮಾಡದೆ, ತದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಶತ್ಸದೈತ ದುಃಖಭೋಗ ಮಾಡತಾ ಬೀಳತಾ

ತಮ್ಮ ಮೂಲರೂಪಗಳ ಕುರಿತು ಎದುರು ನೋಡತಾ ಇರತಾರೆ. ಭೇವರ ನೂರುವರುಷ ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಫಿರ್ವೋಕ್ತ ಕಲ್ಯಾದಿತ್ಯತ್ಯರ ಕ್ಷಣಿಯಾವಾಗ ತಮೋದ್ಧಾರ ಪ್ರವೇಶವಾಗತವೋ, ಅಗ್ಗೆ ಅಂತಗಳು ಸುಲ್ಲಿ ಸೇರೋವಾಗತವೆ. ಅನಂತರ, ವಾಯುದೇವರ ಗದಾವೆಚ್ಚಿನಿಂದ ದಿ ದೈತ್ಯರ ಅನಾದಿಲಿಂಗ ಶರೀರವು ಬಿಟ್ಟು ಪೋಗೋತ್ತದೆ. ||೧೦||

ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಕಲಿ-ಎಂಬ ಹೆಸರುಳ್ಳವರು ಮತ್ತೆ ಕೆಲವು ದೈತ್ಯರಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ, ಕಲ್ಪ ಸಂಪೂರ್ಣ ಬದುಕಿರುವವನು ಮಹಾಕಲಿಯೊಬ್ಬನೇ. ಮಿಕ್ಕರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರತಿದಿವಸದಲ್ಲಿ ಸಾಧನೆ ಮುಗಿಸಿಕೊಂಡು, ಅವತ್ಯ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದು, ಕಲಿಯಬರುವಿಕೆಯನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಿದ್ದು, ಏ ಬಂದ ನಂತರ, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಲಿಂಗಭಂಗ ಹೊಂದಿ, ಶಾಶ್ವತ ತಮಸ್ಸನ್ನೈದುವರು.

೩೫೦೦ ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ :-

"ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಬ್ರಹ್ಮದಿವಸೇ ತೇ ಗಚ್ಛಂತಿ ತಮೋಂಧಕಂ |
ತತ್ಸ್ಮಿತ್ವಾ ಕಲೇಮಾತರ್ಗಂ ಪ್ರತೀಕ್ಷಂತೇ ನ ಸಂಶಯಃ ||
ಸಾಧನೈ ಪರಿಪೂರ್ಣಸ್ತೀ ವಾಯುತತ್ತ್ವೈಃ ಪ್ರಪೀಡಿತಾ ||
ಶತವರ್ಷಾನಂತರಂತು ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕಲಿನಾಸಹ ||
ವಾಯುರ್ಗದಾ ಪ್ರಹಾರೇಣ ಲಿಂಗಭಂಗೋ ಭವಿಷ್ಯಂತಿ ||"

ಏ ಶ್ಲೋಕಗಳ ಆಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನೇ ದಾಸರಾಯರು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ರುವರು. ||೧||

ನ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

"ಶೇ ಶತಾಯುಷ ಪರ್ಯಂತಂ ಏಕವಿವ ಕಲಿರ್ಮಹಾನ್ || ಕಲಿಶಬ್ದೇ
ಧೇಯಾಃ ಕತೀರನೈ ಚಸಂತಿಹ || ಏಕಸ್ಮಿನ್ ಮದ್ದಿನೇಧಂತೇ

(ಏಕಾಸ್ತಿಯನ್ಯೇಧಂತೇ) ಗಚ್ಛತೋಪಿ ಯಮಾಂತಿಕಮ್ || ತತ್ರಸ್ತಿತ್ವಾಕಶಿ
ಮಾರ್ಗಂ ಪ್ರತೀಕ್ಷಂತಿ ನಸಂಶಯಃ || ಸಾಧನೈಶ್ಚ ಸುಪೋಷ್ಯಾಸ್ತೇ ವಾಯು
ದಾಸ್ಯಃ ಪ್ರಪೀಡಿತಾಃ || ಶತವರ್ಷಾನಂತರಂತು ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕಲಿನಾಸಹಃ
ವಾಯೋಃ ಗದಾಪ್ರಹಾರೇಣ ಲಿಂಗಭಂಗೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ || ಇತ್ಯನೂಗೃಹ್ಯಂತಿ
“ವನಜೇತಿ” ||೧೦||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ನನ್ನ (ಚರ್ತುರ್ಮುಖಿ ಬ್ರಹ್ಮನ ಶತಾಯುಷ್ಯ ಪರ್ಯಂತವಾಗಿ ಒಬ್ಬನೇ
ಮಹಾಕಲಿಯು. ಈ ಕಲಿಯನಂತರ ಕಲಿಶಬ್ದದಿಂದ ಕರೆಯಿಸಿಕೊಳ್ಳುವ
ಇನ್ನೂ ಬೇರೆ ಜೀವರು ಇರುತ್ತಾರೆ. ಇವರು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಒಂದು ದಿವಸ
ದಲ್ಲಿ ಬೆಳೆಯುತ್ತಾರೆ. ಯಮನಲ್ಲಿದ್ದು, ಕಲಿಯ ಮಾರ್ಗವನ್ನು ನೋಡು
ತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ಸಾಧನೆ ಪೂರ್ತಿಯಾದನಂತರ ವಾಯುದಾಸರಿಂದ ಪೀಡಿತರಾಗಿ
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಶತವರ್ಷಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಇವರೆಲ್ಲರೂ ಮಹಾಕಲಿಯೊಡನೆ
ವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಲಿಂಗಭಂಗವನ್ನು ಹೊಂದುತ್ತಾರೆ. ಈ
ವಿಷಯವನ್ನು “ವನಜ ಸಂಭವ”-ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೧೦||

೫. ತಿಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ವನಜಸಂಭವನೆಂಬ ಬ್ರಹ್ಮನ ಸಮಾನ ಶತಾಬ್ದ ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವನು
ಕಲಿ ಒಬ್ಬನೇ. ಕಲಿಯೆಂದು ಜೆಸರುಳ್ಳ ಇತರ ದೈತ್ಯರು ಬ್ರಹ್ಮನ ದಿನಕ್ಕಿ
ಕಲ್ಪದಲ್ಲೂ ತಮೋದ್ವಾರಕ್ಕೇ ಒಂದು ಬೀಳುವರು, ಆ ದೈತ್ಯರೆಲ್ಲರೂ ತಮೋ
ದ್ವಾರವೆಂಬ ನರಕದಲ್ಲಿದ್ದು ಕೊಂಡು, ಕಲಿ ಬರುವುದನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಇದ್ದು,
ಬ್ರಹ್ಮಶತವರ್ಷಾನಂತರ ಕಲಿಯಿಂದ ಕೂಡಿ, ಅನಿಲನೆಂಬ ವಾಯುದೇವರ
ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಅಸುರರಿಗಿಲ್ಲ ಲಿಂಗಶರೀರ ಹೋಗುವುದು. ||೧೦||

ಸರ್ವ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ವನಜಸಂಭವನ :-

ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಭೀಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು- ವನಜ ಪರು ವನಜ-ಕಮಲಸಂಭವ ಸಂಜಾತರು.

ಅಬ್ಬಕತ :-

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಆರ್ಯಮಾನ ಪ್ರಮಾಣವು. ಈ ಪೂರ್ವಿಯಾಗಿ ಒಬ್ಬನೇ ಒಬ್ಬ ಕಲಿವಾಚ್ಯನಾದ ಕಲಿಪುರುಷನ ಮೂರ್ತನ. ಅಂದರೆ, ಕಲಿಪುರುಷನ ಆಯುರ್ವಾಸವು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ವರ್ಷಗಳ ಅವಧಿಯಷ್ಟು. ಅಂದರೆ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಸಮಾನಾಂತರವಾಗಿ ರುಷನು ಜೀವಿಸಿರುವನು.

೩. ಕಲಿಯಿಂದ ಅನ್ಯರಾದ ಇವರ ದೈತ್ಯಗಳು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರತಿ ದಿನಕಲ್ಪಗಳಷ್ಟು ಆಯುಸ್ಸುಳ್ಳವರಾಗಿರುವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರತಿ ದು ದಿನ ಕಲ್ಪಾನಂತರ, ಆ ಅವಧಿಯಲ್ಲಿ ಯಾವ ಯಾವ ದೈತ್ಯರು ಬಿ ದ್ವೇಷ, ಭಗವದ್ವಕ್ತರ ದ್ವೇಷ, ಅಹಂಬ್ರಹ್ಮೋಪಾಸನೆ, ಶಿಷ್ಯರಿಗೆ ಕಿ ಕೊಡುವುದು, ಸಜ್ಜನರ ತಪೋಭಂಗ-ಇತ್ಯಾದಿ ತಪೋಯೋಗ್ಯ ರಿಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ದುಃಖವನ್ನು ಸಮಿಸುತ್ತ ಕಲಿಪುರುಷನ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳ ಆಯುಸ್ಸು ಪೂರ್ವಿಯಾಗಿ, ಬಿ ಬರುವುದನ್ನೇ ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಇರುವರು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು ನಾಯರು ದಿನದಿನಗಳಲ್ಲಿ- ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪ್ರತಿಪ್ರತಿ ದಿನಕಲ್ಪಗಳಲ್ಲಿ, ಂತವಾಗಿ ಬೀಳ್ತರು- ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ದುಷ್ಟಸಾಧನೆ ಪೂರ್ಣಮಾಡಿ ಷಿ, ಘೋರವಾದ ನಿತ್ಯದುಃಖರೂಪವಾದ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸೆಂಬ ತಪೋ ಕದಿಲ್ಲಿ ಬೀಳುವರು. ಕಲಿಮಾರ್ಗದ ದನುಜರೆಲ್ಲಿ- ಕಲಿಯ ಅನ್ಯರಾದ ರೆಲ್ಲಿರೂ ಕಲಿಪುರುಷನ ಹಾದಿಯನ್ನೇ, ಪ್ರತೀಕ್ಷಿಸುವ- ನಿರೀಕ್ಷಿಸುತ್ತಾ ಂತಮಸ್ಸಿನ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿ ಕಾದಿರುವರು.

೫. ಬ್ರಹ್ಮನ ಕತಾಬ್ಧಾಂತರಲಿ :-

ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳು ಪೂರ್ತಿಯಾದನಂತರ, ಅಂದರೆ ಕಲಿ ಪುರುಷನ ತತ್ಸಮಾನಾಧಿಯು ಮುಗಿದ ಮೇಲೆ, ಕಲಿಯಸಹಿತವಾಗಿ ಸಕಲ ದೈತ್ಯವರ್ಗದವರ ಲಿಂಗದೇಹವು ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಭಂಗವಾಗುವುದು. ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರ ಶಾಶ್ವತವಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಾ (ಸ್ವರೂಪಗತ ಮಹಾದುಃಖ) ಅಧಂತಮಸ್ಥಿನಲ್ಲಿ ಶಾಶ್ವತ ವಾಸವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು.

ವಿಶೇಷವಿಷಯ :-

೧. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಕಲ್ಪ = ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳು. ಕಲಿಪುರುಷ ಅಯಸ್ಸು ಸಹ ಬ್ರಹ್ಮ ಸಮಾನವಾಗಿ ೧೦೦ ವರ್ಷಗಳು.

೨. ಮುಕ್ತಿಯೋಗ್ಯರಿಗೆ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಸಹ. ವಿರಜಾನರಿಯಿಂದ ಲಿಂಗ ಭಂಗ. ಸಕಲ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಕಲಿಪುರುಷನೇ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರ ದಿಂದ ಲಿಂಗಭಂಗ. ||೧೦||

ಪದ್ಯ-೧೧

ಮೂಲ :

ಮಾರುತನಗಡಿಯಿಂದ ಲಿಂಗಕ |

ರೀರ ಪೋವಾನಂತರ ತನೋ |

ದ್ವಾರವೈದಿ ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖಗಳನುಭವಿಸುತಿಹರು ||

ವೈರ ಹರಿಭಕ್ತರಲಿ ಹರಿಯಲಿ |

ಶಾರತಮೃದಲಿರುತಿಹುದು ಸಂ |

ಸಾರದಲಿ ತಮಸ್ಥಿನಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕ ಕಲಿಯಲ್ಲಿ || ||11||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಆಗುವ ನಿತ್ಯ ದುಃಖಾನುಭವ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||11||

ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥ :-

ಮಾರುತನ ಗದೆಯಿಂದ = ಪ್ರಧಾನವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ, ಲಿಂಗಶರೀರ = ಸಕಲದೈತ್ಯರ ಅನಾದಿ ಲಿಂಗದೇಹವು, ಪೋದಾಸಂತರ = ಪರಿಹಾರವಾದ ನಂತರ, ತಮೋದ್ಭಾರವ = ಘರ್ವದಲ್ಲಿ ಹಾವು ಇದ್ದ ತಮೋಲೋಕದ ದ್ವಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ಐದಿ = ನಿತ್ಯವಾದ ಅಂಧತಮಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸಿ, ಅಲ್ಲಿದ್ದು, ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖಗಳ ಹಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಯೋಗ್ಯವಾದ ನಿತ್ಯದುಃಖಗಳನ್ನು, ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿಹರು = ಅನುಭವ ಮಾಡುತ್ತಾ, ಅಲ್ಲೇ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಾರೆ, ಹರಿಯಲಿ = ಇಂತಹ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರೂಪದಲ್ಲಿ ಯೇನು, ಹರಿಭಕ್ತರಲಿ = ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತರಲ್ಲೇನು, ನೈದ = ಮನುಷ್ಯಾರ್ಥವಾದ (ಸ್ವರೂಪಭೂತವಾದ) ದ್ವೇಷ, ಸಂಸಾರದಲಿ . ಲಿಂಗಭಂಗಾತ್ಮಾವೃದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಂಸಾರದಶಾದಲ್ಲಿ, ತಮಸ್ಸಿನಲಿ = ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರ ತಮೋಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ, ತಾರತಮ್ಯದಲಿ = ಅವರ ಸ್ವರೂಪಭೂತ ತಾರತಮ್ಯಕ್ಕನುಗುಣವಾಗಿ, ಇರುತ್ತಿಹುದು = ಇರುವುದಾಗಿದೆ. ಕಲಿಯಲಿ = ಕಲಿಮಹಾವ್ಯರೂಪದಲ್ಲಿ, ಅತ್ಯಧಿಕ = ಸಂಸಾರ ಮತ್ತು ಅಂಧತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲಾ ದೈತ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಅತಿಶಯವಾಗಿ, ನವವಿಧ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳ ಪರಮಾಧಿಕ್ಯವಿರುವುದು. ||11||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ತ್ರಿಸಂಕರ್ಷಣಬದಿಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರ ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರದ ವಿಚಾರ ಹೇಳತಾರ.

ಪ್ರಧಾನವಾಯುದೇವರ ಗದಾ ವೆಟ್ಟಿನಿಂದ ದೈತ್ಯರ ಅನಾದಿಲಿಂಗಶರೀರ ಪರಿಹಾರವಾದ ಅನಂತರ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ತಾವು ಇದ್ದ ತಮೋದ್ವಾರವನ್ನು ಬಿಟ್ಟು, ನಿತ್ಯವಾದ ಅಂಧತಮೋಲೋಕವನ್ನು ಪ್ರಾಪ್ತರಾಗಿ, ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ, ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಕ್ಕೆ ಅನುಸರಿಸಿದ ದುಃಖಗಳ ಅನುಭವ ಮಾಡತಾ ಶಾಶ್ವತವಾಗಿ ಅಲ್ಲೇ ವಾಸವಾಗಿ ಇರತಾರೆ. ಇವರಿಗೆ ಫಣಃ ಜನನಾದಿಗಳು ಇಲ್ಲ. ಇವರಿಗೆ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಲ್ಲೇನು, ಈ ಪರಮಾತ್ಮನ ಭಕ್ತರಾದವರ ಲ್ಲೇನು-ಮನಃಪೂರ್ವಕವಾದ ದ್ವೇಷ-ಲಿಂಗಭಂಗಾತ್ಪೂರ್ವ ಸಂಸಾರದಶಾದಲ್ಲಿ, ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರ, ತಮಃಪ್ರವೇಶಾನಂತರದಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಇರೋದಾಗಿದೆ. ಕಲಿಪುರುಷನಿಗೆ ಸಂಸಾರದಲ್ಲಿ ಮೋಕ್ಷದಲ್ಲಿ ಎರಡು ದಶಾದಲ್ಲೂ ತನಗವರರಾದ ಸರ್ವರಪೇಕ್ಷೆಯೂ ಅತ್ಯಧಿಕವಾದ ನವವಿಧ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳು ಇರತವೆ. ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. || 1 ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಲಿಂಗಭಂಗವನ್ನು ಹೊಂದಿದ ದೈತ್ಯರು, ಹರಿಯಲ್ಲೂ ಮತ್ತು ಹರಿಭಕ್ತರಲ್ಲೂ ಮಾಡುವ ದ್ವೇಷವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಕಾರ, ಅಂದರೆ, ದ್ವೇಷವು ಹೆಚ್ಚು ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪದುಃಖಗಳು ಹೆಚ್ಚಾಗಿಯೂ, ದ್ವೇಷ ಕಡಿಮೆ ಮಾಡುವವರಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿಯೂ, ಓಗೆ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನನುಸರಿಸಿ, ಮನುಷ್ಯಾಧಮರಿಗೆ ತಮ

ಶ್ಲಿ ನಿತ್ಯ ಸಂಸಾರದಲ್ಲೇ ದುಃಖವು, ಮಿಕ್ಕವರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖದಲ್ಲೇ
 ಷಮ್ಯಾನುಸಾರ ದುಃಖಾನುಭವವೂ ಆಗುವುದು.

—ತಮೋಂಧಂ ಪ್ರವಿಶಂತ್ಯೇ ತಾರತಮ್ಯೇನ ಸರ್ವಶಃ ||

ತಮಸ್ಯಂದೇಶ್ವತಿ ಸಂಸಾರೇ ನಾತ್ರ ಕಾರ್ಯಾ ವಿಚಾರಣಾ ||—

—ನಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣದ ವಾಕ್ಯವು ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ||1||

ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

—ತಮೋಂಧೇ ಪ್ರವಿಶಂತ್ಯೇತೇ ತಾರತಮ್ಯೇನ ಸರ್ವಶಃ || ತಮ
 ಸ್ಯಂದೇಶ್ವತಿ ಸಂಸಾರೇ ಹರಿ ತದ್ಭಕ್ತ ದೂಷಣಾ || ಸಂಸಾರೇತ್ಯಂಧತಮಸಿ
 ದಾ ಹರಿದೂಷಣಾ || ಸರ್ವೇಪಾಮುತ್ರಮೋ ಜ್ಞೇಯಃ ಕಲಿರೇವ
 ಉಶಯಃ || ದೂಷಣೇ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಾನಾಂ ತತ್ಸಮೋನಾತ್ರ ಸರ್ವದಾ—
 ಷ್ಯಾರ್ಥ ಮಾಹ—“ಮಾರುತ”-ಇತಿ. ||1||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

—“ತಾರತಮ್ಯದಿಂದ ಅಂಧತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದ ಈ ಕಲ್ಯಾಣಿಗಳು
 ಸಾರದಲ್ಲಿಯೂ, ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ, ಹರಿಭಕ್ತರ ದ್ವೇಷಿಗಳಾದುದರಿಂದ
 ಷಂಕತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿಯೂ ಅವರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುತ್ತಿರುತ್ತಾರೆ. ವಿಷ್ಣು ತದ್ಭಕ್ತರ
 ದ್ವೇಷಿಗಳಲ್ಲಿ ಕಲಿಯು ಹೆಚ್ಚಿನವನು; ಇವನಿಗೆ ಸಮರಿಲ್ಲ”-ಈ ವಿಷಯವನ್ನು
 ‘ಮಾರುತನ’-ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||1||

ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಹೀಗೆ ಮಾಯಾಗದೆಯಿಂದ ಲಿಂಗಶರೀರ ನಾಶಾನಂತರ, ತಮಸ್ಸನ್ನು
 ಹಿಡಿ, ಅವರವರ ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು. ಹರಿ

ಧಕ್ತರಲ್ಲೂ, ಶ್ರೀಹರಿಯಲ್ಲಿ ಸಹ ಆ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಇದ್ದಾಗ್ಯೂ, ವೈರವು ತಾರತಮ್ಯಪ್ರಕಾರವಿರುವುದು. ||11||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಮನುಷ್ಯಾಧಮರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿಕೊಂಡು, (ದೈತ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ತೃಣಾಂತ ಜೀವರು) ಕಲಿವುರುಷನ ಪರ್ಯಂತ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ಸಕಲತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರೂ, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಗದಾಪ್ರಹಾರದಿಂದ ಲಿಂಗಭಂಗವನ್ನೈದುವರು.

2. ನಂತರ ತಮೋಲೋಕದ ದ್ವಾರದಲ್ಲಿದ್ದ ಲಿಂಗಭಂಗ ಹೊಂದಿದ ಆ ಸಕಲದೈತ್ಯವರ್ಗ ಕ್ರಮವಾಗಿ, ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನ್ನು ಪ್ರವೇಶಿಸುವರು.

3. ಆ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸನೆಂಬ ತಮೋಲೋಕಗಳಲ್ಲಿ ತಮ್ಮ ತಮ್ಮ ಸ್ವರೂಪಗಳ ತಮೋಲೋಕದ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ನಿತ್ಯದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುತ್ತಿರುವರು.

4. ತೃಣಾಂತ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಅವರ ಸ್ವರೂಪಾನುಗುಣವಾದ ದುಃಖಾನುಭವ ಅವರಿಗಿಂತ ನೀಚರಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಹೆಚ್ಚು ದುಃಖಾನುಭವ- ಹೀಗೆ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ದುಃಖಾನುಭವ ಅಧಿಕವು ಹೆಚ್ಚುತ್ತಾ ಹೋಗಿ, ಕೊನೆಯಲ್ಲಿ ಪರಮನೀಚನಾದ ಕಲಿಮಹಾವುರುಷನ ದುಃಖಾನುಭವ ಇತರ ದೈತ್ಯರಿಗಿಂತ ಅತ್ಯಂತ ಪರಮಾಧಿಕವಾಗಿರುವುದು.

5. ತಮೋಯೋಗ್ಯರಾದ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಸ್ವರೂಪ ಸುಖವೆಂಬುದೇ ಇಷ್ಟಮೋಕ್ಷವೆಂಬ ಶಬ್ದವು ಇವರಿಗೆ ಸಲ್ಲದು. ಸದಾ ದುರ್ಗತಿ ಪ್ರಾಪ್ತರು. ಆ

ಗಳ ಹರಿಯಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಹರಿಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ತಿರಸ್ಕಾರಗಳಿರುವುವು. ಈ ದ್ವೇಷಾಧಿಕೃತವು ತೃಣಾಂತ ದೈತ್ಯರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಕಲಿಪುರುಷನ ಪರ್ಯಂತ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹಾರಕಮ್ಯಾನುಸಾರ ಅಧಿಕವಾಗುತ್ತಾ ಹೋಗುವುದು.

ಕಲಿಮಹಾಪುರುಷನಿಗಿರುವಷ್ಟು ಹರಿ ಮತ್ತು ಹರಿಭಕ್ತರಲ್ಲಿನ ದ್ವೇಷಾಧಿಕೃತ ಇತರ ಯಾವ ದೈತ್ಯರಲ್ಲೂ ಇಲ್ಲ. ಪರಮ ಪಾಪಿ ನೀಚ ಸ್ವರೂಪದವನು ಕಲಿಪುರುಷನು.

ಮುಖ್ಯವಿಷಯ :-

1. ಮುತ್ತಿಯೋಗ್ಯಚೇತನರಾದ ಸಾಕ್ಷಿಶಸ್ತ್ರಭಾವವುಳ್ಳ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಭಕ್ತಿ, ಜ್ಞಾನ, ಸತ್ತಾಧನಾರೂಪವಾದ ಕ್ರಿಯಾದಿಗಳು ತೃಣಾಂತ ಜೀವರಿಂದ ಪ್ರಾರಂಭಿಸಿ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರ್ಯಂತ, ಕ್ರಮವಾಗಿ ಹೆಚ್ಚುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರಲ್ಲಿ ಸದ್ಗುಣಗಳು ಅತ್ಯಧಿಕ. ಇದರಿಂದ, ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳು ಜೀವೋತ್ತಮರೆನಿಸುವರು.

2. ದೈತ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ ಇದಕ್ಕೆ ವಿರುದ್ಧ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಹರಿಭಕ್ತಿ ಜ್ಞಾನಗಳ ಅಧಿಕ ಊರ್ಧ್ವಗಮನವಾಗಿದ್ದರೆ, ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಹರಿ ದ್ವೇಷ, ಹರಿಭಕ್ತರಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷ ಅಧೋಗಮನವಾಗಿರುವುವು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಹೇಗೆ ಜೀವೋತ್ತಮರೋ, ಕಲಿಪುರುಷನು ಜೀವಾಧಮನು. ಅವನಲ್ಲಿ ಹರಿದ್ವೇಷ ಹರಿಭಕ್ತರಲ್ಲಿನ ದ್ವೇಷ ಅತ್ಯಂತ ಹೆಚ್ಚು ಪ್ರಮಾಣದಲ್ಲಿರುವುದು. ||111||

ಪದ್ಯ-೧೨

ಮೂಲ :-

ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಮಿಥ್ಯವಸಮೋ |
 ಚೀನ ದುಃಖತರಂಗವೆ ಸಮೋ |
 ಚೀನಬುದ್ಧಿ ನಿರಂತರದಿ ಕಲಿಗಿಹುದು ದೈತ್ಯರೊಳು ||
 ಹೀನಳಿನಿಪಳು ಕತಗುಣದಿ ಕಲಿ |
 ಮಾನಿನಿಗೆ ಕತವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೆ |
 ಉನತತಗುಣ ಕಾಲನೇಮಿಯೆ ಕಂಸನೆನಿಸಿದನು ||೧೨||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಕಲಿ ಆರಂಭವಾದೊಂದು, ಕಾಲನೇಮಿ - ಪರ್ಯಂತ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೧೨||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು = ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು, ಮಿಥ್ಯವು =
 ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನರೂಪವು, ಅಸಮೀಚೀನ = ಅಸಮೀಚೀನಜ್ಞಾನವುಳ್ಳ
 ವರು. ದೈತ್ಯರ ಜ್ಞಾನ ಸುಜ್ಞಾನವಲ್ಲ. ದುಃಖತರಂತವೇ = ಸಾಗರಕ್ಕೆ
 ಸದೃಶವಾದ ದುಃಖಸ್ವರೂಪರು, ಅಲೆಗಳಂತೆ ಒಂದಾದರ ಮೇಲೊಂದು
 ದುಃಖಪ್ರಾಪ್ತಿ ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಸಮಾಚೀನಬುದ್ಧಿ = ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವ
 ನಾದರೂ, ಅದೇ ಸರಿಯೆಂದು ತಿಳಿದ ಸ್ವರೂಪಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವನು,
 ದೈತ್ಯರೊಳು = ಸಮಸ್ತದೈತ್ಯವರ್ಗದಲ್ಲಿ, ಕಲಿಗಿಹುದು = ಅಂತಹ
 ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನದ ಪರಮಾವಧಿಯು ಕಲಿಮಹಾಪುರುಷನಿರುವುದು.
 ನಿರಂತರದಿ = ಸದಾಕಾಲಕ್ಕೂ ಕಲಿಗದ ಸ್ಥಿತಿರೇಖಾದಲ್ಲಿ ಮತ್ತು ಲಿಖ

ಭಂಗಾನಂತರ ತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕವಾಗಿದೆ. ಕಲಿಗೆ = ನೀಚತಮನಾದ ಜೀವಾರ್ಥಮನಾದ ಕಲಿಪುರುಷನಿಗೆ, ಮಾನಿನಿ = ಕಲಿಪತ್ನಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮೀಯು, ಶತಗುಣದಿ = ನೀಚತನದಲ್ಲಿ ನೂರುಗುಣಗಳು ಕಡಿಮೆಯಿಸುವಳು, ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೆ = ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿನಾಮಕನಾದ ದೈತ್ಯನು ಕಲಮಾನಿನಿಗೆ ತತ = ಕಲಿಪತ್ನಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮೀಗಿಂತಲೂ, ನೂರುಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು. ಶತಗುಣ = ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ, ಊನ = ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾದ, ಕಾಲನೇಮಿಯೇ = ಕಾಲನೇಮಿ ಎಂಬ ದೈತ್ಯನೇ. ಕಂಸನೆನಿಸಿದನು = ಕಂಸಾಸುರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು. ||೧೨||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ತ್ರಿಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಕಲಿ ಆರಂಭ ಮಾಡಿ, ಕಾಲನೇಮಿ ಪರಿಯಂತ ತಾರತಮ್ಯ ತೇಳುತ್ತಾರೆ. ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಜ್ಞಾನವೆಂಬುದು ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವೇ ಕೋರ್ತು, ಭೋಗವು ಮಿಥ್ಯವಲ್ಲ. ಅತ ಏವ, ಅಸಮೀಚೀನಜ್ಞಾನವುಳ್ಳವರು. ಸಾಗರಕ್ಕೆ ಸಮಾನವಾದ ದುಃಖಿಸ್ವರೂಪರು. ತರಂಗಕ್ಕೆ ಸದೃಶ್ಯವಾದ ಭಿನ್ನಭಿನ್ನಗಳಾದ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಂದ ಭೋಗಮಾಡತಕ್ಕ ದುಃಖತರಂಗವೇ ಯೋಗ್ಯವಾದ ದೈಂಬುದು ಬುದ್ಧಿಯಲ್ಲಿ ಇರೋದಾಗತದೆ. ಚೋರನಾದವ ತಾನು ಮಾಡಿದ ಚೋರತ್ವ ಅಂಗೀಕರಿಸದ ಕಾರಣದಿಂದ, ಅಂಗೀಕಾರಾರ್ಥ ತಾಡನಾಟಗಳು ಮಾಡಿದ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಅದನ್ನ ಸುನ ಮಾಡಲಾರದೆ, ದುಃಖವದತಾ ಇದ್ದ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಆ ದುಃಖವೇ ತನಗೆ ಸಮೀಚೀನ ಎಂತ, ತಿಳಿದು, ತಾನು ಮಾಡಿದ ಚೋರತ್ವವನ್ನ ಅಂಗೀಕರಿಸದೆ, ಪೆಟ್ಟಿನಿಂದ ದುಃಖಿಸತಾ ಇರತಾನೆ. ತದ್ವತ್, ದೈತ್ಯರು ದುಃಖ ಭೋಗಮಾಡಿದ ಕಾಲಕ್ಕೂ, ಸತ್ಯಜ್ಞಾನ ಅಂಗೀಕರಿಸೋದಿಲ್ಲ. ಈ ರೀತ್ಯೂ, ದೈತ್ಯರಿಗೆ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನ ಬುದ್ಧಿ ಇರೋ

ದಾಗಿರತದೆ. ಸದಾ ಸರ್ವಕಾಲದಲ್ಲಿ, ದೈತ್ಯರೊಳಗೆ ಈ ರೀತಿಯಾದ ಜ್ಞಾನ ಇರೋದಾಗಿರತದೆ. ದೈತ್ಯ ಜೀವರೊಳು ಕಲಿವುರುಷ ನೀಚತನದಲ್ಲಿ ಅತ್ಯುತ್ತಮ ನಾದವನು. ಅಸುರಸಮುದಾಯದಲ್ಲಿ ಉಪಮಾನರಹಿತನಾದ ನೀಚ ನಾದವನು. ಇವನ ಆರಭ್ಯ ಗುಣತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳಲ್ಪಡತದೆ. ಈ ಕಲಿ ವುರುಷನಿಗಿಂತಲೂ ನೀಚತನದಲ್ಲಿ ಹೀನ, ಎಂದರೆ-ನೂರುಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಎನಿಸೋವಳಾಗತಾಳೆ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯಾದವಳು. ಈ ಕಲಿಪತ್ನಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಗೆ ನೂರು ಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿನಾಮಕನು. ಈ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ನೂರುಗುಣದಿಂದ ನೀಚತದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು ಕಾಲನೇಮಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು. ಈ ಕಾಲನೇಮಿಯೇ ಕಂಸ- ಎಂತ ಅವತಾರ ಮಾಡೋವನಾಗಿದ್ದಾನೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ೧. ಕಲಿ-ಅನಂತಾನಂತ ನೀಚಗುಣ ಗಳು. ೨. ಅಲಕ್ಷ್ಮೀ-೧೦೦ ಗುಣ, ೩. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ-೧೦೦ ಗುಣ, ೪. ಕಾಲನೇಮಿ ೧೦೦ ಗುಣ, ೫. ಮಧುಕೈಟಭರು-೫ ಗುಣ, ಇಷ್ಟು ಗುಣದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಂದೊಬ್ಬರು ಅಧಮರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||೧೨||

ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

“ಮಿಥ್ಯಾ ಜ್ಞಾನೇ ಜ್ಞಾನ ಬುದ್ಧಿರ್ದುಃಖೇಚ ಸುಖಬುದ್ಧಿ ಮಾನ್”-
-ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಂತೆ, ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಜ್ಞಾನ ವನ್ನಾಗಿಯೂ, ದುಃಖವನ್ನೇ ಸುಖವನ್ನಾಗಿಯೂ ತಿಳಿದಿರುವ ಸ್ವಭಾವವುಳ್ಳ ವನು ಕಲಿಯು. ಇವನ ಹೆಂಡತಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯು ಇವನಿಗಿಂತ ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ಅವರಳು. ಇವನ ಸಮನಾದ ಪಾಟಿಯಿಲ್ಲ. ಹರಿದ್ವೇಷಾದಿಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಕಲಿಗಿಂತಲೂ ೧೦೦ ಗುಣಗಳು ಕಡಿಮೆಯಾಗಿ ಮಾಡುವಳು. ಸ್ವರೂಪ ದುಃಖದಲ್ಲಿ ಕಲಿಗಿರುವಷ್ಟು ದುಃಖವು ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಗಿಲ್ಲ. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ೧೦೦ ಅಂಶ ಕಡಿಮೆಯಾದ ದುಃಖವನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಳು. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯೂ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಗಿಂತಲೂ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಗೆ ೧೦೦ ಅಂಶಗಳು ಕಡಿಮೆ. ಕಾಲ ನೇಮಿಯೂ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗಿಂತಲೂ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅವರನು. ಇವನೇ ಕಂಸನೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ||೧೨||

೧. ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :

“ಮಿಥ್ಯಾಜ್ಞಾನೇ ಜ್ಞಾನಬುದ್ಧಿಃ ದುಃಖೇ ಚ ಸುಖಬುದ್ಧಿಮಾನ್ |
 ತಸ್ಮಾತ್ ಕಲಿಸಮೋ ಲೋಕೇ ಶಿವಭಕ್ತೌನ ಕುತ್ರಚಿತ್ | ದುರ್ಯೋಧನಃ ಸ
 ವಿವೇಕ್ತಃ ದುಃಖಾತ್ಯಂತ ಸ್ವರೂಪಮಾನ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಶತ ಗುಣಾಂಶೇನ ಕಲಿ
 ಧಾರ್ಯಾತು ಸರ್ವದಾ || ಅಲಕ್ಷ್ಮೀರೀತಿ ವಿಖ್ಯಾತಾ ಸಾ ಲೋಕೇ ಮಂಥರಾ
 ಸ್ವತಃ | ತಸ್ಯಾಃ ಶತಗುಣಾಂಶೋನಃ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಸ್ತು ಸರ್ವದಾ || ಜರಾ
 ಸುಧಃ ಸ ವಿವೇಕ್ತಃ ಕಾಲನೇಮಿತತಃ ಪರಮ್ | ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣಾಂ
 ಕೋನಃ ಸ ವೈಕಂಠಸ್ತು ವಿಶ್ರುತಃ || ಇತ್ಯಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಮಾಹ - “ಜ್ಞಾನ”
 ಇತಿ ||೧೨||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ಮಿಥ್ಯಾಯುಧಾರ್ಥ ಜ್ಞಾನವನ್ನೇ ಸಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯೂ,
 ದುಃಖವೇ ಸುಖವೆಂಬ ಬುದ್ಧಿಯೂ ಕಲಿಗೆ ಇರುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ, ಅವನ
 ಸಮನು ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಾವನೂ ಇಲ್ಲ. ಶಿವಭಕ್ತಿಯಲ್ಲಿಯೂ ಇವನು
 ಮಿಗಿಲಾದವನು. ಇವನೇ ದುರ್ಯೋಧನನು. ಕೇವಲ ಅತ್ಯಂತ ದುಃಖ
 ಸ್ವರೂಪವುಳ್ಳವನು. ಇವನಿಗೆ ೧೦೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದವಳು
 ಇವನ ಪತ್ನಿ-ಅಲಕ್ಷ್ಮಿ. ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಮಂಥರಾ-ಎಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧಳಾದವಳೇ
 ಆ ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಯು. ಇವಳಿಗಿಂತ ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಹೀನನು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು,
 ಜರಾಸಂಧನೇ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು. ಇವನಿಗಿಂತ ನೂರು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು
 ಕಾಲನೇಮಿಯು. ಕಾಲನೇಮಿಯೇ ಕಂಠನೆಂದು ಪ್ರಸಿದ್ಧನಾಗಿದ್ದಾನೆ—ಈ
 ವಿಷಯಗಳನ್ನು ತಾತ್ಪರ್ಯಪೂರ್ವಕವಾಗಿ “ಜ್ಞಾನ” — ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೧೨||

೨. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಮಿಥ್ಯೆಯೆಂಬ ವಿಪರೀತ ಜ್ಞಾನವೇ ಅವರಿಗೆ ಇರುವುದು. ಅಸಮೀಚಿನ

ದುಃಖಪರಂಪರೆಯಲ್ಲಿ ಸಮೀಚೀನವೆಂಬ ವಿಪರೀತ ಬುದ್ಧಿ ಕಲಿಗೆ ಇರುವುದು. ಆ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಕಲಿಗಿಂತ ಕಲಿಯ ಹೆಂಡತಿಯು ಶ್ರೀಹರಿ ದ್ವೇಷಾದಿ ದರ್ಗುಣದಿಂದ ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆ. ಅವಳಿಗಿಂತ ನೂರು ದರ್ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯಾಗಿರುವವನು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ. ಆ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗಿಂತ ನೂರು ದರ್ಗುಣ ಕಡಿಮೆ ಕಾಲನೇಮಿಯು. ಅವನೇ ಕಂಸನೆಂದು ಭೂಲೋಕದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನು. ||೧೨||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಸಮಸ್ತವೂ ಮಿಥ್ಯೆ-ಎಂಬುದೇ ಕಲಿಪುರುಷನ ಜ್ಞಾನವು. ಮಿಥ್ಯಾರೂಪವಾದ ಈ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನವು ಕಲಿಯ ಸ್ವರೂಪ ಭೂತಗುಣವು. ಜಗನ್ನಿತ್ಯ-ಸಕಲ ಜೀವರೂ ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪರು- ಜೀವೇಶ್ವರ ಏಕೈ ಭಾವನೆಯಾದಿ ವಿಪರೀತಜ್ಞಾನವು ಕಲಿಪುರುಷನಿಗೆ ಸಮೀಚೀನವಾಗಿದೆ.

2. ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಲಿಂಗಾಭಂಗಾನಂತರ ಅಂಧಂತಮಸ್ಸಿನಲ್ಲಿ ಸ್ವರೂಪಗತ ನಿತ್ಯ ದುಃಖಗಳು ಅವನಿಗೆ ತರಂಗದೋಷಾದಿಯಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುತ್ತಿರುವುವು. ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ಅವನ ದುಃಖ ಪರಮಾಧಿಕ. ಆದೇ ಸುಖವೆಂದು ತಿಳಿದಿರುವ ಪರಮ ನೀಚನು ಕಲಿ ಮಹಾಪುರುಷನು. ಈ ಚಿತ್ತವ್ಯಕ್ತಿ ಮತ್ತು ಸ್ವರೂಪಗತ ಜ್ಞಾನ ಅನಾದ್ಯನಂತಕಾಲದಿಂದ ಕಲಿಗಿದೆ.

3. ಕಲಿಪುರುಷನಿಗಿಂತ ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಅವರಳು- ಅವನ ಪತ್ನಿಯಾದ ಅಲಕ್ಷ್ಮೀ

4. ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಗಿಂತ ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ-ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು.

5. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗಿಂತ ೧೦೦ ಗುಣಾಧಮನು ಕಾಲನೇಮಿಯು. ಈ ಕಾಲನೇಮಿ- ಎಂಬ ದೈತ್ಯನೇ ಕಂಸಾಸುರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿ, ಸೋದರಳಯನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದನು.

ಶಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ :-

1. ಕಲಿ-ನೀಚತಮನು ಪರಮಪಾವಿಷ್ಠ (ಕಕ್ಷ 1) (ನೀಚತ್ವ ತಾರ-ತಮ್ಯದಿಂದ).
2. ಅಲಕ್ಷ್ಮೀ-ಕಲಿಪತ್ನಿ ಕಲಿಗಿಂತ ಶತಗುಣ ಅವರಳು. (ಕಕ್ಷ 2).
3. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ-ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಗಿಂತ 100 ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು (ಕಕ್ಷ 3). ಇವನೇ ಜರಾಸಂಧನು.
4. ಕಾಲನೇಮಿ-ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗಿಂತ ನೂರುಗುಣಾಧಮನು. (ಕಕ್ಷ 4). ಇವನೇ ಕಂಸಾಸುರನು. ||12||

★★

ಸದ್ಯ-೧೩

ಮೂಲ :-

ಕಾಲನೇಮಿಗೆ ಪಂಚಗುಣದಿಂ |
 ಕೀಳು ಮಧುಕೈಟಭರು ಜನ್ಮವ |
 ತಾಳಿ ಇಳಿಯೊಳು ಹಂಸಡಿಭಿಶಾಹೃದಿ ಕರಿಸಿದರು ||
 ಐಳನಾಮಕ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ ಸ |
 ಮಾಳುನೆನಿಸಿಹ ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪು |
 ಶೂಲಪಾಣಿಯ ಭಕ್ತಿ ನರಕಗೆ ಶತಗುಣಾಧಮನು || ||೧೩||

ಅವತರಣಕೆ :-

ಕಾಲನೇಮಿಯಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ಪರ್ಯಂತ ದೈತ್ಯರ
ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ, ||13||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಕಾಲನೇಮಿಗೆ = ಕಾಲನೇಮಿಗಿಂತಲೂ, ಪಂಚಗುಣದಿಂದ = ಐದು
ಗುಣಗಳಿಂದ, ಮಧುಕೈಟಭರು = ಮಧು ಮತ್ತು ಕೈಟಭನಾಮಕರಾದ
ದೈತ್ಯದ್ವಯರು, ತೀಳು = ನೀಚತನದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು. ಇಳಿಯೋಳು
= ಈ ಮಧುಕೈಟಭರಿಗೂ ಭೂಮಂಡಲದಲ್ಲಿ, ಹಂಸ = ಮಧುನಾಮಕ
ದೈತ್ಯನು. "ಹಂಸ" ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದಲೂ, ದಿಭಿಕ = ಕೈಟಭನು - "ದಿಭಿಕ" -
ನಾಮಕನಾಗಿಯೂ, ಜನ್ಮವ ತಾಳಿ = ಜನ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿದವನಾಗಿ (ಅವ
ತರಿಸಿ), ಕರೆಸಿದರು = ಕರೆಯಿಸಿಕೊಂಡರು. ಐಳನಾಮಕ = ಐಳ - ಎಂಬ
ಹೆಸರಿನ ದೈತ್ಯನು, ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ = ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು, ಸಮಾ
ಳುನೆನಿಸೆ = ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಾನಕಕ್ಷಾಪನ್ನರು ಎನಿಸಿದವರಾಗಿ, ಐದುಗುಣ-
ದಿಂದ ಅವರರು ಎಂತ ಗ್ರಾಹ್ಯ, ಕೂಲಪಾಣೆಯ ಭಕ್ತ = ಶ್ರೀರುದ್ರ-
ದೇವರ ಭಕ್ತನಾದ, ನರಕ = ನರಕಾಸುರನು ಐಳ ಮತ್ತು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತರಿ-
ಗಿಂತಲೂ ಐದುಗುಣದಿಂದ ನೀಚನು, ನರಕಗೆ = ಈ ನರಕಾಸುರನಿಗೆ,
ಹಿರಣ್ಯಕಶ್ಯಪು = ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವು, ಶತಗುಣಾಧಮ = ನೂರು ಗುಣ
ದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು.

ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ ಹೀಗಿದೆ :-

ಐಳ-ವಿಪ್ರಚಿತ್ತ-ನರಕಾಸುರ-ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು. ||13||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಾಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಕಾಲನೇಮಿ ಅರಂಭಮಾಡಿ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವರೆಗೂ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳ-
ಪರೆ.

ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಕಾಲನೇಮಿಗಿಂತಲೂ ಐದುಗುಣದಿಂದ ಮಧುನಾಮ-
ಕನು, ಕೈಟಭನಾಮಕನು-ಈ ಉಭಯರೂ ನೀಚತನದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮಿ ಆದವರು. ಈ
ಮಧು ಕೈಟಭರು-ಇಬ್ಬರೂ ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಮಧುನಾಮಕನ ಅವತಾರ ಹಂಪ
ಎಂತಲೂ, ಕೈಟಭನಾಮಕನ ಅವತಾರ-ಡಿಭಕ ಎಂತಲೂ ಜನ್ಮ ಧರಿಸಿದವ-
ರಾಗಿ, ಆಯಾ ನಾಮದಿಂದ ಕರಸೋವರಾದರು. ಐಳನಾಮಕ ದೈತ್ಯ 1,
ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿನಾಮಕ 2-ಇವರು ಇಬ್ಬರು. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ-ಎಂತ ಮ್ಯಾಲೆ 3ನೇ ಕಕ್ಷ
ದಲ್ಲಿ ಹೆಸರು ಬಂದಿದೆ. ಪುನಶ್ಚ ಇಲ್ಲಿನೂ ಬಂದದೆ. ಯಾಕೆ ಅಂದರೆ, ಈ
ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೂನೂ ಆ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೂನೂ ನಾಮ ಒಂದೇ ಆದ ಕಾಲಕ್ಕೂ, 3ನೇ
ಕಕ್ಷದವ ಬ್ಯಾರ, 6ನೇ ಕಕ್ಷದವ ಬ್ಯಾರ-ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಐಳನಾಮಕ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ
ಈ ಉಭಯರು ಪರಸ್ಪರ ಸಮರಾದ ಆಳುಗಳು ಎಂತ ಎನಿಸತಾರೆ. ಗುಣ-
ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳದೆ ಇರುವದ್ದರಿಂದ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ 5 ಗುಣದಿಂದ ನೀಚ
ರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಶೂರಾಯುಧವೇ ಕರದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳ ರುದ್ರದೇವರ ಭಕ್ತನಾದ
ನರಕಾಸುರನು ಐಳ, ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ-ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಐದು ಗುಣದಿಂದ ನೀಚತನ
ದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು. ಈ ನರಕಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು- ಎಂಬ
ವನು ನೂರುಗುಣದಿಂದ ನೀಚತನದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮಿ ಆದವನು. ಇವನ ಮೂಲ
ರೂಪವೇ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು-ಎಂತ ನಾಮ. ಇವನೇ ವಿಜಯನಾಮಕ ದ್ವಾರ-
ಪಾಲಕನನ್ನ ಸೇರಿ ಜೀವದ್ವಯಾವೇಶದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು-ಎಂತ ಎನಿಸೋವ-
ನಾಗಿದ್ದಾನೆ. 6 ಐಳ, ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ 5 ಗುಣ. 7 ನರಕಾಸುರ 5 ಗುಣ.

8. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು 100 ಗುಣ ಕಡಿಮಿ. ಇಷ್ಟು ಗುಣದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಂದೂ-
ಬ್ಬರು ಅಧಮರಂತ ತಾಪ್ತರೈ ||13||

9. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಕಾಲನೇಮಿಗಿಂತಲೂ ಮಧುಕೈಟಭರು ಐದುಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು. ಅವರೇ ಹಂಸ-ಡಿಭಿಕರಂದು ಸಾಲ್ವ ದೇಶಾಧಿಪತಿಗಳಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಭೂಮಿಯ ಮಗನಾದ ನರಕಾಸುರನು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೆ ಸಮನು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯೇ ಜರಾಸಂಧನು. ನರಕಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ಒಳಗೆ ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾದ ಅದಿಹಿರಣ್ಯನು 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು.

—ತಸ್ಮಾತ್ಪಂಚ ಗುಣೈರ್ಹೀನೌ ಮಧುಕೈಟಭ ಸಂಜ್ಞಕೌ ||

ತಾವೇವ ಹಂಸಡಿಭಿಕೌ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ ಸಮೋಜ್ಞೇಯೋ ಭಾಮಾವ್ಯ
ಭೂತಲೇ ಸ್ಮೃತಃ ||

ತತ್ಪಾಶ್ಚತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುಃ ಸ್ಮೃತಃ ||—

—ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣದ ವಚನವಿದೆ. ||13||

೧೦. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸನಿಡ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

ತಸ್ಮಾತ್ ಪಂಚಗುಣೈ ಹೀನೌ ಮಧುಕೈಟಭ ಸಂಜ್ಞಕೌ || ತಾವೇವ
ಹಂಸಡಿಭಿಕೌ ಜ್ಞೇಯೌ ತೌ ಚ ಜನಾರ್ದನ ||—ಇತ್ಯುಕ್ತಮಾಹ —“ಕಾಲಿ”-
ಇತಿ || ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ ಸಮೋಜ್ಞೇಯೋ ಭಾಮೋ ವೈ ಭೂತಲೇ ಸ್ಮೃತಃ ||
ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣೈರೂನೋ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುಃ ಸ್ಮೃತಃ || ಇತ್ಯುಕ್ತಮಾಹ
—“ಶಿಲಿ”—ಇತಿ || ಭೂವುತ್ರ, —“ಅಳು”—ಪುರುಷ. ||13||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಕಾಲನೇಮಿಗಿಂತ ಐದುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವರು ಮದುಕೈಟಭರು. ಇವರೇ ಒಣ ದಿಫಕರು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು - "ಕಾಲನೇಮಿ" - ಈ ಚರಣದಿಂದ ಊಹಿಸುತ್ತಾರೆ. ಭೂಪುತ್ರ ನರಕಾಸುರನು ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗೆ ಸಮನು. ಇವನಿಗೆ ಒಂದುಗುಣ ಕಡಿಮೆ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು - "ಐಲಿ" - ಈ ಚರಣದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಐಲಿ = ಭೂಪುತ್ರ. ||13||

1. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಕಾಲನೇಮಿಗಿಂತ ಐದು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು ಮದುಕೈಟಭರು. ಪರೇ ಹಂಸ-ಡಿಫಕರೆಂದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದರು. ಐಳನಂಬ ಅಸುರನು ಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗೆ ಸಮನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಶೂಲಪಾನ ವನ ಭಕ್ತ ನರಕಾಸುರನು ನೂರೊಂದು ಗುಣ ಕಡಿಮೆ. ||13||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಕಾಲನೇಮಿ :-

ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಗಿಂತಲೂ 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನಾದ ಕಾಲನೇಮಿ- ಋಷಿ ದೈತ್ಯನು ತ್ರೇತೆಯಲ್ಲಿ ರಾವಣನ ಸೋದರಮಾವನಾದ ಮಾರೀಚನ ಪತ್ನಿಗಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು ಅಮೃತಸಂಜೀವಿಯನ್ನು ತರುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಋಷನೇಯನು ಸುಷೇಣನಿಂದ ಚಂದ್ರದ್ರೋಣ ಪರ್ವತಕ್ಕೆ ಕಳುಹಿಸಿಟ್ಟಿದ್ದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಕಾಲನೇಮಿಯು ತಾಪಸಿ ವೇಷದಿಂದ ಇದ್ದನು. ಮಾರುತಿಗೆ ಸಮೀಪ- ಸ್ಥಿರುವ ಕೊಳದಲ್ಲಿ ಮಜ್ಜನ ಮಾಡಿಕೊಂಡು ಬರುವಂತೆ ತಿಳಿಸಿದನು. ಅದ- ಸಂತೆ, ಹನುಮಂತನು ಸ್ನಾನ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗ, ಮೊಸಳೆರೂಪದಿಂದ ಕಾಲ- ನೇಮಿಯು ಜಲಗರ್ಭವನ್ನು ಹೊಕ್ಕು, ಅಂಜನೇಯನ ಚರಣಗಳನ್ನು ಹಿಡಿದು

ಓಡಿಸಿದನು. ಮಾರುತಿಯು ಆ ಮೊಸಳೆಯನ್ನು ಸೀಳಿ, ಕಾಲನೇಮಿಯನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು.

ಆದೇ ಕಾಲನೇಮಿಯು ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ಕಂಸಾಸುರನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೋದರಮಾವನು. ದೇವಕಿಯ ಅಣ್ಣನು. ಜರಾಸಂಧನ ಅಳಿಯನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಕಾಲನೇಮಿಯ ಅವತಾರಿಯಾಗಿದ್ದ ಕಂಸಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು.

2. ಮಧುಕೈಟಭರು :-

ಕಾಲನೇಮಿಗಿಂತ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ, ಮಧು ಕೈಟಭರೆಂಬ ಸಹೋದರರಿದ್ದರು ಎಂದುಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು.

ಕಲ್ಪಾದಿಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ವಟುವತ್ರತಾಯಿಯಾಗಿ ಮಲಗಿದ್ದಾಗ, ಆತನ ಕಿವಿಯ ಮಲದಿಂದ ಮಧು ಮತ್ತು ಕೈಟಭರೆಂಬ ಇಬ್ಬರು ದೈತ್ಯರು ಜನಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಭೀಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಓಡಿಸತೊಡಗಿದರು. ಆಗ ಮಹಾವಿಷ್ಣುವು ಬ್ರಹ್ಮನಿಗೆ ಅಭಯವನ್ನಿತ್ತು, ಅವರೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ, ತನ್ನ ತೊಡೆಯ ಮೇಲಿರಿಸಿಕೊಂಡು. ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಮಧು ದೈತ್ಯನು-ಕೈಟಭನ ಅಣ್ಣನು. ಅವರ ಮೇದಸ್ಸಿನಿಂದ ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಹರಡಿದನು. ಇದರಿಂದ, ಭೂಮಿಗೆ ವೇದಿನೀವಿಂಬ ಹೆಸರಾಯಿತು.

ಇದೇ ಮಧು ಕೈಟಭರು ಹಂಸ ಮತ್ತು ದಿಭಿಕರೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಜನ್ಮ ತಾಳಿದರು. ಸಾಲ್ವದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದ ಹಂಸನು-ಮಧುನಾಮಕ ದೈತ್ಯನ ಅವತಾರನು. ಕ್ರೂರನಾದ ರಾಜ ಸಜ್ಜನರ ಓಡಕನಾಗಿದ್ದನು. ದಿಭಿಕನು ಕೈಟಭನಾಮಕ ದೈತ್ಯನ ಅವತಾರಿಯು. ಹಂಸನ ತಮ್ಮ. ಹಂಸನನ್ನು ಬಲಿ ರಾಮನೂ ಮತ್ತು ದಿಭಿಕನನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೂ ಕೊಂದರು.

3. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ :-

ಇವನು ಇದೇ ಹೆಸರಿನ 3ನೆಯ ಕಕ್ಷದ (ಅಲಕ್ಷ್ಮಿಗಿಂತ ನೀಚನಾದವ). ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯಲ್ಲಿ 6ನೆಯ ಕಕ್ಷದ ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ದೈತ್ಯನು. ಕಶ್ಯಪ ಮುನಿಯಿಂದ ದನುವಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಈತನು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ, ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುಗಳ ಶಯ್ಯೆ, ಸಿಂಹಕೆಯನ್ನು ಲಗ್ನವಾದ. ಇವನಿಗೆ ಸಿಂಹಕೆಯ ಪುತ್ರನಾಗಿ ತ್ರ್ಯಂಶ-ಶ್ಚು-ನಭ-ವಾತಾಪಿ-ಇಲ್ವಲ-ನಮುಖ-ವಿಸ್ಯಮ-ಅಂಧಕ-ನರಕ-ಕಾನಾಭ-ಸ್ವರ್ಭಾನು (ರಾಹು)-ವಕ್ತ್ರಯೋಧಿ-ಎಂಬ 12 ಜನಿಸಿದರು.

3ನೆಯ ಕಕ್ಷಾಪನ್ನನಾದ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು ಜರಾಸಂಧವಾಗಿ ಅವಶಿಸಿದನು.

4. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗೆ ಸಮಾನಕಕ್ಷಾಪನ್ನನು.

4. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು :-

ಕಶ್ಯಪಮಹಾಮುನಿಯಿಂದ ದಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ಲ್ಲಾ ಜಂಬಾಸುರನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಕೆಯಾದು ಈತನ ವತ್ಸಿ. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗೆ ಪ್ರಹ್ಲಾದ-ಸಹ್ಲಾದ-ಅನುಹ್ಲಾದ-ಹ್ಲಾದ-ಎಂಬ ನಾಲ್ವರು ಪುತ್ರರು ಇವನ ವೈರಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನು ಭಾಗವತ್ತೋತ್ತಮನು. ಅವನ ವಾಕ್ಯವನ್ನು ಸತ್ಯ ಮಾಡಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಸ್ತಂಭವನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು, ನರಸಿಂಹ ರೂಪದಿಂದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ಉದರವನ್ನು ಸೀಳಿ, ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವು ಜೀವದ್ವಯಾವೇಶವುಳ್ಳವನು. ಸನಕಾದಿಗಳಿಂದ ಶಾಪಗ್ರಸ್ತನಾಗಿದ್ದ ವಿಷ್ಣುವಿನ ದ್ವಾರಪಾಲಕನಾದ ಜಯನೊಡನೆ ಅದಿಹಿರಣ್ಯಕನೆಯ ದೈತ್ಯನೊಡನೆ ಅವಿಷ್ಕರಾಗಿದ್ದನು.

5. ನರಕಾಸುರ :-

ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ಪರಹಾವತಾರವನ್ನೂ ತಾಳಿದಾಗ, ಆತನ ದೇಹದಿಂದ ಒಂದು ಬಿಂದು ಬೆವರು ಭೂಮಿಯ ಮೇಲೆ ಬಿದ್ದಿತು. ಆಗ ಶ್ರೀವರಹಾದೇವರಿಂದ ಭೂದೇವಿಯಲ್ಲಿ ನರಕಾಸುರನು ಜನಿಸಿದ. ಈತನು ಭೂಪುತ್ರನು. ಇದರಿಂದ, ಇತನಿಗೆ ಭೌಮನೆಂದು ಹೆಸರು. ನರಕಾಸುರನು ಭೂದೇವಿಯ ದ್ವಾರಾ, (ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವಿನಿಂದ ದತ್ತನಾದ) ವೈಷ್ಣವಾಸ್ತ್ರವನ್ನು ಪಡೆದನು. ಪ್ರಾಗ್ನೋತಿಷಪುರವು ನರಕಾಸುರನ ರಾಜಧಾನಿ. ಇಂದ್ರನ ಶ್ವೇತಚ್ಚಕ್ರವನ್ನೂ, ಅದಿತಿ ಯ ಕರ್ಣ ಕುಂಡಲಗಳನ್ನೂ ಅಪಹರಿಸಿದ ದುರುಳಿವನು. ಆ ದೇವತೆಗಳಿಂದ ಪ್ರಾರ್ಥಿತನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪ್ರಾಗ್ನೋತಿಷಪುರಕ್ಕೆ ಧಾವಿಸಿ, ನರಕಾಸುರನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ, ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಇಂದ್ರನಿಗೆ ಶ್ವೇತಚ್ಚಕ್ರ ಮತ್ತು ಮಣಿಪರ್ವತವನ್ನೂ, ಅದಿತಿಗೆ ಕರ್ಣಕುಂಡಲಗಳನ್ನೂ ಇತ್ತ. ನರಕಾಸುರನ ದೇಗ ಭಗದತ್ತನಿಗೆ ರಾಜ್ಯಾಭಿಷೇಕ ಮಾಡಿ, ನರಕಾಸುರನ ಪಶದ್ದಿ ಬಂಧಿತರಾಗಿದ್ದ ಕನ್ಯೆಯರನ್ನು ಸೆರೆಯಿಂದ ಬಿಡಿಸಿ, ಅವರನ್ನು ವಿವಾಹವಾದನು. ನರಕಾಸುರನ ಸಂಹಾರವಾದ ದಿನವನ್ನೇ ನರಕ ಚತುರ್ದಶೀ ಎಂದು ಆಚರಿಸುತ್ತೇವೆ.

ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವು ನರಕಾಸುರನಿಗಿಂತ 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅವರನು. ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮದಲ್ಲಿ ಕಾಲನೇಮಿ-ಮಧುಕೈಟಭರು (ಹಂಸ ಡಿಭಿಕರು)-ಐಳನಾಮಕ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ-ನರಕಾಸುರ-ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು. ||13||

ಪದ್ಯ-೧೪

ಮೂಲ :

ಗುಣಗಳ ತ್ರಯ ನೀಚನೆನಿಸುವ |
 ಕನಕಕಶಿಪುವಿಗೆ ಹಾಟಕಾಂಬಕ |
 ಎಣೆಯೆನಿಪ ಮಣಿಮಂತಗಿಂತಲಿ ಕಿಂಚಿದೂನ ಬಳ ||
 ಧನುಜವರ ತಾರಕನು ವಿಶಂತಿ |
 ಗುಣದಿ ನೀಚನು ಲೋಕಕಂಟಕ |
 ನೆನಿಪ ತಂಬರ ತಾರಕಾಸುರಗಧಮ ಷಡ್ಗುಣದಿ || ೧೦೪ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿಕೊಂಡು, ಶಂಬರಾಸುರನ ವರ್ಯಂತ ತಾರ-
 ಕಮುಕ್ತಮವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. || 14 ||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಕನಕಕಶಿಪುವಿಗೆ = ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತಲೂ, ಹಾಟಕಾಂಬಕ
 ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಾಮಕನಾದ ದೈತ್ಯನು. ಗುಣಗಳತ್ರಯ ನೀಚನೆನಿಸುವ =
 ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಎಂದು ಕರೆಯಿಸುವನು. ಎಣೆಯೆನಿಪ =
 ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೆ ಸಮಾನನೆನಿಸುವನು. ಮಣಿಮಂತನೆಂಬ = ದೈತ್ಯನು,
 ಮಣಿಮಂತಗಿಂತಲಿ = ಮಣಿಮಂತನೆಂಬ ದೈತ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ, ಬಳ =
 ಬಾಸುರನು, ಕಿಂಚಿದೂನ = ವೀಸಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು.
 ಧನುಜವರ = ದೈತ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ, ತಾರಕನು = ತಾರಕಾಸುರನು,

ವಿಕಂತಿಗುಣದಿ ನೀಚನು = ಬಕನಿಗಿಂತ ಇಪ್ಪತ್ತು ಗುಣಗೌರವ ಅಧಮನು.
 ಲೋಕಕಂಟಕನೆನಿಪ = ಸಜ್ಜನರ ಪೀಡಕನಾದ, ತಂಬರ = ಶಂಬರಾಸು
 ರನು, ತಾರಕಾಸುರಗೆ = ತಾರಕಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ, ಷಡ್ಗುಣದಿ = ಆರು
 ಗುಣಗೌರವ, ಅಧಮ = ಕಡಿಮೆಯಾದವನು. #14#

ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ :-

- (1) ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ-ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತ ಮೂರು ಗುಣಾಧಮನು.
- (2) ಮಣಿಮಂತ್ರ-ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೆ ಸಮಾನನು.
- (3) ಬಕಾಸುರ-ಮಣಿಮಂತ್ರನಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ (ವೀಸಗುಣ) ಕಡಿಮೆ.
(1/16 ಗುಣ).
- (4) ತಾರಕಾಸುರ-ಬಕನಿಗಿಂತ 20 ಗುಣಾಧಮನು.
- (5) ಶಂಬರಾಸುರ-ತಾರಕಾಸುರನಿಗಿಂತ 6 ಗುಣಾಧಮನು.

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ಆರಂಭಮಾಡಿ, ಶಂಬರಾಸುರನ ಪರಿಯಂತ ತಾರತಮ್ಯ
 ಹೇಳಿರುತ್ತಾರೆ.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೦. ೞ ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತಲೂ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಾಮಕನು ಮೂರು
 ಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆ-ಎಂತ ಕರಸತಾನೆ. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೆ ಸಮಾನ ಎಂತ ಎನಿಸು-
 ತಕ್ಕಹೆಣು-ಮಣಿಮಂತ್ರನೆಂಬುವನು. ಈ ಮಣಿಮಂತ್ರನಿಗಿಂತಲೂ ಅಸುರನಾದ
 ಬಕ-ಎಂಬುವನು ಕಿಂಚಿತ್ ಶಬ್ದದಿಂದ, ಅಂದರೆ, ವೀಸಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದ
 ವನು- ಎಂತ ಅರ್ಥ. ತಾರಕಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ ಬಕ- ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ಶ್ರೇಷ್ಠ

ಯತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಬಕನಿಗಿಂತಲೂ ತಾರಕಾಸುರನು ಇಪ್ಪತ್ತು ಗುಣದಿಂದ ನೀಚವನು. ತಾರಕಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮನಾದವನು—ಲೋಕಕಂಟಕನಾದ ಶಬರಾಸುರನು ಆರು ಗುಣದಿಂದ ಅಧಮನು—ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 9. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ 3 ಗುಣ. ಮಣಿಮಂತ 3 ಗುಣ, 10. ಬಕ 1/16 ಗುಣ, 11. ತಾರಕಾಸುರ 20 ಗುಣ, 12 ಶಬರಾಸುರ 6 ಗುಣ—ಇಷ್ಟು ಗುಣಗಳಿಂದ ಚ್ಯುರಿದೊಟ್ಟರು ಅಧಮರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||14||

೨. ಛಾಂದಸ್ಕೃತಾಶಿಕೆ :-

ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತಲೂ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು ಮೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. ಅವನ ಸಮನು ಮಣಿಮಂತನು. ಇವನೇ ಸಂಕರನು. ಆತನಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವಲ್ಪ—ಋಷಿಮ ಬಕಾಸುರನು. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ 20 ಗುಣಗಳಿಂದ ತಾರಕಾಸುರನು ನೀಚನು. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಲೋಕಕಂಟಕನಾದ ಶಬರಾಸುರನು, 6 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು.

ಇದೇ ಅಭಿಪ್ರಾಯವು— ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ—

—“ತಸ್ಮಾತ್ತು ತ್ರಿಗುಣೈಃ ಹೀನೋ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷೋ ಮಹಾಸುರಃ |
 ಮಣಿಮಾನ್ ತತ್ಸಮೋಚ್ಛೇಯೋ ಕಿಂಚಿದೂನತೋ ಬಕಃ ಸ್ಮೃತಃ ||
 ತಸ್ಮಾದ್ವಿಂಶದ್ಗುಣೈಃ ಹೀನೋ ತಾರಾಸುರೋ ಮಹಾಸುರಃ |
 ತಸ್ಮಾತ್ ಪದ್ಗುಣವೋ ಹೀನೋ ಶಬರೋ ಲೋಕಕಂಟಕಃ ||”-

—ಎಂಬ ಶ್ಲೋಕಗಳಿಂದ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ||14||

೩. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

ತಸ್ಮಾಚ್ಚ ತ್ರಿಗುಣೈಃ ಹೀನೋ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷಃ ಮಹಾಸುರಃ || ಮಣಿಮಾನ್ ತತ್ಸಮೋಚ್ಛೇಯಃ ಕಿಂಚಿದೂನಸ್ರತೋ ಬಕಃ || ತಸ್ಮಾತ್ ವಿಂಶ (೧೦) ಗುಣೈಃ

ಹೀನಃ ತಾರಣೌಖ್ಯಃ ಮಹಾಸುರಃ | ತಸ್ಮಾತ್ತು ಪದ್ಗುಣೈಃ ನ್ಯೂನಃ ಶಂಬರೋ
ಲೋಕಕಂಟಕಃ ||-ಇತ್ಯುಕ್ತಮಾಹ -“ಗುಣ”-ಇತಿ. ||14||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತ ಮೂರು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು— ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ.
ಅವನಿಗೆ -“ಮಣಿಮಾನ್”-ದೈತ್ಯನು ಸಮನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ
ಯವನು-ಬಕನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಇಪ್ಪತ್ತು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು- ತಾರಕನೆಂಬ
ಮಹಾ ಅಸುರನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಆರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯವನು. ಲೋಕ
ಕಂಟಕನಾದ ‘ಶಂಬರ’-ಎಂಬ ಅಸುರನು,- ಈ ವಿಷಯವನ್ನು -“ಗುಣ
ಗಳೆತ್ತಯ”-ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||14||

೩. ಔಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತಲೂ ಮೂರು ದುರ್ಗುಣ ಕಡಿಮೆ-ಹಾಟಕಾಂಬಕನೆಂಬ
ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನು. ಇವನಿಗಿಂತಯೆಂಬ ಸಮನು ಮಣಿಮಂತನು. ಅವನಿಗಿಂತ
ಸ್ವಲ್ಪ ಕಡಿಮೆ ದುರ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಬಕಾಸುರನು. ದನುಜವರನಾದ ತಾರಕಾಸುರನು
ಬಕಾಸುರನಿಗಿಂತ ಇಪ್ಪತ್ತು ದುರ್ಗುಣ ಕಡಿಮೆ. ತಾರಕಾಸುರನಿಗಿಂತ ಲೋಕ
ಕಂಟಕ-ಶಂಬಾಸುರನು, ಆರು ಪಾಲು ದುರ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ||14||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಕನಕಕಶಿಪುವಿಗೆ :-

ಕಶ್ಯಪರಿಂದ ದಿತಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು ಎಂಬ ದೈತ್ಯ. (ಕನಕ-
ಹಿರಣ್ಯ. ಕನಕ ಕಶಿಪು-ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು) ಕಶಿಪು-ಎಂದರೆ ಶಯ್ಯಾ. (ಪಾಸಿಗೆ)

ಇನ್ನು ಜನಿಸುವಾಗಲೇ, ಚಿನ್ನದ ಶಯ್ಯಾದಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿದನಂತೆ. ಆ ಕಾರಣದಿಂದ, "ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪು" ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು.

2. ಹಾಟಕಾಂಬಕ :-

ಹಾಟಕ-ಚಿನ್ನ (ಹಿರಣ್ಯ), ಅಂಬಕ-ಕಣ್ಣು (ಅಕ್ಷ), ಅಂದರೆ - "ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ"-ನೆಂದರ್ಥ. (ದಾಸರಾಯರ ಶಬ್ದಪ್ರಯೋಗ ಚಮತ್ಕಾರ ನೋಡಿ).

ಈ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತ ಮೂರು ಗುಣ ಅಧಮನು. (ಗುಣಗಳತ್ರಯ ನೀಚನೆನಿಸುವ).

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೂ-ಸಹ ಕಶ್ಯಪಮಹಾಮುನಿಗಳ ವೃತ್ರನು. ದಿಶಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ಸೋದರ ಬ್ರಹ್ಮನನ್ನು ತನ್ನ ಅಸಾಧಾರಣ ವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಿ, ಅನೇಕ ವರಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ಲೋಕಕಂಟಕ ಎನಿಸಿ, ದೇವತಾವರ್ಗವನ್ನು ಪೀಡಿಸಲಾರಂಭಿಸಿದನು. ಭೂದೇವಿಯನ್ನು ಕವಹರಿಸಿ, ಭೂಮಿಯನ್ನು ಚಾಪೆಯಂತೆ ಸುರುಳಿಯಾಗಿ ಕುತ್ತಿಕೊಂಡು ಜಲಗರ್ಭವನ್ನು ಹೊಕ್ಕನು. ಆಗ, ಶ್ರೀವಿಷ್ಣುವು ವರಹಾವತಾರವನ್ನು ತಾಳಿ, ಆಹನೊಡನೆ ಹೋರಾಡಿ, ತನ್ನ ಕೋರೊಡಗಿಳಿಂದ ಅವನ ಉದರವನ್ನು ಬಗೆದು, ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಭೂಮಿಯನ್ನು ಉದ್ಧರಿಸಿದನು. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನ ವಧೆಯು ಈಗ ನಡೆಯುತ್ತಿರುವ ವೈವಸ್ವತಮನ್ವಂತರದಲ್ಲಿ ಶ್ವೇತ ವರಾಹಕಲ್ಪದಲ್ಲಿ ನಡೆಯಿತು. ಶಾಪ್ರಸ್ತನಾದ ವಿಜಯನು ಮತ್ತು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನೆಂಬ ದೈತ್ಯ, ಜೀವನ್ಮಯಾವಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದವನು. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ-ಈತನ ಪತ್ನಿ ರುಷಾಭಾನು (ರುಶದ್ರಾನು). ಅನೇಕ ಲೋಕಕಂಟಕರಾದ ಷತ್ರೂದ್ಧರು.

3. ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೆ ಸಮಾನನು- ಮಣಿಮಂತನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು. ಸೌಗಂಧಿಕಾವುಷ್ಪವನ್ನು ತರಲೋಸುಗ, ಪಯಣಿಸಿದಭೀಮಸೇನ ದೇವರ ಗದಾ

ಪ್ರಹಾರದಿಂದ ರುಜ್ಜರಿತನಾಗಿದ್ದ. ಅವನೇ ಸಂಕರನಾಮದಿಂದ ಕರಿಯಾಗದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ.

4. ಬಕಾಸುರ-

ಬಕಾಸುರನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ ಮತ್ತು ಮಣಿಮಂತರುಗಳಿಗಿಂತ ಹೆಚ್ಚು- ಅಂದರೆ, ವೀಸವಾಲು (1/18ಭಾಗ) ಕಡಿಮೆಯಾದವನು.

ಏಕಚಕ್ರನಗರದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿ ದೊಡ್ಡ ಗುಹೆಯಲ್ಲಿ ವಾಸವಾಗಿದ್ದ ದೈತ್ಯ. ಭೀಮಸೇನದೇವರಿಂದ ಹತನಾದ.

5. ಧನುಜವರ ತಾರಕಾಸುರ-

ತಾರಕನೆಂಬ ದೈತ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠನು, ಮಣಿಮಂತನಿಗಿಂತಲೂ 20 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು. (ವಿಂಶತಿಗುಣದಿ ನೀಚನು)

ತಾರಕಾಸುರ-

ಪ್ರಬಲನಾದ ಲೋಕಕಂಟಕನಾದ ದೈತ್ಯ. ಇವನ ತಂದೆ ವಜ್ರಾಂಗನೆಂಬ ರಾಕ್ಷಸ. ತಾಯಿ-ವರಾಂಗಿ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸ ಸ್ತ್ರೀ. ಈತನಿಗೆ ತಾರಾಕ್ಷ-ಕಮರಾಕ್ಷ-ವಿದ್ಯುನ್ಮಾಲಿ-ಎಂಬ ಮೂವರು ಪುತ್ರರು. ಈಶ್ವರನನ್ನು ತನ್ನ ಭಕ್ತಿಭಾವದಿಂದ ಒಲಿಸಿಕೊಂಡ, ಪಾರ್ವತಿಪುತ್ರನಾಗಿ ಪಣ್ಣುಬಿಡು ಅವತರಿಸಿದನು. ಈ ಕುಮಾರಸ್ವಾಮಿಯು, ತಾನು ಹುಟ್ಟಿದ ಏಕನೆಯ ದಿನದಲ್ಲಿ ಶಿಶುವಾಗಿದ್ದಾಗಲೇ, ತಾರಕನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ.

ಲೋಕಕಂಟಕ ಕಂಬರಾಸುರನು-

ಸಜ್ಜನನೀಡಕನೂ ಮಹಾ ದುರಾಚಾರಿಯೂ ಆಗಿದ್ದ ಕಂಬರನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು- ತಾರಾಕಾಸುರನಿಗಿಂತ 6 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು.

ಪ್ರೆಡ್ಯುಮ್ನನು ಮನ್ಮಥನ ಅವತಾರನು. ಅವನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ರುಕ್ಮಿಣಿಯಲ್ಲಿ ಪುತ್ರತ್ವೇನ ಜನಿಸಿದ. ಈತನು ಜನಿಸಿದ ಕೂಡಲೇ, ಶಂಬರಾ

ಮಾಯಾರೂಪದಿಂದ ಬಂದು, ಶಿಶುವನ್ನು ಸಮುದ್ರದಲ್ಲಿ ಹಾಕಿದ. ಮುದ್ರದ ನೀರಿನಲ್ಲಿದ್ದ ದೊಡ್ಡ ಮೀನೊಂದು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ್ನು ನುಂಗಿತು. ಮೀನನ್ನು ಬೆಸ್ಮರು ಹಿಡಿದು ಶಂಬರಾಸುರನ ಅರಮನೆಗೆ ಕ್ರಯಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು. ಅಡುಗೆಯವರು ಮೀನನ್ನು ಕೊಯ್ಯುತ್ತಿರುವಾಗ, ಅದರ ಶರೀರ ಶಿಶುವನ್ನು ಕಂಡರು. ರಾಣಿಯಾದ ಮಾಯಾವತಿಗೆ (ಶಂಬರನ ಪತ್ನಿ) ಇದು ಮಾಯಾವತಿಯನ್ನು ಒಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ಶಂಬರನು ತಂದಿದ್ದ. ಇದಲ್ಲಿದ್ದ ಮಾಯಾವತಿಯು ಶಂಬರನ ವಧೆಗಾಗಿ ಕಾಯುತ್ತಿದ್ದಳು. ಆಗ ಮುನಿಗಳು ಮಾಯಾವತಿಗೆ ಆ ಶಿಶುವು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನೆಂದೂ, ಅವನೇ ಮೀನನ್ನು ವಧಿಸುವನೆಂದೂ ತಿಳಿಸಿದರು. ಅದನ್ನು ತಿಳಿದ ಮಾಯಾವತಿಯು ಶಿಶುವನ್ನು ಅಕ್ಕರೆಯಿಂದ ಸಾಕಿ, ಸಕಲ ಮಹಾಮಾಯಾವಿದ್ಯೆಗಳನ್ನು ಕಲಿಸಿತು. ಶಂಬರನು ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದನು.

ತಮ್ಮಕೃಮ :-

ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷ — ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿಗಿಂತ ಮೂರು ಗುಣ ನೀಚನು.

ಮಣಿಮಂತ — ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷನಿಗೆ ಸಮಾನರಕ್ಷಾವನ್ನನು.

ಬಲಾಸುರ — ಮಣಿಮಂತನಿಗಿರುವ ಕಿಂಚಿತ ಊನ (ವೀಸವಾಲು-
1/16 ಭಾಗದಷ್ಟು)

ತಾರಕಾಸುರ — ಬಲಾಸುರನಿಂದ 20 ಗುಣ ನೀಚನು.

ಶಂಬರಾಸುರ — ತಾರಕನಿಗಿಂತ 6 ಗುಣ ಹೀನನು. (ಷಡ್ಭುಜದಿ)

ಪದ್ಯ-೧೫

ಮೂಲ :-

ಸರಿಯೆನಿಸುವನು ಸಾಲ್ವನಿಗೆ ಸಂ |
 ಕರನು ಅಧಮನು ದಶಗುಣದಿ ತಂ |
 ಬರಗೆ ಪದ್ಮಣ ನೀಚನೆನಿಪ ಹಿಡಿಂಬಕಾ ಬಾಣಾ||
 ಸುರನು ದ್ವಾಪರ ಕೀಚಕನು ನಾ |
 ಲ್ವರು ಸಮರು ದ್ವಾಪರನೆ ತಳುನಿ |
 ಕರಿಸಿದನು ಕೌರವಗೆ ಸೋದರಮಾವನೆಯದೆಂದು || ೧೧೫||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಸಾಲ್ವನಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ದ್ವಾಪರನ ಪರ್ಯಂತ- ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು
 ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ೧೧೫||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಶಂಬರಗೆ = ಶಂಬರಾಸುರನಿಗೆ, ಸಾಲ್ವ = ಕಡಿಮೆಯಾದವನು-
 "ಸಾಲ್ವ"ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ದೈತ್ಯನು, ಸಾಲ್ವನಿಗೆ = ಈ ಸಾಲ್ವನಿಗೆ,
 ಸಂಕರನು = ಸಂಕರನಾಮ ದೈತ್ಯನು, ಸರಿಯೆನಿಸುವನು = ಸಮಾನ
 ನೆನಿಸುವನು, ಶಂಬರಗೆ = ಶಂಬರಾಸುರನಿಗಿಂತ, ದಶಗುಣದಿ =
 ೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ, ಸಂಕರನು ಅಧಮನು. ಹಿಡಿಂಬಕಾ = ಹಿಡಿಂಬಾ
 ಸುತನು, ಬಾಣಾ = ಬಾಣಾಸುರನು, ದ್ವಾಪರ = ದ್ವಾಪರನಾಮಕ
 ದೈತ್ಯನು, ಕೀಚಕನು = ಕೀಚಕಾಸುರನು-ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರಕ್ಷಾ
 ಪನ್ನರು, (ಹಿಡಿಂಬಾ-ಬಾಣಾ-ದ್ವಾಪರ ಮತ್ತು ಕೀಚಕರು). ಈ ನಾಲ್ವರೂ

ಷಡ್ಗುಣ ನೀಚನೆನಿಪರು = ಸಂಕರಗೆ ಆರುಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು ಎನಿಸುವರು, ದ್ವಾಪರಗೆ = ದ್ವಾಪರನೆಂಬ ಹೆಸರಿನ ದೈತ್ಯನೇ, ಕಕುನಿ = ಕುನಿ ನಾಮಕನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು, ಕೌರವಗೆ = ಕುರುಕುಲವತಿಯಾದ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ, ಸೋದರಮಾವನೆಹುದೆಂದು = ಸೋದರಮಾವನು, (ಗಾಂಧಾರಿಯ ಸಹೋದರ), ಕರೆಸಿದನು = ಕರೆಯಿಸುವವನಾದನು.

ಕಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ :-

ಸಾಲ್ವ-ಸಂಕರ (೧೦ ಗುಣದಿಂದ)-ಹಿಂಡಿಂಬಾಸುರ-ಬಾಣ-ದ್ವಾಪರ-ಕೀಚಕ- ಈ ನಾಲ್ವರು ಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆ. ದ್ವಾಪರನೇ ಶಕುನಿಯು. ||೧೫||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಸಾಲ್ವನ, ಆರಂಭಮಾಡಿ ದ್ವಾಪರ ಪರಿಯಂತ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಶಂಬರಾಸುರನಿಗೆ ಕಡಿಮೆ ಅದವನು ಸಾಲ್ವ. ಈ ಕಾವ್ಯನಿಗೆ ಸಮಾನನೆನಿಸುವನು. ಸಂಕರನು. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಮಾನರು. ಸಂಕರನು ಹತ್ತುಗುಣದಿಂದ ಶಂಬರಗೆ ನೀಚನು. ಸಾಲ್ವ ಸಂಕರರು, ಸಮಾನರಾದ್ದರಿಂದ, ಸಾಲ್ವನು ಶಂಬರಗೆ ಹತ್ತುಗುಣ ನೀಚನು. ಈ ಸಂಕರಗೆ ಅಧಮ ಪದವನು ಹಿಂಡಿಂಬಾಸುರ. ಈ ಹಿಂಡಿಂಬಕನಿಗೆ- ಬಾಣಾಸುರ, ದ್ವಾಪರ, ಕೀಚಕ- ಈ ಮೂರು ಮಂದಿಗಳು ಸುಮಾರು. ಅಂತೂ, ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ಸಮಾನರಾದವರು. ಆರು ಗುಣದಿಂದ ಸಂಕರಗೆ ಕಡಿಮೆ ಎಂತ ಕರಸತಾನೆ ಹಿಂಡಿಂಬಕನು. ಇವನಿಗೆ ಬಾಣ, ದ್ವಾಪರ ಕೀಚಕ ಈ ಮೂರು ಮಂದಿಗಳೂ ಸಮಾನರಾದ್ದರಿಂದ ಇವನುಗಳೂ ಸಂಕರಗೆ ಆರುಗುಣ ನೀಚರು. ಈ ದ್ವಾಪರನೆಂಬುವನೇ ಶಕುನಿ ಎಂತ ಅವತಾರ ಮಾಡೋವನಾದನು. ಇವನೇ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರರಾಯನ ಮಗ ಎಂತ ಅವತಾರ ಮಾಡೋವನಾದನು. ಇವನೇ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರರಾಯನ ಮಗ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಸೋದರಮಾವನೆಂತ ಕರಸೋವನಾದವನು ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

೧೩. ಸಾಲ್ವ, ಸಂಕರ- ೧೦ ಗುಣ, (೧೪) ಹಿಡಿಯಾದಿಗಳು ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ ೬ ಗುಣ- ಇಷ್ಟು ಗುಣದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಅವರರು. ||೧೩||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಶಂಬರಾಸುರನು ಸಾಲ್ವನಿಗೆ ಸಮನಿಸುವನು. ಈ ಶಂಬರನು ಸಂಕರನೆಂದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಏನಿಸಿದ್ದ ಮಣಿಮಂತನಿಗೆ ೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು. ಈ ಶಂಬರನಿಗೆ-ಹಿಡಿಯಾಸುರ, ಬಾಣಾಸುರ, ದ್ವಾಪರ, ಕೀಚಕ-ಈ ನಾಲ್ವರು ೬ ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚರು. ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮರು. ದ್ವಾಪರನೇ ಶಕುನಿ ಎಂದು ದುರ್ಯೋಧನನ ಮಾವನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದವನು. ಬಾಣಾಸುರನೇ ಕೀಚಕನು.

ನಿಶೇಷಾರ್ಥ :-

ಪೂರ್ವಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಮಣಿಮಂತನಿಗಿಂತಲೂ ಬಲಾಸುರನು ಕಿಂಚಿದೂನನೆಂತಲೂ, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ತಾರಕಾಸುರನು ೨೦ ಗುಣ ನೀಚನೆಂತಲೂ, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಶಂಬರಾಸುರನು ೬ ಗುಣ ನೀಚನೆಂತಲೂ ಹೇಳಿರುವರು. ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಶಂಬರಾಸುರನು ಮಣಿಮಂತನಿಗಿಂತಲೂ ೨೬ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ- "ಶಂಬರಸ್ಯ ಸಮಾಜ್ಜೇಯೋ ಸಾಲ್ವೋ ದೈತ್ಯೇಷುಅಧಮಃ || ಸಂರಾಶ್ಚ ದ್ವಾಪರಗುಣೈಃ ಶಂಬರೋ ನ್ಯೂನ ಉಚ್ಯತೇ || ಶಂಬರಾಶ್ಚ ಗುಣೈ ಪದ್ಧಿರ್ಹಿಡಿಯೋನ್ಯೂನ ಉಚ್ಯತೇ || ಬಾಣಾಸ್ತು ತತ್ಸಮೋ ಜ್ಜೇಯೋ ಸ ಕೀಚಕ ಇತಿ ಸ್ತೂತಃ ||" ಇತ್ಯಾದಿ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವೇ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಈ ಎರಡು ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದಲೂ, ಒಂದು ಕಡೆ ೨೬ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಎಂತಲೂ, ಮತ್ತೊಂದು ಕಡೆ ೧೦ ಗುಣ ಕಡಿಮೆ ಎಂತಲೂ-ಶಂಬರನ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ, ಪೂರ್ವೋತ್ತರ ವಿರೋಧ ಪ್ರಾಪ್ತವಾಗುವುದು.

ಮನಃಮಂತನೇಃ ಸಂಕರನೇದು ಅನೇಕ ಗ್ರಂಥಗಳಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ಒಳಿರಲು, ಈ ವಿರೋಧ ಪರಿಹಾರವು ಹೇಗೆಂದರೆ - ಶಂಬರಾಸುರನು ಒಬ್ಬರೆಂದು ಕಾಣುವುದು. ಇದಕ್ಕಾಧಾರವು- ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ದಶರಥ ರಾಜನಿಗೂ ಶಂಬರನಿಗೂ ಯುದ್ಧವಾದ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಶಂಬರನ ಮಾಯದಿಂದ ದಶರಥನು ಮೂರ್ಛಿತನಾದಾಗ, ಕೈಕೇಯಿಯು ದಶರಥನನ್ನು ರಕ್ಷಿಸಿದ ಕಾರಣದಿಂದ, ಎರಡು ವರಗಳನ್ನು ಕೈಕೇಯಿಗೆ ಕೊಟ್ಟುದು. ಆಗ ಕೈಕೇಯಿಯೂ ಆ ವರಗಳನ್ನು ಬಿಡದೆ, ಮಂಥರೆಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ರಾಮನ ಪುಟ್ಟಾಭಿಷೇಕ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಶ್ರೀರಾಮನಿಗೆ ವನವಾಸವನ್ನೂ, ಭರತನಿಗೆ ಪುಟ್ಟಾಭಿಷೇಕವನ್ನೂ ಬೇಡಿಕೊಂಡಳೆಂದು ಹೇಳುವರು. ಆ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ದಶರಥರಾಜನಿಂದ ಮೃತಿಕೊಂಡಿದ ಶಂಬರಾಸುರನೊಬ್ಬನೇ ಒಪ್ಪಡುವನು. ಕಾರಾಮಾಯಾ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಬರನೊಬ್ಬನು ಒಪ್ಪಡುವನು. ಈ ಅರ್ಥವು ನಿರ್ಣಯ-೧೧ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ.

“ಅಥ್ಯಾತ್ಮನೇನಾ ಮವಮೃದ್ಯಮಾನಾಂ ವಿಕ್ರಾಸುರಃ ಶಂಬರನಾಮು ಧೇಯಃ ||- ಎಂಬ ೧೪೫ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ ಮೊದಲು- “ಪ್ರಜೇಣ ವಪ್ರೇ ನಿಜಘನ ಶಂಬರು||”- ಎಂಬ ೧೪೬ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದವರೆವಿಗೂ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುವುದು. ಇದಲ್ಲದೇ, ರತೀದೇವಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಬರನು, ದ್ವಾಪರಾಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನೇ ಒಪ್ಪಡುವನು. ಈ ಅರ್ಥವನ್ನು ನಿರ್ಣಯ ೧೪೫ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ-

“ಪುರೈವ ಮೃತ್ಯವೇ ವದತ್ತಮೇವ ಶಂಬರಸ್ಯಹ”- ಎಂಬ ೧೪೭ ನೆಯ ಶ್ಲೋಕದ- “ನಿಹತ್ಯ ತಂ ಹರೇಃ ಸುತಃ- ಎಂಬ 199ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಪರ್ಯಂತ, ಈ ಕಥೆಯನ್ನು ಹೇಳುವರು. ಇದರಲ್ಲಿ, ದಶರಥ ರಾಜನಿಂದ ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ಮೃತನಾದ ಶಂಬರನೇ ಮತ್ತೂ ಹುಟ್ಟಿ, ದೇವೇಂದ್ರನಿಂದ ಮೃತನಾಗಿರಬಹುದು. ಅಂತು, ಇಂದ್ರನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಬರಾಸುರನು ಬೇರೆ. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಬರಾಸುರನು ದೇವೇಂದ್ರನಿಗಿರುವುದರಿಂದ, ಮನಃಮಂತನಿಂದ ೨೬ ಗುಣಗಳಿಂದ ನಿಜನಾದ

ಶಂಬರನು- ಇಂದ್ರನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಬರನೆಂತಲೂ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನಿಂದ ಮೃತನಾದ ಶಂಬರನು ಸಂಕರಾವತಾರಿಯಾದ ಮಣಿಮಂತನಿಗಿಂತ ೧೦ ಗುಣ ನೀಚನೆಂತಲೂ ಹೇಳಬಹುದಾಗಿದೆ. ಮಣಿಮಂತನೇ ಸಂಕರನೆಂದು ಸಿದ್ಧವಾಗಿರುವುದರಿಂದ, ಮಣಿಮಂತನಿಗೂ ಸಂಕರನಿಗೂ ಭೇದವನ್ನು ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಲ್ಪಿಸುವುದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ. ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತರು ಮಣಿಮಂತನಿಗಿಂತಲೂ ಶಂಬರನು ೨೨ ಗುಣ ಕಮ್ಮಿ- ಎಂತಲೂ, ಸಂಕರನಿಂದ ಶಂಬರನು ೧೦ ಗುಣದಿಂದ ನೀಚನೆಂತಲೂ- ಬರೆದಿರುತ್ತಾರೆ. ಇದು ಯೋಚಿಸತಕ್ಕ ವಿಷಯವಾಗಿದೆ.

ಕಾಲನೇಮಿಯೇ ಕಂಸನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ- ನಿರ್ಣಯ 11ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ-

ಉಗ್ರಸೇನಃ ಸುರಗಾಯಕಸ್ಯ ಜಾತೋಯದುಕ್ಷೀಪ ತಥಾಭಿಧೇಯಃ॥
ತವೈವ ನೇತಾರ್ಥಮಮುಷ್ಯ ಪುತ್ರೋ ಜಾತೋ ಸುರಃ ಕಾಲನೇಮಿಃ
ಸಈಶ ॥೧೯೯॥

ಗಂಧರ್ವಜೀನದ್ರಮಿಲೇನ ನಾಮ್ನ ಕಂಸೋಜಿತೋ ಏನ ವರಾ ಶ್ಚಟೀಪತಿಃ ॥೨೦೧॥ ಅಂದರೆ, ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉಗ್ರಸೇನನೆಂಬ ದೇವ ಗಂಧರ್ವನೇ "ಉಗ್ರಸೇನ"-ನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಯದುಕುಲದಲ್ಲಿ ನಿನ್ನ ಸೇವಾರ್ಥವಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವನೋ, ಅವನಿಗೆ ಮಗನಾಗಿ "ಕಾಲನೇಮಿ"- ಎಂಬ ದೈತ್ಯನು, ಕಂಸನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಹುಟ್ಟಿರುವನು. ರುದ್ರದೇವರ ವರಬಲದಿಂದ ಇಂದ್ರನನ್ನು ಕಂಸನು ಜಯಿಸಿರುವನು.

ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಯು ಜರಾಸಂಧನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ-

"ಸ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಶ್ಚ ಜರಾಸುತೋಭೂತ್- ನಿರ್ಣಯ 11ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯ- ಮಧುಕೈಟಭರು- ಹಂಸ-ಡಿಭಿಕರು ಎಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ-

"ಹತೌ ಪುರಾಯತಾ ಮಧುಕೈಟಭೌ ದ್ಯೌತ್ವಯೈವ ಹಂಸಡಿಭಿ ಕಶ್ಚ ಜಾತೌ ॥"

—ನೀನು ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಯಾವ ಮಧುಕೈಟಭರನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದೆಯೋ, ಅವನೇ ಈಗ ಹಂಸ-ಡಿಭಿಕರೆಂದು ಭೂಮಿಯಲ್ಲಿ ಹುಟ್ಟಿರುವನು.

ಬಾಣಾಸುರನೇ ಕೀಚಕನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ- ಪ್ರಮಾಣ
ಅಧ್ಯಾಯ-11

“ಯೋ ಬಾಣಮಾವಿಶ್ಯ ಮಹಾಸುರೋಭೂತ್ ಸ್ಥಿತಃ ಸನಿಮ್ನಾ
ಪ್ರಥಿತೋಪಿ ಬಾಣಃ || ಸ ಕೀಚಕೋ ನಿಮು ಬಭೂವ ರುದ್ರವರಾವದ್ಯಃ
ಸನುಃ ಪ್ರವೇಶ್ಯಃ || ೨೧೮ ||

—ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಮಗನಾದ ಬಾಣಾಸುರನಲ್ಲಿ ಯಾವ “ಬಾಣ”-
ನೆಂಬ ಮಹಾ ದೈತ್ಯನಿದ್ದನೋ, ಅವನೇ ಈಗ “ಕೀಚಕ”ನೆಂದು ಹುಟ್ಟಿ, ರುದ್ರ
ವೇವರ ವರದಿಂದ ಅವಧ್ಯನಾಗಿರುವನು. ಅವನನ್ನು ತಮಸ್ಸಿಗೆ ಕಳುಹಿಸ
ಕೊಡಲಾಗಿದೆ. ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ, ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯಲ್ಲಿ
ಪ್ರವಿಷ್ಟನಾಗಿದ್ದು, ನಮಗೂ ನಿನಗೂ ಸಹ ವಿರೋಧವನ್ನು ಆಚರಿಸು
ತ್ತಿದ್ದನೋ, ಆ ಬಲಿ ಎಂಬ ಮಹಾ ದೈತ್ಯನು, ಸಾಲ್ವ ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ
ಸಾಲ್ವದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನ ಮಗನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿರುವನು.
ಅರ್ಜುನ- ಅಧ್ಯಾಯ 11ರಲ್ಲಿ-

“ಅವಿಶ್ವಯೋ ಒಲಿಮಂಜಶ್ಚ ಕಾರ ಪ್ರತೀಪಮಸ್ವಾಸು ತಥಾತ್ಪಯೇಶ ||

ಸಹಾಸುರೋ ಬಲಿನಾಮೈವ ಭೂವಮೌ ಸಾರ್ವೋನಾಮ್ನಾ ಬ್ರಹ್ಮ
ಷ್ಠಸ್ಯಜಾತಃ ||- ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ಶಕುನಿಯು ದ್ವಾಪರನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಮಾಣ-

“ಶಕುನಿರ್ನಾಮ ಯಸ್ತ್ವಸೀದ್ರಾಜಾಲೋಕೇ ಮಹಾರಥಃ ||

ದ್ವಾಪರಂ ವಿದ್ಧಿ ತಂ ರಾಜನ್”-

—ಎಂಬ ಮಹಾಧಾರತದ ಅಡಿಪರ್ವ ವಾಕ್ಯವು ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು.

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸವಾಸನಿದಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

ಶಂಬರಸ್ಯಸಮೋಜ್ಞಯಃ ಸಾಲ್ವಃ ದೈತ್ಯೇಷುಬಾಧಮಃ || ನ್ಯೂನೋ
ಹಿಡಿಂಬಕೋಜ್ಞೇಯಃ ಸಂಕರೋ ದಶಭಿರ್ಗುಣೈಃ || ಶಂಬರಸ್ಯಗುಣೈಃ ಪುಷ್ಟಿಃ
ಹಿಡಿಂಬೋ ನ್ಯೂನ ಉಚ್ಯತೇ || ವಾಸ್ತು ತತ್ಸಮೋಜ್ಞೇಯಃ ಸ ಕೀಚಕ
ಇತಿ ಸ್ಮೃತಃ || ದ್ವಾಪರಾಖ್ಯಃ ಮಹಾದೈತ್ಯಃ ಬಾಣಾಸುರ ಸಮಃ ಸ್ಮೃತಃ ||
ದ್ವಾಪರಃ ಶಕುನಿಃ ಜ್ಞೇಯಃ ಧುರ್ಯೋಧನಮತಾನುಗಃ || ಇತ್ಯಸ್ಯ ತಾತ್ಪರ್ಯಃ
ದರ್ಶಯತಿ- "ಸರಿ" ಇತಿ ||೧೫||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ದೈತ್ಯಾಧಮನಾದ ಸಾಲ್ವನು ಶಂಬರನಿಗೆ ಸಮನು. ಹಿಡಿಂಬನು
ಕಡಿಮೆಯಾದವನು. ಸಂಕರನು ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು.
ಅದಿ ಗುಣಗಳಿಂದ ಶಂಬರನಿಗೆ ಕಡಿಮೆಯಾದವನು ಹಿಡಿಂಬಾಸುರನು. ಬಾಣ
ಸುರನು ಹಿಡಿಂಬನಿಗೆ ಸಮನು. ಕೀಚಕನೇ ಆ ಬಾಣನೆಂಬ ಅಸುರನು.
"ದ್ವಾಪರನೆಂಬ ಮಹಾದೈತ್ಯನು ಬಾಣನಿಗೆ ಸಮನು. ಶಕುನಿಯೇ ದ್ವಾಪರ
ಸುರನು. ಅವನು ಧುರ್ಯೋಧನನ ಮತವನ್ನು ಅನುಸರಿಸುವವನು" ಈ
ತಾತ್ಪರ್ಯವನ್ನು ಸರಿಯೆನಿಸುವನು. ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||೧೫||

೫. ತ್ರಿಗುರುಪ್ರದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ಶಂಬರಾಸುರನೇ ಸಾಲ್ವನೆಂಬ ದೈತ್ಯನಿಗೆ ಸಮಾನನು, ಮಗಮಂತ
ನೆಂಬ ಸಂಕರನಿಗೆ ಹಿಡಿಂಬಾಸುರ ಷಷ್ಠುಣ ನೀಚನು. ಹಿಡಿಂಬಾಸುರನು,
ಬಾಣಾಸುರನು, ಕೀಚಕನು, ದ್ವಾಪರನು- ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನರು ತಮ್ಮೊಳಗೆ
ಸಮರು. ದ್ವಾಪರನೇ ಶಕುನಿಯಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿ, ಧುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಸೋದರ
ವಾಗಿವೆನಿಸಿದನು.

ಪ್ರಮಾಣ :-

ಸಂಕರ್ಷಣ ಓಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ||೧೫||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಸಾಲ್ವ :

ಸಾಲ್ವದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ಬ್ರಹ್ಮದತ್ತನ ಪುತ್ರನು. ಶಿಶುವಾಲನ ಮಿತ್ರ. ಶಿಶುವಾಲನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದನಂತರ, ಸಾಲ್ವನು ದ್ವಾರಕೆಯನ್ನು ಮುತ್ತಿದನು. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯಲ್ಲಿದ್ದ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪುತ್ರ, ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನ ಪುತ್ರ ಅನಿರುದ್ಧನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೀದ. ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ತಿಳಿದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣ, ಹಸ್ತಿನಾವತಿಯಿಂದ ದ್ವಾರಕೆಗೆ ಬಂದು, ಸಾಲ್ವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದ.

ಮಣಿಮಂತನಂಬ ದೈತ್ಯನೇ ಸಂಕರನಾಮಕನಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು. ಸಾಲ್ವನು ಸಂಕರನಿಗಿಂತ ೧೦ ಗುಣಗಳಿಂದ ಕಡಿಮೆ.

ಸಾಲ್ವನು ಶಂಬರಾಸುರನಿಗೆ ಸಮಾನನು.

ವಿಶೇಷ ವಿಚಾರ :-

ಪ್ರಸಕ್ತವದ್ಯದ ಪ್ರಕಾರ, "ಸಂಕರನು ಸಾಲ್ವನಿಗೆ ಸುಯನಿಸುವನು. ಶಂಬರನಿಗೆ ದಶಗುಣದಿ ಅಧಮನು"- ಎಂದಿದೆ.

ಆದ್ದರಿಗೆ, ಮಣಿಮಂತನ ಅವತಾರಿಯಾದ ಸಂಕರನು ಸಾಲ್ವನಿಗೆ ಸಮನು. ಶಂಬರಾಸುರನಿಗಿಂತ ೧೦ ಗುಣ ಅಧಮನು-ಎಂದರ್ಥವಾಗುವುದು.

ಇಲ್ಲಿ, ಶಂಬರಾಸುರನಂಬ ಹೆಸರಿಗೆ ಇಬ್ಬರು ದೈತ್ಯರಿದ್ದಾರೆ.

ತ್ರೇತಾಯುಗದಲ್ಲಿ ದಶರಥನಿಗೂ ಶಂಬರನಂಬ ದೈತ್ಯನಿಗೂ ಘೋರ ಯುದ್ಧವಾಯಿತು. ದಶರಥನ ರಥದ ಚಕ್ರ ಕೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಹೂತು ಹೋಯಿತು. ಆಗ ಕೈಕೆಯಿಯು ತನ್ನ ಕೈಗಳಿಂದ ಅಧಾರಕೊಟ್ಟು, ಚಕ್ರಗಳನ್ನೆತ್ತಿ, ದಶರಥನಿಗೆ

ಸಹಾಯಕಳಾದಳು. ಆ ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರದೇವರು ಶಂಬರಾಸುರನನ್ನು ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಕೊಂದನು.

ಪ್ರಮಾಣ :-

“ವ್ರಜೇಣ ವಜೇ ನಿಜಘನ ಶಂಬರಂ”-(ನಿರ್ಣಯ ಅಧ್ಯಾಯ-11)

2. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪುತ್ರನಾದ ಪದ್ಮಮ್ಮನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದ ಶಂಬರಾಸುರನು (ವ್ರಾಪರದಲ್ಲಿ). ಇದರಿಂದ, ಸಾಲ್ವನು ಮೊದಲನೆಯ ಶಂಬರಾಸುರನಿಗೆ ಸಮನು.

ಸಂಕರನು ಪದ್ಮಮ್ಮನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದ ಶಂಬರಾಸುರನಿಗಿಂತ ದಶ ಗುಣಾಧಮನು. ಅಂದರೆ, ಸಾಲ್ವನೂ ಸಹ ಶಂಬರನಿಗಿಂತ ಶಶಾಗುಣಾಧಮನು.

೨. ಹಿಡಿಂಬಾಸುರ :-

ಹಿಡಿಂಬಾಸುರನು ಸಂಕರನಿಗಿಂತಲೂ 6 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು.
(ಶಂಬರಗೆ ಷಡ್ಗುಣನೀಚನೆನಿಸಿ)

ಹಿಡಿಂಬಾಸುರನು ಕಿಮ್ಮೀರನೆಂಬ ದೈತ್ಯನ ಸಹೋದರನು ಇಬ್ಬರನ್ನೂ ಭೀಮನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಇವನ ತಂಗಿಯೇ ಹಿಡಿಂಬಿಯು. ಅವಳಿಗೆ “ಕಮಲ ಪಾಲಿಕೆ”- ಎಂಬ ನಾಮಾಂತರವೂ ಉಂಟು. ಭೀಮಸೇನನನ್ನು ಲಗ್ನವಾಗಿ ಘಟೋತ್ಕಚನೆಂಬ ಪುತ್ರನನ್ನು ಪಡೆದಳು.

3. ಬಾಣಾಸುರ :-

ಶಿವಧರ್ಮಾಗ್ರೀವಾದ ಬಲಿಚಕ್ರವರ್ತಿಯ ಪುತ್ರ. ಇವನೂ ಸಹ ತ್ರಿಪುರಾಸುರಂತ್ ಗನನಮಂಡಲದಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪಟ್ಟಣಗಳನ್ನು ನಿರ್ಮಿಸಿಕೊಂಡು, ಆಳುತ್ತಿದ್ದ. ಅವನ ಪುರತ್ರಯಗಳೂ ಗಗನಮಂಡಲದ ಚಕ್ರಾಕಾರವಾಗಿ ಸುತ್ತುತ್ತಿದ್ದುವು. ಇವನಿಗೆ ಸಾವಿರತೋಳುಗಳಿದ್ದುವು. ಶಿವನ ಪರ

ಪ್ರಸಾದದಿಂದ ಸಾವಿರ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಕೊಂಡಿ, ಬಹು ಪರಾಕ್ರಮಿಯಾಗಿದ್ದ. ಉಷಾ. ಎಂಬ ಲಾವಣ್ಯವತಿಯು ಬಾಣಾಸುರನ ಪುತ್ರಿ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮೊಮ್ಮಗನಾದ ಅನಿರುದ್ಧನನ್ನು ಲಗ್ನವಾಗಿದ್ದಳು. ಅನಿರುದ್ಧನು ಉಕ್ತಿಯನ್ನು ಅಪಹರಿಸಿ ಕೊಂದು ಹೋಗಿ, ಲಗ್ನವಾದಾಗ, ಬಾಣಾಸುರನು ಕೃಷ್ಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಯತನ ಸೋತ.

4. ದ್ವಾಪರ :-

ದ್ವಾಪರನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ದ್ವಾಪರದಲ್ಲಿ ಶಕುನಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು.

5. ಕೀಚಕ :-

ಕೇಕೇಯರಾಜನಿಂದ ಮಾಲಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದವನು. ಇವನಿಗೆ 105 ಮಂದಿ ಸಹೋದರರು. ಸುದೇಷ್ಣ - ಎಂಬ ಸೋದರಿ. ಸುದೇಷ್ಣೆಯು ವಿರಾಟ ರಾಜನ ಪತ್ನಿ. ಬಾಣಾಸುರನೇ ಕೀಚಕನಾಗಿ ಅವಶರಿಸಿದನು. ಇವನೂ ಮತ್ತು 105 ಮಂದಿ ಉಪಕೀಚಕರೂ ಮತ್ಸ್ಯನಗರಿಯಲ್ಲಿಯೇ ವಿರಾಟರಾಯನ ರಾಜಧಾನಿಯಲ್ಲಿಯೇ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ಕೀಚಕನು ವಿರಾಟನ ಮುಖ್ಯಸೇನಾಧಿಪತಿಯಾಗಿದ್ದನು. ನುಹಾಬಲಶಾಲಿ. ಇವನಿಗೆ "ಸಿಂಹಬಲನೆಂಬ" ನಾಮಾಂಕಿತವಿದೆ. ಪಾಂಡವರು ವಿರಾಟನ ಅರಮನೆಯಲ್ಲಿ ಅಜ್ಞಾತವಾಸದಲ್ಲಿದ್ದಾಗ, ಸೈರಂಧ್ರಿ - ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಲ್ಲಿ ಸುದೇಷ್ಣೆಯ ಸೇವೆ ಮಾಡುತ್ತಿದ್ದ ದ್ರೌಪದಿಯ ಚೆಲ್ವಿಕೆಗೆ ಮರುಳಾಗಿ, ಅವಳನ್ನು ಬಯಸಿ, ಮೋಹಿನಿವೇಷವನ್ನು ಧರಿಸಿದ ವಲಲನೆಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಇದ್ದ ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ನರ್ತನಶಾಲೆಯಲ್ಲಿ ಮಲ್ಲಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಂಹೃತನಾದನು.

ಹಿಡಿಂಬಾಸುರ - ಬಾಣಾಸುರ - ದ್ವಾಪರ - ಕೀಚಕ - ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮಾನರು. ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಂಕರನಿಗಿಂತ 6 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚರು.

6. ಶಕುನಿ :-

ಗಾಂಧಾರದೇಶದ ಅರಸನಾದ ಸುಬಲಿ ರಾಜನ ಹಿರಿಯಪುತ್ರ. ಗಾಂಧಾರಿಯ ಸಹೋದರ. ದುರ್ಯೋಧನನ ಸೋದರಮಾವನು. ಅವನ

ಪರಮಾಪ್ತನಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ದುವೃಚತುಷ್ಟಯದಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬನು. ದುಶ್ಯಾಸನ-ಕರ್ಣ ಶಕುನಿ-ಜಯದ್ರಥ-ಈ ನಾಲ್ವರೂ ದುರ್ಯೋಧನನ ಪರಮಾಪ್ತರಾಗಿದ್ದ ದುವೃಚತುಷ್ಟಯರು. ದುರ್ಯೋಧನನ ಸರ್ವನಾಶಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾದ ಪಾಂಡವರನ್ನು ಮೋಸದಿಂದ ಸೋಲಿಸಲು, ಪಗಡೆಯೊಟದ ಪಣವನ್ನು ಒಡ್ಡುವಂತೆ ಪ್ರೇರಿಸಿದವನು. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಮಹಾಸಂಗ್ರಾಮದಲ್ಲಿ ಹದಿನೆಂಟನೆಯ ದಿನ ಸಹದೇವನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದ. ದ್ವಾಪರನೆಂಬ- ದೈತ್ಯನೇ ಶಕುನಿಯು.

ಪ್ರಮಾಣ :

“ಶಕುನಿರ್ನಾಮ ಯಸ್ತ್ವಾಸ್ತೀದಾಜಾಲೋಕೇ ಮಹಾರಥಃ ||

ದ್ವಾಪರರಂ ವಿದ್ಧಿ ತಂ ರಾಜನವತ ||

-ಶ್ರೀಮತ್ಕಥಾಧಾರತ ಆದಿಪರ್ವ

ಕಾರತಮೃಕ್ಯಮು ೮

1. ಸಂಕರನು — ಸಾಲ್ವನಿಗಿಂತ 10 ಗುಣಗಳು ಅಧಮನು.
2. ಹಿಡಿಂಬಾಸುರ-ಬಾಣಾಸುರ-ಕೀಚಕ-ದ್ವಾಪರ- ಈ ನಾಲ್ವರೂ ಸಮಾನರು. ಶಂಬರಾಸಂರನಿಗಿಂತ ಆರು ಗುಣಾಧಮರು.
3. ಬಾಣಾಸುರನೇ ಕೀಚಕನಾಗಿ ಹುಟ್ಟಿದನು.
4. ದ್ವಾಪರನೇ ಶಕುನಿಯಾಗಿ ಜನಿಸಿದನು.

ಪದ್ಯ-೧೬

ಕೂಲಿ :-

ನಮುಚಿ ಇಲ್ವಲಿ ಪಾಕನಾಮಕ |
 ಸಮರು ಬಾಣಾದ್ಯರಿಗೆ ದತಗುಣ |
 ನಮುಚಿ ನೀಚನು ನೂರು ಗುಣದಿಂಧಮ ವಾತಾಪಿ ||
 ಕುಮತಿ ಧೇನುಕ ನೂರು ಗುಣದಿಂ |
 ದಮರರಿಪು ವಾತಾಪಿಗಧಮನು |
 ವಮನ ಧೇನುಕನಿಂದಲರ್ಥಗುಣಾಧಮನು ಕೇಶಿ || ೧೬||

ಅವತರಣಿಕೆ :

ನಮುಚಿ-ಎಂಬ ದೈತ್ಯನಿಂದಾರಂಭಿಸಿ, ಕೇಶಿ-ಎಂಬ ದೈತ್ಯನ ಪರ್ಯಂತ
 ಕಾರತಮ್ಮವಿಚಾರವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||16||

ಕೃತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಬಾಣಾದ್ಯರಿಗೆ = ಬಾಣಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಗಿಂತಲೂ, ನಮುಚಿ
 = ಅವರರಾದವರು-ನಮುಚಿ ಎಂಬ ದೈತ್ಯ, ಇಲ್ವಲಿ = ಇಲ್ವಲನಾಮಕ
 ದೈತ್ಯ, ಪಾಕನಾಮಕ = ಪಾಕ ಎಂಬ ಹಸರಿನ ದೈತ್ಯ, ಸಮರು =
 ಈ ನೂರುಮಂದಿ ಸಮಾನರು. ದತಗುಣ = ಈ ಮೂವರೂ ಬಾಣಾದ್ಯ
 ರಿಗಿಂತ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚರು. ವಾತಾಪಿ = ವಾತಾಪಿ-ಎಂಬ ಹೆಸ-
 ರಿಗೆ ದೈತ್ಯನು, ನಮುಚಿ = ನಮುಚ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ, ನೂರುಗುಣದಿಂಧಮ
 = ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನಾದವನು. ಅಮರರಿಪು = ದೇವತೆಗಳಿಗೆ
 ಹತ್ತುವಾದ, ಕುಮತಿ = ದುಷ್ಟಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ, ಧೇನುಕ =

= ಧೇನುಕಾಸುರನು, ನೂರು ಗುಣದಿಂದ = ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ, ವಾತಾಪಿಗಿಧಮನು = ವಾತಾಪಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮನು. ವಮನ = ವಮನಾಸುರನು, ಧೇನುಕನಿಂದ. ಧೇನುಕಾಸುರನಿಗಿಂತ, ಅರ್ಧ ಗುಣಾಧಮನು = ಅರ್ಧ ಗುಣದಿಂದ ನೀಚನು. ಕೇಶಿ = ಕೇಶಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು ವಮನಾಸುರನಿಗಿಂತ ಅರ್ಧಗುಣ ಅಧಮನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||16||

ಕಾರತಮ್ಯಕ್ರಮ :-

- (1) ನಮುಚಿ-ಇಲ್ಲಲ-ಪಾಕಾಸುರ-ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಾನರು. ಬಾಣಾದ್ಯರಿಗಿಂತ 10 ಗುಣ ಕಡಿಮೆ.
- (2) ವಾತಾಪಿ-ನಮುಚ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ 100 ಗುಣಾಧಮನು.
- (3) ಧೇನುಕಾಸುರ-ವಾತಾಪಿಗಿಂತ 100 ಗುಣ ನೀಚನು.
- (4) ವಮನ-ಧೇನುಕನಿಗಿಂತ 40 ಗುಣ ಕಡಿಮೆ.
- (5) ಕೇಶಿ-ವಮನಾಸುರನಿಗಿಂತ 40 ಗುಣ ನೀಚನು.

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ತ್ರಿಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ನಮುಚಿ-ಆರಂಭಮಾಡಿ, ಕೇಶಿ ಪರಿಯಂತ ಕಾರತಮ್ಯ ಹೇಳತಾರೆ.

ಬಾಣಾದಿ ನಾಲ್ಕುಮಂದಿಗಿಂತಲೂ ಅವರರಾದವರು- ನಮುಚಿ ಎಂಬುವ ಇಲ್ಲಲನಾಮಕ, ಪಾಕ-ಎಂಬುವ ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ಸಮಾನರು. ಇವರು ಬಾಣಾದ್ಯರಿಗೆ ಹತ್ತು ಗುಣದಿಂದ ನೀಚರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ನಮುಚಾದ್ಯರಿಗಿಂತಲೂ ಕಡಿಮೆ ಆವಮನು ವಾತಾಪಿ-ಎಂಬುವನು, ನೂರುಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆ ಆವಮನು. ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶತ್ರುವಾದ ಈ ವಾತಾಪಿ ಎಂಬುವನಿಗಿಲ್ಲ

ದಪ್ಪಬುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಧೇನುಕಾಸುರನು ನೂರುಗುಣದಿಂದ ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಧ-
ಮನು. ಧೇನುಕಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ ವಮನಾಸುರನು ಅರ್ಧಗುಣದಿಂದ
ಜ್ಞಾನನು. ಕೇಶಿನಾವಕ ದೈತ್ಯ ವಮನನಿಗಿಂತಲೂ ಅರ್ಧಗುಣದಿಂದ ನೀಚ
ತನು ತಾತ್ಪರ್ಯ. 15, ನಮುಚಿ, ಇಲ್ವಲ, ಪಾಕ, 10 ಗುಣ. 16
ವಾತಾಪಿ 100 ಗುಣ. 17. ಧೇನುಕ 100 ಗುಣ. 18 ವಮನ, 40 ಗುಣ.
19, ಕೇಶಿ 40. -ಗುಣದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಅವರೊಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

1161

೩. ಛಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ನಮುಚಿ, ಇಲ್ವಲ, ಪಾಕ-ವಿಂಬ ಇವರು ಮೂರು ದೈತ್ಯರು ಸಮರು.
ಮೇಲೆ ಹೇಳಿದ ಬಾಣಾಸುರ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ 10 ಗುಣಗಳಿಂದ ನಮುಚಿ
ಮುಂತಾದವರು ನೀಚರೆನಿಸುವರು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ವಾತಾಪಿಯು ಮೂರು
ಗುಣಾಧಮನು. ಅವರಿಗಿಂತಲೂ ಧೇನುಕಾಸುರನು 100 ಗುಣಗಳಿಂದಧ-
ಮನು. ವಮನನೆಂದರೆ-ಪರಮನೀಚನೆಂದರ್ಥ ಮಾಡಬೇಕು. ವಮನ
ಮಾಡಿದ (ವಾಂತಿ ಮಾಡಿದ) ಪವಾರ್ಥವು ಹೇಗೆ ನೀಚವೋ, ಹಾಗೆಯೇ ಧೇನು
ಕನೂ ಪರಮನೀಚನೆಂಬುವುದಕ್ಕಾಗಿ ವಮನ ಧೇನುಕನೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು.
ಇಲ್ಲಿ ವಮನನೆಂದರೆ-ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯನೆಂದೂ ಒಬ್ಬ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಕರ್ತರು ಅರ್ಥ-
ಮಾಡಿ, ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಬರೆದಿರುವರು. ಅದಕ್ಕೆ ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಾಗಲೀ,
ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಾಗಲೀ ಎಲ್ಲೂ ಆಧಾರವಿಲ್ಲ.

ಗರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯ :-

"ತಸ್ಮಾದ್ವಶ ಗುಣೈಹೀನೋ ನಮುಚಿದೈತ್ಯ ಸತ್ತಮಃ ||
ನಮುಚೇಸ್ತು ಸಮಾಜ್ಞೇಯೌ ಪಾಕ ಇಲ್ವಲ ಇತ್ಯುಭೌ ||
ತಸ್ಮಾಚ್ಚತ್ರಿಗುಣೈಹೀನೋ ವಾತಾಪೀ ದಾನವಾಧಮಃ ||
ಧೇನುಕೋ ನಾಮ ದೈತ್ಯಶ್ಚ ತಸ್ಮಾಚ್ಚೈತ ಗುಣಾಧಮಃ ||
ತಸ್ಮಾದರ್ಧಗುಣೈಃ ಹೀನೋ ಕೇಶೀ ದೈತ್ಯಸ್ತು ವಿಶ್ವತಃ ||"

—ಈ ಪ್ರಮಾಣದಿಂದ ವಾತಾಪಿಗಿಂತಲೂ 100 ಗುಣಾಧಮನು ಧೇನುಕ ನೆಂತಲೂ, ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಅರ್ಧ ಗುಣಾಧಮನು ಕೇಶಿ- ಎಂತಲೂ ಸ್ಪಷ್ಟ ವಾಗುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿದ ದೈತ್ಯತಾರ- ಕಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತೇವೆಂದು ದಾಸಾಯರ್‌ರು ಸಂಧಿಸೂಚನೆಯಲ್ಲಿ ಹೇಳರು- ವುದರಿಂದಲೂ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಕುರಿತು ಹೇಳಿರುವ ಗರುಡಪುರಾಣ-ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಲ್ಲಿಯೇ ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದಲೂ, ಈ ವರೆಗೂ ಹೇಳಿದ ವಾಕ್ಯಗಳೆಲ್ಲವೂ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ಸರಿ ಹೋಗುವುದ ರಿಂದಲೂ, ಈ ಒಂದು ವಾಕ್ಯ ಮಾತ್ರ. ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೆ ವಿರು- ದ್ಧಾರ್ಥ ಮಾಡುವುದು ದಾಸಾಯರ್‌ರ ಅಭಿಪ್ರಾಯವಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು, -“ವನುನ”-ಶಬ್ದಕ್ಕೆ -“ಪರಮನೀಚ”-ನೆಂದು ಅರ್ಥವು ಬರೆಯಲ್ಪಟ್ಟಿದೆ.

||16||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

“ತಸ್ಮಾತ್ ದಶಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ನಮುಚಿದೈತ್ಯ ಸತ್ತಮಃ | ನಮು ಚೇಸ್ತು ಸಮೌ ಜ್ಞೇಯೌ ಪಾರೋ ಇಲ್ವಲ ಇತ್ಯುಭೌ || ತಸ್ಮಾತ್ತು ತ್ರಿಗುಣೈಃ ಹೀನಃ ವಾತಾಪೀ ದಾನವಾಧಮಃ || ತಸ್ಮಾತ್ತು ತ್ರಿಗುಣೈಃ ಹೀನಃ ಧೇನು ಕೋನಾಮ ದೈತ್ಯರಾಟ್ || ಧೇನುಕಾರ್ಧಗುಣೈಃಹೀನಃ ಕೇಶಿ ದೈತ್ಯಸ್ತು ವಿಶ್ರುತಃ”-ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಬ್ರೂತೇ -“ನಮುಚಿ”- ಇತಿ || -“ಅಧಮ”- ಅಧಮ-ಪರಮ ನೀಚ. ||16||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ಬಾಣನಿಗಿಂತ ಹತ್ತು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು ನಮುಚಿ. ನಮುಚಿಗಿ ಸಮರು ಪಾಕ, ಇಲ್ವಲರು. ಇವನಿಗಿಂತ ಮೂರು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು -“ವಾತಾಪಿ”-ದೈತ್ಯನು. ಇವನಿಗಿಂತ ಮೂರು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು -“ಧೇನುಕ”-ನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು. ಧೇನುಕನಿಗಿಂತ ಅರ್ಧಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು

೧೬-ನಾಮಕದೈತ್ಯನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು-"ನಮುಚಿ"-ಈ ಪದ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. #16#

ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ನಮುಚಿ, ಇಲ್ವಲ, ಪಾಕ- ಈ ಹೆಸರುಳ್ಳ ಮೂರು ಜನ ಸಮಾನರು, ರನಿಗಿಂತ ಹತ್ತು ದುರ್ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯಾದವರು. ನಮುಚಿಗಿಂತ ವಾತಾಪಿ ವನು ಮೂರು ದುರ್ಗುಣ ಕಡಿಮೆ. ಅಮರೇಂಬ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಶತ್ರು ವಾತಾಪಿಗಿಂತ ಕುಮತಿಯಾದ ಧೇನುಕಾಸುರನು,ನೂರುಪಾಲೂ ದುರ್ಗುಣ ಕಡಿಮೆ. ಧೇನುಕಾಸುರನಿಗಿಂತ ಅರ್ಧಗುಣ ಕಡಿಮೆ ಕೇಶಿ-ಎಂಬ ನು. #16#

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

ನಮುಚಿ :-

ಶತ್ರುಪಮಹಾಮುನಿಯಿಂದ ದನುವಿನಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯ. ಸಮಾನ ಪುತ್ರಿ ಸುಪ್ರಭೆ-ಎಂಬಾಕೆ ನಮುಚಿಯ ಪತ್ನಿ. ಇಂದ್ರನಿಂದ ಸ್ತನಾದ.

ಇಲ್ವಲ :-

ಇಲ್ಲವೆಂದು ವಾತಾಪಿಯನ್ನು ಮೇಕೆಯನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ಅದನ್ನು ಕೊಂಡು, ಆ ಮೇಕೆಯ ಮಾಂಸವನ್ನು ಅಡಿಗೆ ಮಾಡಿ, ವಿಪ್ರರಿಗೆ ಬಡಿಸಿ, ಅವರ ಭೋಜನವಾದ ಬಳಿಕ. "ಹೇ ವಾತಾಪಿ, ಹೊರಗೆ ಬಾ"-ಎಂದು ಕರೆಯುತ್ತಿದ್ದನು. ಆಗ ವಾತಾಪಿಯು ವಿಪ್ರರ ಹೊಟ್ಟೆಯನ್ನು ಸೀಳಿಕೊಂಡು, ಹೊರಗೆ ಬರುತ್ತಿದ್ದನು. ಈ ರೀತಿ, ಅನೇಕ ವಿಪ್ರವರೇಣ್ಯರು ಮರಣಹೊಂದಿದರು.

ಒಮ್ಮೆ ಅಗಸ್ತ್ಯ ಮಹಾಮುನಿಗಳು ಧನುರ್ವೇಷೆಯಿಂದ ಒಂದು ಯೋಗಾರ್ಥವಾಗಿ ಇಲ್ಲವನ್ನರಿಗೆ ಬಂದರು. ಹಿಂದಿನಂತೆಯೇ ಇಲ್ಲವನ್ನು ಅಗಸ್ತ್ಯರಿಗೆ ಅಡುಗೆ ಮಾಡಿ, ಬಡಿಸಿದನು. ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳು ಇಲ್ಲವನ್ನ ಕುತಂತ್ರವನ್ನು ಜ್ಞಾನಾದ್ಯಪ್ತಿಯಿಂದ ತಿಳಿದು, -"ಹೇ ವಾತಾಪಿ, ನನ್ನ ಹೊಟ್ಟೆಯಲ್ಲಿಯೇ ಜೀರ್ಣವಾಗಿ ಬಿಡು"-ಎಂದರು. ಆಗ ವಾತಾಪಿಯು ಅಗಸ್ತ್ಯರ ಜಠರಾಗ್ನಿಯಲ್ಲಿ ಜೀರ್ಣವಾಗಿ ಸತ್ತು, ಇದರಿಂದ-"ವಾತಾಪಿ ಜೀರ್ಣೋಭವ"-ಎಂಬ ನುಡಿ ಬಂದಿತು. ಇಲ್ಲವನ್ನ ಮಗನಾದ ಬಲ್ವನನ್ನು ಬಲರಾಮನು ಸಂಹರಿಸಿದನು.

3. ಪಾಕನಾಯಕ ದೈತ್ಯನು :-

ಪಾಕನೇಂಬ ದೈತ್ಯನು ಮಹಾಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿ. ಇವನು ಆಮರಾವತಿಯನ್ನು ಮತ್ತು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಹೀಡಿಸತೊಡಗಿದನು. ಆಗ ಇಂದ್ರದೇವರು ವಜ್ರಾಯುಧದಿಂದ ಪಾಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದರು. ಅಂದಿನಿಂದ, ಇಂದ್ರನಿಗೆ -ಪಾಕತಾಸನ-ಎಂಬ ಹೆಸರು ಒಂದಿತು.

4. ನಮುಚೀ-ಇಲ್ಲವು-ಪಾಕ-ಈ ಮೂವರು ದೈತ್ಯರು ಸಮಾನರು. ಬಾಹ್ಯಾಸುರ-ಮೂವರಾದವರಿಗಿಂತ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು.

5. ವಾತಾಪಿ :-

ಈತನು ಇಲ್ವಲನ ತಮ್ಮ. ಆಗಸ್ತ್ಯರಿಂದ ಜೀರ್ಣಹೊಂದಿದನು. ವಾತಾಪಿಯು- ನಮುಚಿ. ಇಲ್ವಲ-ಪಾಕ ಈ ಮೂವರು ದೈತ್ಯರುಗಳಿಗಿಂತ 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. (ನೂರುಗುಣದಿಂಥನು).

6. ಧೇನುಕಾಸುರ :-

ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದ ದೈತ್ಯ. ಈತನು ಕತ್ತೆಯರೂಪದಲ್ಲಿ ಷ್ಣ ಪರಿವಾರದೊಂದಿಗೆ ವೃಂದಾವನದ ಸಮೀಪದಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಳೇವನದಲ್ಲಿ ವಾಸಿಸುತ್ತಿದ್ದನು. ತನ್ನ ವನಕ್ಕೆ ತಾಳೇಫಲಗಳ ಆಸೆಗಾಗಿ ಬರುತ್ತಿದ್ದ ಸಕಲರನ್ನು ಹಿಂದು, ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದ. ಒಮ್ಮೆ ಗೋಪಾಲಕರು ಆ ವನದಲ್ಲಿದ್ದ ತಾಳೇ ಹಣ್ಣುಗಳನ್ನು ತಿನ್ನುಲು ಆಶಿಸಿದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಬಲರಾಮನ ಸಹಿತನಾಗಿ, ಗೋಪಾಲಕರೊಡಗೂಡಿ, ಆ ವನಕ್ಕೆ ಬಂದನು. ಬಲರಾಮನು ಒಂದು ತಾಳೇವೃಕ್ಷವನ್ನು ಹಿಡಿದು ಬಲವಾಗಿ ಅಲಗಾಡಿಸಲು, ಪಕ್ಕವಾಗಿದ್ದ ಫಲಗಳು ಕೆಳಗೆ ಉದುರಿದುವು. ಆ ಶಬ್ದವನ್ನು ಆಲಿಸಿದ ಧೇನುಕಾಸುರನು ಭಯಂಕರವಾದ ಕತ್ತೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ, ನೆಲವನ್ನು ತನ್ನ ಕಾಲಿನ ಗೊರಸುಗಳಿಂದ ಕರೆಯುತ್ತ, ಧೂಳನ್ನೆಬ್ಬಿಸಿ, ಅತಿ ವೇಗದಿಂದ ಗೋಪಾಲಬಾಲಕರೊಡನೆ ನುಗ್ಗಿ ಧಾವಿಸಿದನು. ಆಗ ಬಲರಾಮನಲ್ಲಿ ಶಕ್ತಿಯೊಂದಿರಲಿಲ್ಲ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅಧಿಷ್ಠಾನಾಗಿ, ಧೇನುಕಾಸುರನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು. ಇದರಿಂದಲೇ ಕರುಣಾ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ -"ಧೇನುಕಾಸುರ ಮುಘನ"-ಎಂಬ ಶಬ್ದವನ್ನು ದ್ವಾಪರಯುಗದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ್ದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಪರವಾಗಿ ಉಪಯೋಗಿಸಿದ್ದಾರೆ.

ಈ ಧೇನುಕಾಸುರನು ವಾತಾಪಿಗಿಂತ 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು. ಧೇನುಕನನ್ನು ದಾಸರಾಯರು ಕುಮತಿ-ಎಂಬ ವಿಶೇಷಣದಿಂದ ಕರೆದಿದ್ದಾರೆ. ದುಷ್ಪಟುದ್ಧಿಯುಳ್ಳ ಧೇನುಕಾಸುರನು ತನ್ನ ನಿಜರೂಪವನ್ನು ಮರೆಮಾಡಿ,

ಕೊಂಡು, ಕತ್ತೆಯರೂವದಲ್ಲಿ ಹಠಾತ್ತಾನೆ ಜನರ ಮೇಲೆ ಎರಗಿ, ಸಂಪರಿಸು ತ್ತಿದ್ದನು. ಇದರಿಂದ ಧೇನುಕನು ತಮೋಯೋಗ್ಯ ಸ್ವಭಾವದ ಕುಮತಿಯು.

7. ಕೇಶೀ :-

ಕಂಸನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ್ದ ಒಬ್ಬ ಪ್ರಬಲರಾಕ್ಷಸ. ಕುದುರೆಯ ರೂಪವನ್ನೂ ತಾಳಿ, ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಬಂದು, ಗೋಪಾಲಕರನ್ನು ಪೀಡಿಸುತ್ತಿರ ಲಾಗಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅವನ ಹಿಂಗಾಲುಗಳಿಂದ ಹಿಡಿದು, ಆಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅವನ ದೇಹವನ್ನು ಗಿರಗಿರನೆ ತಿರುಗಿಸುತ್ತಾ, ನೆಲಕ್ಕೆ ಅಪ್ಪಳಿಸಿದ. ರಕ್ತಕಾಂ ಕೊಂಡು, ಕೇಶಿಯು ಸಂಹೃತನಾದ.

ಕೇಶಿಯು ಧೇನುಕಾಸುರನಿಗಿಂತ ತದರ್ಥ, ಅಂದರೆ, 100-ಅಂದರೆ, 50 ಗುಣಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಮನು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ :-

ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ -“ವಮನ”-ಎಂಬ ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಮನನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ಎಂದಿದ್ದಾರೆ. ಆದರೆ ತಾರತಮ್ಯಸಂಗ್ರಹ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ, ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಆಗಲೀ, -“ವಮನ”-ಎಂಬ ದೈತ್ಯನ ಹೆಸರನ್ನೇ ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಇನ್ನಾವುದಾದರೂ ಪ್ರಮಾಣ ಗ್ರಂಥಗಳಲ್ಲಿದ್ದರೆ ಸಂತೋಧಕವಾದ ವಿದ್ವಾಂಸರು ತಿಳಿಸಬೇಕಾಗಿ ವಿನಂತಿ.

ಇದರಿಂದ -“ವಮನ”-ಶಬ್ದಕ್ಕೆ ವಾಂತಿ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳುವುದು ಎಂದಂ- ಘೈಸಿ, ವಾಂತಿ ಅತ್ಯಂತ ಅಸಹ್ಯಕರವಾದುದರಿಂದಲೂ, ತ್ಯಾಜ್ಯವಸ್ತು ವಾದುದರಿಂದಲೂ, ಪರಮನೀಚನಾದ ಧೇನುಕಾಸುರನೆಂದು, ಧೇನುಕನಿಗೆ ಅನ್ವಯಿಸಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

ಪುರಾಣನಾಮ ಮೂಡುಮನೆ ಗ್ರಂಥದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ, ಶಬ್ದಕೋಶಗಳ
 ೫ ವಮನ ವಾಚ್ಯನಾದ ಒಟ್ಟು ದೈತ್ಯನೆಂದು ಹೇಳಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯ
 ನೋಯವಾದದ್ದು.

ಮೈಕ್ರಮ :-

1. ನಮುಚೀ-ಇಲ್ವಲ-ಪಾಕಾಸುರ-ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಾನರು.
 ಬಾಣಾಸುರಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಹತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು.
2. ವಾತಾಪಿ-ನಮುಚ್ಯಾದಿಗಳಿಗಿಂತ 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು.
3. ಭೀನುಕಾಸುರ-ವಾತಾಪಿಗಿಂತ 100 ಗುಣಾಧಮನು.
4. ಕೇಶೀ-ಭೀನುಕಾಸುರನಿಗಿಂತ 50 ಗುಣಾಧಮನು. ||16||

ಪದ್ಯ-೧೨

೧೨ :

ಮತ್ತೆ ಕೇಶಿನಾಮಕ ತೃಣಾ |
 ವರ್ತ ಸಮ ಅವಣಾಸುರನು ಒಂ |
 ಭತ್ತು ನೀಚಾರಿಹೃನಾಮಕ ಪಂಚಗುಣದಿಂದ ||
 ದೈತ್ಯಸತ್ತಮ ಹಂಸ ದಿಭಿಕ ಪ್ರ |
 ಮತ್ತವೇನನು ಪೌಂಡ್ರಕನು ಒಂ |
 ಭತ್ತು ಗುಣದಿಂದಧಮ ಮೂವರು ಅವಣನಾಮಕಗೆ ||೧೭||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ತೃಣಾವರ್ತನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಹಂಸ ಡಿಭಿಕರ ಪರ್ಯಂತ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||17||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಮುಕ್ತಿ = ಮುಂದುವರಿಸಿಕೊಂಡು, ಕೇಶಿನಾಮಕ = ಕೇಶಿ-ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ದೈತ್ಯನಿಂತಲೂ. ತೃಣಾವರ್ತ = ತೃಣಾವರ್ತನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು ಅಧಮನು. ಲವಣಾಸುರನು = ಲವಣನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು, ಸಮ = ಸಮಾನರು (ತೃಣಾವರ್ತ ಮತ್ತು ಲವಣಾಸುರ-ಈ ಉಭಯಾಸುರರೂ ಸಮರು). ಒಂಭತ್ತುನೀಚ = ಕೇಶಿನಿಂತಲೂ ೯ ಗುಣಗಳಿಗಿಂಗೆ ಇಬ್ಬರೂ ಅಧಮರು. ಲವಣನಾಮಕಗೆ ಲವಣಾಸುರನಿಂತಲೂ, ಅರಿಷ್ಟ ನಾಮಕ = ಅರಿಷ್ಟ-ಎಂಬ ಹೆಸರಿನ ದೈತ್ಯನು, ಪಂಚಗುಣದಿಂದ = ಐದು ಗುಣಗಳಿಂದ, ನೀಚ = ಅಧಮನು, ಹಂಸ = ಹಂಸ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯ, ಡಿಭಿಕ = ಡಿಭಿಕನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು, ಪ್ರಮತ್ತವೇನನು = ಚೆಂದಾಗಿ ಮದಿಸಿದ ವೇನನು, ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸುದೇವನು, ಮೂವರು = ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ, (ಡಿಭಿಕರು-ವೇನ-ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸು ದೇವ), ಸಮರು = ಪರಸ್ಪರ ಸಮಾನರು ಹಂಸು ಅರಿಷ್ಟನಿಂತ ಐದು ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. ಹಂಸ ಡಿಭಿಕ-ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸುದೇವ ಈ ಮೂವರೂ ಒಂಭತ್ತು ಗುಣದಿಂದಧಮ = ಹಂಸನಿಂತಲೂ 9 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು. ||17||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ① ಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ತೃಣಾವರ್ತನ ಆರಂಭ ಮಾಡಿ ಹಂಸ ಡಿಭಿಕ ಪರಿಯಂತ ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಮತ್ತು ಕೇಶಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರಾದವರು ತೃಣಾವರ್ತ, ಲವಣನಾಮಕ ದೈತ್ಯ. ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಮಾನರು. ಹನ್ನೊಂದು ಗುಣದಿಂದ ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ಕೇಶಿನಾಮಕ ದೈತ್ಯನಿಗಿಂತ ಅಧಮರು. ಲವಣಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ ಅರಿಷ್ಟನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು ಐದು ಗುಣದಿಂದ ನೀಚನು. ಹಂಸನಾಮಕದೈತ್ಯನಿಗಿಂತಲೂ, ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮನಾದ ಅರಿಷ್ಟನಿಗಿಂತಲೂ ದಾರು ನೀಚರೆಂದರೆ ಹಂಸನಾಮಕನು ಐದು ಗುಣದಿಂದ ನೀಚನು. ಡಿಭಿಕ ನಾವಕನು, ಚಂದಾಗಿ ಮದಿಸಿದ ವೇನನು- ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸುದೇವನು ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ಸಮಾನರು. ಇವರು ಹಂಸನಿಗಿಂತಲೂ ಎಂಭತ್ತು ಗುಣದಿಂದ ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಧಮರೆಂತ ಐಕ್ಯರೈ.

20 ತೃಣಾವರ್ತ, ಲವಣ, 11 ಗುಣ ಅಧಮ. 21 ಅರಿಷ್ಟ 5 ಗುಣ
22 ಹಂಸ 5 ಗುಣ. ಡಿಭಿಕ- ವೇನ- ಪೌಂಡ್ರಕ- 80 ಗುಣದಿಂದ ಬೃಹಿ
ಗೊಬ್ಬರು ಅಧಮರು. ||17||

೨. ಧಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಕೇಶಿ, ತೃಣಾವರ್ತ-ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಸಮರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ಲವಣಾಸುರನು 10 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ 5 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅರಿಷ್ಟಾಸುರನು ನೀಚನು. ಇವನಿಗಿಂತಲೂ ಹಂಸ, ಡಿಭಿಕ, ವೇನವಹರನಾದ ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸುದೇವ-ಈ ಮೂವರೂ 9 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು. ತಮ್ಮೊಳಗೆ ಸಮರು.

ಪಾಪೋವೇನ: ಪೌಂಡ್ರಕೋವಾಸುದೇವ:-ಎಂಬ ನಿರ್ಣಯವಾಕ್ಯವು ವೇನಾಸುರನೇ ಪೌಂಡ್ರಕನೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಆಧಾರವಾಗಿರುವುದು. ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಕೆಲವು ದೈತ್ಯರು ಇರುವರೆಂದು 9ನೆಯ ಪದ್ಯದ ಅರ್ಥದಲ್ಲಿ ಬರೆದಿದೆ. ಅದರಂತೆ, ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹಂಸ ಡಿಭಿಕರು, ಮಧು ಕೈಟಭಾತ್ಮಕರಾದ ಹಂಸ ಡಿಭಿಕರಲ್ಲದೇ, ಬೇರೆಯಾದ ಕೆಸರುಕೈ ದೈತ್ಯರೆಂದು ಕೆಳೆಯಬೇಕು. ಮಧುಕೈಟಭರನ್ನು ಮೇಲಿನ 13ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಲ

ನೇಮಿಗೆ 5 ಗುಣದಿಂದ ಅಧಮರೆಂದು ಹೇಳಿರುವರು. ಅವರೇ ಹಂಸ ಡಿಭಿ ಕರೆಂದರೆ-ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತ ಹಂಸ ಡಿಭಿಕರಿಗೂ ಮಧುಕೃಟಭರಿಗೂ ಭೇದ ಹೇಳಲು ಸಾಧ್ಯವಿಲ್ಲ. ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಅರಿಷ್ಟಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ ಹಂಸ ಡಿಭಿ ಕರಿಗೂ ನೀಚರೆಂದು-ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವುದರಿಂದ ಇವರೇ ಬೇರೆ ಅವರೇ ಬೇರೆ- ಎಂದೇ ನಿಶ್ಚಯಿಸಬೇಕಾಯಿತು.

“ಕೇಶಿ ದೈತ್ಯ ಸಮೋಜ್ಞೇಯೋ ತೃಣಾವರ್ತೋ ಮಹಾಸುರಃ ||

ತಸ್ಮಾದೇಶಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಲವಣೋ ದೈತ್ಯ ಸತ್ತಮಃ ||

ತಸ್ಮಾತ್ಪಂಚಗುಣೈರ್ಹೀನೋಽರಿಷ್ಟೋ ನಾಮಮಹಾಸುರಃ ||

ಡಿಭಿಕಸ್ತು ಸಮೋಜ್ಞೇಯೋ ತತ್ಸಮಃ ಪೌಂಡ್ರಕ ಸ್ಮೃತಃ ||

-ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣದ ಶ್ಲೋಕಾರ್ಥವೇ ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿರುವುದು.

ಸೂಚನೆ :

ಪ್ರಸಕ್ತಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಕೆಲವು ಪುಸ್ತಕಗಳಲ್ಲಿ ಪಾಠವ್ಯತ್ಯಾಸವು ಕಂಡು ಬರುವುದು. “ಲವಣಾಸುರನ ಒಂಭತ್ತು”- ಎಂತಲೂ, ಪೌಂಡ್ರಕನು ಎಂಭತ್ತು” ಎಂತಲೂ ಇರುವುದು ಒಂಭತ್ತು-ಎಂತಲೂ, ಒಂಭತ್ತು-ಎಂತಲೂ ಕಮಲಾ ಪತಿದಾಸರ ವಾಖ್ಯಾನಪುಸ್ತಕ ಪಾಠವಿರುವುದು. ಈ ಪಾಠವು ಗರುಡ ಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಗಳಿಗೆ ಸರಿಪೋಗುವುದರಿಂದ, ಈ ಪಾಠವೇ ಸಾಧ್ಯವೆಂದು ಕಾಣುತ್ತದೆ. ||17||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

“ಕೇಶಿದೈತ್ಯನಮಃ ಜ್ಞೇಯಃ ತೃಣಾವರ್ತೋ ಮಹಾಸುರಃ || ತಸ್ಮಾತ್ ದಶಗುಣೈರ್ಹೀನಃ ಲವಣಃ ದೈತ್ಯಸತ್ತಮಃ || ತಸ್ಮಾತ್ ಪಂಚಗುಣೈರ್ಹೀನೋಽರಿಷ್ಟನಾಮಾ ಮಹಾಸುರಃ || ತಸ್ಮಾತ್ ನವಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಹಂಸೋ ನಾಮ ಮಹಾಸುರಃ || ಡಿಭಿಕಃ ತತ್ಸವಿವೇಜ್ಞೇಯಂ ತತ್ಸಮಃ ಪೌಂಡ್ರಕ ಸ್ಮೃತಃ || ವೇನಃ ಸ ಏವ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಪೂರ್ವಜನ್ಮ ನಿ ಸತ್ತಮಃ” । ಇತ್ಯುಕ್ತ ಮಾಹ “ಮಾತೃ” ಇತಿ ||17||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

“ಕೇಶಿಗೆ ತೃಣಾವರ್ತನು ಸಮನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಹತ್ತು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು ಅವನಾಸುರನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಐದು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು ಅರಿಷ್ಟನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಒಂಭತ್ತು ಗುಣಗಳಿಂದ ಹೀನನು ಪಂಪನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು. ಅವನಿಗೆ ಪೌಂಡ್ರಕನು ಸಮನು. ದಿಧಿಕ್ಕನೂ ಅವನಿಗೆ ಸಮನು. ಪೌಂಡ್ರಕನೇ ಹಿಂದಿನ ಜನ್ಮದಲ್ಲಿ ವೇನನು”. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು - “ಮುತ್ತೆ” - ಈ ವದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

೩. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ

ಕೇಶಿ- ಎಂಬ ಅಸುರನು ತೃಣಾವರ್ತನೆಂಬ ಅಸುರನು ಸಮನು. ಅವನಾಸುರನು ತೃಣಾವರ್ತನಿಗಿಂತ ಒಂಭತ್ತೆಂಬ ಹನ್ನೊಂದು ದುರ್ಗುಣದಿಂದ ನೀಚನು. ಆ ತೃಣಾವರ್ತನಿಗೆ ಐದು ದುರ್ಗುಣ ಕಡಿಮೆ ಅರಿಷ್ಟಾಸುರನು. ದೈತ್ಯಶ್ರೇಷ್ಠ ಹಂಪಡಿಭಿಕ್ಕರು ಪ್ರಮತ್ತನಾದ ವೇನನು. ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸುದೇವನು ಇವರು ಮೂರು ಜನ ಅವನಾಸುರನಿಗೆ ಒಂಭತ್ತು ದುರ್ಗುಣದಿಂದ ಕಡಿಮೆ. || 17 ||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಕೇಶಿ :-

ಕಂಪನ ಪರಿವಾರಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯನು. ಕುದುರೆಯ ರೂಪವನ್ನು ತಾಳಿ ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ ಬಂದು. ಗೋಪಾಲಕರನ್ನು ಪೀಡಿಸಿದ. ಆಗ ಕೃಷ್ಣನು ಅವನನ್ನು ಸಂಹರಿಸಿದನು.

2. ತೃಣಾವರ್ತ :-

ಇವನೂ ಸಹ ಕಂಪಾಸುರನ ಅನುಚರರಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯನು. ಕಂಪನಿಂದ ಶ್ರೇಣಿತನಾಗಿ, ಬಲರಾಮಕೃಷ್ಣರನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವ ಉದ್ದೇಶದಿಂದ ಗೋಕುಲಕ್ಕೆ

ಬಂದ. ಬಲವಾದ ಬಿರುಗಾಳಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ (ಝಂಝೂವಾತ) ಬಂದು, ಧೂಳಿಬಿಟ್ಟಿತು. ಬಲರಾಮ ಕೃಷ್ಣರನ್ನು ಸುಟ್ಟರಗಾಳಿಯ ರೂಪದಲ್ಲಿ ಮೇಲಕ್ಕೆ ಎತ್ತಿಕೊಂಡು ಹಾರಿದನು. ಆಗ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಗರಿಮಾಸಿದ್ದಿ ವಿಶೇಷದಿಂದ ತನ್ನ ದೇಹವನ್ನು ಭಾರವನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿ, ತೃಣಾವರ್ತನ ಕುತ್ತಿಗೆಯಲ್ಲಿ ಬಲವಾಗಿ ಗುದ್ದಿದನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮುಷ್ಟಿಪ್ರಹಾರದಿಂದ ತೃಣಾವರ್ತನು ಸತ್ತು ಕೆಳಗೆ ಬಿದ್ದನು.

3. ಕೇಶಿ ಮತ್ತು ತೃಣಾವರ್ತ-ಇವರಿಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮರು.

4. ಲವಣಾಸುರ :-

ಮಧು- ಎಂಬ ದಾನವನ ಪುತ್ರ. ಶ್ರೀರಾಮನ ರಾಜ್ಯದಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜನರ ಪೀಡಿತನಾಗಿದ್ದ. ಶ್ರೀರಾಮನ ತಮ್ಮನಾದ ಶತ್ರುಘ್ನನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದ.

5. ಲವಣಾಸುರನು ಕೇಶಿ ಮತ್ತು ತೃಣಾವರ್ತರಿಗಿಂತ 11 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. (ಒಂಭತ್ತು) $(1 + 10 = 11$ ಗುಣಗಳಿಂದರ್ಥ)

6. ಅರಿಷ್ಠಾಸುರ :

ಕಂಸನ ಪರಿವಾರಭೂತನಾದ ಅರಿಷ್ಠನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದ.

7. ಅರಿಷ್ಠನಾಮಕ ದೈತ್ಯನು ಲವಣಾಸುರನಿಗಿಂತ 5 ಗುಣದಿಂದ ಧಮನು (ಪಂಚ ಗುಣದಿಂದ ನೀಚನು.)

8. ವೇನ :-

ಅಂಗದೇಶಾಧಿಪತಿಯಾದ ಅಂಗನೆಂಬ ರಾಜನ ಪುತ್ರ. ಸುನೀಲ ಈತನ ಮಾತೆ. ಪರಮ ನಾಸ್ತಿಕನು. ಸಜ್ಜನರ ಪೀಡಕನಾಗಿದ್ದ. ವೇನನ ಮರಣಾನಂತರ, ಅವನ ಕೈಯನ್ನು ಯುಗಿಗಳು ಮುಡಿಸಿದರು. ಆಗ ಪೃಥ್ವಿರಾಜನು ಜನಿಸಿದನು. ಈ ವೇನನೇ ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸುದೇವನಾಗಿ ಪುನಃ ಜನಿಸಿದನು.

ಪ್ರಮಾಣ :-

“ಪಾಪೋವೇನಃ ಪೌಂಡ್ರಕೋ ವಾಸುದೇವ :”

- ನಿರ್ಣಯವಾಕ್ಯ

ವೇನನೇ ಪೌಂಡ್ರಕ ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ದೈತ್ಯನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು- ಎಂದು ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯದ ತಾತ್ಪರ್ಯಾರ್ಥವು.

9. ಪೌಂಡ್ರಕವಾಸುದೇವ :-

ಪುಂಡ್ರವಂಶದ ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ರಾಜನ ಪುತ್ರನು. ಇದರಿಂದ ಪೌಂಡ್ರಕ ವಾಸುದೇವನೆಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ವಾಸುದೇವಪುತ್ರನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಂತೆಯೇ ತಾನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಹಂಬಲದಿಂದ ಕೃಷ್ಣನಂತೆಯೇ ಶಂಖ ಚಕ್ರಾದಿ ಆಯುಧಗಳು, ವಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಧರಿಸಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿ ಸೋತನು. ನಂತರ, ಶಿವನನ್ನು ಉಗ್ರವಾದ ತಪಸ್ಸಿನಿಂದ ಮೆಚ್ಚಿಸಿದನು. ರುದ್ರಾನುಗ್ರಹದಿಂದ ಮಾರಕವಾದ ಅನೇಕ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳನ್ನು ಪಡೆದನು. ಷನಃ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೊಡನೆ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ನಿಂತನು. ಸಕಲ ಶಸ್ತ್ರಾಸ್ತ್ರಗಳ ಪ್ರಯೋಗ ವ್ಯರ್ಥವಾಯಿತು. ಕೊನೆಗೆ ಕ್ಷುದ್ರಶಕ್ತಿಯನ್ನು ಆವಾಹಿಸಿ ಕಳುಹಲು, ಆ ಶಕ್ತಿಯೂ ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಮುಂದೆ ಕುಂಠಿತವಾಯಿತು ಕಾರಣ ರಾಜನನ್ನು ಮೊರೆಹೊಕ್ಕನು. ಅಂತ್ಯದಲ್ಲಿ ಕಾಶೀರಾಜನೊಂದಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ತಾನೂ ಸಂಹೃತನಾದನು.

10. ಹಂಸ-ಡಿಭಿಕ-ವೇಮನವತಾರನಾದ ಪೌಂಡ್ರಕ ವಾಸುದೇವ- ಈ ಮೂವರು ಸಮರು. ಲವಣಾಸುರನಿಗಿಂತಲೂ 9 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು.

ಕಾಶೀತಮ್ಯಕ್ರಮ :-

1. ಕೇಶಿ ಮತ್ತು ತೃಣಾವರ್ತ — ಇಬ್ಬರೂ ಪರಸ್ಪರ ಸಮರು.
2. ಲವಣಾಸುರ — ಕೇಶಿ ಮತ್ತು ತೃಣಾವರ್ತರಿಗಿಂತ 11 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು. (ಒಂಭತ್ತು)

3. ಲವಣಾಸುರನಿಗಿಂತ 5 ಗುಣಾಧಮನು.

4. ಹಂಸ-ಡಿಭಿಕ-ವೇನನಾವತಾರನಾದ ಪೌಂಡ್ರಕ ವಾಸುದೇವ-

ಈ ಮೂವರೂ- ಸಮರು. ಲವಣಾಸುರನಿಗಿಂತ 9 ಗುಣಗಳಿಂಥ
ನೀಚರು.

ವಿಕೀಷ ವಿಷಯ :-

1. ವೇನನೇ ಪೌಂಡ್ರಕ ವಾಸುದೇವನು.

2. ಪುಸ್ತಕ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಉಕ್ತವಾಗಿರುವ ಹಂಸ - ಡಿಭಿಕರು
ಪೂರ್ವೋಕ್ತ 13ನೆಯ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಸಕ್ತರಾಗಿರುವ ಆ ಹಂಸ-ಡಿಭಿಕರಲ್ಲ.
ಅವರು ಮಧು ಮತ್ತು ಕೃಷ್ಣಭಾಸುರರ ಅವತಾರರು, ಕಾಲನೇಮಿಗಿಂತ 5
ಗುಣಾಧಮರು. ಈ ಹಂಸ-ಡಿಭಿಕರು ಅದೇ ಹೆಸರಿನ ಕೆಲಗಿನ ಕಕ್ಷದ
ದೈತ್ಯರು. ||17||

—*—

ಪದ್ಯ-೧೮

ಮೂಲ :-

ಈಶನೇ ನಾನೆಂಬ ಖಳನಾ ಡು |

ಶ್ಯಾಸನಾ ವೃಷಸೇನ ದೈತ್ಯಾ |

ಗ್ರೀಸರ ಜರಾಸಂಧ ಸನು ಸಾಹಿಗಳೊಳತ್ಯಧಿಕ ||

ಕಂಸ ಕೂಪವಿಕರ್ಣ ಸರಿ ರು |

ಗ್ನೀ ಶತಾಧಮ ರುಗ್ನಿಗಿಂತ ಮ |

ಹಾಸುರನು ಶತಧನ್ವ ಕಿರ್ಮೀರರು ಶತಾಧಮರು || ||೧೮||

ಅವತರಣಿಕೆ ೨

ದುಶ್ಯಾಸನನಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ, ಕಿರ್ಮೀರನ ಪರ್ಯಂತ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||18||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :

ಈಶನೇ ನಾನೆಂಬ = ಸರ್ವೇಶ್ವರನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನೇ ನಾನು ಎಂಬುದು (ಜೀವೇಶ್ವರ ಐಕ್ಯ), ಖಳ = ಮಹಾದೈತ್ಯನಾದ, ದುಶ್ಯಾಸನಾ = ದುರ್ಯೋಧನನ ಸಮ್ಮಾನದ ದುಶ್ಯಾಸನನು, ವೃಷಸೇನ = ವೃಷಸೇನನೆಂಬ ದೈತ್ಯ, ದೈತ್ಯಾಗ್ರೇಷರ = ಅಸುರರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರಗಣ್ಯನಾದ, ಜರಾಸಂಧ = ಜರಾಸಂಧ, ಸಮ = ಈ ಮೂವರೂ-ಅಂದರೆ, ದುಶ್ಯಾಸನ-ವೃಷಸೇನ-ಜರಾಸಂಧ-ಸಮಾನರು. ಪಾಪಿಗಳೊಳು = ಪಾಪಿಷ್ಠರೊಳಗೆ, ಅತ್ಯಧಿಕ = ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ, ಕಂಸ = ಕಂಸಾಸುರ, ಕೂಪವಿಕರ್ಣ = ಕೂಪವಿಕರ್ಣನೆಂಬ ದೈತ್ಯನು, ರುಗ್ಮೀ = ರುಗ್ಮಿ, ಸರಿ = ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಾನರು (ಕಂಸ-ಕೂಪವಿಕರ್ಣ-ರುಗ್ಮಿ), ರುಗ್ಮಿಗಿಂತ = ರುಗ್ಮಿಗಿಂತಲೂ, ಮಹಾಸುರನು = ಶ್ರೇಷ್ಠನಾದ ದೈತ್ಯ, ಶತಧನ್ವ = ಶತಧನ್ವ ಎಂಬುವನು, ಕಿರ್ಮೀರ = ಕಿರ್ಮೀರನೆಂಬ ಅಸುರ, ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಾನರು. ಕತಾಧಮರು = ರುಗ್ಮಿಗಿಂತ ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ನೂರೂ ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||18||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. **ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-**

ದುಶ್ಯಾಸನನ ಆರಂಭಮಾಡಿ, ಕಿರ್ಮೀರನ ಪರಿಯಂತ, ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳಿ ತಾರೆ. ವೇದಾದಿಗಳಿಗಿಂತ ಅಧಮರು ದಾರಂದರೆ—

ದೇವರೇ ನಾನು-ಎಂತ ಅನತಕ್ಕ ಅಸುರನಾದ ದುಶ್ಯಾಸನ. ವೃಷಸೇನ, ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಅಗ್ರೇಸರನಾದ 3ನೇ ಕಕ್ಷದ ಜರಾಸಂಧ-ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ಸಮಾನರು. ಪಾಪಿಪ್ಯರೊಳಗೆ ಅತ್ಯಂತ ಅಧಿಕರಾದ ಕಂಸ, ಕೂಪವಿರ್ಕಣ, ರುಗ್ಮಿ ಈ ಮೂರು ಮಂದಿ ಸಮಾನರು. ವೇನಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ದುಶ್ಯಾಸನಾದಿಗಳು ನೂರುಗುಣದಿಂದ ಅಧಮರು. ದುಶ್ಯಾಸನಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಕಂಸಾದಿಗಳು ನೂರುಗುಣದಿಂದ ಅಧಮರಾದವರೆಂದು ಅರ್ಥ. ರುಗ್ಮಿಗಿಂತಲೂ ಮಹಾಸುರನು, ಶತಧನ್ವ ಎಂಬುವನು, ಕಿರ್ಮೀರ ಇವರು ಅಧಮರು, ತಮ್ಮಲ್ಲಿ ಸಮರು. ರುಗ್ಮಿಗಿಂತ ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ನೂರುಗುಣದಿಂದ ಅಧಮರಾದವರಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

24, ದುಶ್ಯಾಸನಾದಿ ಮೂರು ಮಂದಿ 100 ಗುಣದಿಂದ. 25. ಕಂಸಾದಿ ಮೂರು ಮಂದಿ 100 ಗುಣದಿಂದ. 26. ಮಹಾಸುರಾದಿ ಮೂರು ಮಂದಿ 100 ಗುಣದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಅಧಮರು. ||18||

೩. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಪಾಪಿಯಾದ ದುಶ್ಯಾಸನ, ವೃಷಸೇನ, ಜರಾಸಂಧ-ಇವರು ಮೂವರೂ ಸಮರು. ಕಂಸನೂ, ಕೂಪರ್ಕಣನೂ ಸಮರು. ಇವರಿಗಿಂತಲೂ ರುಗ್ಮಿಯು 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು. ಅದನಿಗಿಂತಲೂ ಶತಧನ್ವ, ಕಿರ್ಮೀರರು 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು. ||18||

೪. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಲೋಮುದೀ-

ತಸ್ಮಾದೇಕ ಗುಣೇನೋನಃ ಕುಭಾಂಡಃ ಕೂಪರ್ಕಣಕಃ || ದುಶ್ಯಾಸನಸ್ಯ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಜರಾಸಂಧ ಸಮಃ ಸ್ವತಃ | ಕೂಪಸಮಾನೋ ವಿಜ್ಞೇಯಃ ವಿರ್ಕಣಃ | ದೈತ್ಯ ಸತ್ತಮಃ || ಕೂಪರ್ಕಣಾತ್ ಶತಗುಣೈಃ ಹೀನೋ ರುಗ್ಮೀತಿ ವಿಶ್ರುತಃ||

ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣೈರ್ಹೀನಃ ಶತಧನ್ವಾ ಮಹಾಸುರಃ | ಸಮಾನಃ ತಸ್ಯ
ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಕಿರ್ಮೀರೋ ದೈತ್ಯ ಸತ್ತಮಃ | ಇತ್ಯಸ್ಮಾರ್ಥಮಾಹ 'ಈಶ'-
ಇತಿ. ||18||

ಕನಡಾರ್ಥ :-

ಪೌಂಡ್ರಕನಿಗಿಂತ ಒಂದು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವರು ಕುಭಾಂಡ ಕೂಪಕರ್ಣ
ಕರು. ದುಃಶ್ಯಾಸನನು ಜರಾಸಂಧನಿಗೆ ಸಮನೆಂಬುದು ಪ್ರಸಿದ್ಧ. ಕೂಪ-
ಕರ್ಣನಿಂದ ಒಂದುನೂರು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು ರುಗ್ಮಿಯು, ಕಂಸನಿಗೆ
ಸಮಾನನು ವಿಕರ್ಣನೆಂಬ ದೈತ್ಯ ಶ್ರೇಷ್ಠನು. ಶತಧನ್ವನು ರುಗ್ಮಿಗಿಂತ ಒಂದು
ನೂರು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ಅವನಿಗೆ ಕಿರ್ಮೀರನೆಂಬ ದೈತ್ಯೋತ್ತಮನು
ಸಮಾನನು. ಹೀಗೆ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು -"ಈಶ"-ಪದ್ಯ-
ದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||18||

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ನಾನೇ ಈಶ್ವರನೆಂದು ಭಾವಿಸುವ ದುಃಶ್ಯಾಸನನು, ವೃಷಸೇನನೆಂಬ
ಕರ್ಣನ ಮಗನು, ದೈತ್ಯಾಗ್ರೇಸರ ಜರಾಸಂಧ ಇವರು ಸಮಾನರು. ದುರ್ಗು
ಣದಲ್ಲಿ ಪಾಪಿಗಳಲ್ಲಿ ಅತ್ಯಧಿಕರು. ಕಂಸನು, ಕೂಪನೆಂಬವನು, ವಿಕರ್ಣನು,
ಸಮರು. ಇವರಿಗಿಂತ ರುಗ್ಮಿಯು ನೂರು ದುರ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ. ರುಗ್ಮಿ-
ಗಿಂತ ಶತಧನ್ವ, ಕಿರ್ಮೀರ ಇವರಿಬ್ಬರು ಶತ ದುರ್ಗುಣದಿಂದ ಅಧಮರು.

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ದುಶ್ಯಾಸನ :-

ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಂದ ಗಾಂಧಾರಿಯಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದ ದ್ವಿತೀಯ ಪುತ್ರ. ದುರ್ಯೋಧನನ ತಮ್ಮ. ಅವನಂತೆಯೇ ಪರಾಕ್ರಮ ಮತ್ತು ಮಹಾಬಲಶಾಲಿ. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರ ಮಹಾಸಂಗರದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನದೇವರು, ಮಶ್ಯಾಸನನ ತೋಳುಗಳನ್ನು ಮುರಿದು, ಅವನನ್ನು ನೆಲಕ್ಕೆ ಕೆಡವಿ, ಎದೆಯನ್ನು ಸೀಳಿ, ರಕ್ತಪಾನ ಮಾಡಿದಂತೆ ನಟಿಸಿದರು. ಪುಟಿಯುಕ್ತಿದ್ಧ ರಕ್ತದಲ್ಲಿ ಅವನ ದವಡೆ ಹಲ್ಲುಗಳನ್ನು ಅದ್ದಿ, ಕೇಶವನ್ನು ಅಲ್ಲಿಯವರೆಗೆ ಕಟ್ಟುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಶಪಥಗೊಂಡಿದ್ದ ದ್ರೌಪದಿಯ ತಲೆಗೂದಲನ್ನು ಬಾಚಿ, ಕಟ್ಟಿದ ಭೀಕರ ಪ್ರಸಂಗ.

2. ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ ದುಶ್ಯಾಸನು ಪರಮ ತಮೋಯೋಗ್ಯಜೀವಿ. ದೇವರೇತಾನೆಂಬ ಜೀವೇಶ್ವರ ಐಕ್ಯವನ್ನು ಸಾಧಿಸುತ್ತಿದ್ದ ಪರಮದುರುಳನಾದ ದೈತ್ಯನು.

3. ವ್ಯಸನ :-

ಕರ್ಣನ ಪುತ್ರ. ಕುರುಕ್ಷೇತ್ರದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ 13ನೆಯ ದಿನ ಅಭಿಮನ್ಯುನಿಂದ ಸೋತ. ಅರ್ಜುನನಿಂದ 17ನೆಯ ದಿನ ಸಂಹೃತನಾದ.

4. ಜರಾಸಂಧ :-

ಮಗಧ ದೇಶಾಧಿಪತಿ. ಬೃಹದ್ರಥರಾಜನ ಮಗ. ಉಪರಿಚರ ವಸುವಿನ ಮೊಮ್ಮಗ. ಬೃಹದ್ರಥನಿಗೆ ಬಹುಕಾಲ ಸಂತಾನವಾಗಲಿಲ್ಲ. ಒಮ್ಮೆ ಅರಣ್ಯಕ್ಕೆ ಹೋಗಿದ್ದಾಗ, ಅಲ್ಲಿ ಒಂದು ಮಾವಿನ ಮರದ ಅಡಿಯಲ್ಲಿ ತಪೋನಿರತನಾಗಿದ್ದ ಚಂಡ ಕೌಶಿಕನೆಂಬ ಮುನಿಯನ್ನು ಕಂಡು ಅವನಿಗೆ ಮೊರೆ ಹೋದ. ಅಷ್ಟ-

ರಲ್ಲಿ ಮಾವಿನ ಮರದಿಂದ ಪಕ್ವವಾಗಿದ್ದ ಒಂದು ಮಾವಿನ ಹಣ್ಣು ಕೆಳಗೆ ಬಿತ್ತು. ಆ ಮುನಿಯು ಹಣ್ಣನ್ನು ಅಭಿಮಂತ್ರಿಸಿ ಆತನ ರಾಣಿಗೆ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವಂತೆ ಹೇಳಿದನು. ಬೃಹಸ್ಪಥನು ಆ ಹಣ್ಣನ್ನು ಎರಡು ಹೋಳುಗಳಾಗಿ ಕತ್ತರಿಸಿ. ಒಂದು ಇಬ್ಬರು ಪತ್ನಿಯರಿಗೂ ಒಂದೊಂದು ಹೋಳನ್ನೂ ತಿನ್ನುವಂತೆ ಕೊಟ್ಟನು. ಆ ರಾಣಿಯರು ಗರ್ಭವತಿಯರಾಗಿ ಶಿಶುವಿನ ಎರಡು ಸೀಳುಗಳನ್ನು ಹೆತ್ತರು. ಆ ವಿಹಾರ ಶಿಶುವನ್ನು ಕಂಡು, ಆ ರಾಣಿಯರು ತಮ್ಮ ದಾದಿಯರ ದ್ವಾರಾ. ತಿಪ್ಪೆಗೆ ಎಸೆಯುವಂತೆ ಆದೇಶಿಸಿದರು. ಬಳಿಕ ಜರೆ ಎಂಬ ರಾಕ್ಷಸಿಯು ಆ ಎರಡು ಸೀಳುಗಳನ್ನು ಸಂಧಿಸಿದಳು. ಇದರಿಂದ ಆ ಶಿಶುವಿಗೆ ಜರಾಸಂಧನೆಂದು ಹೆಸರು ಬಂದಿತು. ಜರಾಸಂಧನು ಮಹಾಪರಾಮಶಾಲಿ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನೇ ಅನೇಕ ಬಾರಿ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸೋಲಿಸಿ, ಹಿಮ್ಮೆಟ್ಟಿಸಿದನು. ಇದಕ್ಕೆ ಜರಾಸಂಧನು ಭೀಮಸೇನದೇವರಿಂದ ಮೃತನಾಗಬೇಕೆಂಬ ಸಂಕಲ್ಪದಿಂದ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಸೋತವನಂತೆ ವಿಡಂಬನೆ ಮಾಡಿದನು. ಮಹಾಶಿವಭಕ್ತ. ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ಹತನಾದ.

5. ಈಶನೇ ತಾನೆಂಬ ದುಶ್ಯಾಸನ-ಕರ್ಣಪುತ್ರ ವೃಷಸೇನ-ಜರಾಸಂಧ-ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಾನರು. ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿ-ಎಂಬ ಮಹಾ ದೈತ್ಯನೇ ಜರಾಸಂಧನಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದನು.

6. ಕೂವೆವಿಕರ್ಣ :-

ಬಾಣಾಸುರನ ಆಪ್ತನು. ಒಮ್ಮೆ, ಉಷಾಪಹರಣದ ಸಲುವಾಗಿ, ಬಲ ರಾಮನಿಗೂ ಬಾಣಾಸುರನಿಗೂ, ನಡೆದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ, ಕೂವೆಕರ್ಣನು ಬಾಣಾ ಸುರನ ಪರವಾಗಿ ಹೋರಾಡಿ, ಬಲರಾಮನಿಂದ ಮಡಿದ.

7. ಕೆಂಪಾಸುರ :-

ಯದುವಂಶದ ಉಗ್ರಸೇನನ ಪುತ್ರ. ಮಧುರೆಯ ಅರಸುಜರಾಸಂಧನ

ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರಿಯರು-ಆಸ್ತಿ, ಪ್ರಾಸ್ತಿಯರು ಕಂಸನ ಪತ್ನಿಯರು. ಕಾಲ-
ನೇಮಿಯ ಅಂಶಸಂಜಾತನು. ದೇವಕೀಯ ಅಣ್ಣ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಸೋದರ
ಮಾವ. ಬಿಲ್ಲಿನ ಹಬ್ಬದ ನೆಪದಲ್ಲಿ. ಮಧುರಾ ನಗರಕ್ಕೆ ಕಂಸನಿಂದ ಆಮಂತ್ರಿಸಿ
ರಾಗಿದ್ದ ಬಲರಾಮ ಕೃಷ್ಣರ ಪೈಕಿ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಸಂಹೃತನಾದ.

8. ರುಗ್ಮೀ :-

ಭೀಷ್ಮಕರಾಜನ ಹಿರಿಯ ಪುತ್ರ. ರುಕ್ಮಿಣಿಯ ಅಣ್ಣನು. ಇತನ ಪುತ್ರ
ಯಾದ ರುಕ್ಮವತಿಯು ರುಕ್ಮಿಣೀ ಪುತ್ರನಾದ ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನನನ್ನು ಲಗ್ನವಾದಳು.
ತನ್ನ ತಂಗಿ ರುಕ್ಮಿಣಿಯನ್ನು ಶಿಶುಪಾಲನಿಗೆ ಕೊಡುವುದಾಗಿ ಪ್ರಯತ್ನಿಸಿ, ಕೊನ
ಯಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಭಂಗಪಟ್ಟ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಆತನ ತಲೆಯನ್ನು ಅರ್ಧ
ಬೋಳಿಸಿ, ಅವಮಾನಿಸಿದನು.

9. ಕಂಠಾಸುರ-ಕೊಪವಿರ್ಕೋ-ರುಗ್ಮೀ. ಈ ಮೂವರೂ ಸಮಾನರು.—

10. ಶಕಧನ್ವ :-

ಯದುವಂಶದ ಹೃದಿಕನ ಐವರು ಮಕ್ಕಳಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬ. ಸ್ವಮಂತ್ರ
ಮಳೆಯ ಪ್ರಸಂಗದಿಂದಾಗಿ, ಕೃಷ್ಣನಿಗೂ, ಸತ್ರಾಜಿತನಿಗೂ ವೈಮನಸ್ಯ
ಉಂಟಾಗಿ, ಸತ್ರಾಜಿತನು ತನ್ನ ಪುತ್ರಿಯಾದ ಸತ್ಯ ಭಾಮೆಯನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ
ಕೊಟ್ಟು ವಿವಾಹ ಮಾಡಿ, ಆತನ ಸ್ನೇಹ ಸಂಪಾದಿಸಿದ. ಇದರಿಂದ ಅವಮಾನಿತ
ನಾದ ಶಕಧನ್ವನು ಸತ್ರಾಜಿತನನ್ನು ಕೊಂದ. ಆಗ ಸತ್ಯಭಾಮೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ
ಮೊರೆ ಇಟ್ಟಳು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಂದ ಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಮಡಿದ.

11. ಕಿರ್ವೀರ :-

ಬಕಾಸುರನ ತಮ್ಮ. ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ಬಕಾಸುರನು ಸಂಹೃತನಾದ
ವಿಷಯ ತಿಳಿದು, ಭೀಮಸೇನನ ಮೇಲೆ ಸೇಡುತೀರಿಸಿಕೊಳ್ಳಲು ಹೊಂಟು

ಹಾಕುತ್ತಿದ್ದ ಕಾಮ್ಯಕವನದಲ್ಲಿ ಪಾಂಡವರು ಇದ್ದಾಗ, ಭೀಮಸೇನನಿಂದ ಹತನಾದ,

12. ಶತಧನ್ವ ಮತ್ತು ಕಿರ್ಮೀರ-ಇಬ್ಬರೂ ಸಮಾನರು. ರುಗ್ಮಿಗಿಂತ 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮರು. 18#

★★

ಪದ್ಯ-೧೯

ಮೂಲ :

ಮದಿರಪಾನೀ ದೈತ್ಯಗಣದೊಳ |
 ಗೆಧಮರೆನಿಪರು ಕಾಲಿಕೇಯರು |
 ಅಧಿಕರಿಗೆ ಸಮರಹರು ದೇವಾವೇಕಬಲದಿಂದ ||
 ವದನ ಪಾಣಿ ಪಾದ ಶ್ರೋತ್ರಿಯ |
 ಗುಡ ಉಪಸ್ಥ ಘ್ರಾಣ ತ್ವಗ್ರಸನ |
 ಕಥಿಪ ದೈತ್ಯರು ನೀಚರೆನಿಪರು ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗೆ || ೧೯# ||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಮದಿರಪಾನೀ ಅಸುರರಿಂದಾರಂಭಿಸಿ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ಅಸುರರ
 ವರ್ಯಾಂತ-ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. #19#

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಮದಿರಪಾನೀ - ಮದಿರಪಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರ, ದೈತ್ಯಗಣ-
 ದೊಳಗೆ = ಅಸುರರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ, ಕಾಲಿಕೇಯರು = ಕಾಲಿಕೇಯ-
 ರಂಬ ದೈತ್ಯವರ್ಗ, ಅಧಮರನಿಪರು = ಕಿರ್ಮೀರಾದಿ ದೈತ್ಯರುಗಳಿಗಿಂತ
 (ನೂರು ಗುಣದಿಂದ) ಅಧಮರು. ದೇವಾವೇಶ ಬಲದಿಂದ = ಈ ಕಾಲಿ-
 ಕೇಯರು ದೇವಾವೇಶ ಬಲದಿಂದ, ಅಧಿಕರಿಗೆ = ತಮಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕರಾದ
 ಕಿರ್ಮೀರಾದಿ ದೈತ್ಯರಿಗೆ. ಸಮರಹರು = ಸಮಾನರನಿಸುವರು, ಕಾಲಿ-
 ಕೇಯರಿಗೆ = ಈ ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗಿಂತಲೂ, ವದನ = ಬಾಯಿ (ವಾಗಿಂ-
 ದ್ರಿಯ). ಪಾಣಿ = ಹಸ್ತೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಪಾದ = ಕಾಲುಗಳು,
 ಶ್ರೋತ್ರಿಯ = ಶ್ರವಣೇಂದ್ರಿಯ, ಗುದ = ಗುದೇಂದ್ರಿಯ (ಮಲವಿಷ-
 ಜ್ಞಾನಂ). ಉಪಸ್ಥ = ಮೂತ್ರ ಮತ್ತು ರೇತೋವಿಸರ್ಜನೇಂದ್ರಿಯ,
 ಘ್ರಾಣಿ = ನಾಸಿಕೇಂದ್ರಿಯ, ಶ್ವಕ್ = ಸ್ವಶ್ವೇಂದ್ರಿಯ, ರಸನ =
 ರಸನೇಂದ್ರಿಯ (ನಾಲಿಗೆ), ಅಧಿಪ ದೈತ್ಯರು = ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಇಂದ್ರಿಯಾ-
 ಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು, ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗೆ = ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗಿಂತಲೂ,
 ನೀಚರನಿಪರು = (ನೂರು ಗುಣಗಳಿಂದ) ಅಧಮರನಿಸುವರು. ||19||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ತ್ರಿಸಂಕರ್ಷಣಬದೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಮದಿರಪಾನಿ ಆರಂಭಮಾಡಿ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ಅಸುರರ ಪರಿಯಂಕ,
 ತಾರತಮ್ಯ ಹೇಳತಾರೆ.

ಮದಿರಪಾನಿ ನಾಮಕ ದೈತ್ಯ, ದೈತ್ಯಸಮೂಹದೊಳಗೆ ಕಾಲಿಕೇಯರು-
 ಈ ಉಭಯರೂ ಕಿರ್ಮೀರಾದಿಗಳಿಗಿಂತಲೂ, ನೂರು ಗುಣದಿಂದ ಅಧಮರು-ಎಂತ

ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಈ ಕಾಲಿಕೆಯರು ದೇವಾವೇಶ ಬಂದಿಂದ ತಮಗಿಂತಲೂ ಅಧಿಕರಾದ ಕಿರ್ಮೀರಾದಿಗಳಿಗೆ ಸಮರಾಗೋವರಾಗತಾರೆ. ಇದು ನೈಜವಲ್ಲ. ಕಾಲಿಕೆಯರಿಗಿಂತಲೂ ಬಾಯಿ, ಹಸ್ತಗಳು, ಪಾದಗಳು, ಶ್ಲೋತ್ರಗಳು (ಕಿಮಿ-ಗಳು), ಗುದ, ಉಪಶ್ವೇಂದ್ರಿಯ, ನಾಸಿಕ, ತ್ವಗಿಂದ್ರಿಯ, ಜಿಹ್ವೆ-ಹಾಂಗೇ ಸೇತ್ರ-ಇವುಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು ಕಾಲಿಕೆಯರಿಗಿಂತಲೂ ನೂರು ಗುಣದಿಂದ ನೀಚತ್ವದಲ್ಲಿ ಅಧಿಕರೆನಿಸೋವರಾಗತಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

27. ಮದಿರಪಾನಿ, ಕಾಲಿಕೆಯರು 100 ಗುಣದಿಂದ. 28. ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರು 100 ಗುಣದಿಂದ ಒಬ್ಬರಿಗೊಬ್ಬರು ಅವರರು.

|| 9 ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಪದನ ಪಾಣೀ-ಎಂಬೀ ಪದ್ಯದಿಂದ ದಾಸಾರ್ಯರು ಹೇಳಿರುವ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಈ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಹೇಳಿದ ಕ್ರಮದಿಂದ ಮುಖ, ಹಸ್ತ, ಪಾದ-ಹೀಗೆ ತೆಗೆದುಕೊಂಡರೆ, ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯಕ್ಕೂ ಮತ್ತು ತಾರತಮ್ಯಚಿಂತಾಮಣಿ-ಎಂಬ ಗ್ರಂಥಕ್ಕೂ ವಿರೋಧ ಬರುವುದು. ದಾಸಾರ್ಯರ ಪದ್ಯದಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಸ ಕೂಡುವುದಕ್ಕಾಗಿ "ಪದನಪಾಣೀ"-ಇತ್ಯಾದಿ ಹೆಸರನ್ನು ಹೇಳಿ, ಮುಖ್ಯತಾತ್ಪರ್ಯ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರು| ಕಾಲಿಕೆಯರಿಗೆ ನೀಚರೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಇದಕ್ಕೆ ಅರ್ಥವನ್ನು ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಂತೆ, ಈ ಪದಗಳನ್ನು ಅನ್ವಯಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು.

"ತಸ್ಮಾಚ್ಚೈತ ಗುಣೈರ್ಗೃಹೀತೋಃ ಚಿತ್ರಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಾಹಾನ್ ||

ಶರೀರಸ್ಯಾಧಿಮಾನೀತು ತಸ್ಮಾಚ್ಚೈತಗುಣಾಧಮಃ ||

ತಸ್ಮಾಚ್ಚೈತಗುಣೈರ್ಗೃಹೀತೋಃ ಹಸ್ತಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಾಹಾನ್ |

ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ವಾದಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾನ್ ||
 ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನೀತು ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತಗುಣಾಧಮಃ ||
 ಚಕ್ಷುರಿದ್ರಿಯಮಾನೀತು ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತಗುಣಾಧಮಃ |
 ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಸ್ವರ್ಶಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾನ್ ||
 ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಘ್ರಾಣಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾನ್ |
 ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ವಾಙ್ಮನೀಹ್ಯಸುರೋ ಮಹಾನ್ ||
 ತಸ್ಮಾತ್ಪ್ರತ ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಶಿಶ್ನಾಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾನ್ ||".

—ಅಂದರೆ—

1. ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗಿಂತಲೂ ಚಿತ್ತಮಾನಿಯಾದ ದೈತ್ಯನು 100 ಗುಣಾಧಮನು.
2. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ದೇಹಮಾನಿಯು ಶತಗುಣಾಧಮನು.
3. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಹಸ್ತಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು 100 ಗುಣಾಧಮನು.
4. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಪಾದಾಭಿಮಾನಿಯು ಶತಗುಣಾಧಮನು.
5. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಯು, 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ನೀಚನು.
6. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಚಕ್ಷುರಭಿಮಾನಿಯು ಶತಗುಣಾಧಮನು.
7. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಸ್ವರ್ಶಾಭಿಮಾನಿಯು 100 ಗುಣಾಧಮನು.
8. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಘ್ರಾಣಾಭಿಮಾನಿಯು ಶತಗುಣಾಧಮನು.
9. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ವಾಗ್ಭಿಮಾನಿಯು ಶತಗುಣಾಧಮನು.
10. ಅವನಿಗಿಂತಲೂ ಶಿಶ್ನಾಭಿಮಾನಿಯು 100 ಗುಣಗಳಿಂದ ಅಧಮನು.

ಪದ್ಯಗಳಲ್ಲಿರುವ ಪದಗಳನ್ನು ಇದರಂತೆ ಅನ್ವಯಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಕೆಲವು ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ಕೆಲವು ಕಡೆ ಹೆಚ್ಚು ಕಡಿಮೆ ಹೇಳಿರುವುದುಂಟು. ಅದರ ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ-

“ಅಧಮಾನಾಂ ತು ದೈತ್ಯನಾಮುತ್ರಮೆಸ್ಯಾಮ್ಯಮುಚ್ಯತೇ |

ತತ್ರಾವೇಶಾಚ್ಚ ವಿಜ್ಞೇಯಂ ದೇವಾನಾಂ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ ||”-

—ಅಧಮರಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಕೆಲವು ಸ್ಥಳಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮಗಳಾದಲ್ಲಿ ಶೇಖಿಸುವುದುಂಟು. ಅಲ್ಲಿ ದೇವಾವೇಶ ಬಂದಿಂದ ಹಾಗೆ ಹೇಳಿರುವರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು- ಎಂಬ ಗರುಡಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯದಿಂದ, ಹೆಚ್ಚು ಕಮ್ಮಿಯಾದ ಯೋಧವನ್ನು ಪರಿಹಾರ ಮಾಡಿಕೊಳ್ಳಬೇಕು. || 19 ||

V. ವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

ಕಾಲಿಕೇಯಸ್ತು ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಸದಾ ವೇನ ಸಮೋ ಮಾತಃ | ಅಧಮಾನಾಂ ತು ದೈತ್ಯನಾಂ ಉತ್ತಮೈಃ ಸಾಮ್ಯಮುಚ್ಯತೇ || ತತ್ರಾವೇಶಾಚ್ಚ ವಿಜ್ಞೇಯಂ ದೇವಾನಾಂ ನಾತ್ರ ಸಂಶಯಃ | ಅಸ್ಮಾಚ್ಚತಗುಣೈಃ ಹೀನೈಃ ಚಿತ್ತಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾನ್ || ಶರೀರಸ್ಯಾಭಿಮಾನೀ ತು ತಸ್ಮಾಚ್ಚತ ಗುಣೋವರಃ | ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣೈಃ ಹೀನೈಃ ಹಸ್ತಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾನ್ | ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನೀ ತು ತಸ್ಮಾತ್ ಶತ ಗುಣೋವರಃ || 2 || ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಮಾನೀ ತು ತಸ್ಮಾತ್ ಶತ ಗುಣೋವರಃ || ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣೈಃ ಹೀನೈಃ ಸ್ಪರ್ಶಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾನ್ || ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣೈಃ ಹೀನೈಃ ವಾಚ್ಛಿವೀಹ್ಯ ಸುರೋ ಮಹಾನ್ || ತಸ್ಮಾತ್ ಶತ ಗುಣೈಃ ಹೀನೈಃ ಶಿಶ್ಯಮಾನ್ಯ ಸುರೋ ಮತಃ || ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣೈಃ ಹೀನೈಃ ಕಾಮಮಾನ್ಯ ಸುರಃ ಸ್ಮೃತಃ || ಇತ್ಯರ್ಥಮಾಹ (ಈಶೇತಿ) -“ಮದಿರ”-ಇತಿ. || 19 ||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

—ಕಾಲಿಕೇಯರು ವೇನನಿಗೆ ಸಮಾನರು. ಅಧಮ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಉತ್ತಮ ದೈತ್ಯರೊಡನೆ ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಸಾಮ್ಯವು ಹೇಳಲ್ಪಡುತ್ತದೆ. ಇದು ದೇವತೆಗಳ ಆವೇಶ ಮೂಲಕವಾದದ್ದು ಎಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಕಾಲಿಕೇಯರಿಂದ ನೂರು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿ ಅಸುರನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿಯು ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ಹಸ್ತಾಭಿಮಾನಿ ಅಸುರನು ಶರೀರಾಭಿಮಾನಿಯಿಂದ ಹತ್ತು ಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಪಾದಾಭಿಮಾನಿಯು ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ಅವನಿಗಿಂತ ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು- ಶ್ರೋತ್ರೈಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು. ಅವನಿಗಿಂತ ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು.—ನೇತ್ರಾಭಿಮಾನಿ ಅಸುರನು, ಸ್ಪರ್ಶಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಅವನಿಗಿಂತ ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ವಾಗಾಭಿಮಾನಿ ಅಸುರನು ಸ್ಪರ್ಶಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತ ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ಅವನಿಗಿಂತ ಕಾಮಾಭಿಮಾನಿಯು ನೂರುಗುಣ ಕಡಿಮೆಯವನು. ಈ ವಿಷಯವನ್ನು—“ಮದಿರ”- ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||19||

೩. ಶ್ರೀ ಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಮದ್ಯಪಾನ ದೈತ್ಯರೊಳಗೆಲ್ಲ ಅಧಮರು ಕಾಲಿಕೇಯರೆಂಬ ಅಸುರರು. ದೇವಾವೇಶಬಲದಿಂದ ಅಧಿಕದೈತ್ಯರಿಗೆ ಸಮಾನ ದುರ್ಗುಣ ಉಳ್ಳವರು. ವದನವೆಂಬ ವಾಕ್ಯ, ಪಾಣಿಯೆಂಬ ಕೈ, ಪಾದ, ಶ್ರೋತ್ರವೆಂಬ ಕಿವಿ, ಗುದ, ಉಪಸ್ಥ, ಘ್ರಾಣವೆಂಬ ಮೂಗು, ತ್ವಕ್ವೆಂಬ ಚರ್ಮ, ರಸನವೆಂಬ ನಾಲಿಗೆ- ಈ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರು, ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗಿಂತ ದುರ್ಗುಣದಲ್ಲಿ ಕಡಿಮೆ ಎನಿಸುವರು. ||19||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಮದಿರಪಾನೀ :-

ಮತ್ತನ್ನಂಟುಮಾಡುವ ಸುರಾಪಾನವನ್ನು ಮಾಡುವ ದೈತ್ಯವರ್ಗ. ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಸೋಮಪಾನಾರ್ಹರೆಂಬ ವರ್ಗ ಉಂಟು. ಸೋಮರಸವು ದೇವತಾವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸಲ್ಲುವ ಹವಿರ್ಭಾಗವು. ಅಮೃತಮಲ್ಯವಾದುದು.

ಆದರೆ, ದೈತ್ಯರು ಪಾನಮಾಡುವ ಮದಿರಾ- ಎಂಬ ಸುರೆಯು ಮಹಾ-ಅರ್ಥಕಾರಿ. ಅಸುರಾಪಾನದಿಂದ ಮತ್ತರಾದ ದೈತ್ಯರು ಪರಾಕ್ರಮಶಾಲಿಗಳಾಗಿ, ಸಜ್ಜನರನ್ನು ಹಿಂಸಿಸುವರು.

2. ಇಂತಹ ಮದಿರಾಪಾನೀಯರಾದ ದೈತ್ಯರ ಸಮೂಹದಲ್ಲಿ ಕಾಲಿ ಕೇಯರೆಂಬ ದೈತ್ಯರು ಅಧಮರು. ಇವರು ಕಿರ್ಮೀರಾದಿ ದೈತ್ಯರಿಗಿಂತ ಅಧಮರು.

ಈ ದೈತ್ಯವರ್ಗ ಕಲ್ಪವಮಹಾಮುನಿಯಿಂದ ಕಾಲಾ-ಎಂಬವಳಲ್ಲಿ ಜನಿಸಿದರು. ಇವರು ವೃತ್ರಾಸುರನ ಅನುಚರರು. ಆತನ ಒತ್ತಾಸೆಯಿಂದ ದೇವತೆಗಳನ್ನು ನಾನಾಪರಿಯಾಗಿ ಪೀಡಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಈ ದೈತ್ಯರು ಹಗಲಾಹಾರಿಗಳಾದ ಸಮುದ್ರಮಧ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಡಗಿಕೊಂಡಿದ್ದು. ರಾತ್ರಿಯಾದ ಕೂಡಲೇ, ಜಲಗರ್ಭದಿಂದ ಹೊರಬಿದ್ದು, ಋಷಿಗಳನ್ನೆಲ್ಲರ ಹಿಂಸಿಸಿ, ಕೊಂದು ತಿನ್ನುತ್ತಿದ್ದರು. ಇವರ ಹಾವಳಿಯಿಂದ ಲೋಕದಲ್ಲಿ ಯಜ್ಞಾದಿಗಳು ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದುವು. ಆಗ ದೇವತಾವರ್ಗ ಇಂದ್ರನ ದ್ವಾರಾ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಮೊರೆ ಕೊಕ್ಕಿತು. ಆಗ ಬ್ರಹ್ಮನು ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಅಗಸ್ತ್ಯಮುನಿಗಳ ಬಳಿಗೆ ಕಳುಹಿಸಿದನು. ಅಗಸ್ತ್ಯಋಷಿವಂಶವನು ದೇವತೆಗಳ ಬಿನ್ನಹವನ್ನು ಮನ್ನಿಸಿ

ಸಮಗ್ರ ಸಮುದ್ರಗತ ಜಲವನ್ನೆಲ್ಲಾ ಏಕಾವೋಷಣ ಮಾಡಿದನು. ಸಮುದ್ರವು ಶೋಶಿತವಾಗಿ, ಕಾಲಿಕೇಯತು ಹೊರಬಿದ್ದರು. ಹಗಲಿನಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೆ ಅವರನ್ನೆಲ್ಲಾ ಕೊಂದರು.

3. ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳೇ ಇಂದ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿ ಸುವರು. ಈ ಕಾಲಿಕೇಯರಲ್ಲಿ ದೇವಾವೇಶಬಲವಿರುವ ಪ್ರಯುಕ್ತ, ಅವರು ತಾರತಮ್ಯದಲ್ಲಿ ಅಧಮರಾದರೂ, ಕಿರ್ಮೀರಾದಿಗಳಿಗೆ ಅವೇಶಬಲದಿಂದ ಸಮರಿಸುವರು.

4. ಸ್ಥೂಲದೇಹದಲ್ಲಿ ವ್ಯಾಪ್ತರಾಗಿ, ಇಂದ್ರಿಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳಿರುವಂತೆ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ದೈತ್ಯರೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಆ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ ಕ್ರಮವು ಹೀಗಿದೆ :-

- (1) ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗಿಂತಲೂ ಶತಗುಣಾಧಮನು.
- (2) ದೇಹಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಚಿತ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ 100 ಗುಣಾಧಮನು.
- (3) ಹಸ್ತಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ದೇಹಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ 100 ಗುಣ ನೀಚನು.
- (4) ಪಾದಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಹಸ್ತಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಶತ ಗುಣಾಧಮನು.
- (5) ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಪಾದಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಶತಗುಣಹೀನನು.
- (6) ಚಕ್ಷುರಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಶ್ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಶತಗುಣ ನ್ಯೂನನು.

- (7) ಸ್ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಚಕ್ಷುರಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ 100 ಗುಣಗಣದ ಅಧಮನು.
- (8) ಘ್ರಾಣಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಸ್ವರ್ಣಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಶತಾ ಗುಣಗಣದ ನ್ಯೂನನು.
- (9) ವಾಗಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಘ್ರಾಣಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಶತಾ ಗುಣ ನೀಚನು.
- (10) ಉಪಸ್ಥಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ವಾಗಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ 100 ಗುಣಗಣದ ನೀಚನು.
- (11) ಗುಡಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯನು ಉಪಸ್ಥಾಭಿಮಾನಿಗಿಂತಲೂ ಶತಾ ಗುಣಾಧಮನು.

ಈ ರೀತಿ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಶತಗುಣಗಣದ ಅಧಮಾತ್ಮ ವಿದ.

ಈ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿದೈತ್ಯವರ್ಗದವರೆಲ್ಲರೂ ಕಾಲಿಕೇಯರಿಗಿಂತಲೂ ಅಧಮರು. ಈ ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮಕ್ಕೆ ಗರುಡಪುರಾಣದ ಶ್ಲೋಕಗಳು ಆಧಾರ (ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು). ||19||

ಪದ್ಯ-೨೦

ಮೂಲ :-

ಜ್ಞಾನ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆಭಿ |
ಮಾನಿ ಕಲ್ಯಾಣ್ಯುಖಿಲ ದಿಶಿಜರು |
ಹೀನ ಕರ್ಮವ ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತಿಹರು ಸರ್ವರೊಳು ||
ವಾಣಿ ಭಾರತಿ ಕಮಲಭವ ಪವ |
ಮಾನರಿವರಚ್ಚಿನ್ನ ಭಕ್ತರು |
ಪ್ರಾಣ ಅಸುರಾವೇಶ ರಹಿತರು ಅಬಿಜಾತ್ಯನು

||೨೦||

ಆವತರಣಿಕೆ :-

ಅಸುರಾವೇಶಯುಕ್ತರಾದವರು ಮತ್ತು ಅಸುರಾವೇಶರಹಿತರಾದವರ ವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||20||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಕಲ್ಯಾಣಿ = ಕಲಿಪುರುಷನನ್ನು ಆರಂಭಿಸಿ, ಜ್ಞಾನ ಕಾರ್ಪೋಂದ್ರಿಗಳಿಗೆ = ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯಗಳು ಮತ್ತು ಪಂಚಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳು, ಈ ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ, ಅಭಿಮಾನಿ = ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ, ಅಖಿಳ ದಿವಿಜರು = ಸಕಲದೈತ್ಯರು, ಸರ್ವರೋಳು = ರುದ್ರದೇವರ ಆರಂಭ ಮಾಡಿ, ತೃಣಾಂತ ಸರ್ವರೋಳು, ಸ್ವೋತ್ತಮ, ಸ್ವಾವರರಾದ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ಥೂಲಶರೀರಗಳಾಗಿದ್ದು, ಮಾಡಿ = ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾದ್ವಾರಾ ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡಿ, ತದ್ವಾದ್ವಾರಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರ ದ್ವಾರಾ ಮಾಡಿಸುತ್ತಿದ್ದಾರೆ. (ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ) ಅಚ್ಚಿನ್ನಭಕ್ತರು = ಶ್ರೀ ಹರಿಯ ಅಚ್ಚಿನ್ನಭಕ್ತರಾದ (ಅತಿಗೋಹಿತ ವಿಮಲ ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ,) ವಾಣಿ = ಶ್ರೀ ಸರಸ್ವತಿ ದೇವಿಯರು, ಭಾರತಿ = ಭಾರತೀದೇವಿಯರು, ಕಮಲಭವ = ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಭೀಕಮಲ ಸಂಜಾತರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಪವನಾನರು = ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ದೇವರು, ಈ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿ, ಅಖಿಣಾಶ್ವಸನು = ಒರಗಲ್ಲಿನಂತೆ ದೈವರು, (ಕಲಿಯ ಪ್ರವೇಶರಹಿತರು), ಅಸುರಾವೇಶರಹಿತರು = ಕಲ್ಯಾಣಿ ಅಸುರರ ಆವೇಶವೇ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಇಲ್ಲದಿರುವವರು. ||20||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ:-

ಅಸುರಾವೇಶಯುಕ್ತರಾದವರು, ಅಸುರಾವೇಶರಹಿತರಾದವರು ಇವರುಗಳನ್ನು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ.

ಕಲಿಪುರುಷನೇ ಆರಂಭಮಾಡಿ, ಪಂಚಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಪಂಚ ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯ-ಅಂತು, ದಶೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ಸಮಸ್ತರಾದ ದೈತ್ಯರು, ರುದ್ರದೇವರ ಆರಂಭ ಮಾಡಿ, ತೃಣಾಂತ ಸರ್ಪರೊಳು ಸ್ವೋತ್ತಮ ಸ್ವಾವರರ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳು ಆಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಸ್ಥೂಲದೇಹದೊಳು ಪ್ರವೇಶ ಮಾಡಿ, ಆಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದ್ವಾರಾ, ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳ ಬಿಂಬಕ್ರಿಯಾದ್ವಾರಾ ದೇವತೆಗಳು ಮಾಡತಾರೆ. ತದ್ವಾರಾ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು ತಾವು ಮಾಡಿ, ಅಧಿಕಾರ ದ್ವಾರಾ ದೇಹ ದಿಂದ ಮಾಡಿಸತಾ ಇರತಾರೆ. ಪ್ರತಿಇಂದ್ರಿಯಕ್ಕೂ ದೇವತೆಗಳು ದೈತ್ಯರು ಇಬ್ಬರೂ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಕ್ಕೆ ದೇವತೆಗಳು, ದೈತ್ಯರ ಬಿಟ್ಟು ಸ್ವತಃ ಮಾಡಿಸುವರು. ಪಾಪಕರ್ಮ ದೈತ್ಯರ ದ್ವಾರಾ ದೇವತೆಗಳು ತಾವು ಮಾಡಿಸತಾರೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಅಸುರಾವೇಶರಹಿತರು ದಾರೆಂದರೆ- ಅಚ್ಚಿನ್ನ ಥಕ್ತರಾದ ಸರಸ್ವತೀ ದೇವರು, ಭಾರತೀದೇವರು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯು ದೇವರು- ಈ ನಾಲ್ವರು. ಈ ವಾಯುದೇವರೇ ಮೊದಲಾದ ಈ ನಾಲ್ವರು ಮಂದಿ, ಬಂಗಾರವನ್ನು ನೋಡತಕ್ಕ ಒರೆಗಳು ಸದೃಶವಾದ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವರು ಎಂದರೆ, ವರೆಗಲ್ಲಿನಿಂದ ಬಂಗಾರ ಸಮೀತದೆ ಹೊರ್ತು, ವರೆಗಲ್ಲಿ ಸಮಿಯೋದಿಲ್ಲ. ತದ್ವತ್, ಅಸುರರ ಪ್ರವೇಶಕ್ಕೆ ಸಾಧ್ಯವಿಟ್ಟ ಶರೀರ ಉಳ್ಳವರಲ್ಲ ಎಂತ ಅರ್ಥ. ಈ ನಾಲ್ವರ ವ್ಯತಿರಿಕ್ತ ಮಿಕ್ಕ ಸಮಸ್ತರಾದ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುರಾವೇಶವದೆ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. 1201

2. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಜ್ಞಾನೇಂದ್ರಿಯ, ಕರ್ಮೇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರು ಎಲ್ಲರಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವರು. ತತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿ ಅಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳು ದೇಹದೊಳಿಗಿರಲು, ಇವರು ಪಾಪಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವುದು-ಹೇಗೆಂದರೆ-ರುದ್ರದೇವರು ಮೊದಲಾದ ತತ್ಪ್ರೇಶರಲ್ಲರೂ ಕಲ್ಯಾಣಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ಅವರು ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುವರು.

ಗರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯ :-

“ಕಲ್ಯಾಣೈಃ ಪ್ರೇರಿತಾಃ ಸರ್ವೇರುದ್ರಾದ್ರಾಪ್ಯಧಿಕಾರಿಣಃ ||
 ಕದಾಚಿತ್ಸು ವಿರುದ್ಧಂ ಚ ಕುರ್ವಂತಿ ತವಸತ್ತಮ ||”

-ಕಲ್ಯಾಣಿಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ ರುದ್ರಾದ್ರಿಗಳು ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ನಮಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದುಂಟು-ಎಂದು ಹೇಳಿರುವರು.

ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತೀ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು-ಈ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ.

“ಪ್ರಾಣಸ್ಯನಾಸುರವೇಶೋ ಅಖಿಣಾಶ್ಮಸಮೋಹಿ ಸಃ”

ಶ್ರೀಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ. ಅವರು ಭಗವತ್ಸ್ವರೂಪ ವನ್ನು ತೋರಿಸುವುದರಲ್ಲಿ ಒರೆಗಲ್ಲಿನಂತೆ ಇರುವರು-ಎಂದು ಭಾಗವತ ಐಕಾದಶಸ್ಕಂಧ ಶಾಪ್ತರ್ಯ ವಾಕ್ಯದಿಂದ-ಮೇಲಿನ ಅರ್ಥವು ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು. ||20||

೪. ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

ಕಲ್ಯಾಣೈಃ ಪ್ರೇರಿತಾಃ ಸರ್ವೇ ರುದ್ರಾದ್ರಾಪ್ಯಧಿಕಾರಿಣಃ || ಕದಾಚಿತ್ ಸುವಿರುದ್ಧಂ ಚ ಕುರ್ವಂತಿ ತವಸತ್ತಮ || ಕದಾಪ್ಯಹಂಚಿ | ವಾಯುರ್ವಾ ವಿರುದ್ಧಂ ನಾಚರಂ ಪ್ರಭೀ || ಮೂಲೇ ಪ್ಯಂಶಾವತೇಷುಃ ರುದ್ರಾದ್ರೀನಾಂ ಸುಹಾ ಪ್ರಭೀ || ಒದ್ಧಿರ್ವಿನಶ್ಯತೇ ಯಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಮಾಚ್ಚಿನ್ನಾಂಃ ಹಿತೇ ವಿಶಾಃ || ನ ಹೀಯತೇ ಚಮದ್ಬುದ್ಧಿಃ ತಸ್ಮಾತ್ ಅಚ್ಚಿನ್ನಸಂಜ್ಞಕಃ || ಪ್ರಾಣಸ್ಯ ಸುರಾವೇಶಃ ಅಖಿಣಾಶ್ಮ ಸಮೋಹಿಸಃ || ಇತ್ಯರ್ಥಮಾಹ “ಜ್ಞಾನ” ಇತಿ ||20||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಕಲಿ- ಮುಂತಾದ ಅಸುರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ರುದ್ರಾದ್ರಿ ಅಧಿಕಾರಿ ದೇವತೆಗಳು- ಹೇ ದೇವನೇ, ನಿನಗೆ ವಿರುದ್ಧವನ್ನು ಒಮ್ಮೊಮ್ಮೆ ಮಾಡಬಹುದು.

ಆದರೆ ನಾನಾಗಲೀ, ವಾಯುವಾಗಲೀ ಹಾಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದುದನ್ನು ಎಂದೂ ಆಚರಿಸಿಲ್ಲ, ಆಚರಿಸುವುದಿಲ್ಲ. ಮೂಲರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ, ಅವತಾರರೂಪದಲ್ಲಿಯೂ, ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಬುದ್ಧಿಯು ನಷ್ಟವಾಗುತ್ತದೆ. ಆದುದರಿಂದ, ಅವರು ಭಿನ್ನರೆಂದೂ ಪ್ರಸಿದ್ಧಿ. ಆದರೆ, ನನ್ನ (ಚರ್ತುವುಖ) ಅಥವಾ ಪ್ರಾಣನ ಬುದ್ಧಿಯು ಎಂದಿಗೂ ನಾಶಹೊಂದುವುದಿಲ್ಲ. ಆದುದರಿಂದ, ನಾವು ಆಚ್ಚಿನ್ನ ರೆದಿಸಿದವು. ಪ್ರಾಣನಿಗೆ ಎಂದಿಗೂ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ. ಅವನು ಅಖಿಣಾಶ್ಮ ಸಮನು. ಈ ಮುಂತಾದ ವಿಷಯಗಳನ್ನು -“ಜಾನ”- ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. #20#

೩. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಜ್ಞಾನ, ಕರ್ಮೀಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಅಖಿಳದೈತ್ಯರು ಹೀನವಾದ ವ್ಯವಹಾರಗಳನ್ನು ಸರ್ವಜೀವರಲ್ಲೂ ಪ್ರೇರಣೆ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ ಇರುವರು. ಆದಾಗ್ಯೂ, ವಾಣಿ ಎಂಬ ಸರಸ್ವತಿ, ಭಾರತಿ, ಪವನಮಾನೇಂಬ ವಾಯು, ಬ್ರಹ್ಮ-ಈ ನಾಲ್ಕು ಜನ ದೇವರಲ್ಲಿ ಆಚ್ಚಿನ್ನ ಭಕ್ತರಾದರಿಂದ, ಅಸುರಾವೇಶರಹಿತರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಪ್ರಾಣದೇವರು-‘ಅಖಿಣಾಶ್ಮಸಮ’-ಎಂದು ಛಾಂದೋಗ್ಯೋಪನಿಷತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಹೇಳಲ್ಪಟ್ಟಿರುತ್ತಾರೆ. #20#

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ನಮ್ಮ ಸ್ಥೂಲದೇಹಗತರಾಗಿ, ಯಾವ ರೀತಿ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಇಂದ್ರಿಯಗಳ ದ್ವಾರಾ, ತತ್ತ್ವ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುತ್ತಾರೋ, ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರೂ ಸಹ ಇದ್ದು, ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸುತ್ತಿರುವರು.

2. ಸಕಲತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೇವತೆಗಳು, ಆಯಾಯಾ ಇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದು, ಅವರ ದ್ವಾರಾ, ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸು

ತ್ತಿರುವರು. ಆದರೆ, ಆ ಪಾಪಗಳಿಂದ ಅವರಿಗೆ ಲೇಪವಿಲ್ಲ. ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ಸಂಬಂಧ ಅಯಾಯಾ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಮಾತ್ರ.

3. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಪ್ರೇರಣೆ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರಿಗೆ. ಮುಖ್ಯ ಪ್ರಾಣದ ನಿಯಂತ್ರಣದಲ್ಲಿರುವ ಸಕಲತತ್ತ್ವೇಶರಿಗೆ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಪ್ರೇರಣೆ. ಜೀವನ ಆನಾದಿ ಕರ್ಮಾನುಸಾರ, ಅವನ ಯೋಗ್ಯತೆಗನು ಗುಣಮಾಗಿ, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾದ ತತ್ತ್ವದೇವತೆಗಳು ಪುಣ್ಯ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ತಾವು ಮಾಡಿ, ಇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶತೋಷ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಜೀವನ ದ್ವಾರಾ ಮಾಡುವರು.

ಹಾಗೆಯೇ, ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿದೈತ್ಯರಲ್ಲಿದ್ದು, ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಪ್ರೇರಿಸಿ, ಮಾಡಿಸಿ, ತದ್ವಾರಾ ಜೀವನಿಂದ ಮಾಡಿಸುವರು. ಹೀಗಿದ ಪಾಪ-ಮಿಶ್ರ-ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳ ವ್ಯಾಪಾರ ಕ್ರಿಯಾಸರಣ !

4. ಕಲ್ಯಾಣಗಳ ಪ್ರವೇಶ ರುದ್ರ ದೇವರಿಂದಾರಂಭಿಸಿ, ಕೃತಾಂತ ದೇವತೆಗಳ ಪರ್ಯಂತ ಉಂಟು. ಕಲ್ಯಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ರುದ್ರಾದಿ ಅಧಿಕಾರಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ ಪಾಪಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುವರು.

ಪ್ರಮಾಣ :-

“ಕಲ್ಯಾಣೈಃ ಪ್ರೇರಿತಾಃ ಸರ್ವೇರುದ್ರಾ ದ್ಯಾವ್ಯಧಿಕಾರಿಣಃ ||

ಕದಾ ಚಿತ್ಸು ವಿರುದ್ಧಂ ಚ ಕುರ್ವಂತಿ ತವ ಸತ್ತಮಃ ||

ಗರುಣಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯ-

ಅಂದರೆ, ಕಲ್ಯಾಣಗಳಿಂದ ಪ್ರೇರಿತರಾಗಿ, ರುದ್ರಾದಿಗಳು ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಕಾರ್ಯಗಳನ್ನು ಮಾಡುವುದುಂಟು- ಎಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

5. ಶ್ರೀಹರಿಯ ನಾಭಿಕಮಲಸಂಜಾತರಾದ ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು (ಕವಚಾಭವ)- ಶ್ರೀಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣ ದೇವರು (ಪವನಾಪ)- ಶ್ರೀಸರಸ್ವತಿ ದೇವಿಯರು (ಪಾಣಿ)- ಮತ್ತು ಶ್ರೀ ಧಾರತೀದೇವಿಯರು- ಈ ನಾಲ್ವರಿಗೆ

ಅನಾದ್ಯಂತಕಾಲದಿಂದಲೂ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ. ಪರಶುಕ್ಲತ್ರಯ ವರ್ಗಕ್ಕೆ ಸೇರಿದ ಅತಿರೋಹಿತ ವಿಮಲವಿಜ್ಞಾನಿಗಳು.

6. ಆಶ್ಚ - ಎಂದರೆ ಒರೆಗಲ್ಲು. ಒರೆಗಲ್ಲಿಗೆ ಭಂಗಾರವನ್ನು ತಿಕ್ಕಿದಾಗ, ಭಂಗಾರವು ಸವೆಯುವುದು. ಒರೆಗಲ್ಲು ನಿರ್ವಿಕಾರವಾಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ ಕಲ್ಯಾಣೇಶರಓತರಾದ ಇವರಿಗೆ ಅಖಣಾಶ್ಚ ಸಮರೇಂದು ಹೆಸರು. ||20||

ಪದ್ಯ-೨೧

ಮೂಲ :

ಹುತವಹಾಜ್ಞಾದ್ಯಮರೇಲ್ಲರು |
ಯುತರು ಕಲ್ಯಾಣೇಶ ವಿಧಿ ಮಾ |
ರುತ ಸರಸ್ವತಿ ಭಾರತೀಯರವತಾರದೊಳಗಿಲ್ಲ ||
ಕೃತಪುಟಾಂಜಲಿಯಿಂದ ತನ್ನಯ |
ಹಿತನ ಸಮ್ಪುಖದಲ್ಲಿ ನಿಂದಾ |
ನತಿಸಿ ದಿನ್ನೈಸಿದ ತನ್ನೊಳು ಕೃಪೆಯ ಮಾಡೆಂದು || ||೨೧||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯು-ಸರಸ್ವತೀ-ಭಾರತೀ-ಈ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಎಂದೆಂದಿಗೂ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. ||21||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಹುತವಹಾಕ್ಷಾದಿ = ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ಪಾಲನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳ ಶ್ರೀ
ಮಹರುದ್ರದೇವರಿಂದ ಆರಂಭಿಸಿ. ಅವರರೆಲ್ಲರು = ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ, ಕಲ್ಯಾ
ನೇಶಯುವರು = ಕಲಿ ಮತ್ತು ಇತರ ದೈತ್ಯಾವೇಶ ಉಳ್ಳವರು. (ಅವ
ತಾರೂಪಗಳಲ್ಲಿ), ವಿಧಿ = ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸರಸ್ವತಿ = ಶ್ರೀಸರ-
ಸ್ವತೀದೇವಿ (ಬ್ರಹ್ಮ ಮತ್ತು ಸರಸ್ವತಿಗಳಿಗೆ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಅವತಾರವಿಲ್ಲ),
ಮಾರುತ = ಶ್ರೀಪ್ರಧಾನವಾಯುದೇವರು, ಭಾರತೀಯರ = ಶ್ರೀಭಾರತೀ-
ದೇವಿಯರ, ಅವತಾರದೊಳಗಿಲ್ಲ = ಮೂಲಾವತಾರದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ, ಅವ
ತಾರಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ. ಕೃತಪುಟಾಂಜಲಿಯಿಂದ =
ಎರಡು ಕೈಗಳನ್ನೂ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು, ತನ್ನಯ ಪಿತನ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು
ಮತ್ತು ಇತರ ಮೂರುಮಂದಿ ತಮ್ಮ ತಂದೆಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನ, ಸಮ್ಪೂಜಿ
ದಲಿ ನಿಂದು = ಎದುರಿಗೇ ನಿಂತುಕೊಂಡು, ಆನತಿ = ಚಿಂದಾಗಿ ವಂದನ
ಮಾಡಿ, ದಿನ್ನೈಸಿದ = ಭಕ್ತರನ್ನು ರಕ್ಷಣ ಮಾಡೆಂತಲೂ, ಸತ್ಯಾರ್ಯಕೃ
ಪ್ರತಿಬಂಧಕವಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ಶಿಕ್ಷಿಸೆಂತಲೂ, ವಿಜ್ಞಾಪಿಸಿಕೊಂಡರು.
ತನ್ನೊಳು ಕೃಪೆ ಮಾಡೆಂದು = ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪರಮಾನುಗ್ರಹಪೂರ್ವಕವಾದ
ಕೃಪೆ ತೋರೆಂದು ದಿನ್ನವಿಸಿಕೊಂಡರು-ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||21||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಬ್ರಹ್ಮಾದಿ ನಾಲ್ಕು ಮಂದಿಯ ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿಯೂ ಅಸುರಾವೇಶ-
ವಿಲ್ಲೆಂತ ಹೇಳತಾರ.

ರುದ್ರದೇವರು ಆದಿಯಾಗಿ, ದೇವತೆಗಳು ಯಾವತ್ತೂ ಮಂದಿ ಅವತಾರ

ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯಾವೇಶದಿಂದ ಕಲ್ಯಾವೇಶದಿಂದ ಯುಕ್ತರಾದವರು. ಮೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯಾವೇಶಯುಕ್ತರಲ್ಲದವರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ- ದೇವೇರು (ಇವರಿಗಿಂತ ಅವತಾರವರ್ಜಿತರು) ಇವರ ಮೂಲರೂಪ ಮಾತ್ರ ಗ್ರಾಹ್ಯ. ಪ್ರಧಾನವಾಯುದೇವರು, ಭಾರತೀದೇವೇರು-ಇವರು ಅವತಾರ ಯುತರು. ಈ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರಸ್ವತೀ ವಾಯು ಭಾರತೀ- ಈ ನಾಲ್ವರ ಮೂಲ ರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಅಸುರಾವೇಶ ಇಲ್ಲ. ಅವತಾರಶಬ್ದ ವಾಯು ಭಾರತೀಗೆ ಮಾತ್ರ. ಬ್ರಹ್ಮ ರುದ್ರಾದಿಗಳ ಮೂಲರೂಪಗಳು ಅಂಡದ ಹೊರಗೆ ಇರೋ ಹಾಗಿ ಅವೆ. ಯಾವತ್ತೂ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಈ ಮೂಲರೂಪಗಳಿಗೆ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ. ತದಂತವೆ ಅಂಡದ ಒಳಗೆ ಇರೋದು. ಇದು ಅವತಾರರೂಪ ಸಂತ ಕರಸತದೆ. ಬ್ರಹ್ಮ ವಾಯ್ವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅವತಾರ ಇಂಥಾದ್ದು. ಇಂಥಾ ಬ್ರಹ್ಮ ಸರಸ್ವತೀ ಅವತಾರಗಳಿಗೆ ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ ಎಂತ ಅರ್ಥ. ಎರಡು ಗ್ರಂಥ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ತನ್ನ ತಂದಿಯಾದ ಪರಮಾತ್ಮನಾದ ಮೂಲೇಶನ ವಾದಮೂಲದಲ್ಲಿ ಹೃದಯಾಕಾಶದಲ್ಲಿ ಅಭಿಮುಖವಿಲ್ಲದೇ ಮುಖದಿಂದ ನಿಂತುಕೊಂಡು, ಚಿಂದಾಗಿ ವಂದನಮಾಡಿ, ಭಕ್ತರನ್ನು ರಕ್ಷಣೆ ಮಾಡು-ಎಂತಲೂ. ಸತ್ಯಾರ್ಯಕ್ಕೆ ಪ್ರತಿಬಂಧಕರಾದ ದೈತ್ಯರ ಶಿಕ್ಷಿಸು-ಎಂತಲೂ, ಸಜ್ಜಾಪನ ಮಾಡಿದರು. ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ವಾಸುದೇವರೂಪಿ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಬಿರಿತು, ತನ್ನಲ್ಲಿ ಪರಮಾನುಗ್ರಹ ಮಾಡಿ, ಈ ಪೂರ್ವೋಕ್ತವಾಕ್ಯಗಳನ್ನು ಐಲನೆ ಮಾಡೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸಿದರು ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||21||

1. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ರುದ್ರಾದಿ ಸಕಲದೇವತೆಗಳಲ್ಲೂ, ಕಲಿಯ ಅವೇಶವಿರುವುದು. ಬ್ರಹ್ಮ- ದೇವರು, ವಾಯುದೇವರು, ಸರಸ್ವತೀ, ಭಾರತೀ-ಈ ನಾಲ್ವರಿಗೆ ಮೂಲ- ರೂಪದಲ್ಲಾಗಲೀ, ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಾಗಲೀ ಕಲಿಪ್ರವೇಶವಿಲ್ಲ. ಈ ವಿಷಯ ವೈಶ್ಣವ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರಮಾಡುವ ಪ್ರಕರಣದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ-ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಬಿನ್ನೈಸಿ, ಕಡೆಗೆ ಕೈ ಮುಗಿದು,

ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಅಚ್ಚಿಭನ್ನಕ್ರನಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ಕೃಪೆಯ ಮಾಡೆಂದು ಬೀಡಿ
ಕೊಂಡರು. ಇವೆಲ್ಲವೂ ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ-

—“ತ್ವಯಹ್ಯಚ್ಚಿನ್ನ ಭಕ್ತಾಯ ದಯಾಂ ಕುರು ಮಹಾಪ್ರಭೋ |
ಇತಿ ಸ್ತುತ್ವಾ ಹರಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಪ್ರಾಂಜಲಿಃ ಸ್ಥಿತಿ ಅಗ್ರತಃ ||”-

—ಎಂಬ ವಾಕ್ಯದಿಂದ ಸಿದ್ಧವಾಗುವುದು.

ವಿತೇಷಾರ್ಥ :-

ರುದ್ರಾದಿಗಳಿಗೆ ಕಲ್ಯಾಣೇಶ ಉಂಟೆಂತಲೂ, ವಾಯು ಮೊದಲಾದ
ನಾರ್ವರಿಗೆ ಮಾತ್ರ ಇಲ್ಲವೆಂಬ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಇರುವ ಆಧಾರವು ಸ್ವಲ್ಪ ಬರೆ-
ಯಲ್ಪಿಡುತ್ತದೆ. ಅದಂತೆ ನಿರೀರ್ಣಯೆ 18ನೆಯ ಅಧ್ಯಾಯದಲ್ಲಿ-

—“ಶುದ್ಧೇ ಭಾಗವತೇ ಧರ್ಮೇ ನಿರತೋದದ್ವೈಕೋದರಃ”-ಎಂಬ
5ನೆಯ ಶ್ಲೋಕಾರಂಭಿಸಿ, —“ತಸ್ಮಾದೇಕೋ ವಾಯುದೇವ ಧರ್ಮೇ ಭಾಗ
ವತೇ ಸ್ಥಿತಃ | ಲಕ್ಷ್ಮೀಃ ಸರಸ್ವತೀ ಪರಶುಕ್ಲತ್ರಯಂ ಸ್ಮೃತಂ”-ಎಂಬ
28ನೆಯ ಶ್ಲೋಕ ಪರ್ಯಂತ ಈ ವಿಷಯವನ್ನು ಹೇಳಿರುವರು. ಗ್ರಂಥ
ವಿಸ್ತಾರ ಭಯದಿಂದ ಆ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ಬರೆಯದೆ, ಅದರ ತಾತ್ಪರ್ಯ
ಮಾತ್ರ ಸೂಚಿಸುತ್ತೇವೆ.

—“ಶುದ್ಧವಾದ ಭಾಗವತ ಧರ್ಮದಲ್ಲಿ ಸದಾ ನಿರತರಾದವರು- ಭೀಮ
ಸೇನದೇವರು ಒಬ್ಬರೇ. ಆದುದರಿಂದ, ಅವರು ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕಾಮ್ಯ
ಕರ್ಮವನ್ನು ಅನುಷ್ಠಾನ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ವಿಧದಿಂದಲಾದರೂ ದೇವತೆ
ಗಳನ್ನಾಗಲೀ, ಮನುಷ್ಯರನ್ನಾಗಲೀ ಯಾವುದನ್ನೂ ಯಾಚಿಸಲಿಲ್ಲ. ಫಲ
ಪ್ರೇಕ್ಷೆಯಿಂದ ಶ್ರೀಹರಿಯನ್ನಾದರೂ ಒಂದು ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಆರಾಧಿಸಲಿಲ್ಲ. ವಿ
ಚಿತ್ರ ನಗರದಲ್ಲಿದ್ದು, ಭೀಕ್ಷೆ ಬೇಡಿದ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಹುಂಕಾರ ಮಾಡಿ, ವೈಶ್ಯರು
ರಾಜರಿಂದ ಕಪ್ಪವನ್ನು ಬಲಾತ್ಕಾರದಿಂದ ತೆಗೆದುಕೊಳ್ಳುವಂತೆ ಭೀಷ್ಮಿಯನ್ನು

ಶೆಗಿದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅನ್ಯದೇವತೆಗಳನ್ನು ಎಂದಿಗೂ ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಹೊರತು. ಮತ್ತೊಬ್ಬರನ್ನು ಪೂಜಿಸಲಿಲ್ಲ. ಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿರುದ್ಧವಾದ ಯಾವ ಕಾರ್ಯವನ್ನೂ ಎಂದಿಗೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ.

ನಿರಾಯುಧರ ಮೇಲೆ ಆಯುಧವಾಣಿಯಾಗಿ ಯುದ್ಧಕ್ಕೆ ಹೋಗಲಿಲ್ಲ. ಯುದ್ಧಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಹಿಂದಿರುಗಲಿಲ್ಲ. ಕಪಟ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವೈಷ್ಣವವಾದ ದುರ್ಯೋಧನನಿಗೆ ಅವನು ವ್ಯುತ್ಪನ್ನವಾದ ಮೇಲೆ, ಅವನ ಸಂಸ್ಕಾರಕ್ಕಾಗಿ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನು ದ್ರವ್ಯವನ್ನು ಬೇಡಲು, ಒಂದು ಕಾಸೂ ಕೊಡಗೊಡಿಸಲಿಲ್ಲ. ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯವನ್ನು ಕೊಡಾ ಎಂದಿಗೂ ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅವೈಷ್ಣವರ ಕೂಡ ಸಖ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಯಾವನಾದರೂ ಪರಮಾತ್ಮನು ಎದುರಿಗೆ ಇಲ್ಲದ ಕಾಲದಲ್ಲಾದರೂ, ತನ್ನ ಎದುರಿಗೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ದೂಷಿಸಿದರೆ, ಅವನ ನಾಲಿಗೆಯನ್ನು ಕತ್ತರಿಸುತ್ತಿದ್ದರು. ಧರ್ಮಜ್ಞಾನವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯವೆಂದಿಗೂ ಇರಲಿಲ್ಲ. ತನ್ನ ವಿದ್ಯೆಯಿಂದ ತಾನು ಬದುಕುವ ಪ್ರಯತ್ನವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಅದುದರಿಂದಲೇ, ನಹುಷರಾಜನು ಸರ್ಪನಾಗಿದ್ದಾಗ, ಭೀಮಸೇನದೇವರನ್ನು ನುಂಗುತ್ತಾ ಬಂದಾಗಲೂ, ಯಮಧರ್ಮನು ಯಕ್ಷರೂಪದಿಂದ ಬಂದಾಗಲೂ, ತಮ್ಮ ಪ್ರಾಣವನ್ನು ಉಳಿಸಿಕೊಳ್ಳುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ಅವರು ಕೇಳಿದ ಪ್ರಶ್ನೆಗೆ ಉತ್ತರವನ್ನು ಕೊಡಲಿಲ್ಲ.

ಅಸ್ತ್ರಾಭಿಮಾನದೇವತಾಪ್ರಾರ್ಥನರೂಪವಾದ ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಪ್ಪಣೆಯ ಮೇರೆಗೆ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರು ಹಾಕಿದ ಅಸ್ತ್ರಗಳಿಗೆ ಪತ್ಯಸ್ತವನ್ನು ಹಾಕಿ, ಅವರಸ್ತ್ರವನ್ನು ಶಾಂತಗೊಳಿಸಿದರು. ಅಲಂಬಸನೇಬ ರಾಕ್ಷಸನು ಅದೃಶ್ಯನಾಗಿ ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದಾಗ, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನ ಅಪ್ಪಣೆಯಂತೆ, ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಅವನನ್ನು ಪರಾಜಿತನನ್ನಾಗಿ ಮಾಡಿದರು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಇಷ್ಟವಿಲ್ಲದ ಭೀಮಸೇನದೇವರಿಂದ ಒಲಾತ್ಕಾರಮಾಗಿ ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧವನ್ನೇ ಏಕೆ ಮಾಡಿಸಿದನಂದರೆ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರಿಗೆ ಸಮವಾಗಿ ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಬೇಕಾದರೆ, ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಬಿಟ್ಟರೆ, ಮತ್ತಾರೂ ಇಲ್ಲ.

ವೆಂದು ಪ್ರಖ್ಯಾತಿಯಿತ್ತು. ಭೀಮಸೇನದೇವರು ಅಸ್ತ್ರಯುದ್ಧದಲ್ಲಿ ಸಮರ್ಥರಲ್ಲವೆಂದು ಅಂದುಕೊಳ್ಳುತ್ತಿದ್ದರು. ಅವರು ಸರ್ವಜ್ಞರೆಂದು ಜನರಿಗೆ ತಿಳಿಸುವ ಉದ್ದೇಶ್ಯದಿಂದ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮ ಮತ್ತು ಅಲಂಬಸ ಇವರ ಸಂಗಡ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡುವಂತೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನಿತ್ತನು. ಆಗಲೂ ಅಸ್ತ್ರಾಭಿಮಾನದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅಪ್ಪಣೆಯನ್ನು ಕೊಟ್ಟು, ಯುದ್ಧ ಮಾಡಿದರೆ ಆಗಲಿ ಅಸ್ತ್ರಾಭಿಮಾನಿಗಳನ್ನು ಬೇಡಿಕೊಳ್ಳಲಿಲ್ಲ.

ದೇವತೆಗಳು ಪ್ರತ್ಯಕ್ಷರಾಗಿ ಬಂದಾಗಲೆಲ್ಲಾ, ಒಂಧು ಜ್ಯೇಷ್ಠರಲ್ಲೂ ರೋಕದಲ್ಲಿ ಮರ್ಯಾದೆಯನ್ನು ಳಿಸುವುದಕ್ಕಾಗಿ, ನಮಸ್ಕಾರ ಮಾಡಬೇಕೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ವಿಧಿಸಿದನು. ಆಗಲೂ ಅವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ವಿಷ್ಣುವಿಗೇ ನಮಸ್ಕಾರವನ್ನು ಮಾಡಿರುವರು. ಈ ಭೀಮಸೇನದೇವರನನ್ನು ನುಸರಿಸಿ, ಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಮಾತ್ರ ಇರುತ್ತಿದ್ದರು. ತನ್ನ ಕ್ಷೇಮಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಧೃತರಾಷ್ಟ್ರನಿಂದಲೂ ಕೂಡಿ ವರವನ್ನು ಬೇಡಲಿಲ್ಲ. ಮಹಾ ಅಪತ್ಯಾಲದಲ್ಲಾದರೂ. ದುರ್ಯೋಧನಾದಿಗಳನ್ನು ಶಟಿಸಲಿಲ್ಲ. ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ, ಮನಸಾ ವಾಚಾ ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ವಿರೋಧವಾದ ಕಾರ್ಯವನ್ನು ಮಾಡಲಿಲ್ಲ. ಮಿಕ್ಕವರೆಲ್ಲರೂ ಭಿನ್ನ ಭಕ್ತರೆನಿಸುವರು. ಆಂದರೆ, ಮಧ್ಯ ಭಕ್ತಿಗೆ ವಿಚ್ಛೇದ ಮಾಡಿಕೊಂಡಿರುವರು, ಅದು ಹೇಗೆಂದರೆ—

ಸ್ಯಮಂತಕಮಣಿಯ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಕೃಷ್ಣನು ತನ್ನೆಲ್ಲವೆಂದು ಸುಳ್ಳು-ಹೇಳಿದುದಾಗಿ ಭಾವಿಸಿ, ಬಲರಾಮನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಲ್ಲಿ ವಿಮುಖನಾದನು-ಬ್ರಾಹ್ಮಣನ ಮಗುವನ್ನು ರಕ್ಷಣೆಮಾಡುವ ಕಾಲದಲ್ಲಿ, ಅರ್ಜುನನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ತಿರಸ್ಕರಿಸಿದನು. ಪ್ರದ್ಯುಮ್ನ, ಸಾಂಬ, ಉದ್ಧವ, ಅನಿರುದ್ಧ— ಮೊದಲಾದವರೆಲ್ಲರೂ ಸುಭದ್ರೆಯನ್ನು ಅರ್ಜುನನಿಗೆ ಕೊಡುವುದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮ್ಮತವೆಂದು ತಿಳಿದಿದ್ದರೂ, ಸುಭದ್ರಾಹರಣದಲ್ಲಿ ಅರ್ಜುನನೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧವನ್ನು ಮಾಡಿ, ಚೆನ್ನಾಗಿ ತಡೆದರು. ಒಂದು ಸಮಯದಲ್ಲಿ, ಸಾತ್ಯಕಿಯು ಅರ್ಜುನನನ್ನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಸಮನೆಂದು ತಿಳಿದನು. ಧರ್ಮರಾಜನು ಶ್ರೀ-

ಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸಾಧಾರಣ ಮನುಷ್ಯನೆಂದು ತಿಳಿದು, ಜರಾಸಂಧನ ವಧಾವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭೀಮಸೇನಾದಿಗಳನ್ನು ಕಳುಹಿಸಲು ಭಯಪಟ್ಟನು. ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಪಾಂಡವರಿಗೆ ದೂತನಾಗಿ, ದುರ್ಯೋಧನನ ಸಭೆಗೆ ಹೋಗುವಾಗ, ದುರ್ಯೋಧನನು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕಟ್ಟಿ ಬಿಡುವನೆಂಬ ಶಂಕೆಯಿಂದ ವಿದುರನು, ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಸಭೆಗೆ ಹೋಗಬೇಡವೆಂದನು.

ನಕುಲನು ಕಪ್ಪವನ್ನು ಕೊಡೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನಿಗೆ ಹೇಳಿಕಳುಹಿಸಿದನು. ಸಹದೇವನು ಕುರುಕುಲಕ್ಷಯಕ್ಕೆ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನೇ ಕಾರಣನೆಂದು ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನು ಬುದ್ಧಿ ಹೀನನೆಂದು ತಿಳಿದನು. ಭೀಷ್ಮಾಚಾರ್ಯರು ಶ್ರೀಪರಶುರಾಮದೇವರನ್ನು ದೂಷಿಸಿದರು. ಅವರೊಂದಿಗೆ ಯುದ್ಧವನ್ನೂ ಮಾಡಿದರು. ದ್ರೋಣಾಚಾರ್ಯರು, ಕರ್ಣ, ಅಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರು, ಕೃಪಾಚಾರ್ಯರು—ಎವರೆಲ್ಲರೂ ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣನನ್ನು ಕೊಲ್ಲಬೇಕೆಂದು ಯೋಚಿಸಿದರು. ರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳೂ ಸಹ, ಕೆಲವು ಕಾಲದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ವಿರೋಧವನ್ನುಂಟುಮಾಡಿದರು. ಹೀಗಿರಲು, ಮತ್ತೆ ಋಷಿಗಳು, ಮನುಷ್ಯರು, ಗಂಧರ್ವರ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಭಿನ್ನ ಭಿನ್ನವೆಂದು ಹೇಳುವುದೇನು? ಜನ್ಮ ಜನ್ಮಾಂತರದ ಅಜ್ಞಾನದಿಂದ, ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನನ್ನು ಆಗಿಂದಾಗ್ಯೆ ತಿರಸ್ಕರಿಸದ ಪ್ರಸಂಗಗಳಿವೆ. ಆದುದರಿಂದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರೊಬ್ಬರೇ ಶುದ್ಧ ಭಾಗವತಧರ್ಮನಿರತರೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು, ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರು—ಎವರೂ ಮೂವರೂ ಪರಶುಕ್ಲತ್ರಯರೆಂದು ಹೆಸರು ಪಡೆದಿರುವರು. ಅಂದರೆ, ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲದ ಶುದ್ಧ ಧರ್ಮವ್ಯಕ್ತವರೂ, ಅವಿಚ್ಛಿನ್ನ ಭಕ್ತರೆಂದೂ ತಿಳಿಯಬೇಕು.

ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರನ್ನು ಹೇಳಿದ ಮೇಲೆ, ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರನ್ನು ಹೇಳಿದಂತಾಯಿತು. ಸರಸ್ವತೀದೇವಿಯರಿಂದ, ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರು ಗ್ರಾಹ್ಯ—ಈ ನಿರ್ಣಯ ವಾಕ್ಯಗಳಿಂದ—ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯು-ಸರಸ್ವತೀ-ಭಾರತೀ—ಈ

ನಾಲ್ವರೂ ಅಪ್ಪಿನ್ನಭಕ್ತರು. ಅವರಿಗೆ ಯಾವ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕಲ್ಯಾಣೇಶ-
ವಿಲ್ಲ. ಮಿಕ್ಕವರು ದ್ರಾವಿಡಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣೇಶ ಉಂಟೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. #21#

೪. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

ಏತಾದ್ಯಶೋಷ್ಯವ್ಯಹಂ ದೇವ ನ ಚ ಶಕ್ತಃ ಸ್ತುತೌತವ || ತ್ವಯಿಹ್ಯ-
ಚ್ಚಿನ್ನ ಭಕ್ತಾಯ ದಯಾಂ ಕುರು ಮಹಾಪ್ರಭೋ || ಇತಿ ಸ್ತುತ್ವಾ ಕಾಹರಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ
ಸ್ಥಿತಃ ಪ್ರಾಂಜಲಿ ರಗ್ರತಃ || ಇತಿ ದ್ವಾದಶಾಧ್ಯಾಯಃ || ಏತಕಭಿಪ್ರಾಯೇಣ
ಗಾರುಡೋಕ್ತಾ ಜಸ್ತುತಿ ಮುಪಸಂಹರತಿ -- "ಹೃತ" - ಇತಿ. #21#

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ನಾನು ಇಂಥವನಾಗಿದ್ದರೂ, ನಿನ್ನನ್ನು ಸಾಕಲೈನ ಸ್ತುತಿಸಲು ಶಕ್ತನಲ್ಲ.
ನಿನ್ನ ಅಪ್ಪಿನ್ನಭಕ್ತನಾದ ನನ್ನಲ್ಲಿ ದಯೆಯನ್ನು ಮಾಡು. ಹೀಗೆ ಸ್ತುತಿಸಿ,
ಹರಿಯ ಅಗ್ರದಲ್ಲಿ ಕೈ ಜೋಡಿಸಿ, ಬ್ರಹ್ಮದೇವನು ನಿಂತನು. ಇಲ್ಲಿಗೆ 12ನೆಯ
ಅಧ್ಯಾಯವು ಮುಗಿಯಿತು. ಈ ಅಭಿಪ್ರಾಯದಿಂದ, ಗರುಡ ಪುರಾಣೋಕ್ತ-
ಅಜನು ಮಾಡಿದ ಹರಿಸ್ತುತಿಯನ್ನು -- "ಹೃತವಹ" - ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಉಪ-
ಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. #21#

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಹುತವಹಾಕ್ಷನೆಂಬ ಅಗ್ನಿನೇತ್ರ ರುದ್ರ. ಮೊದಲಾದ ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ
ಕಲಿಯ ಅಸುರಾವೇಶಯುಕ್ತರು. ವಿಧಿ ಎಂಬ ಬ್ರಹ್ಮ. ಮಾರುತ, ಸರ-
ಸ್ವತೀ, ಭಾರತಿ- ಸಹ ನಾಲ್ಕು ಜನರ ಅವತಾರರೂಪಗಳಲ್ಲಿ ಸಹ ಕಲ್ಯಾಣೇಶ
ವಿಲ್ಲವೆ. ಹೀಗೆಂದು, ಬದ್ಧಾಂಜಲಿಯಿಂದ ತನ್ನ ತಂದೆಯಾದ ಶ್ರೀನಾರಾಯಣನ
ಮುಂದೆ ನಿಂತು, ಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ನಮ್ಮಲ್ಲಿ ಕೈವೆ ಮಾಡೆಂದು
ವಿಜ್ಞಾನಿಸಿದರು. #21#

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಹುತವಹಾಕ್ಷ :-

ಹುತವಹ- ಎಂದು ಅಗ್ನಿಗೆ ಹೆಸರು. ಯಜ್ಞ ಯಾಗಾದಿಗಳಲ್ಲಿ ಹವಿ-
ಸ್ತನ್ನನ್ನು (ಹುತ) ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಒಯ್ದು ಮುಟ್ಟಿಸುವವನಾದ್ದರಿಂದ, (ವಹ).
ಅಗ್ನಿ ಪುರುಷದೇವರಿಗೆ - "ಹುತವಹ"-ನೆಂದು ನಾಮ.

ಅಂತಹ ಅಗ್ನಿಯನ್ನೇ ತನ್ನ ಫಾಲನೇತ್ರದಲ್ಲಿ ಉಳ್ಳ, ಫಾಲಾಕ್ಷನಾದ
ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು-ಹುತವಹಾಕ್ಷರು.

2. ಹುತವಹಾಕ್ಷನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರೇ ಆದಿಯಾಗಿ ಉಳ್ಳ
ದೇವತೆಗಳೆಲ್ಲರೂ ಕಲ್ಯಾಣೇಶವುಳ್ಳವರು. ಈ ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ
ಗಳಾದ ದೇವತಾರ್ಚಕೈ (1) ಮೂಲ ರೂಪದಲ್ಲಿಯಾಗಲೀ (2) ತತ್ತ್ವಾ-
ಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿ ವ್ಯಾಪಾರ ಮಾಡುತ್ತಿರುವಾಗಲೂ, ಅಸುರಾವೇಶವಿಲ್ಲ. ಆದರೆ,
ಅವತಾರಗಳಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣೇಶ ಉಂಟು.

ಉದಾಹರಣೆಗೆ. ಶ್ರೀರುದ್ರದೇವರು ಆಶ್ವತ್ಥಾಮಾಚಾರ್ಯರಾಗಿ,
ಮೂರ್ವಾಸರಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದಾಗ, ಅವರಲ್ಲಿ ಕಲ್ಯಾಣೇಶವಿದ್ದ ಪ್ರಸಂಗಗಳನ್ನು
ಪುರಾಣೇತಿಹಾಸಗಳಲ್ಲಿ ಕಾಣಬಹುದು. ಆರ್ಜುನ ಸುಗ್ರೀವಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಜ್ಞಾನ
ವಿತ್ತು.

3. ಆದರೆ, ಚತುರ್ಮುಖಬ್ರಹ್ಮದೇವರು (ವಿಧಿ), ಶ್ರೀಮುಖ್ಯ
ಪ್ರಾಣದೇವರು (ಮಾರುತ), ಬ್ರಹ್ಮವತ್ತೀ ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀ ದೇವಿಯರು,
ಶ್ರೀವಾಯುಪತ್ನಿ ಶ್ರೀಭಾರತೀದೇವಿಯರು-ಇವರಲ್ಲಿಯಾವ ಕಾಲಕ್ಕೂ ಕಲ್ಯಾಣೇಶ

ವಿಲ್ಲ. ಶುದ್ಧ ಭಾಗವತಧರ್ಮನಿರತರು. ಆತೀರೋಹಿತ ವಿಮಲವಿಜ್ಞಾನಿ-
ಗಳು. ಬ್ರಹ್ಮ-ವಾಯುಗಳು ಅಖಿಣಾಶ್ಯಮರು. ಅವರ ಮೇಲೆ ಎರಗಿದ
ಕಲ್ಯಾಣಿ ಅಸುರರಿಗೆ ಹಾನಿಯೇ ಹೊರತು, ಅವರು ನಿರ್ಭಾಧಿತರಾಗಿ-
ರುವರು.

ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ-ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳು-ಶ್ರೀಸರಸ್ವತೀ-ಭಾರತೀ- ಈ
ಮೂರು ವರ್ಗದವರು ಪರಶುಕ್ಲೃತ್ಯಯರು. ಶ್ರೀಹರಿಯ ಅವಚ್ಛಿನ್ನ-
ಭಕ್ತರು. ಪ್ರಳಯಕಾಲದಲ್ಲೂ ಸಹ ಅಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲ. ಸದಾ ಜಾಗ್ರತರಾಗಿ-
ರುವರು. ತೀರೋಹಿತ ಜ್ಞಾನವಿಲ್ಲದಿರುವರು. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೇ,
ಶ್ರೀಭೀಮಸೇನದೇವರಿಗೆ-

—“ಶುದ್ಧ ಭಾಗವತೇ ಧರ್ಮೇ ನಿರತೋದದ್ವೈಕೋದರಾ” :-

—ಎಂದು ನಿರ್ಣಯವಾಕ್ಯ ಪ್ರಮಾಣವಿದೆ.

ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾದ ವಿವರಣೆಯನ್ನು ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕಾ-
ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ನೋಡಬಹುದು.

4. ಶ್ರೀಬ್ರಹ್ಮದೇವರು ಶ್ರೀಹರಿಗೆ ಸಮ್ಯಖವಾಗಿ ನಿಂತು, ಎರಡು
ಕೈಗಳನ್ನೂ ಜೋಡಿಸಿಕೊಂಡು, (ಕೃತವ್ಯುಬಾಂಜಲಿಯಿಂದ), ಸಜ್ಜನರಿಗೆ
ಆಗಿಂದಾಗ್ಯೆ ಒದಗುವ ಅಸುರಾವೇಶ ಮತ್ತು ಹಿಂಸೆಗಳನ್ನು ಪರಿಹರಿಸಿ, ರಕ್ಷಿಸಿ-
ಬೇಕೆಂದು ಪ್ರಾರ್ಥಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಹಾಗೆಯೇ, ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರು ಮೂಲೇಶನ ಪಾದದಡಿಯಲ್ಲಿ ಅವನಿಗೆ
ಶೃದ್ಧಾಜಲಿಯಿಂದ ನಮಸ್ಕರಿಸಿ, ಸಜ್ಜೀವರ ರಕ್ಷಣೆಗಾಗಿ ಬಿನ್ನವಿಸಿಕೊಳ್ಳು-
ವರು. ಬ್ರಹ್ಮ-ಸರಸ್ವತಿಗಳಿಗೆ ಅವತಾರವಿಲ್ಲ. ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರಿಗೆ ಅವ-
ತಾರಗಳೆಲ್ಲಾ ಕಲ್ಯಾಣೇಶವಿಲ್ಲ. ||21||

ಪದ್ಯ-೨೨

ನೂಲಿ :-

ದ್ವೇಷಿ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವು |
 ದೂಷಣೆಯು ಭೂಷಣಗಳೆನ್ನದೆ |
 ದೋಷವೆಂಬುವ ದ್ವೇಷಿ ನಿಶ್ಚಯ ಇವನ ನೋಡಲ್ವೆ ||
 ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನೆದುವನು ಬಹುವಿಧ |
 ಸಂಶಯವು ಪಡಸಲ್ಲ ವೇದ |
 ವ್ಯಾಸ ಗರುಡಪುರಾಣದಲಿ ಪೇಳಿದನು ಯುಷ್ಕಿಗಳಿಗೆ || ೨೨ ||

ಅವತರಣಿಕೆ :

ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರ ದೂಷಣೆಯು ಭೂಷಣ - ಎಂದೇ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ- ದಾಸವರ್ಯರು. ||22||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ದ್ವೇಷಿ = ಹರಿಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಮಾಡತಕ್ಕ, ದೈತ್ಯರ = ಕಲ್ಯಾಣಿ ಅಸುರರ, ತಾರತಮ್ಯವು = ತಾರತಮ್ಯಕ್ರಮವನ್ನು ತಿಳಿದು, ದೂಷಣೆಯು = ಈ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ, ಈ ದೈತ್ಯರ ದೂಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಭೂಷಣಗಳು ಎನ್ನದೆ = ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ಇತರ ದೂಷಣೆಯು ಭೂಷಣಗಳೆನ್ನದೆ, ದೋಷವೆಂಬುವ = ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುವುದು, ಒಂದು ದೋಷ-ಎಂದು ಹೇಳತಕ್ಕವನು, ದ್ವೇಷಿ ನಿಶ್ಚಯ = ಭಗವದ್ವೇಷಿಯೇ ಇದು ನಿಶ್ಚಯವು, ಇವನ ನೋಡಲ್ವೆ = ಅಂತಹವನನ್ನು ನೋಡಲಾಗಿ, ಬಹುವಿಧ = ನಾನಾ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ಇಹಪರಗಳಲ್ಲಿ ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ಐದುವನು = ದುಃಖಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು.

ಸಂಶಯವು ಪಡೆದಲ್ಲ = ಈ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಬೇಡ.
 ಯುಷ್ಕಿಗಳಿಗೆ = ಜ್ಞಾನಿಗಳಾದ ಮುನಿಗಳಿಗೆ, ವೇದವ್ಯಾಸ = ಪುರಾಣ
 ಕರ್ತೃಗಳಾದ ಶ್ರೀ ಬಾದರಾಯಣರು, ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ = ಗರುಡ
 ಪುರಾಣದಲ್ಲಿ, ಪೇಳಿದನು = ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳಿದ್ದಾರೆ. ||22||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀ ಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರನ್ನ ದೂಷಣೆ ಮಾಡಬೇಕೆಂತ ಹೇಳತಾರೆ.

ಹರಿಗುರುಗಳಲ್ಲಿ ದ್ವೇಷಮಾಡತಕ್ಕ ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ
 ಮಾಡೋವರಾಗಬೇಕು. ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ಇವರ ದೂಷಣೆಗಳು ದಾವುವವೋ
 ಇವೇವೇ ಭೂಷಣಗಳೆಂತ ಅನ್ನದೆ, ಮತ್ತು ದೂಷಣೆ ಮಾಡದೆ, ಅಸುರರ
 ದೂಷಣೆ ಮಾಡೋಣವೆಂಬುದು ದೋಷ- ಎಂತ ಅನತಕ್ಕವ-ಅವನೂ ಭಗವ
 ದ್ವೇಷಿ ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯವು. ಇವನನ್ನ ನೋಡಲಾಗಿ, ನಾನಾಪ್ರಕಾರ ಇಹ
 ಪರಗಳಲ್ಲಿ ದುಃಖಗಳ ಅನುಭವಿಸುವನು. ದೈತ್ಯರ ದೂಷಣೆ ಮಾಡೋ
 ವಿಷಯದಲ್ಲಿ ಸಂಶಯಪಡಬಾರದು. ಯುಷ್ಕಿಗಳಿಗೆ ಪುರಾಣಕರ್ತೃಗಳಾದ
 ಶ್ರೀಬಾದರಾಯಣದೇವರು, ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ, ಈ ಪ್ರಕಾರ ಹೇಳೋವ
 ರಾಗಿದ್ದಾರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ಗರುಡಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯ ಪ್ರಮಾಣ :-

ಕಲ್ಯಾಣ್ಯಯೋ ಮನುಷ್ಯಾಂತಾಃ ತೇ ಜ್ಞೇಯಾ ಬ್ರಹ್ಮವದ್ಗಣಾ |
 ಸಾಧನೇಷು ಚ ಪೂರ್ಣಾಸ್ತೇ ವಾಯುದಾಸ್ಯೈಃ ಪ್ರಹೀರಿತಾಃ ||1||

ಕತವರ್ಷಾನಂತರಂ ತು ಸರ್ವೇಷಾಂ ಕಲಿನಾ ಸಹ |

ವಾಯೋರ್ಗದಾಪ್ರಹಾರೋಣ ಲಿಂಗಭಂಗೋ ಭವಿಷ್ಯತಿ ||2||

ಕೋಲಂಧಂ ಪ್ರವಿಶತೈತೇ ಶಾರತನ್ಯೇನ ಸರ್ವತಃ |
 ಕರ್ವೇಷಾಮುತ್ತಮೋ ಜ್ಞೇಯಃ ಕಲಿರೇವ ನ ಸಂಶಯಃ ||3||

ನೂಷಣೇ ವಿಷ್ಣು ಭಕ್ತಾನಾಂ ತತ್ಸಮೋನ್ತಾ ಸರ್ವದಾ |
 ಕಂಸಾರೇಹ್ಯಂಧತಮಸಿ ಸರ್ವದಾ ಹರಿದೂಷಕಃ ||4||

ನಿಧ್ಯಾ ಜ್ಞಾನೇ ಜ್ಞಾನಬುದ್ಧಿಃ ದುಃಖೇ ಚ ಸುಖಬುದ್ಧಿ ಮಾನ್ |
 ತಸ್ಮಾತ್ಕೃತಿಸಮೋ ಲೋಕೇ ವಿಷ್ಣು ದ್ವೇಷೀ ನ ಕೃತ್ಯಚಿತ್ ||5||

ದುರ್ಮೋಧನಸ್ತು ಸೈವೋಕ್ತಃ ದುಃಖಾನಂತಸ್ತುರೂಪವಾನ್ |
 ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣಾಂಶೋನಾ ಕಲಿಭಾರ್ಯಾ ಚ ಸರ್ವದಾ ||6||

ಅಲಕ್ಷ್ಮೀರಿತಿ ವಿಖ್ಯಾತಾ ಸಾ ಲೋಕೇ ಮಂಥರಾ ಸ್ತೃತಾ |
 ತಸ್ಮಾದ್ ಶತಗುಣಾಂಶೋನೋ ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಸ್ತು ಸರ್ವದಾ ||7||

ಜರಾಸಂಧಸ್ತಥೈವೋಕ್ತಃ ಕಾಲನೇಮೀಸ್ತತಃ ಪರಂ |
 ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣಾಂಶೋನೋ ಸೈವ ಕಂಸಸ್ತು ವಿಕ್ರುತಃ ||8||

ತಸ್ಮಾತ್ಪಂಚಗುಣೈರ್ಹೀನೌ ಮಧುಕೃಟಿಭ ಸಂಜ್ಞರೌ |
 ತಾವೇತೌ ಹಂಸಡಿಭಿಕೌ ಜ್ಞೇಯೌ ತೌ ಚ ಜನಾರ್ದನ ||9||

ವಿಪ್ರಚಿತ್ತಿಸಮ ಜ್ಞೇಯಃ ಭೌಮೋ ನೈಭೂತಲೇ ಸ್ತೃತಃ |
 ತಸ್ಮಾದ್ವಿಷ್ಣುಗುಣೈರುಚ್ಛೋ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುಃ ಸ್ತೃತಃ ||10||

ತಸ್ಮಾತ್ಪುತ್ರೈರುಚ್ಛೋ ಹಿರಣ್ಯಾಕ್ಷೋ ಮಹಾಸುರಃ |
 ಮಣಿನಾನ್ ತತ್ಸಮೋ ಜ್ಞೇಯಃ ಕಂಚಿದೂನೋ ಬಲಸ್ತತಃ ||11||

ತಸ್ಮಾದಿಂತದು ಳೈರ್ಹೀನೋ ಶಾರಕಾಪ್ಯೋ ಮಹಾಸುರಃ |
 ತಸ್ಮಾತ್ಪುಷ್ಪದ್ಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಶಂಬರೋ ಲೋಕಕಂಠಿಕ ||12||

ಶಂಬರಸ್ಯ ಸಮೋಚ್ಚೇಯೋ ಸಾಲೋ ದೈತ್ಯೇಷು ಚಾಧವಃ |
ಶಂಬರಾಚ್ಚ ಗುಣೈರಧೈಃ ಹಿಡಿಂಬೋ ನ್ಯೂನ ಉಚ್ಯತೇ ||13||

ಬಾಣಸ್ತು ತಪ್ಸನೋ ಚ್ಚೇಯಃ ಕೀಚಕೋ ನಾಮ ದೈತ್ಯರಾಟ್ |
ಮಹಾದೈತ್ಯೋ ದ್ವಾಪರಾಖ್ಯೋ ಬಾಣಾಸುರ ಸಮಃ ಸ್ಮೃತಃ ||14||

ತಸ್ಮಾದ್ಧಶಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ನಮುಚಿದೈತ್ಯ ಸತ್ತಮಃ |
ನಮುಚೇಸ್ತು ಸಮೌಚ್ಚೇಯೌ ಪಾಕ ಇಲ್ವಲ ಇತ್ಯುಭೌ ||15||

ತಸ್ಮಾತ್ತು ತ್ರಿಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ವಾತಾಪಿದಾನನಾಧವಃ |
ತಸ್ಮಾತ್ಸಾರ್ಧಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಧೇನುಕೋ ನಾಮ ದೈತ್ಯರಾಟ್ ||16||

ಧೇನುಕಾರ್ಧಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಕೇಶಿನಾಮಾ ಮಹಾಸುರಃ |
ಕೇಶಿದೈತ್ಯಸಮೋ ಚ್ಚೇಯೋ ತೃಣಾವರ್ತೋ ಮಹಾಸುರಃ ||17||

ತಸ್ಮಾದ್ಧಶಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಲವಣೋ ದೈತ್ಯಸತ್ತಮಃ |
ಗಸ್ಮಾತ್ಪಂಚಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಧುಂಧುಮಾರೋ ಮಹಾಸುರಃ ||18||

ದಿಧಿಕಸ್ತಪ್ಸನೋಚ್ಚೇಯಃ ತಪ್ಸಮಃ ಪೌಂದ್ರಕಃ ಸ್ಮೃತಃ |
ವೇನಸ್ತ ಏವ ವಿಚ್ಚೇಯಃ ಪೂರ್ವಜನ್ಮಿನಿ ಸತ್ತಮಃ ||19||

ತಸ್ಮಾದೇಕ ಗುಣಾದ್ಧೀನೌ ಕುಂಭಾಂಡ ಕೂಪಕರ್ಣಕೌ |
ದುಃಶಾರ್ಫಸ್ತು ವಿಚ್ಚೇಯೋ ಜರಾಸಂಧಸಮಃ ಸ್ಮೃತಃ ||20||

ಕಂಸಃ ಸಮಾನೋ ವಿಚ್ಚೇಯೋ ವಿಕರ್ಣೋ ದೈತ್ಯಸತ್ತಮಃ |
ಕೂಪಕರ್ಣಾಚ್ಯತಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ರುಕ್ಮಸ್ತು ವಿಶ್ರುತಃ ||21||

ತಸ್ಮಾಚ್ಯತಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಶತಧನ್ವಾಸುರೋ ಮಹಾನ್ |
ಸಮಾನಸ್ತಸ್ಯ ವಿಚ್ಚೇಯಃ ಕಿರ್ಮೀರೋ ದೈತ್ಯಸತ್ತಮಃ ||22||

ಕಾಲಿಕೇಯಸ್ತು ವಿಜ್ಞೇಯಃ ಸದಾ ವೇನಸಮೋ ಮತಃ |
ತಸ್ಮಾಚ್ಚತಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ಚಿತ್ತಮಾನ್ಯಸುರೋ ಮಹಾನ್ ||23||

ಶರೀರಸ್ಯಾಭಿಮಾನೀ ತು ತಸ್ಮಾಚ್ಚಗುಣಾವರಃ |
ತಸ್ಮಾದ್ಧತಗುಣೈರ್ಹೀನಃ ಕರಮಾನ್ಯಸುರೋತ್ತಮಃ ||24||

ತಸ್ಮಾಚ್ಚತಗುಣೈರ್ಹೀನಃ ಪಾದಮಾನ್ಯಸುರೋತ್ತಮಃ |
ರೋತ್ರೇಂದ್ರಿಯಾಭಿಮಾನೀ ತು ತಸ್ಮಾಚ್ಚಗುಣಾವರಃ ||25||

ಚಕ್ಷುರಿಂದ್ರಿಯಮಾನೀ ತು ತಸ್ಮಾಚ್ಚತಗುಣಾವರಃ |
ತಸ್ಮಾಚ್ಚತಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ವಾಜ್ಮಾನ್ಯಸುರೋ ಮಹಾನ್ | ||26||

ತಸ್ಮಾಚ್ಚತಗುಣೈರ್ಹೀನೋ ವಾಜ್ಮಾನ್ಯಸುರೋ ಮಹಾನ್ |
ತಸ್ಮಾಚ್ಚತಗುಣೈರ್ಹೀನಃ ಶಿಶ್ವಮಾನ್ಯಸುರೋ ಮಹಾನ್ ||27||

ತಸ್ಮಾತ್ ಶತಗುಣೈರ್ಹೀನಃ ಕರ್ಮಮಾನ್ಯಸುರಃ ಸ್ತುತಃ |
ಏವಮನ್ಯೇ ತು ದೈತ್ಯಾಸ್ತು ತತ್ತತ್ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿನಃ |
ದೈತ್ಯಾನಾಂ ತಾರತಮ್ಯಂ ತು ಜ್ಞೇಯಮೇವ ನ ಸಂಕಯಃ ||28||

—ಇತಿ ಗರುಡಪುರಾಣೇ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡೇ ದ್ವಾದಶೋಧ್ಯಾಯಃ ||

ಈ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ದೇವಶಬ್ದ ಇರೋದಾಗಿ ಅದೆ. ಪೂರ್ವದೇವಾಃ ಸುರದ್ವಿಪಃ ಎಂತ ಅಮರ ನಿಘಂಟು. ಈ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಸುರದ್ವೇಷಿಗಳೆಂತಲೂ ಪೂರ್ವದೇವತೆಗಳೆಂತಲೂ ನಾಮವಿದೆ. ಪೂರ್ವದೇವಾಃ- ಎಂದರೆ, ಪಾದ್ವೈ ಸೃಷ್ಟಿಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳ ಉತ್ಪತ್ತಿಗೆ ಪೂರ್ವದಲ್ಲಿ ಉತ್ಪನ್ನರಾದವರಾದ್ದರಿಂದ, ಪೂರ್ವದೇವತೆಗಳೆಂದು ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಹೆಸರು. ಇದು ಸಮೂಹನಾಮವು. ಭಿನ್ನನಾಮಗಳು ಬ್ಯಾರಿ ಬ್ಯಾರಿ ಇರೋವಾಗಿ ಅವೆ. ತದ್ವತ್, ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಸಮೂಹನಾಮ ದೇವತೆಗಳೆಂತಲೂ, ಭಿನ್ನನಾಮಗಳು ಬ್ಯಾರಿ ಬ್ಯಾರಿ ಇರೋವಾಗಿ ಅವೆ. ದೈತ್ಯರು ದೇವನಾಮ ಮಾತ್ರದಿಂದ ಪೂಜಾರ್ಹರಲ್ಲ.

ಎಲ್ಲಮ್ಮ, ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮೋಯೋಗ್ಯದೇವತೆಗಳು. ಇವರು ಪೂಜಾರ್ಹರಲ್ಲ. ಅಧಿಷ್ಠಾನ ನೀಡರು. ನಿಷಿದ್ಧಗಳಾದ ಮದ್ಯಮಾಂಸಾದಿ ದ್ರವ್ಯಗಳಿಂದ ಪೂಜಾರ್ಹರಾದ ದೇವತೆಗಳು. ಇವರು ಯಾವತ್ತೂ ತಮೋಯೋಗ್ಯರು. ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳು ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಯದ್ಯಪಿ, ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರ ದೇವಶಬ್ದವಾಚ್ಯರೇ. ದೈತ್ಯರ ಲಕ್ಷಣ ಮ್ಯಾಲೆ ಉದಹರಿಸಿದೆ. ಆ ಲಕ್ಷಣ ಉಳ್ಳವರು ದೈತ್ಯರೆಂಬುದು ಹ್ಯಾಗೋ, ಅದರಂತೆ ಮದ್ಯ-ಮಾಂಸಾದಿಗಳಿಂದ ಪೂಜಾಲಕ್ಷಣಯುಕ್ತರಾದ ಗಂಗೆಯಲ್ಲಿ ದೇವತೆಗಳು ತಮೋಯೋಗ್ಯ ದೇವತೆಗಳೆಂದು ನಿಶ್ಚಯವು. ಇವರ ಅಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನ ಪೂಜಿಸಿದರೆ, ಹಾಲು ಕುಡಿಸಿದ ಸರ್ಪ ಫಲ ಕೊಟ್ಟಂತೆ, ಫಲ ಹೊಂದುವರಾಗತಾರೆ. ದೇವಶಬ್ದವಾಚ್ಯರಾದ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಅಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನ ಪೂಜಿಸಿದರೆ, ಗೋವಿಗೆ ತೃಣಭೋಜನ ಮಾಡಿಸಿದರೆ, ಏನು ಫಲವೋ, ಆ ಫಲ ಐದತಾನೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಎಲ್ಲಮ್ಮಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಪೂಜಾ ನಿಷೇಧ. ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರಾದಿ ದೇವತೆಗಳ ಭಜನ, ಪೂಜಾ ಅಂತರ್ಗತ ಪರಮಾತ್ಮನನ್ನ ತಿಳಿದು ಪೂಜಾದಿಗಳು ವಿಹಿತ ಮತ್ತು ದೀನತ್ವಾದ್ವೇವನಾಮ-ಎಂತ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ದೇವನಾಮ ಬಂದದೆ. ಸಮಾನ ದೈತ್ಯರು ಸಮಾನ ದೇವತೆಗಳ ಅಧೀನರಾಗಿ, ದೀನರಾಗಿ ಇರತಾರೆ. ಈ ಕಾರಣದಿಂದಲೂ ದೇವತೆಗಳೆಂತ/ಕರಸೋವರಾಗಿದ್ದಾರೆ. ಪೂಜಾದಿಗಳಿಗೆ ನಾಮ ಪ್ರಯೋಜನವಲ್ಲ. (ಮುಖ್ಯವಲ್ಲ), ಲಕ್ಷಣ ಪ್ರಯೋಜನವು (ಮುಖ್ಯವು). ಆಜಾನಜರಲ್ಲಿ ರಾಕ್ಷಸ, ಪಿಶಾಚಾದಿ ನಾಮ ಯುಕ್ತರು ಇದ್ದಾರೆ. ತಮೋಯೋಗ್ಯರಲ್ಲೂ ರಾಕ್ಷಸ ಪಿಶಾಚಾದಿಗಳು ಇದ್ದಾರೆ. ಇದ್ದರೂ, ವರ್ತಮಾನ ಮಾನುಷ್ಯರನ್ನ ಹಿಡಿದು ಭೇದಿಸತಕ್ಕ ಪಿಶಾಚ, ಬ್ರಹ್ಮ ರಾಕ್ಷಸರುಗಳನ್ನು ಆಜಾನಜಪರಿತ ಪಿಶಾಚ ರಾಕ್ಷಸರೆಂತ ಹೇಳಕೂಡದು. ಲಕ್ಷಣದಿಂದ ಯೋಗ್ಯಯೋಗ್ಯರ ನಿರ್ಧಾರ ಮಾಡಬೇಕು. ಕರಿಪ್ರಾಚುರ್ಯದಿಂದ ತಮೋಯೋಗ್ಯದೇವತೆಗಳು ಪ್ರಚುರರಾಗಿ, ಸಜ್ಜನರ ಬುದ್ಧಿ ವಿಪರೀತ ಮಾಡಿಕೊಡತಾರೆ. ತಮೋಯೋಗ್ಯದೇವತೆಗಳ ಭಜನ- ಎಂಬುದು ಪೂರ್ವೋಕ್ತ ಪ್ರಕಾರವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. #22#

ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ತೋತ್ರ ಮಾಡುವುದು ಹೇಗೆ ಷ್ಯಾ ಸಾಧನವೂ, ಯೇ, ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದೂ ಸಹ ಷ್ಯಾ ಸವು. ಹಾಗೆ ತಿಳಿಯದೆ, ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಿಸಿದರೆ, ಪಾಪವೆಂದು ಪನು ಹೇಳುವನೋ, ಅವನೂ ಒಬ್ಬ ದೈತ್ಯನಂತೆ ಭಗವದ್ವೇಷಿ- ಎಂದು ಾರಯವಾಗಿ ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇವನಿಗೂ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಆಗುವ ದುಃಖವೇ ಪ್ರವಾಗುವುದು.

- ದೈತ್ಯನಿಂದಾಂ ನ ಕುರ್ವಂತಿ ತೇಽಪಿ ತತ್ಪಲಭಾಗಿನಃ - ಎಂಬ ಾದಪುರಾಣ ವಾಕ್ಯವೇ ಇದಕ್ಕೆ ಆಧಾರವು. ಈ ವಿಷಯಗಳನ್ನು ಾದಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಶ್ರೀವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು ಹೇಳುವರು. ಅದನ್ನೇ ಾರಾಯರು ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುತ್ತಾರೆಂಬ ತಾತ್ಪರ್ಯವು. ||22||

ಶ್ರೀವ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ :-

"ದ್ವೇಷಿ" ಇತಿ. ||22||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಹರಿನಿಂದಕರ ದೂಷಣ ಮಾಡದಿರುವರಿಗೆ, ಆಗುವ ದುರ್ಗತಿಯನ್ನು ಾದ ವಚನದಿಂದ ಇಲ್ಲಿ ಹೇಳುವರು. ||22||

ತಿಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ದೇವರ ದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವು ದೂಷಣೆಯಾಗಿ ಹೇಳರು ಿ ಭಕ್ತಸಜ್ಜನರ ಭೂಷಣಾರ್ಥ ಎಂದು ತಿಳಿಯದೆ, ದೈತ್ಯರನ್ನಾದರೂ ಿಸುವುದು ದೋಷವೆಂದು ತಿಳಿದು ಹೇಳುವವನು- ಈ ದೈತ್ಯರಿಗಿಂತ ಹರಿ ಾದ್ವೇಷಿ- ಎಂಬುದು ನಿಶ್ಚಯ. ಅಸುರರದೂಷಣೆ ಸಹಿಸಲಾರದ ಆ ಾದ್ವೇಷಿಯು ಬಹುವಿಧ ಕ್ಲೇಶಗಳನ್ನು ಇಹಪರದಲ್ಲಿ ಹೊಂದುವನು.

ವೇದವ್ಯಾಸದೇವರು, ಈ ಅರ್ಥ, ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ ಸೂತಮುಖರಿಂದ ಋಷಿಗಳಿಗೆ ಹೇಳಿದ್ದಾರಾದ್ದರಿಂದ ಇದು ನಿಶ್ಚಯ. ||22||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಸಕಲದೈತ್ಯರೂ ತಮೋಯೋಗ್ಯರು ಅವರ ಸ್ವರೂಪಗತ ಸ್ವಭಾವವು ಭಗವದ್ವೇಷ ಮತ್ತು ಭಗವದ್ಭಕ್ತರ ದ್ವೇಷಾದಿಗಳಿಂದ ತುಂಬಿದೆ. ಈ ದ್ವೇಷಾದಿ ಭಾವನೆಗಳು ಅವರಲ್ಲಿ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಅನಾದ್ಯನಂತ ಕಾಲದಲ್ಲೂ ಇದೆ. ಅವರಲ್ಲಿ ಕೆಲವುರುಷನು ನೀಚತಮನು.

2. ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ಅಂತಹ ದೈತ್ಯರನ್ನು ದೂಷಿಸಬೇಕೆಂದು ದಾಸಾಯರು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ.

ಅವರ ದ್ವೇಷಮಾಡುವುದು ದೋಷವೆಂದು ಭಾವಿಸುವವನೂ ಮತ್ತು ಅದರಂತೆ ಇತರಿಗೆ ಬೋಧಿಸುವವನೂ ಸ್ವಭಾವಶದಲ್ಲಿ ದೈತ್ಯನೇ ಸರಿ. ಅವನೂ ಸಹ ದೈತ್ಯರಂತೆ ನರಕಾದ್ಯನರ್ಥರೂಪನಾದ ಮಹಾದುಃಖಿಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವನು. ಈ ಮಾತಿನಲ್ಲಿ ಸಂದೇಹವೇ ಇಲ್ಲ. ಈ ವಾಕ್ಯ ನಿಶ್ಚಯ.

3. ಈ ಮರ್ಮವನ್ನು ವೇದವ್ಯಾಸನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀಬಾದರಾಯಣರು ಗರುಡಪುರಾಣದಲ್ಲಿ, ತಮ್ಮ ಶಿಷ್ಯರಾದ ಸೂತರಿಗೆ ತಿಳಿಸಿದರು. ಸೂತಪುರಾಣಕರು ಶೌನಕಾದಿ ಋಷಿಗಳನ್ನು ನಿಮತ್ತಮಾಡಿಕೊಂಡು, ಲೋಕಕ್ಕೆ ಬಿತ್ತರಿಸಿದರು.

ಪ್ರಮಾಣ :-

"ದೈತ್ಯನಿಂದಾಂ ಸ ಕುರ್ವಂತಿ ತೇಪಿಷ ತ್ಸುಲಭಾಗಿಃ ||"

ಗರುಡಪುರಾಣವಾಕ್ಯ :-

ಅವರ, ಯಾರು ದೈತ್ಯರ ನಂದೆಯನ್ನು ದೂಷಣೆ ಮಾಡುವುದಿಲ್ಲವೋ, ಅವನೂ ಸಹ ದೈತ್ಯರಂತೆ ಮಹಾದುಃಖಿ ಭಾಗಿಯಾಗುವನು.

—ಗರುಡಪುರಾಣದ ಇತರ ಪ್ರಮಾಣ ಶ್ಲೋಕಗಳನ್ನು ತೀರಿಸಂಕರ್ಷಣ ಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನದಲ್ಲಿ ವಿಸ್ತಾರವಾಗಿ ಕೊಟ್ಟಿದೆ. ಅಲ್ಲಿ ನೋಡುವುದು.

#22#

ಪದ್ಯ-೨೩

ಮೂಲ :-

ಜಾಲಿ ನೆಗ್ಗಿಲು ಕ್ಷುದ್ರಶಿಲೆ ಬರಿ |
 ಗಾಲ ಪುರುಷನ ಬಾಧಿಪುವು ಚ |
 ಮೋಳಗೆಯ ನುಟ್ಟಿದವಗುಂಟೀ ಕಂಟಕಗಳ ಭಯ ||
 ಚೇಳು ಸರ್ಪನ ಕೊಂದ ವಾರ್ತೆಯ |
 ಕೇಳಿ ಮೋದಿಸಿಗಿಲ್ಲವಳು ಯನು |
 ನಾಳುಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲ ದೈತ್ಯರ ನಿಂದಿಸುವ ನರಗೆ || ೨೩||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ದೈತ್ಯರನ್ನು ನಿಂದಿಸುವವರಿಗೂ ಮತ್ತು ದುಷ್ಟಜಾತುಗಳ ಸಂಹಾರದಿಂದ ಯಮದೇವರ ಭಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. #23#

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಜಾಲಿ = ಜಾಲಿಮರದ ಮುಳ್ಳು, ನೆಗ್ಗಿಲು = ನೆಗ್ಗಿಲು ಮುಳ್ಳು,
 ಕ್ಷುದ್ರಶಿಲೆ = ಮುಳ್ಳುಗಳಂತೆ ಚೂಪಾಗಿರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳು, ಬರಿ
 ಗಾಲ ಪುರುಷನ = ಪಾದರಕ್ಷೆ ಇಲ್ಲದೆ ಬರಿಗಾಲಿನಿಂದ ನಡೆಯುವ ಪುರುಷ-
 ನನ್ನು, ಬಾಧಿಪುವು = ಬಾಧಿಸಿ, ಮೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುವು.

ಚಮೋಲಗಳಿಗೆಯ = ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಕಾಲಿಗೆ ಹಾಕಿಕೊಂಡು, ತದ್ವಿಧಿಯಾಗಿ,
 ಕಂಟಕಗಳ = ಮುಳ್ಳು ಮುಂತಾದವುಗಳನ್ನು, ಮೆಟ್ಟಿದವಗೆ = ತುಳಿದ
 ವನಿಗೆ, ಭಯ ಉಂಟೇ = ಆ ಮುಳ್ಳುಗಳಿಂದಾಗುವ ನೋವಿನ ಭಯ-
 ವಿರುವುದೇ ? ಚೇಳು ಸರ್ಪವ = ಜೀವರಿಗೆ ಬಾಧಕವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ
 ಚೇಳು, ಹಾವು-ಮುಂತಾದ ದುಷ್ಟಜಂತುಗಳನ್ನು, ಕೊಂದ ವಾರ್ತೆಯ
 = ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು, ಕೇಳಿ ನೋದಿಸಿಗೆ = ಕೇಳಿ,
 ಸಂತೋಷಪಡುವವನಿಗೆ, ಇಲ್ಲ ಅಷ್ಟು = ಪಾಪರೂಪವಾದ ದೋಷಗಳಿಲ್ಲ,
 ದೈತ್ಯರ = ಅದೇ ರೀತಿಯಲ್ಲಿ, ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನು, ನಿಂದಿಸುವ
 ನರಗೆ = ದೂಷಿಸುವ ಮಾನವನಿಗೆ, ಯಮನಾಳುಗಳ ಭಯವಿಲ್ಲ =
 ಯಮದೂತರ ಭಯವೇ ಇಲ್ಲ. ದೈತ್ಯರ ದೂಷಣೆಯು ಪುಣ್ಯಪ್ರದವೇ ಆಗು
 ವುದು. ನರಕಾನುಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||23||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ತ್ರಿಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ದೈತ್ಯರ ನಿಂದಿಸುವರಿಗೆ, ದುಷ್ಟಜಂತು ಸಂಹಾರದಿಂದ ಸಂತೋಷಿಸಿ-
 ದವಗೆ ಯಮದೇವರ ಭಯವಿಲ್ಲೆಂದು ಹೇಳತಾರೆ.

ಜಾಲಿಮುಳ್ಳು, ನೆಗ್ಗಿಲು ಮುಳ್ಳುಗಳು, ಮುಳ್ಳುಗಳ ಸದೃಶವಾಗಿ
 ಇರತಕ್ಕ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಶಿಲೆಗಳು, ಪಾದರಕ್ಷೆಯಿಂದ ರಹಿತವಾಗಿ ಬರಿಗಾಲಿನಿಂದ
 ನಡಿಯುತ್ತಾ ಪುರುಷನು ಬಾಧಿಸೋವಾಗತವೆ. ಚಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಪಾದಕ್ಕೆ
 ತೊಟ್ಟು, ತದ್ವಿಧಿಯಾಗಿ, ಮುಳ್ಳು ಮೊದಲಾದವುಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿದವಗೆ, ಆ ಮುಳ್ಳು-
 ಗಳ ಭಯ ಇಲ್ಲ ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಜೀವರಿಗೆ ಬಹು ಸಂಕಟವನ್ನು ಕೊಡ-
 ತಕ್ಕಂಥ ಚೇಳು, ಹಾವು-ಇನ್ನೂ ಅನೇಕ ದುಷ್ಟಜಂತುಗಳನ್ನು ಸಂಹಾರ ಮಾಡಿದ
 ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿ, ಸಂತೋಷಪಟ್ಟವಗೆ ದೋಷಗಳು ಇಲ್ಲ. ತದ್ವತ್,

ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯರನ್ನ ಅನೇಕ ಪ್ರಕಾರವಾಗಿ ನಿಂದಾಮಾಡುವ ಮನುಷ್ಯನ, ಆ ನಿಂದಾ ಯಾವತ್ತೂ ಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಪ್ರೀತಿಕರವಾದ ಫಲಗಳೇ ಆಗತವ. ಆದ್ದರಿಂದ, ಯಮರೋಕದಲ್ಲಿ ಯಮದೂತರಿಂದ ದುಃಖಗಳ ಭೋಗ ಮಾಡತಾನೆಂಬೋ ಅಂಜಿಕೆ ಇಲ್ಲ. ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮಗೆ ಪ್ರೀತಿಕರಗಳಾದ ಸುಖವಾಗತದೆ-ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. [23]

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಜಾಲಿಮುಳ್ಳು, ನೆಗ್ಗಿಲು ಮುಳ್ಳು, ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳು-ಮೊದಲಾದವುಗಳ ಬಾಧೆಯು, ಬರಿಯ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವನಿಗೆ ಹೊರತು, ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿ, ನಡೆಯುವವನಿಗೆ ಮುಳ್ಳುಗಳ ಭಯವು ಹೇಗಿಲ್ಲವೋ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪ್ರೀತಿಗೋಸ್ಕರ, ಅವನ ದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದು-ನಮ್ಮನ್ನು ಬಾಧಿಸಲಾರದು. ಇಲ್ಲಿ ಒಬ್ಬರನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದು ಮುಂತಾದ ಪಾಪಗಳು ಮುಳ್ಳು-ಕಲ್ಲಿನಂತೆ ಬಾಧಕವಾದವು. ಚರ್ಮಕೃತ ಚಪ್ಪಲಿಯಿಂದ ಮುಳ್ಳುಗಳನ್ನು ಮೆಟ್ಟುವಂತೆ, ಭಗವದ್ವೇಷಿಗಳಾದ ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯ ಜ್ಞಾನವೆಂಬ ಚಪ್ಪಲಿಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿದ್ದರೆ, ದೂಷಣಸಂಬಂಧವಾದ ಪಾಪರೂಪವಾದ ಮುಳ್ಳು-ಗಳು ಭಾಧಿಸುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯಜ್ಞಾನವು ಚಪ್ಪಲಿಗೆ ಉಪಮಾನ. ಅವರ ದ್ವೇಷರೂಪವಾದ ಪಾಪವು ಕಂಟಕರೂಪವಾದದ್ದು.

ತಾರತಮ್ಯವನ್ನು ತಿಳಿದು, ಅವರನ್ನು ದೂಷಿಸುವುದು ಪಾಪಕರವಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಹಾವು, ಚೀಳು-ಮುಂತಾದ ಜಂತುಗಳನ್ನು ಕೊಂದ ಸಮಾಚಾರವನ್ನು ಕೇಳಿದರೆ, ಎಂತಹಾ ಸಾಧುವಾದರೂ, ಸಂತೋಷ ಪಡಬೇಕು. ಅದರಿಂದ ಪಾಪವಿಲ್ಲ. ಭಾಗವತ ಸಪ್ತಮ ಸ್ಕಂಧದಲ್ಲಿ ಪ್ರಹ್ಲಾದನ ಸ್ತೋತ್ರದಲ್ಲಿ- "ಮೋ ದೇತ ಸಾಧುರಹಿ ವೃತ್ತಿಕ ಸರ್ಪ ಹತ್ಯಾ"- ಎಂದು-ನಮ್ಮ ತಂದೆಯಾದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವನ್ನು ಕೊಂದ ವಿಷಯದಲ್ಲಿ, ಜನರೆಲ್ಲರೂ ಜನಂದಪಡುತ್ತಿರುವರು. ತಂದೆಯು ಮೃತನಾದುದೆ ಸಂತೋಷಿಸುವನು

ಸಾಧುವೇ ?-ಎಂದರೆ, ಸಾಧರಣವಾದ ಹಾವು, ಬೇಳುಗಳನ್ನು ಕೊಂದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಬೇಡಿ. ದುಷ್ಟ ಪ್ರಾಣಿ ಹೋಯಿತೆಂದು ಸಂತೋಷ ಪಡ ಬೇಕು. ಹಾಗಿರಲು, ಲೋಕಕಂಟಕನಾದ ಹಿರಣ್ಯಕಶಿಪುವಿನ ಸಂಹಾರದಿಂದ ಆನಂದಿಸಬೇಕೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. #23#

೪. ಶ್ರೀನ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

—“ಮೋದೇತ ಸಾಧುರಪಿ ವೃಶ್ಚಿಕ ಸರ್ಪಹತ್ಯಾ”- ಇತ್ಯುಕ್ತಂ ಆಹ”-
—“ಜಾಲಿ”- ಇತಿ. #23#

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

—“ವೃಶ್ಚಿಕ, ಸರ್ಪಗಳನ್ನು ಸಂಹರಿಸುವುದರಿಂದ (ಇತರರು) ಸಾಧುವೂ ಸಹ ಸಂತೋಷ ಪಡಬೇಕು”-ಎಂಬ ಅಭಿಪ್ರಾಯವನ್ನು—“ಜಾಲಿನೆಗ್ಗಿಲು”- ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ ಹೇಳುತ್ತಾರೆ. #23#

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ರೀತಿ ದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದರಿಂದ, ದೇವರಿಗೂ ತದ್ವಕ್ತರಿಗೂ ಇಷ್ಟರಾಗುತ್ತಾರೆ. ಪಾಪಮಾತ್ರ ಗಲುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ಬೋಧಿಸುತ್ತಾರೆ—ಜಾಲಿ ಎಂದು.

ಜಾಲಿಮುಳ್ಳು, ನೆಗ್ಗೆಲುಮುಳ್ಳು, ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳು ಸಹ-ಬರೀ ಕಾಲಿ ನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವನಿಗೆ ಬಾಧಿಸುವಂತೆ-ದೇವರನ್ನು ದ್ವೇಷಿಸುವವರನ್ನು ನಿಂದಿಸ ದವರಿಗೆ, ಅವರು ಮಾಡುವ ದ್ವೇಷ ಒಪ್ಪಿದಂತೆ. ಆದ ಕಾರಣ-ಸರ್ವಪಾಪವು ಮುಳ್ಳಿನಂತೆ ತಗಲುವುದು. ಚಮ್ಪೂಳಿಗೆ-ಎಂಬ ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಮೆಟ್ಟಿದಂತೆ, ದೇವರ ದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ನಿರಾಕರಿಸುವುದನ್ನು ಧರಿಸಿದ್ದರಿಂದ, ದೇವರಲ್ಲಿ ಭಕ್ತಿ ಹುಟ್ಟುವುದಕ್ಕೆ ಅಸ್ಪದವಾದ್ದರಿಂದ, ಪಾಪವೆಂಬ ಮುಳ್ಳು ತಗಲುವುದಿಲ್ಲ ವೆಂದರ್ಥ.

ಪ್ರೆಮಾಣ-ನೋದೇಶ ಸಾಧುರಹಿ ವೃತ್ತಿಕ ಸರ್ಪಹತ್ಯಾ |

—ಎಂಬ ಭಾಗವತ ವಚನರೀತ್ಯಾ, ಸರ್ಪತ್ರ ದೇವರನ್ನು ಭಾವಿಸುವ ಸಾಧು ದರೂ, ಚೀಳು ಸರ್ಪ-ಇವುಗಳನ್ನು ಕೊಂದ ವರ್ತಮಾನ ಕೇಳಿ, ದೇವರು ಈ ಸರ್ಪಗಳಲ್ಲಿದ್ದು, ಜನೋಪ್ರದವ ಆಗದಂತೆ ಅವನೇ ತಪ್ಪಿಸಿದನೆಂದು ವಿಸುವುದರಿಂದ, ಪಾಪವಿಲ್ಲದಂತೆ ದುರ್ಜನರ ನಿರಾಕರಣೆ ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷ-ತಕ್ಕದ್ದೇ ಯುಕ್ತವಾದ ಕಾರಣ, ದೈತ್ಯನೆಂಬ ದೇವರ ದ್ವೇಷಿಗಳನ್ನು ದಿಸಿದವರಿಗೆ, ಪಾಪಮೂಲಕವಾದ ಯಮದೂತರ ಫಯವಿಲ್ಲವೆಂದು ಅಭಿ-
ಪ್ರಯ. ||23||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಜಾಲಿಮರದ ಮುಳ್ಳು ಸೂಕ್ಷ್ಮವಾಗಿ, ಚೂಪಾಗಿರುವುದು. ಆ ಮುಳ್ಳು ಕಾಲಿಗೆ ಚುಚ್ಚಿದಾಗ, ಬಾಧೆ ವಿಪರೀತ.

ಹಾಗೆಯೇ, ನೆಗ್ಗಿಲು ಮರದ ಮುಳ್ಳು ವಿಷಪೂರಿತವಾದದ್ದು. ಅದೇ ಚುಚ್ಚಿದರೆ, ಕಾಲು ನಂಜಾಗಿ ಊದಿಕೊಳ್ಳುವುದು.

ರಸ್ತೆಯಲ್ಲಿ ಬಿದ್ದಿರುವ ಸಣ್ಣ ಸಣ್ಣ ಕಲ್ಲುಗಳು ಒರಟಾಗಿದ್ದು, ಚೂಪಾಗಿ ಬವುವು. ಇಂತಹ ಚಿಕ್ಕ ಚಿಕ್ಕ ಕಲ್ಲುಗಳನ್ನು-ಕ್ಷುಬ್ಧಕಿಲಿ-ಎಂದಿದ್ದಾರೆ.

2. ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು ಹಾಕಿಕೊಳ್ಳದೇ, ಬೇರೆ ಕಾಲಿನಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವವನಿಗೆ ಜಾಲಿಮುಳ್ಳು, ನೆಗ್ಗಿಲುಮುಳ್ಳು, ಚೂಪಾದ ಕಲ್ಲುಗಳು ತಾಕಿ, ಚುಚ್ಚಿ, ಚರ್ಮವನ್ನು ಸೀಳಿ, ತುಂಬಾ ನೋವನ್ನುಂಟುಮಾಡುವುವು.

3. ಆದರೆ, ಚರ್ಮದಿಂದ ಮಾಡಿದ ದಪ್ಪತಳವಿರುವ ಪಾದರಕ್ಷೆಯನ್ನು

(ಜಮ್ನೋಳಗೆ) ಧರಿಸಿಕೊಂಡು, ಓಡಾಡುವ ಪುರುಷನಿಗೆ ಇಂತಹ ಕಂಟಕಗಳ ಭಯವಾಗಲೀ, ತದ್ವ್ಯಾಘ್ರಾ ಬಂಧೆಯಾಗಲೀ ಇಲ್ಲ.

4. ಬೇಳು-ಸರ್ಪ ಮುಂತಾದ ಪ್ರಾಣಿಗಳು ಕ್ಷುದ್ರಜಂತುಗಳು. ಅವುಗಳು ಕಡಿವಾಗಿ, ವಿಷವು ಶರೀರಾದ್ಯಂತ ವ್ಯಾಪಿಸುವುದು. ಇಂತಹ ಹಿಂಸಕಾರಕ ಜಂತುಗಳನ್ನು ಕೊಲ್ಲುವುದು ಪಾಪಕಾರ್ಯವಲ್ಲ. ಅವುಗಳನ್ನು ಕೊಂದ ವಾರ್ತೆಯನ್ನು ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷ ಪಡುವವನಿಗೆ, ಪಾಪರೂಪವಾದ ದೋಷಗಳ ಲೇವಿಲ್ಲ.

5. ಪ್ರಸಕ್ತವದ್ಯದಲ್ಲಿ. (1) ಬಾಧಾರೂಪವಾದ ಮುಳ್ಳುಗಳು ದೈತ್ಯರ ಸದೃಶ. ದೈತ್ಯರು ಯಾವಾಗಲೂ ಹಿಂಸಕರು. (2) ಪಾದರಕ್ಷಿಯ ಧಾರಣೆಯಿಂದ ಮುಳ್ಳುಗಳ ಬಾಧೆ ಯಾವ ರೀತಿ ಇಲ್ಲವೋ, ದೈತ್ಯರ ದೂಷಣೆ ಎಂಬ ವ್ಯಾಪಾರದಿಂದ ಪಾಪ ಸಂಭವಿಸುವುದಿಲ್ಲ. (3) ಹಿಂಸೆಯನ್ನುಂಟುಮಾಡುವ ಕ್ಷುದ್ರಜಂತುಗಳ ಸಂಹಾರ ಮತ್ತು ಅದರ ವಾರ್ತೆ ಕೇಳಿ ಸಂತೋಷ ಪಡುವವರಿಗೆ ಯಮನ ದೂತರ ಭಯವಿಲ್ಲ. ಪಾಪದಿಂದ ರೂಪವಾಗಿರುವುದು. ಇದರಿಂದ, ದೈತ್ಯರ ಮತ್ತು ದುಷ್ಟಸ್ವಭಾವದ ಜನರ ದೂಷಣೆಯು ಸಜ್ಜನರಿಗೆ ಭೂಷಣವೇ ಹೊರತು, ಪಾಪಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದಿಲ್ಲವೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||23||

ಪದ್ಯ-೨೪

ಮೂಲ :

ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವ ಪುಷ್ಕರಾದಿ ಹಿ |
 ರಣ್ಯಗರ್ಭಾಂತರ್ಗತ ಬ್ರ |
 ಹೃಣ್ಯದೇವನಿಗರ್ಪಿಸುತಲಿರು ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳ ||
 ಜನ್ಯದುಃಖವ ಕಲಿಮುಖಾದ್ಯರಿ |
 ಗುಣ್ಯಲೀವನು ಸಕಲಲೋಕ ಶ |
 ರಣ್ಯ ಕಾಶ್ವತ ಮಿಶ್ರಜನರಿಗೆ ಮಿಶ್ರಫಲವೀವ || ೨೪||

ಅವತರಣಿಕೆ :-

ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪಗಳ ಅರ್ಪಣಾವಿಚಾರವನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ೨೨೪||

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳ = ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವನು ಮಾಡುವ ಪುಣ್ಯವೇನು, ಪಾಪಗಳೇನು-ಈ ಉಭಯಕರ್ಮಗಳನ್ನೂ, ಪುಷ್ಕರಾದಿ = ಕರ್ಮಾಭಿ-ಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಪ್ರಥಮಗೋಳಕ ದ್ವಾರಾ, ಈ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆಮಾಡಿ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾಂತರ್ಗತ = ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ (ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಭಾವೀಬ್ರಹ್ಮರಾದ ಶ್ರೀವಾಯುದೇವರ ಅಂತರ್ಗತನಾದ), ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದೇವನಿಗೆ = ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ, ಅರ್ಪಿಸುತಲಿರು = ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡುತ್ತಾ ಇರುವವನಾಗು. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವ = ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಕರ್ಮವತಿಯಾದ

ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು ನೀವನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಕೊಡುವನು. ಜನ್ಯದುಃಖವ = ಪಾಪಕರ್ಮ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ, ಅದರಿಂದ ಜನಿತವಾದ ದುಃಖಫಲವನ್ನು, ಕಲಿ ಮುಖಾದ್ಯರಿಗೆ = ದೇಹಗತ ಕಲ್ಯಾಣಿ ಸಕಲದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಉಣ್ಣಲು ಈವನು = ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಕೊಡುವನು. ಮಿಶ್ರಜನರಿಗೆ = ದೇಹಗತ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ, ಮಿಶ್ರಫಲವಿವ = ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರಿತವಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಸಕಲಲೋಕತರಣ್ಯ = ತ್ರಿಲೋಕಗತ ಜನರಿಂದಲೂ ಶರಣ್ಯನಾದ, ಶಾಶ್ವತ = ಶಶ್ವದೇಕಪ್ರಕಾರನಾಗಿ, ಚತುರ್ವಿಧವಾದ ನಾಶರಹಿತನಾಗಿರುವ, ಬಿಂಬರೂಪೀ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು, ಈ ರೀತಿಯು ಪುಣ್ಯ-ಮಿಶ್ರ-ಪಾಪಕರ್ಮಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ವಿನಿಯೋಗ ಮಾಡುವನು. ||24||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಔಸಂಕರ್ಷಣಒಡೆಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳ ಅರ್ಪಿಸಿದ ವಿಭಾಗ ವಿಚಾರ ಹೇಳತಾರೆ.

ಅಧಿಕಾರಿಯಾದವ ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯವೇನು, ಪಾಪವೇನು-ಈ ಎರಡರನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಿಮಾನಿಯಾದ ಪುಷ್ಕರನನ್ನು ಪ್ರಥಮಗೋಳಕರ್ತನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ, ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭಾಂತರ್ಗತ, ಭಾವೀಬ್ರಹ್ಮರಾದ ವಾಯುದೇವರೆಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಪುಷ್ಕರನ ಆರಭ್ಯ, ಸ್ವೋತ್ತಮ ಸ್ವೋತ್ತಮ ದೇವತೆಗಳ ತಾರತಮ್ಯಾನುಸಾರ ಗೋಳಕ ಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ, ಅಂತ್ಯಗೋಳಕ ಭಾರತೀರಮಣ ಮುಖ್ಯಪ್ರಾಣದೇವರನ್ನು ಗೋಳಕರ್ತನ ಚಿಂತಿಸಿ, ತದಂತರ್ಗತನಾದ ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ದೇಹಾಂತರ್ಗತನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಅರ್ಪಣೆ ಮಾಡತಾ ಇರೋವನಾಗು.

ಪುಣ್ಯಕರ್ಮವ ಸ್ವೀಕಾರ ಮಾಡಿ, ತಜ್ಜನ್ಯಫಲ ದೇಹಗತ ಪುಷ್ಕರಾದಿ ವಾಯುಂತರ್ಗತ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ, ವಿಭಾಗಮಾಡಿ,

ಕೊಟ್ಟು, ದೇಹಧಾರಿಯಾದ ಜೀವನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ, ಇವಗೂ ಪುಣ್ಯಫಲ ವನ್ನು ಕೊಡೋವನಾಗತಾನೆ. ಪಾಪಕರ್ಮ ಸ್ವೀಕಾರಮಾಡಿ, ತಜ್ಜನ್ಯ ದುಃಖ ವನ್ನ ದೇಹಗತ ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ, ತಾರ- ತಮ್ಯಾನುಸಾರ, ಭೋಗ ಮಾಡೋದಕ್ಕೋಸ್ಕರ ಕೊಡೋವನಾಗತಾನೆ. ದೇಹ ಧಾರಿಯಾದ ಜೀವಿಗೆ, ಅವನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಭೋಗಕ್ಕೆ ಕೊಡೋವನಾಗ- ತಾನೆ. ದೇಹಗತರಾದ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ, ಮಿಶ್ರಕರ್ಮ ಜನ್ಯಫಲ ವಿಭಾಗ ಮಾಡಿಕೊಟ್ಟು, ದೇಹಧಾರಿಯಾದ ಜೀವಗೂ ಅವನ ಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಮಿಶ್ರಫಲ ಕೊಡತಾನೆ.

ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ದೇವತೆಗಳು, ದೈತ್ಯರು ಮತ್ತು ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳು-ಎಂತ ಪ್ರಮಾಣಸಹಿತವಾಗಿ. ಹಿಂದೆ ಸಂಧ್ಯಂತರದಲ್ಲಿ ವಿವರ ಮಾಡಿದೆ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇಹೇಂದ್ರಿಯಾದಿಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಮೂರು ಮಂದಿ. ಕರ್ಮವೂ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ. ಪಾಪ-ಪುಣ್ಯ ಉದಾಸೀನ- ಎಂತ. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಭಾಗ ಪಾಪಕರ್ಮ-ದೈತ್ಯರಿಗೆ ವಿಭಾಗ, ಉದಾಸೀನಕರ್ಮ- ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ವಿಭಾಗ- ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ಸಮಸ್ತಜನ ರಿಂದಲೂ ವಂದ್ಯನಾದ ಶಶ್ವದೇಹಪ್ರಕಾರನಾಗಿರತಕ್ಕ ಶ್ರೀಬಂಜರೂಪೀ ಪರ- ಮಾತ್ಮ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರ ದೇಹಾಂತರ್ಗತನಾಗಿದ್ದು, ಅವರವರ ಫಲಗಳ ಅವರವ ರಿಗೆ ಕೊಡತಾನೆಂದು ತಾತ್ಪರ್ಯ.

ವಿಶೇಷಾರ್ಥ :- ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದೇವ-ಎಂದರೆ, 'ಬ್ರಹ್ಮಣಾ ವೇದೇನ ಗಮ್ಯತೇ ಇತಿ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯ' -ವಿಪ್ರಪ್ರಿಯೋ ವಾ ಇತಿ. 1241

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಜನರು ಮಾಡಿದ ಪುಣ್ಯ ಪಾಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಪ್ರತಿ ದಿವಸದಲ್ಲಿ ವುಷ್ಪರ ಮೊದಲು ಬ್ರಹ್ಮದೇವರವರೆಗೂ, ತಾರತಮ್ಯಪ್ರಕಾರ, ದೇವತೆಗಳನ್ನು ಸ್ಮರಿಸಿ, ಅವರ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ ಐಕ್ಯಚಿಂತನೆ ಮಾಡಿ, ಅವನಿಗೆ ಸಮರ್ಪಣೆ ಮಾಡಬೇಕು. ಪುಣ್ಯಗಳನ್ನು ಪರಮಾತ್ಮನು

ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ತತ್ಪ್ರವೇಶನಕ್ಕೆ ಕೊಟ್ಟು, ಜೀವರೂಪಿಗಳಾದ ಫಲವನ್ನು ಕೊಡುವನು. ಪಾಪಗಳ ಫಲಗಳನ್ನು ಕಲಿ ಮೊದಲಾದವರಿಗೆ ಅನುಭವಿಸಲಿ-
ತ್ಯಾಗಿ ಕೊಡುವನು. ಮಧ್ಯಮರಿಗೆ ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಕೊಡುವನು. ||24||

೪. ಶ್ರೀ ವ್ಯಾಸದಾಸ ಸಿದ್ಧಾಂತ ಕೌಮುದೀ:-

-“ಪುಣ್ಯ”-೪೩. ||24||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಪುಣ್ಯ ಪಾಪಗಳನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವ ರೀತಿಯನ್ನು -“ಪುಣ್ಯ”-ಈ ಪದ್ಯ-
ದಿಂದ ತಿಳಿಸುತ್ತಾರೆ. ||24||

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಪ್ರಕಾರಾಂತರವಾಗಿ ದೇವರಿಗೆ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪ ಒಪ್ಪಿಸುವ ಬಗೆ ತಿಳಿಸು-
ತ್ತಾರೆ-ಪುಣ್ಯವೆಂದು.

ವೇದಶಾಸ್ತ್ರೋಕ್ತ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನೆಲ್ಲ ಪುಷ್ಕರಾದಿ ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭನೇಂಬ
ಬ್ರಹ್ಮದೇವರವರಿಗೆ ಇರುವ ಸರ್ವದೇವತೆಗಳ ಅಂತರಾಮಿ ಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಪ್ರಿಯ
ನಾದ ದೇವರು, ಸರ್ವರಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪುಣ್ಯಫಲವನ್ನು ತತ್ಪ್ರದ್ಯೋಗ್ಯತಾನು-
ಸಾರ ಹಂಚಿಕೊಡುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ, ನನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಡೆಯುವ ಪುಣ್ಯಕ್ಕೆ,
ಫಲಕ್ಕೆ ಸಹ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಕರ್ತೃವೂ ಭೋಕ್ತೃವೂ ಅಲ್ಲವೆಂದು, ದೇವರ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನೇ ಭಾವಿಸುವುದು ಪುಣ್ಯ ಸಮರ್ಪಣೆ ಎಂದರ್ಥ. ಇದರಂತೆ,
ಸಮಸ್ತಪಾಪಕರ್ಮ-ತತ್ಪಲವನ್ನು ಸಹ ಕಲಿ ಮೊದಲಾದ ಸರ್ವದೈತ್ಯರಿಗೆ
ದೇವರು ಹಂಚಿಕೊಡುವನು. ಆದ್ದರಿಂದ, ನನ್ನ ದೇಹದಲ್ಲಿ ನಡೆದ ಪಾಪಕ್ಕೂ
ತತ್ಪಲಕ್ಕೂ ಸಹ ನಾನೊಬ್ಬನೇ ಕರ್ತೃ ಭೋಕ್ತೃ ಅಲ್ಲವೆಂದು ತಿಳಿದು, ದೇವರ
ಸ್ವಾತಂತ್ರ್ಯವನ್ನು ಧಾರ್ಮಿಕವಾದೇ ಪಾಪ ಒಪ್ಪಿಸುವುದೆಂದು ಅಭಿಪ್ರಾಯ.

ಇದರಂತೆ ಪುಣ್ಯ, ಪಾಪಫಲ, ಮಿಶ್ರಮನುಷ್ಯಜೀವರಿಗೆ ಸುಖ ದುಃಖವೆಂಬ ಮಿಶ್ರಫಲವನ್ನು ದೇವರು ಕೊಡುವನೆಂದು ಭಾವಿಸುವುದೇ ರಾಜಸಕರ್ಮವನ್ನು ಒಪ್ಪಿಸುವ ಬಗೆ ಎಂದು ಅರ್ಥ. ಆದ್ದರಿಂದ, ದೇವರು ಸಕಲಲೋಕಕ್ಕೂ ಶರಣ್ಯನೆಂದು ಮುಖ್ಯಾಭಿಪ್ರಾಯ. ಹೀಗೆ, ದೇವರು ಸದಾಲೋಕಕ್ಕೆ ಮುಖ್ಯಾ ಶ್ರಯನು. ಸದಾ ಏಕವ್ರತಾರ ಇರುವನೆಂದು ತಿಳಿಯುವುದೇ, ಇದರ ಮುಖ್ಯ ಅಶಯ. #24#

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಕರ್ಮಗಳಲ್ಲಿ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ :- 1. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ 2. ಮಿಶ್ರ ಕರ್ಮ ಮತ್ತು 3. ಪಾಪಕರ್ಮ. ಈ ಕರ್ಮಗಳ ಮೂಲ-ಗುಣತ್ರಯಗಳು. 1. ಸತ್ತ್ವಗುಣ ಪ್ರಾಚುರ್ಯದಿಂದ-ಪುಣ್ಯ ಕರ್ಮಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. 2. ರಜೋಗುಣ ದಿಂದ- ಮಿಶ್ರಕರ್ಮಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. 3. ತಮೋಗುಣದಿಂದ- ಪಾಪಕರ್ಮಾಭಿವ್ಯಕ್ತಿ. ಅದಕ್ಕನುಸಾರವಾಗಿ ಸುಖಪ್ರಾಪ್ತಿ-ಸುಖ ದುಃಖ ಮಿಶ್ರಫಲಪ್ರಾಪ್ತಿ-ನರ-ಕಾನ್ಯನರ್ಥರೂಪವಾದ ದುಃಖಾನುಭವ.

2. ಬ್ರಹ್ಮಜ್ಞಾನಿಗಳಿಗೆ ಪ್ರಿಯನೂ, ಗೋಬ್ರಾಹ್ಮಣ ಹಿತರಕ್ಷಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನಿಗೆ-ಬ್ರಹ್ಮದೇವ-ಎಂದು ಹೆಸರು,

ಪ್ರಮಾಣ :-

—“ನಮೋ ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯದೇವಾಯ ಗೋ ಬ್ರಾಹ್ಮಣಹಿತಾಯ ಚ”-

3. ಜೀವರು ಅರ್ಪಿಸುವ ಪುಣ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಬ್ರಹ್ಮಣ್ಯನಾಮಕ ಶ್ರೀಹರಿಯು ಸ್ವೀಕರಿಸಿ, ಪುಷ್ಕರನೆಂಬ ಕರ್ಮಾಭಿಮಾನದೇವತೆಯಿಂದ ಆರಂ-

ಭಿಷಿ, ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮದೇವರ ಪರ್ಯಂತ (ಹಿರಣ್ಯಗರ್ಭ) ಹಂಚುವನು. ಜೀವರಿಗೆ ಅದರ ಫಲವನ್ನು ಅನಂತಮಡಿ ಮಾಡಿ ಉಣ್ಣಿಸುವನು.

4. ಜೀವರು ಅರ್ಚಿಸಿದ ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಕಲ್ಯಾಣಿ ದೇಹಗತ ಸಕಲತತ್ತ್ವಭಿಮಾನಿ ದೈತ್ಯರಿಗೆ ಹಂಚಿ, ಅವರ ದುಃಖಾನುಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣನಾಗಿದ್ದಾನೆ. ಜೀವರಿಗೆ ಆ ಪಾಪ ಲೇಪವಾಗದಂತೆ ನಾಶಮಾಡುತ್ತಾನೆ. ಪಾಪಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಅರ್ಚಿಸದಿದ್ದಲ್ಲಿ, ಜೀವನಲ್ಲೇ ಅವಶಿಷ್ಠವಾಗಿ ಉಳಿದು, ಅವನ ದುಃಖಾನುಭವಕ್ಕೆ ಕಾರಣವಾಗುವುದು.

5. ತಮೋಗುಣವಿಶಿಷ್ಟರಾದ ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ, ಸುಖದುಃಖಮಿಶ್ರವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು ಅನುಭವಿಸುವಂತೆ ತಂದು ಉಣ್ಣಿಸುವನು.

ವಿಶೇಷವಿಚಾರ :-

1. ದೇಹಗತ ಇಂದ್ರಿಯಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಗಳು ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ :-
ದೇವತೆಗಳು-ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳು-ದೈತ್ಯರು.
2. ಕರ್ಮಗಳೂ ಮೂರು ಪ್ರಕಾರ :- ಪುಣ್ಯ-ಮಿಶ್ರ-ಪಾಪಕರ್ಮಗಳು.
3. ಪುಣ್ಯಕರ್ಮ-ದೇವತೆಗಳಿಗೆ ವಿಭಾಗ-ಪಾಪಕರ್ಮ- ದೈತ್ಯರಿಗೆ- ಉದಾಸೀನಕರ್ಮ (ಮಿಶ್ರಕರ್ಮ) ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ.
4. ಈ ಹಂಚಿಕೆಯಾದ ನಂತರ, ಅವಶಿಷ್ಠರೂಪವಾದ ಕರ್ಮ ಸಕಲೇಂದ್ರಿಯಗಳಲ್ಲಿ ಪ್ರಕಾಶತೋವ್ಯಾಪ್ತನಾದ ಜೀವನಿಗೆ.
5. ಸರ್ವಕರ್ಮ ಸಮರ್ಪಣೆಯಿಂದ, ಜೀವನಿಗೆ ದುಃಖಾನುಭವ

ಪದ್ಯ-೨೫

ಮೂಲ :

ತ್ರಿವಿಧ ಗುಣಗಳ ಮಾನಿ ಶ್ರೀ ಭಾ |
 ಗರ್ವೀರಮಣ ಗುಣಿಗುಣಗಳೊಳಗವ |
 ರವರ ಯೋಗ್ಯತೆ ಕರ್ಮಗಳನನುಸರಿಸಿ ಕರ್ಮಫಲ ||
 ಸ್ವಪಕರಾದಮರಾಸುರರ ಗಣ |
 ಕವಧಿಯಿಲ್ಲದೆ ಕೊಡುವ ದೇವ |
 ಪ್ರವರವರ ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕನು ||೨೫||

ಅನತರಣಿಕೆ :-

ಶ್ರೀ ಭೂದುರ್ಗಾರಮಣನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನ ಅಪಾರಮಹಿಮೆ
 ಗಳನ್ನು ತಿಳಿಸುತ್ತಾ, 25ನೆಯ ಪ್ರಸಕ್ತ ಅಂತ್ಯಪದ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತ ಸಂಧಿಯನ್ನು
 ಉಪಸಂಪರಿಸುತ್ತಾರೆ,

ಪ್ರತಿಪದಾರ್ಥ :-

ತ್ರಿವಿಧಗುಣಗಳಮಾನಿ = ಮೂಲಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಉಪಾದಾನ
 ಗಣದ, ಸತ್ತ್ವ-ರಜ-ತಮೋ ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ, ಶ್ರೀ =
 ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನರಾದ ಶ್ರೀನಾಮಕ, ಭಾಗರ್ವೀ = ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ,
 ರಮಣ = ಪತಿಯೂ ನಿಯಾಮಕನೂ ಆದ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣದೇವರು,
 ಗುಣಿ - ಗುಣಸಂಕೀತರಾದ ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ (ಗುಣಯುಕ್ತವಾದ ಜಡ
 ವಸ್ತುಗಳಲ್ಲಿ), ಗುಣದೊಳಗೆ = ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತಾರೂಪವಾದ ಗುಣ
 ದಲ್ಲಿ (ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ಥೂಲದೇಹದೊಳಗೆ), ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆ
 = ಆಯಾಯಾ ಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅನಾದಿಭೂತವಾದ ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತೆ,
 ಕರ್ಮಗಳನು = ಅನಾದಿಪ್ರಕೃತ್ಯಾತ್ಮಕವಾದ ಜಡಬಾಹ್ಯಕರ್ಮಗಳನ್ನು,

ಅನುಸರಿಸಿ = ಇವೆರಡಕ್ಕೆ ಅನುಗುಣವಾಗಿ, ಕರ್ಮಫಲ = ಸ್ವರೂಪ ಕರ್ಮವನುಸರಿಸಿ, ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರ, ಅವೆರವರ ನಿಜಗತಿರೂಪವಾದ ಫಲಗಳನ್ನು, ಸ್ವವಶರಾದ = ತನ್ನವಶದಲ್ಲಿರುವ ಅಸ್ವತಂತ್ರರಾದ, ಅಮರ = ದೇವತಾಗಣಕ್ಕೆ, ಅಸುರಗಣ = ದೈತ್ಯಸಮೂಹಕ್ಕೆ (ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳೂ ಗ್ರಾಹ್ಯ), ಅವಧಿಯಿಲ್ಲದೆ = ನಿರವಧಿವಾದ, ಕೊಡುವ = ಫಲಪ್ರದನಾಗುತ್ತಾನೆ, ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರ = ಜೀವೋತ್ತಮವಾದ ವಾಯು ದೇವರಿಗೂ, ಅಕ್ಷರನಾಮಕಳಾದ ಶ್ರೀರಮಾದೇವಿಯಿಗೂ, ವರ = ಅತ್ಯಂತ ಶ್ರೇಷ್ಠವಾದ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲ = ಜಗತ್ತಿಗೇ ಸ್ವಾಮಿಯಾದ, ವಿಠಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ದಾಸರಾಯರ ಬಿಂಬಮೂರ್ತಿಯು, ನಿಶ್ಚವ್ಯಾಪಕನು = ಜಗತ್ತಿನೆಲ್ಲೆಲ್ಲಾ ವ್ಯಾಪ್ತವಾಗಿರುವ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು. ||25||

ವ್ಯಾಖ್ಯಾನಗಳು

೧. ಶ್ರೀಸಂಕರ್ಷಣಬಡಿಯರ ವ್ಯಾಖ್ಯಾನ :-

ಶ್ರೀ ಪರಮಾತ್ಮನ ಮಹಾತ್ಮ್ಯವನ್ನು ಹೇಳತಾರೆ.

ಮೂಲಜಡಪ್ರಕೃತಿಯಿಂದ ಉಪಾದಾನಗಳಾದ ಸತ್ತ್ವಾದಿ ತ್ರಿಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಕಾಂತಿಸಂಪನ್ನರಾದ ಲಕ್ಷ್ಮಿದೇವರಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಬಿಂಬ ರೂಪಿ ನಾರಾಯಣದೇವರು, ಗುಣಸಾಂಕೇತರಾದ ಜೀವರ ಸ್ವರೂಪದಲ್ಲಿ. ತ್ರಿಗುಣಾತ್ಮಕವಾದ ಸ್ಥೂಲದೇಹದೊಳಗೆ, ಆಯಾಪ್ರಾಣಿಗಳ ಅನಾದಿಭೂತವಾದ ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತೆ, ಅನಾದಿಜಡಭೂತವಾದ ಬಾಹ್ಯಕರ್ಮನಂತರ ಫಲವೂ, ಬಾಹ್ಯಜಡಕರ್ಮವನುಸರಿಸಿ, ಸ್ಥಿತಿಕಾಲದಲ್ಲಿ ಫಲವೂ, ಪರಮಾತ್ಮನು ತನ್ನ ವಶರಾದ ಅಸ್ವತಂತ್ರರಾದ ದೇವತೆಗಳಿಗೆ, ದೈತ್ಯರಿಗೆ, ನಿತ್ಯಸಂಸಾರಿಗಳಿಗೆ ಈ ತ್ರಿವಿಧಸಮೂಹಕ್ಕೂ, ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರ ಅವಧಿ ಇಲ್ಲದ ಫಲಗಳ ಕೊಡೋವನಾಗತಾನೆ. ದೇವಶ್ರೇಷ್ಠರಾದ ವಾಯುದೇವರು, ಈ ವಾಯು ದೇವರಿಗೆ ಶ್ರೇಷ್ಠರು ರಮಾದೇವರು. ಇಂಥಾ ರಮಾದೇವರಿಗೆ ಜಗತ್ತಿಗೇ

ಪಾಠನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮನಾದ ವಿಠಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ ಶ್ರೀಪರಮಾತ್ಮನು
ಸರ್ವವ್ಯಾಪಕನು ಎಂತ ತಾತ್ಪರ್ಯ. ||25||

ಇನ್ನೂ ಗೆರುಡಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡ ವಚನಗಳು-
 ಕಲ್ಯಾಣೈಃ ಪ್ರೇರಿತಾಸ್ಸರ್ವೇ ರುದ್ರಾದ್ಯಾಪ್ಯಧಿಕಾರಿಣಃ |
 ಕದಾಚಿತ್ಸವಿರುದ್ಧಂ ಚ ಕುರ್ವಂತಿ ತವ ಸತ್ತಮ |
 ಕದಾಪ್ಯಹಂ ಚ ವಾಯುಶ್ಚ ನಿರೋಧಂ ನಾಚರೇತ್ಪಭೋ |
 ವಾಗ್ಧಾರತೀತ್ಪಾದ್ವಿರುದ್ಧಂ ಕದಾಚಿನ್ನ ಕರೋತಿ ಚ |
 ಮೂಲೇಪ್ಯಂತಾವತಾರೇಷು ರುದ್ರಾದೀನಾಂ ಮಹಾಪ್ರಭೋ |
 ಬುದ್ಧಿರ್ವಿನಶ್ಯತೇ ಯಸ್ಮಾತ್ ತಸ್ಮಾಚ್ಚಿನ್ನಾ ಹಾ ತೇಜಿಲಾಃ |
 ನ ಹೇಯತೇ ಚ ಮದ್ಬುದ್ಧಿಃ ತಸ್ಮಾದಚ್ಚಿನ್ನಸಂಜ್ಞಕಃ |
 ಏತಾದ್ಯಶೋಷ್ಯಹಂ ದೇವ ನ ಚಶಕ್ತಃ ಸ್ತುತೌ ತವ |
 ತ್ವಯಿಹ್ಯಚ್ಚಿನ್ನಭಕ್ತಾಯ ದಯಾಂ ಕುರು ಮಹಾಪ್ರಭೋ |
 ಇತಿ ಸ್ತುತ್ವಾ ಹರಿಂ ಬ್ರಹ್ಮಾ ಸ್ಥಿತಃ ಪ್ರಾಂಜಲಿರಗ್ರತಃ ||ಕೃಷ್ಣ||
 ನಮಂತಿ ಯೇ ವೈಷ್ಣವಾಃ ಬ್ರಹ್ಮರುದ್ರವಾಯೋಃ ಪ್ರತೀಕಾ
 ನ್ನೈವ ತೇ ವಿಷ್ಣುಭಕ್ತಾಃ |
 ಅಭಿಪ್ರಾಯಂ ಹ್ಯತ್ರವಕ್ಷ್ಯೇ ಮುನೀಂದ್ರಾಃ ಪುರಂ ಗೋಪ್ಯಂ
 ಹೃದಿ ಧಾರ್ಯಂ ತು ತದ್ಧಿ |
 ವಾಯೋಃ ಪ್ರತೀಕಂ ಪೂಜ್ಯ ಏವೇಹ ವಿಪ್ರೈಃ ನ ಬ್ರಹ್ಮ
 ರುದ್ರಾದಿ ಪ್ರತೀಕಮೇವ |
 ಪೂಜಾಕಾಲೇ ದೇವದೇವಸ್ಯ ವಿಷ್ಣೋಃ ವಾಯೋಃ ಪ್ರತೀಕಂ
 ಯೋಗ್ಯಭಾಗೇ ನಿಧಾಯಃ |

ಅಂತರ್ರಾಮಿಂ ತಸ್ಯ ನಾಯೋರ್ಹರಿಂ ಚ ಲಕ್ಷ್ಮೀಪತಿಂ ಪೂಜ
ಯಿತ್ವಾ ಸುಸಮ್ಯಕ್ |
ಪಶ್ಚಾದ್ವಾಯೋ ಸುಪ್ರತೀಕಂ ಚ ಸಮ್ಯಕ್ ನಿರ್ಮೂಲೈಕೇಷೇಣ
ಹರೇಃ ಸಮರ್ಪಯೇತ್ ||

೨. ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಸತ್ಪರಜಸ್ತಮೋಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿಯಾದ ಶ್ರೀಭೂದುರ್ಗಾತ್ಮಿಕ
ರಾದ ಶ್ರೀ ಭಾರ್ಗವೀ ದೇವಿಯರು, ಅಂದರೆ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗೆ
ಹೆಸರು. ಈ ಹೆಸರು ರಮಾದೇವಿಗೆ ಬರಲು ಕಾರಣವೇನೆಂದರೆ-

ಭಾಗವರ ಚತುರ್ಥಸ್ಕಂಧಿ- ಅಧ್ಯಾಯ-ಶ್ಲೋಕ-43

“ಭೃಗುಃ ಪ್ಯಾತ್ಯಾಂ ಮಹಾಭಾಗಃ ಪತ್ಯಾಂ ಪುತ್ರಾನಜೀ ಜನತ್ ||

ಧಾತಾರಂ ಚ ವಿಧಾತಾರಂ ಶ್ರೀಯಂಚ ಭಗವತ್ಪ್ರಿಯಾಂ ||”

-ಅಂದರೆ, ಭೃಗು ಮುಖಿಗಳು ಪ್ಯಾತಿ ಎಂಬ ತಮ್ಮ ಭಾರ್ಯೆಯಲ್ಲಿ ಧಾತ-
ವಿಧಾತ ಎಂಬ ಇಬ್ಬರು ಗಂಡುಮಕ್ಕಳನ್ನೂ, ಪರಮಾತ್ಮನ ಪತ್ನಿಯಾದ
ಸಾಕ್ಷಾತ್ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯನ್ನೇ ಪುತ್ರಿಯನ್ನಾಗಿ ಪಡೆದರು-ಎಂದು ಹೇಳರು
ವರು. ಭೃಗುಮುಖಿಗಳ ಮಗಳಾದುದರಿಂದ “ಭಾರ್ಗವೀ”- ಎಂದು ಹೆಸರು
ಬಂದಿತೆಂದು ತಿಳಿಯಬೇಕು. ಇಂತಹ ಭಾರ್ಗವೀದೇವಿಯಾ ಪತ್ನಿಯಾದ
ಶ್ರೀಹರಿಯು, ತ್ರಿವಿಧಜೀವರಾಶಿಗಳಲ್ಲೂ, ಅಮೂರು ಗುಣಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು
ಅವರವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗನುಸಾರವಾಗಿ, ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ಮಾಡಿಸಿ, ಕರ್ಮಫಲ
ವನ್ನು ಅವರವರಿಗೆ ಕೊಡುವನು. ||25||

||ಎಂಬಲ್ಲಿಗೆ ಭಾವಪ್ರಕಾಶಿಕೆಯಲ್ಲಿ- 30ನೆಯ “ದೈತ್ಯಕಾರತಮ್ಯ
ಸಂಧಿ”ಯು ಸಮಾಪ್ತವಾದುದು. ||

|| ಶ್ರೀಕೃಷ್ಣಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||

೪. ಶ್ರೀ ನ್ಯಾಸದಾಸಸಿದ್ಧಾಂತಕೌಮುದೀ :-

ಉಪಸಂಹರತಿ "ತ್ರಿವಿಧ" ಇತಿ. ||25||

ಕನ್ನಡಾರ್ಥ

ಈ ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿಯನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ. "ತ್ರಿವಿಧ" ಈ ಪದ್ಯದಿಂದ. ||25||

೫. ಶ್ರೀಗುರುಹೃದಯ ಪ್ರಕಾಶಿಕೆ :-

ಈ ಅರ್ಥವನ್ನೇ ಸಂಗ್ರಹಿಸಿ, ಅಧ್ಯಾಯಾಭಿಪ್ರಾಯ ಪೂರ್ತಿ ಮಾಡುತ್ತಾರೆ- ತ್ರಿವಿಧ. ಎಂದು.

ಸತ್ತ್ವರಜಸ್ವಮ ತ್ರಿವಿಧಗುಣಗಳಿಗೆ ಅಭಿಮಾನಿ ಶ್ರೀ ಭಾರ್ಗವೀ ಎಂಬ ಭೃಗುಕುಲದಲ್ಲಿ ಅವತರಿಸಿದ ಶ್ರೀದೇವಿಗೆ ಪತಿಯಾದ ಸ್ವಾಮಿ, ಗುಣಿ ಎಂಬ ಜೀವರಲ್ಲೂ, ಗುಣವೆಂಬ ಸತ್ತ್ವಾದಿತ್ರಿಗುಣಗಳಲ್ಲೂ ಇದ್ದು, ಆಯಾಯಾ ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆ, ಅನಾದಿಕರ್ಮ ಸಹ ಅನುಸರಿಸಿ, ಅಂದರೆ, ತಪ್ಪದಂತೆ ಪುಣ್ಯ-ಪಾಪರೂಪ ಕರ್ಮಗಳನ್ನು ತತ್ಪಲಗಳನ್ನೂ ಸಹ ತನ್ನಾಧೀನರಾದ ದೇವತೆಗಳು ಅಸುರರು, ಮನುಷ್ಯರೆಂಬ ತ್ರಿವಿಧಗಣಕ್ಕೆ ಅನಾವ್ಯಸಂತಕಾಲದಲ್ಲೂ ಕೊಡು ತ್ತಿರುವನು. ಆದರಿಂದ, ಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲನೆಂಬ ಅಜ್ಜ ಜನೋಧ್ಧಾರಕ ಶ್ರೀಪರಿ ದೇವತೆಗಳಿಗೆಲ್ಲ ಅತಿಶಯವಾಗಿ ಉತ್ತಮ, ಪರಮಕರುಣಾಳು ಎಂದು ಭಾವಿಸೆಂದು ಅರ್ಥ.

ಈ ಮಹಾಪ್ರಮೇಯಗಳನ್ನು ಶ್ರೀದಾಸರಾಯರು ಗರುಡಪುರಾಣ ಬ್ರಹ್ಮಕಾಂಡದಿಂದ ತೆಗೆದು, ದೈತ್ಯಲಕ್ಷಣ ಮತ್ತು ಆದಿದೈತ್ಯರ ತಾರತಮ್ಯವನ್ನೂ ಸಹ ಈ ಸಂಧಿಯಲ್ಲಿ ಸಜ್ಜನಾನುಗ್ರಹಾರ್ಥವಾಗಿ ವಿವರಿಸಿರುತ್ತಾರೆ. ||25||

ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರಸಂಗ್ರಹ

1. ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರು ಸೂಕ್ಷ್ಮಪ್ರಕೃತಿಯ ಸ್ವರೂಪಧರ್ಮ-
ಗಳಾದ ಸತ್ತ್ವ-ರಜ-ತಮ-ಎಂಬ ತ್ರಿಗುಣಾಭಿಮಾನಿಗಳು.

ಶ್ರೀರೂಪದಿಂದ ಸತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿಯೂ, ಭೂನಾಮಕರಾಗಿ
ರಜೋಗುಣಾಭಿಮಾನಿಯಾಗಿಯೂ ಮತ್ತು ದುರ್ಗಾರೂಪದಿಂದ ತಮೋ-
ಗುಣಾಭಿಮಾನಿಗಳಾಗಿಯೂ ಇದ್ದಾರೆ.

ಮೂಲಜಡಪ್ರಕೃತಿಯ ಈ ತ್ರಿಗುಣಗಳು ಜಗತ್ತಿನ ಸೃಷ್ಟಿಗೆ ಉಪಾ-
ದಾನ ಕಾರಣಗಳು.

2. ಭೃಗುಯುಷಿಗಳು ಖ್ಯಾತಿನಾಮಕಳಾದ ತಮ್ಮ ಪತ್ನಿಯಲ್ಲಿ
ಮೂವರು ಮಕ್ಕಳನ್ನು ಪಡೆದರು. ಅವರಲ್ಲಿ ಧಾತ ಮತ್ತು ವಿಧಾತ- ಎಂಬ
ಇಬ್ಬರು ಪುತ್ರರು. -“ಧಾರ್ಗವೀ”-ಎಂಬ ಹೆಸರಿನಿಂದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯೇ
ಪುತ್ರಿಯಾಗಿ ಅವತರಿಸಿದಳು. ಭೃಗುಪುತ್ರಿಯಾದ್ದರಿಂದ, ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಗೆ-
-“ಧಾರ್ಗವೀ”-ಎಂಬ ಹೆಸರು ಬಂದಿತು.

ಪ್ರಮಾಣ :-

-“ಭೃಗುಃ ಖ್ಯಾತಾಂ ಮಹಾಭಾಗಃ ಪತ್ನಾಂ ಪುತ್ರಾನಜೀ ಜನತ್ ||

ಧಾತಾರಂ ಚ ವಿಧಾತಾರಂ ಶ್ರೀಯಂಚ ಭಗವತ್ಪ್ರಿಯಾಂ ||

-ಶ್ರೀಮದ್ಭೃಗುಸಾಹಿತ್ಯ-4. ಅಧ್ಯಾಯ-1-ಶ್ಲೋಕ-47.

3. ಗುಣಧರ್ಮವನ್ನು ಹೊಂದಿರುವ ಅಧಿಷ್ಠಾನವಿಶೇಷವು ಗುಣೇ-
ವನಿಸುವುದು. ಆ ವಸ್ತುವಿನ ಧರ್ಮಗಳಿಗೆ ಗುಣ-ಎಂದು ಹೆಸರು.

ಭಾರ್ಗವೀರಮಣನಾದ ಭಗವಂತನು ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣೇ ಶಬ್ದವಾಚ್ಯವಾಗಿಯೂ, ಗುಣಗಳಲ್ಲಿ ಗುಣಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾಗಿಯೂ ಇದ್ದು, ಗುಣಗಳ ಗುಣಗಳನ್ನು ಸಹಜವಾಗಿ ಪ್ರಕಟಗೊಳಿಸುವನು.

ಶುದ್ಧ ಅಪ್ರಾಕೃತವಾದ ಸತ್ತ್ವರಜತಮೋಗುಣವಿಶಿಷ್ಟವಾದ ಸ್ವರೂಪಶರೀರವು ಕ್ರಮವಾಗಿ ಸಾತ್ವಿಕರಿಗೆ, ರಾಜಸರಿಗೆ, ತಾಮಸರಿಗೆ ಇರುವುವು. ಗುಣಸಾಂಕೇತರಾದ ಜೀವರು - "ಗುಣೇಗಳು" - ಸ್ವರೂಪಯೋಗ್ಯತಾನುಸಾರ ಅದರ ಸ್ವಭಾವವು ಗುಣವೆನಿಸುವುದು.

4. ಅನಾದಿನಿತ್ಯರಾದ ಜೀವರ ಯೋಗ್ಯತೆಗನುಗುಣವಾಗಿ, ಅವರ ಸ್ವರೂಪಶರೀರ ಸುತ್ತಲೂ ಅವರೂರೂಪದಲ್ಲಿರುವ ಆ ಲಿಂಗದೇಹಗತ ಅನಾದಿ ಕರ್ಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿಯೂ, ಕರ್ಮಪಶಿಯಾದ ಆ ಕರ್ಮಲಾರಮಣನು ತ್ರಿವಿಧಜೀವರಿಗೆ ಅವರವರ ಕರ್ಮಫಲಗಳನ್ನು, ಅವನ ವಶದಲ್ಲಿರುವ ತತ್ತ್ವಾಭಿಮಾನಿ ದೇವತಾಗಣ ಮತ್ತು ದೈತ್ಯಗಣದವರ ದ್ವಾರಾ ಕೊಡಿಸುವನು.

5. ದೇವಪ್ರವರ :-

ದೇವತೆಗಳಲ್ಲಿ ಉತ್ತಮರೂ ಮತ್ತು ಜೀವೋತ್ತಮರೂ ಆದ ಶ್ರೀವಾಯು ದೇವರು ದೇವಪ್ರವರರು. ಅವರಿಗಿಂತ ಕೋಟಿಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮರಾದವರು ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿ.

6. ದೇವಪ್ರವರವರ :-

ಜೀವೋತ್ತಮರಾದ ಬ್ರಹ್ಮವಾಯುಗಳಿಗಿಂತಲೂ ಮತ್ತು ಈಶಕೋಟಿ ಪ್ರವಿಷ್ಟರಾದ ಅಕ್ಷರನಾಮಕರಾದ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀದೇವಿಯರಿಗಿಂತಲೂ ಅನಂತಾನಂತ

ಕೋಟಿಗುಣಗಳಿಂದ ಉತ್ತಮೋತ್ತಮನಾದ ಸರ್ವೋತ್ತಮದೇವತಾ ಶ್ರೀಮನ್ನಾರಾಯಣನು-ದೇವಪ್ರವರವರನು.

7. ದೇವವರ ಪ್ರವರನಾದ ಜಗತ್ಪ್ರಾಪ್ತಿಯಾದ ವಿಠಲಶಬ್ದವಾಚ್ಯನಾದ, ದಾಸರಾಯರ ಅಂತನಾಮಕನಾದ ಶ್ರೀಜಗನ್ನಾಥವಿಠಲಸ್ವಾಮಿಯು, ಈ ಚರಾಚರಾತ್ಮಕವಾದ ಜಗತ್ತಿನಲ್ಲಿ ಎಲ್ಲೆಲ್ಲಿಯೂ ವ್ಯಾಪಕನಾಗಿರುವ ವಿಶ್ವವ್ಯಾಪಕನೂ ತ್ರಿವಿಧಜೀವರಲ್ಲಿ ಬಿಂಬರೂಪತ್ವೇನ ಅಂತರ್ಯಾಮಿಯಾಗಿದ್ದು, ಆಯಾಯ ಜೀವರ ಅನಾದಿಸ್ವಭಾವ-ಕರ್ಮಗಳಿಗನುಸಾರವಾಗಿ ಸಾಧನೆಗಳನ್ನು ಮಾಡಿ ಮಾಡಿಸುತ್ತಾ, ಲಿಂಗಭಂಗಾನಂತರ, ಅವರ ನಿಜ ಗತಿಯನ್ನು ಕೊಡುವ ನಿರಂಜನನು-ಎಂಬುದಾಗಿ 25ನೆಯ ಈ ಅಂತ್ಯ ಪದ್ಯದಿಂದ ಪ್ರಸಕ್ತಸಂಧಿಗತ ವಿಷಯವನ್ನು ಉಪಸಂಹರಿಸುತ್ತಾರೆ- ಜ್ಞಾನವರೇಣ್ಯರಾದ ಶ್ರೀವಂಜ್ಞಗನಾಥ ದಾಸವರ್ಯರು.

|| ಇಂತು 25ನೆಯ ಸಂಧಿ-“ದೈತ್ಯತಾರತಮ್ಯಸಂಧಿ”-ಯು -“ಸರ್ವವ್ಯಾಖ್ಯಾನಸಾರ ಸಂಗ್ರಹ”-ವು ಪರಿಸಮಾಪ್ತಿಯಾಯಿತು ||

|| ಗರುಡವಾಹನ ಶ್ರೀಲಕ್ಷ್ಮೀನರಸಿಂಹಾರ್ಪಣಮಸ್ತು ||